
BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
5 A
29

CYPRIANI SOARII

De Arte Rhet.

LIBRI TRES.

Caſtigatiores quàm antea.

Additis item Auth. Io. Lud. Carb. Tabulis & rerum Indice auctiores.

BRIXIAE,

Apud Iacobum Turlinum. MDCXXII

Superiorum permiſſu.

CYPRIANVS

SOARIVS,

Christiano Lectori S.

ONGE profecto melius, atque prudentius studijs suis consulunt, qui optimos auctores in omni disciplinarum genere legendos, sibi atque imitandos proponunt, quā qui, his neglectis, delectu omni, ac discrimine remoto quosuis cupidissime sequuntur. Quod si quis vetera paulo altius repetere voluerit,

rit, quocunque se animo, & cogitatione conuertet, hoc ita esse comperiet: Vt enim alios omittam, qui in bonarum artium studijs liberalissimis sunt, doctrinisque versati; satis constat Platonem ingenio, doctrina, & copia dicendi longe omnibus superioribus præstitisse, ergo ex eius disciplina quot viri, quanta scientia, quantaque in suis studijs varietate, & copia, quam admirabiles extiterunt? Atque: vt alios sileam, quorum scripta temporum iniuria perierunt; illi, & Aristotelem summum philosophũ, & Demosthenem, omnium oratorum facile principem, procul dubio debemus: Si quidem Aristoteles totos viginti annos Platonem audiuit: Demosthenes vero eumdem non solum audiuit, sed etiam lectitauit: Quid Ciceronem ad tantum in philosophia, & eloquentia decus euexit? An non Platonis, Aristotelis, & Demosthenis imitatio? Finis non sit, si velim eos numerare, qui ex Ari-

stote.

ſtotelis diſciplina in omni doctrinæ,& ingenij laude præſtantes prodierunt: Tanti refert, quem imiteris, quem legas, quem admireris. Hoc intelligentes noſtræ societatis præceptores, ex eo tempore quo iuuentutem virtute, & litteris informant, eos auctores diſcipulis exponunt, qui præter ceteros in ſuo genere floruerunt. Quam ob cauſam moleſtius etiam ferebant, nullum eſſe librum veterum ſcriptorum, qui adoleſcentibus, diſcendi cupidis, primum aditum ad eloquentiam aperiret. Non quod doctrina dicendi parum Latinis litteris ſit illuſtrata, nam & Quinctil. de ea diligentiſsime ſimul, & doctiſsime ſcripſit, & in libris Ciceronis tantum eſt curæ, tantum ſuauitatis, elegantię, atque doctrinæ; vt ne apud Græcos quidem; aut pluribus, aut melioribus præceptis orationis facultas ſit exornata: ſed quod ad primam tyronum inſtitutionē eorū ſcripta minus ſint accōmodata. Quid enim diſcipulis ad hæc ſtudia ingredien-

tibus explicarent? Quinctiliani libros? sunt illi quidem, vt dixi, summa diligentia, singulari iudicio, summa etiam eruditione conscripti: at ita sunt longi, sic nonnumquam obscuri, vt maius otium, & acrius iudicium desiderent: Partitiones oratorias? at ita sunt breues, & concisæ, vt multas, & magnificas eloquentiæ opes constructas, & reconditas nimis anguste coarctent: Libros de oratore ad Quin. Fratrem? at in dialogo sunt scripti: præcipuas autem in illis partes habent L. Crassus, & M. Antonius, homines, vt dignitate, sic eloquentia in Romana Repub. maximi; qui minora illa, sed discentibus in primis necessaria celeriter transfigunt: quæ vero sunt à vulgari intelligentia magis remota, ea, non facile dixerim, ornatius ne an copiosius persequantur. Huc accedit, quod dum Crassus perfectum, Antonius communem informat oratorem, magnis altercationibus qui dialogorum est mos,

in

in contrarias partes differitur: quod mediocriter quidem eruditis, qui iudicij iam aliquid habent, non solum magnam, & ingenuam delectationem, sed mirabilis etiam vtilitatis fructum affert, tyronibus non item, qui disputationis vim, atque incitationem adspiciunt, vestigia ingressumque vix intuentur; Duos de inuentione libros puero sibi inchoatos, & rudes, Cicero excidisse affirmat, propterea, quod nec orationis expoliendæ, & conformandæ rationem docent, nec inueniendi fontes ab Aristotele demonstratos aperiunt: Itaq; multa in eis prçcepta sunt, quæ, editis postea libris, idem Cic. improbauit: Libri vero ad Herennium, a quocunque illi sint scripti, similem inueniendi viam demonstrant, & quædam de statu, multa de verborum, & sententiarum continent ornamentis diuersa ab his, quæ Cicero, & Quinctilianus eisdem de rebus tradiderunt: Topicorum liber tantummodo declarat viam ab

 Ari-

Ariſtotele inuentam ad reperiendum in omni oratione argumentum: Et quoniam ad Trebatinm iuriſconſultum ſcriptus eſt, exempla habet ex intima iuris ſcientia deſumpta, quę vſque eo ſunt difficilia, vt ſua obſcuritate multos ab eius libri lectione reijciant. In oratore vero ad Brutum, quæ ſit optima ſpecies, & qnaſi figura dicendi Cicero dilectiſſime exponit. Sed cum ad Brutum ſcriberet, vulgaria pręcepta permulta, quæ diſcendi ſtudioſis vehementer conducunt, breuiter percurrit, vel pœne præterit. Quæ vero de orationis numero mirabiliter præcepit, vt adeuntibus ad eloquentiam vtilia ſint, ordinem alium, & exemplorum lumen deſiderant. His de cauſis cupiebant noſtri præceptores, vt omnes eloquentiæ partes explicatæ definitionibus, exemplis illuſtratæ ex Ariſtotelis ſententia, Ciceronis vero & Quinctiliani non ſententia ſolum, ſed plerumque etiam verbis aliquo libro, via, & ordine comprehenderentur. Futu-

rum

rum enim existimabant, si id fieret, vt discipuli simul cum vulgaribus Rhetoricæ præceptis illa magis recondita de argumentorum locis, de amplificatione, de orationis forma, & numero perciperent. Quam ego prouinciam cum eorum voluntate suscepissem, quibus libenter vitæ meæ rationes commisi, his tribus libris dicendi præcepta, quantum exiguæ ingenij mei vires efficere, & consequi potuerunt, complexus sum, vt iuuarem adolescentes ad legendos Aristotelis, Ciceronis, & Quinctiliani doctissimos libros, quibus eloquentiæ fontes continentur. Neque vero ignoro multa horum, quæ à veteribus sunt tradita, ab his a quibus defendi æquius erat, editis etiam libris oppugnari. Sed cum à multis, qui singulari doctrina sunt præditi, eadem defensa sint, mihi consilium fuit, de his, quæ tot doctissimorum sæculorum approbauit consensus, nihil sine ratione mutare: immo vero te Christiane lector vehemẽter oro, at-

que

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
5 A
29

CYPRIANI SOARII

De Arte Rhet.

LIBRI TRES.

Castigatiores quàm antea.

Additis item Auth. Io. Lud. Carb. Tabulis & rerum Indice auctiores.

BRIXIAE,

Apud Iacobum Turlinum. MDCXXII.

Superiorum permissu.

CYPRIANVS SOARIVS,

Christiano Lectori S.

ONGE profecto melius, atque prudentius studijs suis consulunt, qui optimos auctores in omni disciplinarum genere legendos, sibi atque imitandos proponunt, quã qui, his neglectis, delectu omni, ac discrimine remoto quosuis cu[illegible] [illegible]ssime sequuntur. Quod si quis vetera paulo altius repetere volue-

rit, quocunque se animo, & cogitatione conuertet, hoc ita esse comperiet: Vt enim alios omittam, qui in bonarum artium studijs liberalissimis sunt, doctrinisque versati; satis constat Platonem ingenio, doctrina, & copia dicendi longe omnibus superioribus præstitisse, ergo ex eius disciplina quot viri, quanta scientia, quantaque in suis studijs varietate, & copia, quam admirabiles extiterunt? Atque: vt alios sileam, quorum scripta temporum iniuria perierunt; illi, & Aristotelem summum philosophũ, & Demosthenem, omnium oratorum facile principem, proculdubio debemus: Si quidem Aristoteles totos viginti annos Platonem audiuit: Demosthenes vero eumdem non solum audiuit, sed etiam lectitauit: Quid Ciceronem ad tantum in philosophia, & eloquentia decus euexit? An non Platonis, Aristotelis, & Demosthenis imitatio? Finis non sit, si velim eos numerare, qui ex Aristote-

ſtotelis diſciplina in omni doctrinæ, & ingenij laude præſtantes prodierunt: Tanti refert, quem imiteris, quem legas, quem admireris. Hoc intelligentes noſtræ ſocietatis præceptores, ex eo tempore quo iuuentutem virtute, & litteris informant, eos auctores diſcipulis exponunt, qui præter ceteros in ſuo genere floruerunt. Quam ob cauſam moleſtius etiam ferebant, nullum eſſe librum veterum ſcriptorum, qui adoleſcentibus, diſcendi cupidis, primum aditum ad eloquentiam aperiret. Non quod doctrina dicendi parum Latinis litteris ſit illuſtrata, nam & Quinctil. de ea diligentiſsime ſimul, & doctiſsime ſcripſit, & in libris Ciceronis tantum eſt curæ, tantum ſuauitatis, elegantię, atque doctrinæ; vt ne apud Græcos quidem, aut pluribus, aut melioribus præceptis orationis facultas ſit exornata: ſed quod ad primam tyronum inſtitutionẽ eorũ ſcripta minus ſint accõmodata. Quid enim diſcipulis ad hæc ſtudia ingredien-

tibus explicarent? Quinctiliani libros? sunt illi quidem, vt dixi, summa diligentia, singulari iudicio, summa etiam eruditione conscripti: at ita sunt longi, sic nonnunquam obscuri, vt maius otium, & acrius iudicium desiderent: Partitiones oratorias? at ita sunt breues, & concisæ, vt multas, & magnificas eloquentiæ opes constructas, & reconditas nimis anguste coarctent: Libros de oratore ad Quin. Fratrem? at in dialogo sunt scripti: præcipuas autem in illis partes habent L. Crassus, & M. Antonius, homines, vt dignitate, sic eloquentia in Romana Repub. maximi; qui minora illa, sed discentibus in primis necessaria celeriter transfigunt: quæ vero sunt à vulgari intelligentia magis remota, ea, non facile dixerim, ornatius ne an copiosius persequantur. Huc accedit, quod dum Crassus perfectum, Antonius communem informat oratorem, magnis altercationibus qui dialogorum est mos,

in

in contrarias partes differitur: quod mediocriter quidem eruditis, qui iudicij iam aliquid habent, non solum magnam, & ingenuam delectationem, sed mirabilis etiam vtilitatis fructum affert, tyronibus non item, qui disputationis vim, atque incitationem adspiciunt, vestigia ingressumque vix intuentur; Duos de inuentione libros puero sibi inchoatos, & rudes, Cicero excidisse affirmat, propterea, quod nec orationis expoliendæ, & conformandæ rationem docent, nec inueniendi fontes ab Aristotele demonstratos aperiunt: Itaq; multa in eis pręcepta sunt, quæ, editis postea libris, idem Cic. improbauit: Libri vero ad Herennium, a quocunque illi sint scripti, similem inueniendi viam demonstrant, & quædam de statu, multa de verborum, & sententiarum continent ornamentis diuersa ab his, quæ Cicero, & Quinctilianus eisdem de rebus tradiderunt: Topicorum liber tantummodo declarat viam ab

Aristotele inuentam ad reperiendum in omni oratione argumentum: Et quoniam ad Trebatium iurisconsultum scriptus est, exempla habet ex intima iuris scientia desumpta, quę vsque eo sunt difficilia, vt sua obscuritate multos ab eius libri lectione reijciant. In oratore vero ad Brutum, quæ sit optima species, & quasi figura dicendi Cicero dilectissime exponit. Sed cum ad Brutum scriberet, vulgaria pręcepta permulta, quæ discendi studiosis vehementer conducunt, breuiter percurrit, vel pœne prӕterit. Quæ vero de orationis numero mirabiliter præcepit, vt adeuntibus ad eloquentiam vtilia sint, ordinem, alium, & exemplorum lumen desiderant. His de causis cupiebant nostri præceptores, vt omnes eloquentiæ partes explicatæ definitionibus, exemplis illustratæ ex Aristotelis sententia, Ciceronis vero & Quinctiliani non sententia solum, sed plerumque etiam verbis aliquo libro, via, & ordine comprehenderentur. Futu-

rum

rum enim existimabant, si id fieret, vt discipuli simul cum vulgaribus Rhetoricæ præceptis illa magis recondita de argumentorum locis, de amplificatione, de orationis forma, & numero perciperent. Quam ego prouinciam cum eorum voluntate suscepissem, quibus libenter vitæ meæ rationes commisi, his tribus libris dicendi præcepta, quantum exiguæ ingenij mei vires efficere, & consequi potuerunt, complexus sum, vt iuuarem adolescentes ad legendos Aristotelis, Ciceronis, & Quinctiliani doctissimos libros, quibus eloquentiæ fontes continentur. Neque vero ignoro multa horum, quæ à veteribus sunt tradita, ab his a quibus defendi æquius erat, editis etiam libris oppugnari. Sed cum à multis, qui singulari doctrina sunt præditi, eadem defensa sint, mihi consilium fuit, de his, quæ tot doctissimorum sæculorum approbauit consensus, nihil sine ratione mutare: immo vero te Christiane lector vehemẽter oro, at-

que

que obſecro, vt hanc libidinem temere contradicendi, veteribus ſcriptoribus de animo tuo penitus euellas, ne ad eius perniciem longius deinde ſerpat: Nam ſimul atque cupiditas hæc ad ingenium tanquam fax ad materiam adhæſit, incredibile dictu eſt, quæ continuo excitet incendia: Illud etiam tibi perſuadeas velim, nos nihil magis cupere, quam vt virtute, & litteris maxime ſis ornatus, vt Chriſto Ieſu, qui eſt parens, & ſalus vitæ noſtræ, gratus ſis, & iucundus.

IN

IN LIB. DE ARTE Rhetorica

AVCTORIS Proemium.

Ationis, & orationis tanta est similitudo: vt Græci, qui non intelligendi solum, sed loquendi etiam principatum tenuerunt, vno vtramque vocabulo, Latini, Græcorum prudentiæ æmuli eodem pæne nominarint. Est enim oratio quasi rationis imago quædam. Rationem in mente, cui regnum totius animi tributum est, Deus Optimus Maximus posuit: orationis sedem idem summus opifex in celsissima, ac nobilissima corporis parte collocauit: ratio est sicuti lux quædam lumenque vitæ; oratio est rationis decus, & ornamentum: ratio regit, ac moderatur proprium animum, oratio flectit etiam alienos: rationis est species admirabilis, eam tamen intus latentem orationis pulchritudo declarat. Ita quod lumen est

soli

soli principi, ac moderatori luminum reliquorum, idest oratio rationi, dominæ, ac reginæ rerum omnium. Hinc nimirum, fit, vt summi illius rectoris mundi huius bonitatem, sapientiam, vim, & potestatem suspiciendam, admirandamque hominum generi, vt rationis, sic orationis vis, & natura cogat confiteri. Quid enim admirabilius esse potest, quam cogitationes, tam multas, tam excellentes, tam varias, atque multiplices orationi commendari? Orationi vero exceptam aere quasi vehiculo incredibili celeritate breuissimo temporis spatio ad quam plurimos peruenire? ac postremo per tenuissimos aurium meatus singulari opere artificioq; perfectos in alienos animos introire, atque in eis tam perfecte, tam insigniter imprimere speciem suam; vt mærentes consoletur, torpentes excitet, afflictos erigat, inani lætitia elatos cohibeat, & in quemuis denique motum auditorem impellat? Quod si orationis tanta præstantia est; non potest non maxima esse dignitas Rhetoricæ, qua ornandæ orationis doctrina continetur. Eadem enim hominis ratio, quæ ceteras artes, inuenit, dicendi quoque artificium illustrauit. Nam primo terram peruagata non modo eius formam,

mam, situm, fecunditatem, sed eorum etiam, quæ in ea gignuntur, varietatem, vsum, naturamque cognouit. Tum mare ingressa profundum, & immensum, quot genera quamque dispaaria degentium in eo belluarum inuestigauit? Ex in siderum ornatum, & pulchritudinem admirans, cognito prius aere, & his, quæ ex eo generantur, in cælum vsque penetrauit. In quibus rebus tam multis, tam varijs, tam disiunctis, tam abditis atque obscuris inuestigandis si tanta fuit rationis sagacitas, & solertia; in expolienda oratione, qua eius comes, & interpres est, non minori profecto fuit cura. Hic est eloquentiæ ortus, hæc nobilitas, hæc cum ratione coniunctio. Qua de causa vehementer vigilandum est ijs, qui sapientiæ flagrant studio; enittendumque omni cura, ac diligentia, vt Rhetoricæ, dialecticæque præceptis optime cognitis ad reliquarum artium fastigium contendant. Quam viam iucundam, facilem, breuem, & quasi compendiariam, non modo non asperam atque arduam, aut longam esse comperient. Quot, vt facilius consequantur, hi tres libri artificium dicendi à veteribus traditum breuiter explicabunt. Et in primo

mo quidem libro, qui de inuentione est, sexdecim argumentorum loci sunt explicati simul cum his, quæ ad permouendos animos ex iisdem locis eruuntur, præcepta etiam quædam sunt exposita ad exornationem, & deliberationem accommodata. In secundo vero, qui dispositionis præcepta continet, de orationis partibus, de statu, iudicatione, & ea controuersia, quæ ex interpretatione scripti existit: præterea de ratiocinatione, enthymemate, inductione, & exemplo agitur. Et quoniam frequens mentio facta est ab antiquis auctoribus Epicherematis, Soritis, & Dilemmatis, eorum quoque vis explanatur. Tertius denique liber docet orationis ornatum, qui est in verbis, vel simplicibus, vel coniunctis. Itaque de verbis nouis, de inusitatis, de tropis, de luminibus verborum, & sententiarum, de origine, caussa, natura, & vsu orationis aptæ, ac numerosæ, tum ad extremum de memoria, & pronunciatione in eo differitur. Sed quo maior vtilitas ex eloquentia percipi possit, Christianis præceptis diligenter ea purganda est. Vt enim bonus agricola vitem, quæ siluescit, & in omnes partes nimia funditur, ferro coercens, tum fructu læriorem, tum aspectu pul-

chrio-

ebriorem reddit: sic eloquentia, si amputetur errorum inanitas, in quos delapsa est vitio hominum, diuinas leges ignorantium, suam admirabilem speciem recuperabit. Excidatur igitur mentiendi licentia, quam seuere diuinis præceptis interdictam oratori Quinctilianus, & antiqui rhetores concedunt: amputetur procacitas, & vitium illud teterrimum lacerandi alios probris, contumeliis, maledictis; cui vtinam ne Demosthenes; & Cicero tantopere indulsissent: resecetur arrogantia, & inanis laudis appetitus, qui aciem animi perstringit: intelligatur iniquum esse: tenebras auditoribus offundere, ne verum perspiciant, & suffragium atque sententiam dicendo corrumpere; quod à Græcis, & Romanis orator bus est factitatum. His tot tantisq; deletis maculis, continuo existet illa diuina, & cælestis Christianæ eloquentiæ pulchritudo, quæ tanto erit præclara magis, & eximia, quanto diligentius ad omnium hominum vtilitatem confertur, & ad laudes celebrandas Dei Opt. Max. qui sermonem hominum dedit ad societatem, & coniunctionem cum hominibus tuendam. Hæc est illa Christianæ eloquentia, qua Gregorius, & Basilius nobilissimum per amicitiæ, do-

ctrinæ:

ctrinæ; sanctitatis plurimum præstiterunt: & Iuliani amentissimi, & profligatissimi hostis religionis impetus omnes fregerunt: hac excelluit Athanasius vir sanctissimus, quem nec sæuissima periculorum tempestas, nec humanorum commodorum aura potuit vnquam de suo cursu dimouere, quin Arrij impium, & consceleratorum comprimeret furorem: hac floruerunt Chrysostomi, Ambrosij, Augustini, Hieronymi, Cypriani, qui Christianæ Reipublicæ fuerunt lumen longe clarissimum. Vt alios quam plurimos omittam, quorum est copia digna Christiani nominis gloria. Hos tales, ac tantos viros qui volet imitari, colet Christianam eloquentiam, quæ ex diuinarum rerum cura, & contemplatione: ex Christi Iesu amore, ex maximarum denique artium studijs efflorescit.

DE ARTE RHETORICA LIBER I.

Quid sit Rhetorica, quod eius officium, & finis. Cap. I.

RHETORICA est vel ars, vel doctrina dicendi. Ars, est, quæ dat rationes certas, & præcepta faciendi aliquid, quæ habent ordinem, & quasdam errare in faciendo non patientes vias. Esse autem eloquentiæ artẽ perspicuum est: cũ enim rerum minimarũ sine arte nulla sit, hominum est parum cõsiderare iudicantis, credere maximarum rerũ nullam esse artẽ. Dicere est ornate, grauiter, & copiose loqui. Rhetoricæ officium est, dicere apposite ad persuasionẽ, & finis persuadere dictione. Vt enim gubernatori cursus secundus, medico salus, imperatori victoria, moderatori Reip. beata ciuium vita proposita est, vt opibus firma copijs locuples, gloria ampla, virtute honesta sit, sic oratori nihil aliud propositum est, nisi vt dicendo persuadeat.

Arist. li. 1. Rhet. ca. 1.
De cla. ora.
Quin. li. 2. ca. 18.
Quid sit ars.
Offi. 2. Rhe.
est ars. Ari. 1 li. Rhe c. 8
De inuẽt.
Off & finis Rhet.
Cic. li 5 de Repu. est autẽ is locus li. 8 epist. ad Att.

De vtilitate, dignitateq; Rhetoricę. Caput II.

Eloquētia dignitas. *Arist. li 1. Rheto. c. 1. De orat. 1. Quin. li. 2. cap. 17.*

DIgnitas eloquētiæ, vel ex eo intelligi poteſt, quod in omni libero populo, maximeq; in pacatis, tranquilliſque ciuitatibus præcipue ſemper floruit, ſemperq; dominata eſt. Quid enim aut tam iucundū cognitu, atq; auditu, quam ſapientibus ſententijs, grauibusq; verbis ornata oratio, & perpolita: aut tam potēs, tamq; magnificum, quam hominum animos vnius oratione conuerti? Quid admirabilius quam res ſplendore illuſtrata verborum? Oratoris eſt in dādo conſilio de maximis rebus cum dignitate explicata ſententia, eiuſdem, & lāguentis populi incitatio, & effrenati moderatio. Eadē facultate fraus hominū ad perniciem, & integritas ad ſalutē vocatur. Quis cohortari ad virtutem ardētius? quis à vitijs acrius reuocare? quis vituperare improbos aſperius? quis laudare bonos ornatius? quis cupiditatem vehementius frangere accuſando poteſt? quis mœrorē leuare mitius conſolando? Ac ne plura, quæ ſunt pœne innumerabilia, dicantur breui; ſtatuendum eſt, perfecti oratoris moderatione, & ſapientia non ſolum ipſius dignitatem, ſed &

Oratoris et in Rep. & iter priuatos magna, & præclara munera.

pri-

priuatorum plurimorum, & vniuersæ Reip. salutem maxime cõtineri. Quo maior igitur est eloquẽtiæ vis, hoc est magis probitate iungenda, summaq; prudentia: quarũ virtutũ expertibus si dicendi copiam tradiderimus, non eos quidem oratores fecerimus, sed furentibus quædam arma dederimus.

Eloquẽtia cum probitate iungẽda est.

De materia Rhetoricæ. Cap. III.

ARtis materia est, in qua omnis ars, & ea facultas, quæ conficitur ex arte versatur: vt si medicinæ materiã dicamus morbos, ac vulnera, quod in his omnis medicina versetur. Item quibus in rebus versatur ars, & facultas oratoria, eas res materiã artis Rhetoricæ nominamus. Sed hoc interest inter alias artes, & eloquẽtiam; nam ceteræ fere artes se ipsæ per se tuentur singulæ; bene dicere autẽ. quod est scienter, & perite, & ornate dicere, nõ habet definitam aliquam regionem, cuius terminis septa teneatur. Omnia quæcunque in hominum discrepation cadere possunt bene sunt ei dicenda qui hoc se posse profitetur, aut eloquẽtiæ nomen relinquendũ est. Quã opinionem non solum Romanæ eloquentiæ parens Cic. sed philosopho-

De orat. 1. Quid artis materia sit De inuen. 1. Quin li. 2. cap. 22. Quid inter artium ceterarũ, & Rheto. materiam intersit. De orat. 8.

Oratoris materia est quæstio in Phædro. rum etiam facile princeps Plato, & Arist. multo ante secuti sunt, materia enim oratori ad dicendum subiecta, quæstio est.

De quæstione. Cap. IIII.

Quæstionũ duo genera QVæstionum duo sunt genera, alterum infinitum, quod Græci Thesin. Cic. propositum vocat: alterum certum, & definitum, quod hypothesin illi, Latini vel causam, vel *In part. Topic.* controuersiam solent appellare. *Propositum quid sit.* Propositũ est, in quo aliquid generatim quæritur hoc modo; expetenda ne *De Or. 2.* sit eloquentia? *Quid sit causa.* Causa est, quæ certis personis, locis, temporibus, actionibus, negotijsque cernitur, hoc modo *Topic.* An Socrates iure fuerit ab Atheniensibus damnatus. *Propositi duo genera* Propositi duo sunt genera; cognitionis alterum cuius *Cic. in Topic. in par.* scientia est finis, vt, an solis magnitudine multis partibus terra superatur *Quin li 3. cap 5* alterum actionis, quod refertur ad efficiendum quid, vt si quæratur, quibus officijs amicitia colenda fit. *Causarum tria genera.* Causarum tria sunt genera, iudicij, deliberationis, exornationis, quæ, quia in laudationes maxime confertur, proprium habet ex eo nomen laudationis.

De exornatione, Deliberatione, & iudicio. Cap. V.

IN exornatione duæ ſunt partes, laus,& vituperatio.Tempus tum præſens, tum præteritum. Spectat autem orator honeſtatem præcipue cum vituperat, mouetque auditores ad delectationem, deliberatio continet in ſe ſuaſionem, & diſſuaſionem, tempus vero futurum. Finis, quem ſibi proponit orator in ſuadendo, eſt dignitas,mouetque deliberantem à d ſpem maxime, in diſſuadendo cõtra indignitatem ſpectat, & in reformidationem pertrahit.Iudicium,in quo præteritum tempus maxime valet, habet in ſe accuſationem, & defenſionem, eius finis iuſtorum, & iniuſtorum quæſtione continetur, & ad ſæuitiam aut clementiam iudex eſt incitandus.

De inuẽt. 1. Exornationis partes, tẽpus, & finis. Ariſt. li. 2. Rhet. c. 4. In par. De inuẽt. 1 Deliberationis partes, tempus & finis. Ar. 2. Rhe. cap. 3. Cic. de or. 2 Iudicij partes, tempus & finis, In partitio. De inuent. 1. Quin. li. 5. cap. 3.

Quomodo hypotheſis ad theſin reuocanda ſit. Cap. VI.

CVm conſultatio ſit quaſi pars cauſæ quędam, & controuerſiæ (ineſt enim infinitũ in definito) debet orator cauſam ad infiniti generis quæſtionem transferre, quod vt exemplo pateat, finita eſt, An Ariſto

Cõſultatio eſt pars cauſa. In part. in Tob. Quin. li. 3. cap. 5.

Cic. de Oratore 3 Ornatissima sunt orationes quæ vniuersi generis vim explicãt in ora.

telis philosophia sit perdiscẽda eius quasi pars quædã est illa infinita, An philosophia sit perdiscenda, ad quã orator finitam transferet. Sunt .n. ornatissimæ orationes eæ, quæ lætissimè vagantur, & a priuata ac singulari controuersia, se ad vniuersi generis vim explicandam conferunt, & conuertunt, vt ij, qui audiunt, natura, & genere, & vniuersa re cognita, de singulis rebus statuere possint, Quod vt facere possit orator excellens, à proprijs personis, & temporibus semper, si potest, auocat controuersiam, & ad vniuersi generis orationem traducit. Sic Cic. cum de Archiæ poetæ facultate, summaque doctrina dicere instituisset, de humanioribus litteris, & poeticæ laudibus, quæ vniuersi generis oratio est, ornatissime disputauit.

Pro Archia.

De partibus Rhetoricæ. Cap. VII.

Quinque Rhet. partes.
De orat. 2.
Quin. li. 3. cap. 3.
De inuen. 1.

QVinq; sunt partes, & quasi membra eloquentiæ: inuẽtio dispositio, eloquutio, memoria, pronunciatio. Oportet enim primum inuenire quid dicas, inuenta disponere, deinde ornare verbis, post memoriæ mandare, tum ad extremum agere, Inuentio est excogitatio rerum verarum, aut verisimiliũ, quæ quæstionem

nem probabilem reddant. Dispositio est rerum inuentarum in ordinem distributio. Eloquutio est idoneorum verborum, & sententiarum ad inuentionem accommodatio. Memoria est firma orationis perceptio, Pronunciatio est ex rerum, & verborum dignitate, corporis, & vocis moderatio. Nec audiendi quidam, qui iudicium sextam esse partem voluerunt, adeo enim tribus primis partibus est permissum: (nam nec inuentio sine eo, nec dispositio, neque eloquutio fuerit) vt pronunciatio quoque vel plurimum ab eo mutuetur, Nec inuenisse credendus est, qui non indicauit. Quod similiter in alijs partibus, quibus iudicium permissum est existimare debemus. Hinc apparet quam præclara res, quam etiam difficilis eloquentia sit, quæ ex quinq; rebus constat, quarum vnaquæque est ars ipsa magna per sese. Quare quinque artium concursus maximarum, quantam vim, quantamque difficultatem habeat, existimari potest. Sunt igitur quinq; Rhetoricæ partes omnino: At inuenire, disponere, eloqui, memoria complecti pronũciare opera sunt oratoris.

Iudiciũ nõ est Rhetorica pars. Quin. 8. orat. 3.

Nõ est existimandus inuenisse qui sine iudicio inuenit.

De clar. Orat.

Opera oratoris. Quin. li. 3. cap. 3.

Quibus eloquentia comparetur, ac primum de Natura.
Cap. VIII.

Eloquētia natura, arte, & exercitatione cōparatur.

De inuēt. lib. 1. ad Heren. lib. 1. Quin. li. 3. cap 5. De Orat. 2

ELoquentia, quæ quinque ſupradictis conſtat partibus, natura, arte, & exercitatione comparatur. Imitationem enim vel arti, vel exercitationi ſubijcere poſſis. De quibus ſingulis, quoniam maximi ſunt momenti, & ponderis, aliquid dicendum eſt. Natura igitur primum atq; ingeniũ ad dicendum vim affert maximam. Nam, & animi, & ingenij, celeres quidam motus eſſe debent, qui ad excogitandum acuti, & ad explicandum ornandumque ſint vberes, & ad memoriam firmi, ac diuturni. Quæ accendi, ac commoueri arte poſſunt, inſeri quidem, & donari ab arte non poſſunt omnia: ſunt enim dona naturæ. Illa etiam naturæ ſunt, quæ cum ipſo homine naſcuntur, linguæ ſolutio, vocis ſonus, latera, vires conformatio quædam, & figura totius oris & corporis Quæ tamen ab arte limari poſſunt, & quæ bona ſunt fieri meliora doctrina, & quæ nō optima, aliquo modo acui, & corrigi poſſunt. Neq; homines adoleſcentes, ſi quid naturale forte non habent, dicendi ſtudium relinquant, magni enim facere debent illam ipſam, quamcum-

Naturæ dona ſiunt arte meliora.

que

que habuerint, mediocritatem in dicendo.

De Arte. Cap. IX.

CVm natura, quæ optima est, ars iungi debet, quæ à natura perfecta est. Notatio enim naturæ, atque animaduersio peperit artem. Habet igitur ars hanc vim; non vt aliquid, cuius in ingenijs nostris pars nulla sit pariat, & procreet; verũ vt ea, quę sunt orta iam in nobis, & procreata, educet atque confirmet. Quapropter studiose colẽda est, vt quæ viã & rationẽ dicendi doceat; & si enim magnis ingenijs præditi quidam dicendi sine arte copiam sunt consecuti, ars tamen dux est certior, quam natura.

Notatio naturæ peperit artem. *De orat. 2.* *Quin. li. 2. cap. 20* *Ars studiose colenda est.* *Ars certior est dux natura.*

De Exercitatione. Cap. X.

IN præstanti natura, quam ars expoliuit, exercitatio absolutionem perfectionemq; dicendi cõsummat. Cum enim ad naturam eximiam, & illustrem accesserit ratio quædã, conformatioque doctrinæ, tum illud nescio quid præclarum, ac singulare solet existere. Quo circa interest per magni, studium, & ardorẽ quemdam amoris assumere, sine quo cum nihil

Exercitatio dicendi perfectionẽ cõsummat. *De ora. li. 1. cap. 18* *Cicer. pro. Archia.* *De Ora.*

quidquam egregium, tum certe eloquētiam nemo vnquam assequetur. Ex hoc ardore nascitur diligentia, quæ, vt in omnibus rebus, sic in dicendi facultate plurimum valet. Hæc præcipue colenda est nobis: hæc semper adhibenda: hæc nihil est, quod non assequatur.

De Imitatione. Cap. XI.

2. De Ora. ETsi ad illud genus oratorum præstantium, magnificum, atq; præclarum natura ipsa aliquem ducit, tamen ea nō satis proficere potest, nisi eodem studio, atq; imitatione intendat, atq; ita dicere consuescat, vt tota mente illos, atq; omni animo intueatur. Ergo hoc sit primum in præceptis meis, vt demonstremus quē imitemur, atq; ita, vt, quę maxime excellant in eo, quem imitabitur, ea diligētissime persequatur. Nihil .n. aliud causæ est, cur ætates extulerint singulæ singula propè genera dicendi, nisi quod semper fuit aliquis cuius se similes plerięq; esse vellent. Hanc igitur similitudinē, qui imitatione assequi volet, tum exercitationibus crebris, atque magnis tū, scribendo maxime prosequatur. Intuendi sunt etiā non solum

ſolum oratores, ſed etiam actores, ne mala conſuetudine ad aliquã deformitatem, prauitatemq; veniamus. Quoniam de Rhetoricæ definitione, dignitate, fine, officio, & materia dictum eſt, quotque ſint eius partes explicauimus, & naturam, artẽ, exercitationem, imitationem ad eloquentiam conſequendam, neceſſarias eſſe oſtendimus, ſequitur, vt de ſingulis eius partibus diſſeramus.

De Inuentione. Cap. XII.

QVoniam igitur primum oratoris munus eſt inuenire, dabit operam, vt inueniat quemadmodum fidem faciat eis, quibus volet perſuadere: & quemadmodum motum eorum animis afferat. Fidem facit orator argumẽtis, mouet incitando, aut ad metum, aut ad cupiditatem: tot enim ſunt motus genera, partes plures generum ſingulorum. Cum enim omnis animi commotio ex opinione boni alicuius, aut mali naſcatur, lætitia, & cupiditas ex opinione boni naſcuntur, ægritudo, & metus in malorum opinione verſantur. Eſt igitur ægritudo ſiue moleſtia, opinio recẽs præſentis mali, in quo demitti, cõtrahique animo rectum eſſe videatur. Voluptas, opinio recens boni præ-

In par.

Orator facit fidẽ argumentis.

Motus quatuor ſunt genera

Cic. Tuſ. 4.

sentis, in quo efferri rectum videatur. Metus, opinio impēdentis mali, quod intolerabile videatur. Cupiditas, opinio venturi boni, quod sit ex vsu iam præsens esse, atque adesse. Opinio autem, quæ in omnes superiores definitiones includitur, est imbecilla assensio, In proposito fidem solum facit orator, in causa vero fidem & motum, de quo mox dicemus.

Quid inuentio, quid argumentum, & argumentatio. Cap. XIII.

Quid sit inuētio, quid argumētū. INuentio est excogitatio argumenti. Argumentum est probabile inuentum ad faciendam fidem: vel aliter, est ratio rei dubiæ faciens fidē: *In part.* Fides vero est firma opinio, vt si *In Top.* velis fidem facere, eloquentiam esse ex *In par.* petēdam, excogitesq; illud argumentum, nimirum esse artem bene dicendi: *In par.* possis hoc modo argumentationē concludere. *Quid sit. argumentatio.* Ars bene dicendi est expetenda, ea est eloquentia, est igitur eloquentia expetenda. est autem argumentatio argumenti explicatio, qua dialectici pressius & religiosius, *Dialectici pressius qua oratores argu* oratores ornatius, & liberius vtuntur. Locus autem est sedes argumenti. Aristoteles enim proposuit quosdam locos, ex quibus omnis argumē-

tatio

tatio ad omnem disputationem inue- *mētatione*
niretur. Qui nihil aliud esse videntur, *vtuntur.*
nisi notæ quædam quibus admone- *Topic. De*
mur, quid in ipsis peruestigare de- *orat.*
beamus.

Quotuplicia sint argumenta.
Cap. XIV.

ARgumenta partim in eo ipso, de *Argumēta*
quo agitur hærent, quo circa in *vel insita*
sita dicuntur, partim extrinsecus as- *sunt, vel*
sumuntur, quæ remota vocātur: quo- *assumpta.*
niam absunt, longeque ab eo, de quo *In Topic.*
agitur, disiuncta sunt; vt si dicas elo- *In part.*
quentiam esse expetendam, quod be-
ne dicendi sit ars, ratio est insita in
eo, de quo agitur, eloquentia enim
est ars bene dicendi. Sin expetendam
dicas, quod Aristoteli, vel Ciceroni,
vel Platoni ita visum sit, ratio erit re-
mota; auctoritas enim illorum viro-
rum non est in ipsa eloquentia, quæ
suapte natura esset expetenda sine
illorum commendatione.

De numero locorum. *Cap.* XV.

Loci argumentorum insitorum sunt sexdecim.

LOci, vnde arguméta insita eruun-
tur, numero sunt sexdecim. Alia
enim ducuntur à definitione, alia à *In Top. c.*
partium enumeratione, alia à nota- *In par.*
tione,

tione, alia cõiugata appellantur, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex adiũctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex caussis, alia ex effectis, alia ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum. Argumenta extrinsecus assumpta Quintiliano sunt sex, praeiudicia, fama, tormenta, tabulae, iusiurandum, testes.

Argumẽta assumpta sunt sex. Lib. 5. c. 1.

De definitione. Cap. XVI.

Definitionum multa sunt genera. In Topic. Quin. li. 5. cap 10. Qui sit definitionis modus.

Definitio est oratio, quae id, quod definitur, explicat, quid sit: vt, Virtus est recta animi affectio, Rhetorica est doctrina dicendi. Definitionum multa sunt, & genera, & praecepta, sed ad huius libri institutum ea nihil pertinent, tantum est dicendum, qui sit definitionis modus. Sic igitur veteres praecipiunt. Cum sumpseris ea, quae sunt ei rei, quam definire velis, cum alijs communia, eo vsq; persequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri possit; vt hoc, Rhetorica est ars: commune adhuc, multa enim genera sunt artium, vt grammatica, dialectica: vnum adde verbum, Dicendi, iam à communitate res disiuncta videbitur,

tur,vt fit explicata definitio: Rhetorica est ars dicendi. Hæc facultas definiendi debet esse in eloquente,vt definire rem possit. est enim explicanda sæpe verbis mens nostra de quaqua re, atque inuolutæ rei notitia definiendo aperienda est. Definitio enim quasi inuolutum euoluit id,de quo quæritur, sed id non faciet tam presse,& anguste, quam in illis eruditissimis disputationibus fieri solet:sed cum explanatius, tum etiam vberius, & ad commune iudicium, popularemque intelligentiam accomodatius. Sic Cicero quid sint optimates definit,cum ait:Sed genus vniuersum (vt tollatur error) breui circumscribi,& definiri potest. Omnes optimates sunt, qui neque nocentes, nec natura improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. Argumenti à definitione talis est formula. Ius ciuile est æquitas constituta ijs, qui eiusdem sunt ciuitatis, ad res suas obtinendas; eius autem æquitatis vtilis est cognitio, vtilis est ergo iuris ciuilis cognitio.Sæpe etiam definiunt & oratores,& poetæ per translationem verbi ex similitudine cum quadā suauitate, quos licet imitari; vt si adolescentiam florem ætatis,senectutem occasum vitæ velis definire.

Facultas definiendi est oratori necessaria.

In Orat.

Orator definiet vberius, & explanatius quam philosophus.

Pro Sestio.

Optimates qui sint.

In Topicis

Oratores, & poetæ sæpe definiūt per translationem.

De

De partium distributione. Cap. XVII.

In Top. Quin. li. 5. cap. 10.

ARgumentatio à partium distributione sic est vtendum, nullam vt partem relinquamus. Vt si velis demonstrare, calliditatem non esse virtutem, à virtutis partibus, quæ quatuor sunt, Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia, sic possis ostendere omne quod honestum est, id quatuor partium oritur ex aliqua, aut enim in perspicientia veri, solertiaque versatur: aut in hominũ societate tuenda, tribuendoque suum cuique, & rerum contractarum fide: aut in animi excelsi, atque inuicti magnitudine, ac robore: aut in omnium, quæ fiunt, quæque dicuntur ordine, & modo in quo inest modestia, & temperantia: calliditas ex nulla illarum partium oritur, non est igitur virtus.

In off. 1.

De Notatione. Cap. XVIII.

Notatio a Græcis Etymologia dicta, oratoribus, & poe-

ETymologia, quæ verborum originem inquirit, à Cicerone dicta est Notatio. Ea sæpe vtuntur Oratores, & poetæ, vt Ouidius,

Est via sublimis cælo manifesta sereno.

La-

Lactea nomen habet candore notabilis ipse.

Et alibi.

A senibus nomen mite senatus habet.

Alio loco.

Nam quia ver aperit tunc omnia densaque cedit.

Frigoris asperitas, fataq; terra patet.

Aprilem memorant ab aperto tempore dictum.

A notatione sumitur argumentum, cum ex vi nominis elicitur, hoc modo; Si consul est qui consulit patriæ nõ igitur Piso consul, qui ea euertit.

De Coniugatis. Cap. XIX.

Coniugata dicuntur, quæ sunt ex verbis generis eiusdem. Eiusdẽ autem generis verba sunt, quæ orta ab vno varie cõmutantur, vt sapiens sapienter sapientia. Ex hac verborũ cõiugatione huiscemodi argumento vsus est. Ouidius.

Aurea nunc vere sunt sæcula, plurimus auro Venit honos.

Et Iuuenalis.

Summum credere nefas animum præferre pudori.

Et propter vitam viuendi perdere causas.

Cicero etiam. Cum enim esset omnis causa illa mea consularis, & senatoria,

tis est familiaris. In Top. Quin. 1. cap. 10. In Topic. Met. lib. 1. Fast. lib. 5. Vnde senatus dictus Fast. li. 4. Aprilis vnde. Arg. a notatione Vis huius exẽpli est in orat. in Pisonem. In Top. Quin. li. 1. cap. 10. Saty. 8. In Pisoni.

ra, auxilio mihi opus fuerat, & consulis,& senatus. Est & illud elegans in primis, Homo sum, humani a me nihil alienum puto. Cic. lib. de oratore secundo hoc vtitur exemplo, Si pietati summa tribuenda laus est, debetis moueri, cum Q. Metellum tam pie lugere videatis.

Terent. in heaut.

De genere, & forma. Cap. XX.

Quid genus sit. *In Top.* *De Ora. 1.* *Quin. li. 5. cap. 10.*

Genus est quod duas, aut plures partes sui ipsius communione similes amplectitur. Partes, quas genus amplectitur, formæ dicuntur, vt, Virtus est genus, plures enim formas quatuor scilicet complectitur, Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, & Temperantiam, quæ sunt similes virtutis cõmunione: vt prudentia enim, sic iustitia, sic fortitudo, sic temperãtia virtus est. Hinc perspicuum fit, quid sit forma, est enim pars generi subiecta. Argumentum à genere sic tractatur. Virtutis laus omnis in actione consistit, prudentiæ igitur laus omnis in actione consistit. Ex forma autem, Quod iustitia est, vtique virtus est.

Quid forma sit. *De Ora. in Arg. à genere.* *Officio 1.* *Arg. à forma.* *Quin. li. 5. cap. 10.*

De similitudine, & dissimilitudine. Caput. XXI.

Similitudo est, quæ traducit ad rē quampiam aliquid ex re dispari simile: ex ea sumitur argumentum hoc modo. Cicero, Sed nimirum, vt quidam morbo, & sensus stupore suauitatem cibi non sentiunt, sic libidinosi, auari, facinorosi, veræ laudis gustum non habent. Ouidius.

Quid similitudo sit. *In Topic.* *Auctor ad Her. lib. 4.* *Argu. a similitudine* *Phil. 4.* *Trist. lib. 1 ele. 4.*

Scilicet vt fuluum spectatur in ignibus aurum.
Tempore sic duro est inspicienda fides.

Ex dissimilitudine siue differētia, ducitur hoc modo argumentum. Si barbarorum est in diem viuere, nostra consilia sempiternum tempus spectare debēt. Eodem pertinet illud eiusdem Ciceronis: dies enim affert, & hora potius, nisi prouisum est, magnas sæpe clades: certus autem dies non vt sacrificij, sic consilij expectari solet. Quasi diceret dissimilia sunt sacrificium, & consilium: non igitur sicuti sacrificij, sic certi, & stati dies debent esse consilij.

Argumentum a dissimilitudine *2 de Orat.* *Phil. 3.*

De Contrarijs. Cap. XXII.

Contrariorum genera sunt quatuor, aduersa, priuantia, quæ in ter

Contrariorū genera.

ter se conferuntur, & contradicentia. Aduersa sunt quæ in eodem genere plurimum differunt, vt virtus, vitiũ quæ cum animi habitus sint, plurimũ tamen inter se differunt, & bellum pax; sapientia, stultitia, ex quibus argumenta talia existunt. Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur, & bonitatem, si malitiam. Hinc illud Drãcis apud Virgilium.

sunt quatuor. Ar. in c. de appos. Cic. in To. Aduersa quid sint. Argumẽta ab aduersis Topic.

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

Lib. 11. Aen. Tuscu. 5.

Perinde enim est, atq; hoc bellum est nobis perniciosum, pax igitur expetẽda est. Cicero quid cum fatentur satis magnam vim esse in vitijs ad miserã vitam, nonne fatendum est, eamdem vim in virtute esse ad beatam vitam? Contraria enim contrariorum sunt consequentia. Priuantia sunt habitus & eius priuatio, vt lux tenebræ: vita, mors, scientia, inscitia, humanitas, inhumanitas, præpositio enim in, priuat verbum ea vi quam haberet, si in præpositum non fuisset. Ex his ductũ est illud Cic. in Miloniana, Eius igitur mortis sedetis vltores, cuius vitam si putetis per vos restitui, posse nolitis: Tertio loco sunt ea quæ inter se conferuntur, vt duplum, simplum, datum, acceptum, miles, & imperator, docere, & discere. Ex hoc loco est illud Cic. ex quo profecto

Priuãtia quid sint.

Topic. Pro Mil. Argumẽtũ à priuãtib.

Pro Marcello.

fecto intelligi debet, quanta in dato beneficio fit laus, cum in accepto tã ta fit gloria, & item hoc, Non igitur periculũ est, ne quis putet, in magna arte, & honesta, turpe esse docere alios id, quod ipsis fuerit honestissimũ discere, Huc pertinet Virgilianum illud.

Argu. ab his, quæ inter se conferuntur. In Orat. Lib. 8.

Arma rogo genitrix nato.

Aen. lib. 8

Top.

Vltimo loco sunt negantia, valde contraria aientibus: vt si hoc est, illud non est: ex quibus necesse est alterum verum esse, alterum falsum.

Negantia sunt valde contraria aientibus.

De Adiunctis. Cap. XXIII.

Adiuncta sunt ea, quæ cũ re sunt coniuncta, vt locus, vt tempus, vt ea, quæ rem circunstant: vt vestitus, & comitatus hominem circumstãt, & apparatus, colloquia, pedum crepitus, strepitus hominum, rubor, pallor, ceteraque, quæ suspicionem possunt mouere. Latissime itaque patent adiuncta, nam, & quæ in hominis sunt siue animo, siue corpore, vt virtus, vt vitia, vt oris vel pulchritudo, vel deformitas, aliaque innumerabilia comprehendunt. Ab his sumit argumentum Cicero pro Milone, cum ait. Videamus nunc, id quod caput est, locus ad insidias ille ipse, vbi,

In Topic. Quin. li. 5. c 10. adiuncta quid sint.

Latissime patent adiuncta.

Argu. ab adiunctis. C. pro Mil.

vbi congressi sunt, vtri tandem fuerit aptior, & multa deinceps: & paullo post. Videte nũc illum primum egredientem e villa subito: cur vesperi? quid necesse est, tarde? quid conuenit, præsertim id temporis? & pro Cornelio. Hunc quisquam incredibili quadam, atque inaudita grauitate, virtute, constantia præditum fœdera scientem neglexisse, violasse, rupisse, dicere audebit? loquitur autem de Pompeio.

Laus Pompey. Cic. Pro Corne. Bal.

De antecedentibus, & consequentibus. Cap. XXIV.

Aristo. 2. Topic. c. 2. Quomodo antecedentia ab adiunctis distinguãtur C. in Top. Consequentia quid sint Arist. 2. Topic. c. 3. C. in Topic. Phili 7.

Antecedentia sunt ea, quæ sic antecedunt consequentia, vt cum ipsis necessario cohæreant: qua ratione ab adiunctis distinguuntur. Coniuncta enim nunquam necessario cohærent cũ his, quibus adiuncta sunt. Argumenti ab antecedentibus talis est formula, Ortus est sol, igitur dies est. consequentia vero sunt, quæ rem necessario consequuntur: ab eis ducitur argumentum, cum ratio rei dubiæ faciens fidem sumitur à consequentibus, hoc modo, Dies est, igitur ortus est Sol. Ex hoc loco est illud Ciceronis in Antonium. Luculentum tamen ip[s]e plagam accepit, vt declarat

rat cicatrix. ostendit enim, quoniam cicatrix magna esset, vulnus quoque fuisse magnum.

De repugnantibus. Cap. XXV.

Repugnantia, neque certa lege, neq; numero inter se dissident: qua ratione à contrarijs, atque dissimilibus discernuntur: Exempli gratia, amare, & odisse contraria sunt: amare vero, & nocere, & lædere, & conuicijs insectari, repugnãtia sunt. Argumenti à repugnantibus talis est formula. Amat illum, igitur non insectatur illum conuicijs. Hortensius nõ erat aduersarius Ciceronis aut obtrectator, semper enim est alter ab altero adiutus, & communicando, & monendo, & fauendo.

Repugnantia differũt à contrarijs, & dissimilib. In Topic. Quin. li. 5. cap. 10.

De causis. Cap. XXVI.

Causa est, quæ sua vi efficit id, cuius est causa, vt vulnus mortis, cruditas morbi, ignis ardoris. Eius quatuor sunt genera, finis, efficiens, forma, materia. Finis est, cuius gratia fit aliquid, vt domus finis est vsus, belli pax hominis beata vita. Ab eo ducit argumentum hoc modo Cic. contra

Quid causa sit. In Top. C. de fato. Quin. li. 5. cap. 10 Genera causarum.

sunt quatuor. Finis quid sit. Arist. li. 2. Physi. c. 3. Homo ad intelligendũ, & agendũ est natus. De finib. 2.

contra Epicureos, Hi non viderunt, vt ad cursum equum, ad arandum bouem, ad indagandum canem, sic hominem ad duas res, vt ait Aristoteles, intelligendum, & agendum esse natum, quasi mortalem Deum: cõtraque vt tardam aliquam, & languidã pecudem ad pastum, & procreandi vo[illegible] item, hoc diuinùm animal ortum esse voluerunt: quo nihil mihi videtur absurdius: Huius enim loci hæc vis est, Homo natus est ad intelligendum, & agendum, non igitur ad pastum, & voluptatem est ortus. Efficiens causa est, à qua aliquid est, vt: Sol diem efficit toto cælo luce diffusa: Ab ea est illud Ciceronis contra senectutis vituperatores. Caret epulis, aiunt extructisque mensis, & frequentibus poculis: caret ergo vinolentia, cruditate, & insomnia. Cuius loci vis in eo est, quod vbi causa deest effecta, quæ ex illa oriuntur, nullo esse modo possint. Et Nisus, vt Euryalum seruet, se auctorem cædis profitetur.

Efficiẽs causa quid sit. In lib. de senect. Arg à causa efficiẽti.

Aen. lib 9.

Me me adsum, qui feci, in me conuertite ferrum.
O Rutuli mea fraus omnis, nihil iste, nec ausus.
Nec potuit.

Forma quid sit.

Forma est ratio rei, & nota, per quã res est id, quod est, & à rebus alijs distin-

ſtinguitur, vt Animus eſt hominis forma: hæc enim cauſa eſt, cur homo ſit, eumque à rebus alijs diſtinguit. Sic domus, ſic nauis, ſic ignis, ſic terra, cæterarumque rerum ſua forma eſt, vel artificioſa, vel naturalis. Ab ea ducitur argumentum hoc modo. Animi hominum immortales ſunt, homines igitur ad æternitatem, immortalitatemque beatæ vitæ adſpirare debent. Materia eſt, ex qua, & in qua res ſunt, vt ſtatuæ, æs, argentũ pateræ, corpus hominis. Ex materia ſic ſumitur argumentum, Corpus hominis mortale eſt, ab eius igitur ſocietate, & cõtagione immortalis animus ſeuocandus eſt. Ex hoc loco, Regia ſolis apud Ouidium, Arma Aeneæ apud Virgiliũ, multa ſigna quæ ſuſtulerat Verres à Cic. deſcribuntur. Ex his cauſarum generibus tanquam ex fonte non modo in cauſis, ſed in omni ſcribendi genere magna argumentorum ſuppetit copia. Licebit igitur diligenter eo cognito non modo oratoribus, & philoſophis, quorum eſt proprius, ſed hiſtoricis etiam, & poetis multa, & varia, & copioſa ex eo facile depromere.

Ariſt. 2 Phyſi.ca. 3

Forma vel artificioſa eſt, vel naturalis.

Argumen à forma.

Arg. à materia.

C. de Nat. Deo. lib. 1.

Lib. 2. met.

Lib. 8.

Locus à cauſis in omni ſcribẽdi genere ſuppeditat magnã copiã

Actio. V. in Ver.

De effectis. Cap. XXVII.

Effecta ſunt ea, quæ ſunt orta de cauſis Eorum vt cauſſarum, qua-

Effect. quid ſint, & eo

ru generæ. tuor sunt genera, est enim suus effe-
In Top. Q. ctus, & efficientis causæ, itemque for-
li. 5. ca. 10. mæ, ac materiæ. Quæ auté sint singu-
Effecta co- larum causarum effecta, cognitis cau
gnitis cau- sis, intelligitur: vt enim quod effectu
sis, & cau- est, quæ fuerit causa demonstrat: sic
sa cognitis causa effectum indicat: Nam si finis
effectis fa- belli pax est, bellum eius pacis, quæ
cile intelli- bello quæritur effectus est: eodem-
guntur. que modo dies solis affectus est, &
Aristo. 2. homo corporis, ac animi; quorum il-
post ca. 17. lud materia eius est, hic forma. Ab ef-
C. in Top. fectu sumitur hoc modo argumen-
Arg. ab ef- tum. Ex virtute laus, at ex voluptate
fectu. De nascitur infamia, sequenda est igitur
Orat. lib. 2. virtus, & voluptas refutanda. Eodem illud pertinet: si ærarij copijs, & ad belli adiumenta, & ad ornamenta pacis vtimur, vectigalibus seruiamus.

De Comparatione. Cap. XVII.

Arg. a ma- Locus a cóparatione simplex qui-
ioribus ad dem est, sed tripliciter tractatur:
minora. à comparatione nimirum maiorum,
In Topic. vel minorum, vel parium. A compa-
Q. lib. 5. c. ratione maiorú ducitur argumentum
10. in Top. cum contendimus, vt id, quod in re maiori valet, valeat in minori.

Aen. 1. In Orat. pro Arch.

Virgilius.

O passi grauiora, dabit Deus his quoque finem.

Ab

Ab hoc loco dicitur illud Cic. Est ridiculum, ad ea, quæ habemus, nihil dicere; quærere, quæ habere non possumus: & de hominum memoria tacere, litterarum memoriã flagitare; & cũ habeas amplissimi viri religionem, integerrimi municipij iusiurandum, fidemq; ea, quæ deprauari nullo modo possunt, repudiare; tabulas, quas idem dicis solere corrumpi desiderare. Perinde enim est, atq; hoc certiora testimonia in causa habemus, non sunt igitur à nobis tabulæ postulandæ. Idem pro eodem: Saxa, & solitudines voci respõdent: bestiæ sæpe immanes cantu flectuntur, atq; consistunt: nos instituti rebus optimis, non poetarum voce moueamur? *In ora. pro Arch.*

A minoribus ad maiora ducitur argumentum, vt id, quod in minori re valet, valeat in maiori. Cic. in eadem oratione. Ergo ille corporis motu (loquitur autem de Roscio) tantum sibi amorem cõciliarat à nobis omnibus: nos animorum incredibiles motus celeritatemque ingeniorum negligemus? idem enim est, ac si diceret: omnes Roscium Comœdum, cuius leuius erat artificium magni faciebant: nos Archiam summum poetam negligemus? Idem in Anton. L. Brutum regem superbum non tulit: D. Brutus sceleratum, atque impium regnare patietur Antonium. *Arg. a minoribus ad maiora.* *In topic.* *Philip. 1.*

Ouidius.

Vt corpus redimas ferrum patieris, & ignes,
Arida nec sitiens ora lauabis aqua;
Vt valeas animo, quidquam tolerare negabis,
At pretium pars hac corpore maius habet.

Et Horatius.

In epist. li. 1. ad Lolliũ

Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones,
Vt te ipsum serues non expergisceris?

Arg. à paribus.

In Topicis

Consilio iuuabant.

Iuris consulti auxilio Orator.

Act. 3.

Parium autem comparatio nec elationem habet; nec submissionem, est enim æqualis. Multa autem sunt, quæ æqualitate ipsa comparãtur, quæ ita fere concluduntur, Si consilio iuuare ciues, & auxilio æqua in laude ponendum est: pari gloria debẽt esse ij, qui consulunt, & ij, qui defẽndunt. Hac pertinet illud eiusdem Cic. in Verrem si finem edicto prætoris afferunt Cal. ian. cur non initium quoque edicti nascitur à Cal. Ian. & in alia oratione, Cur eadem resp. quæ me in amicos inflammare potuit, inimicis placare non possit?

De Prou. cons.

De argumentis remotis.

Cap. XXIX.

Arg remota arte tra

Argumenta, siue remota siue assumpta non eo dicuntur sine arte,

te,quod ita sunt:sed,quod ea non pa rit oratoris ars,sed fortis ad se delata tamé arte tractat.Ea Cicero in Top. testimonij nomine complectitur. Testimonium enim in eo loco dicit id omne, quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidem,sed ad intelligendum erit facilius, si cũ Quinctiliano in præiudicium,rumorem,& famam,tormenta,tabulis, iusiurandum,& testes ea diuidamus. Quæ,vt ipsa per se carẽt arte,ita summis eloquentiæ viribus, & alleuanda sunt plerumque,& refellenda. Quare genus harum rerum, quæ ad oratorem deferebantur, meditatum in perpetuum ad vsum similium rerum, veteres oratores habebant. Nunc,translatis ab oratoribus ad iuris consultos iudicijs, vt veterum oratorum scripta intelligamus, cognoscenda sunt.

Stantur. In par. In Topic Q. li. 5. Testimonij nomine cõprehendun tur argu.remota. In Top. Argumẽta remota sũt praiudicia rumor, fama, tormenta, tabula, iusiurãdũ & testes, Q. lib. 5. à c. 1. vsq; ad 7.

De præiudicijs,& testibus. Cap. XXX.

CEteris quatuor omissis, quæ facile intelliguntur, de præiudicijs, & testibus dicamus. Præiudiciorum uis omnis tribus in generibus versatur. Rebus,quæ aliquando ex paribus causis sunt iudicatæ,quæ exempla rectius dicuntur;iudicijs ad ipsam cau

Præiudicio rũ tria sũt genera. In par. Q. li. 5. c. 2. & 7.

ſam pertinentibus, vnde etiam nomen ductum eſt, qualia in Milonem à ſenatu facta dicuntur: aut cum de eadem cauſa eſt pronuntiatum. Veteres oratores, & pro teſtibus, & contra teſtes magno labore dicebant, vt e pluribus Ciceronis orationibus, maximeque oratione pro Flacco apparet. Nunc iudiciorum mutata ratio facit, ne is labor ſit neceſſarius, & vt de rumore, fama, tormentis, & iureiurando pluribus agendum non ſit.

Cicer. pro Mil.

Oratores olim magno labore dicebãt pro teſtib. & cõtra teſtes.

De vſu, & vtilitate locorum. Cap. XXX.

Hos locos multa commentatione, atque meditatione paratos atque expeditos, qui volet in dicendos excellens eſſe, habere debet. Atque, vt quæque res ad dicendum erit ſuſcepta, tum denique ſcrutari locos ex quibus argumenta eruat, quæ quidẽ ei, qui mediocriter ea modo conſiderarit, ſtudio adhibito, & vſu, pertractata eſſe poſſunt. Eſt enim vtiliſſimum noſſe regiones, intra quas venere, & perueſtiges, quod quæras. Vbi eum locum omnem cogitationẽ ſequeris, ſi modo vſum rerum percallueris, nihil te effugiet, atque omne quod erit in re occurret, atque incidet.

Loci multa meditatione parati eſſe debent.

De orat. 2. in Top. Q. li. 5. c. 10.

det. Vt enim, si aurum cui, quod esset multifariam defossum commonstrare aliquis vellet, satis esse deberet, si signa, & notas ostenderet locorum, quibus cognitis ille ipse sibi foderet, & id, quod vellet, paruo labore, nullo errore inueniret: sic has argumentorum notas indicare satis est, quæ illa quærenti demonstrant, vbi sint. Reliqua, cura & cogitatione eruuntur.

Loci sunt argumentorũ notæ.

Qui modus in argumentis adhibendus. Cap. XXXI.

NEc vero imprudenter quisquam vtetur hac copia, sed omnia expendet, & seliget. Non enim semper, nec in omnibus causis, ex ijsdem argumentorum momẽta sunt: Iudiciũ ergo adhibebit, nec inueniet solum, quid dicat, sed etiam expendet. Nihil enim feracius ingenijs, his præsertim, quæ disciplinis exculta sunt: sed vt segetes fecundæ, & vberes, non solum fruges, verum herbas etiam effuderunt inimicissimas frugibus, sic interdum ex illis locis, aut leuia, quædam, aut causis aliena, aut non vtilia gignuntur. Quorum ab oratoris iudicio delectus magnus adhibebitur. Illud autem intelligendum est, ex his locis, & ad faciẽdam fidem, & ad af-

Arg. sunt seligenda. in Orat. in part.

Nihil feracius ingenijs, quæ sunt disciplinis exculta. Ex locis interdum leuia quædã, aut causis aliena, aut nõ vtilia gignuntur.

Ex locis, et ad probandum, & ad mouendum materia petitur

ferendum motum adiutoriū animis materiam peti. Sed quia difficile est, etiam si locorum naturam cognoueris, ex illis ea, quæ ad mouendos animos valent, eruere: de affectibus mouendis separatim dicamus, illud iterum monentes, nihil plane esse siue ad docendum, siue ad mouendum accommodatum, quod ex his supradictis fontibus non fluat.

De affectibus. Cap. XXXIII.

Maxima vis oratoris in affectib. mouendis.

In orat. Q. li. 6. cap. 3. in part.

MAxima vis existit oratoris in hominū mentibus permouendis, quod amplificatione fit. Est. n. amplificatio grauior quædam argumentatio, quæ motu animorum conciliet in dicendo fidem. Ea, & verborum genere conficitur, & rerum. Quæ verba in amplificatione ponenda sint, tunc dicemus, cum ad elocutionis præcepta venerimus. Rerum amplificatio sumitur ex eisdem locis omnibus, quibus illa, quæ dicta sunt ad fidem: maximeq; definitiones valent conglobatæ, & consequentium frequētatio, & contrariū, & dissimilium, & inter se pugnantiū rerum conflictio, & causæ, & ea, quæ sunt orta de causis, maximeque similitudines. & exempla; fictæ etiam personæ, si muta deniq; loquantur.

Qui loci maxime ad mouendū valeant.

De

De amplificatione à definitionibus conglobatis. Cap. XIV.

A Definitionibus conglobatis est illa Ciceronis amplificatio. Historia vero, testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuntia vetustatis, qua voce alia nisi oratoris, immortalitati comẽdatur? Est & illud ex eodem loco in primis illustre exemplum eiusdẽ pro Sestio. Ignari, quid grauitas, quid integritas quid magnitudo animi, quid deniq; virtus valeret: quæ in tempestate sæua quieta est, & lucet in tenebris, & pulsa loco manet tamen, atq; hæret in patria, splendetque per se semper nec alienis vnquam sordibus obsolescit? Vbi sunt quinque quasi definitiones, tum historiæ, tum virtutis, conglobatæ: raro adhibetur ab oratore definitio ad amplificandum, quæ genere declaretur, & proprietate.

Historia laus per amplificationẽ à definitionib conglobatis.

Definitio, qua genere & proprietate declaratur, raro ad amplificandum adhibetur. Act. 3.

De amplificatione à consequentium frequentatione. Cap. XXXV.

A Consequentium frequentatione est illa in Verrem amplificatio. Constitues nihil opis esse in hac voce, Ciuis Romanus sum, inter omnes

prouincias, iam omnia regna, iā omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarum, qui semper nostris hominibus maximè potuit, ciuibus Romanis ista defensione præcluseris.

De amplificatione à contrariarum rerum conflictione.

Cap. XXXV.

A Rerum contrariarum conflictione est illa amplificatio Ciceronis in Antonium. Tam autem eras excors, vt tota in oratione tecum ipse pugnares; vt non modo non cohærentia inter se diceres, sed maxime disiuncta, atque contraria; vt non tanta mecum, quanta tecum tibi esset contentio. Vitricum tuum in tanto fuisse scelere fatebare, pęna affectum querebare. ita, quod proprium meum est, laudasti, quod totius senatus est, reprehendisti: nam cum comprehensio sonitum mea, animaduersio senatus fuerit. homo disertus non intelligit eum, quem contra dicit, laudari à se: eos, apud quos dicit, vituperari. Et in eisdem orationibus. O spectaculum illud non modo hominibus, sed vndis ipsis, & litoribus luctuosum cedere e patria seruatorem eius; manere in patria proditores? Et in Catilinam. Hoc vero quis ferre possit; inerte

Phil. 2

Brutū vocat seruatorē Antonium vero proditorē.

tes homines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, ebriosos sobrijs, dormientes vigilantibus? Ex hoc loco etiam est illud eiusdem in Pisonem, & Gabinium, Qui latrones igitur, si quidem vos Consules? qui prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas Consulis. non capiunt angustiæ pectoris tui, non recipit leuitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenij sustinet, non insolentia rerum secundarum tantam personam, tam grauem, tam seuerã. *Phil. 10. Orat. 2.* *In Pis.*

De amplificatione à dissimilium, & inter se pugnantium rerum conflictione. *Cap.* XXXVI.

A Dissimilium, & inter se pugnantium rerum conflictione sumpta est eleganter amplificatio Ciceronis. Qua in re mihi ridicule es visus esse inconstans: qui eumdem, & læderes, & laudares: & virum optimum, & hominem improbissimum esse diceres; eumdem tu, & honoris causa appellabas, & virum primarium esse dicebas, & socium fraudasse arguebas. *Pro Rosc. Com.*

De amplificatione à causis conglobatis, & his quæ sunt orta de causis.
Cap. XXXVIII.

CAusæ etiam, & ea quæ sunt de causis orta, multum valet ad amplificandum, si conglobentur. Cicero multas, & varias causas, propter quas multi essent ab eo alieniores, iunxit hoc modo. Cum alij me suspicione periculi sui non defenderet, alij vetere odio bonorum incitarentur, alij inuiderent, alij obstare sibi me arbitrarentur, alij vlcisci dolorẽ suum aliquem vellent, alij rem ipsam publicam, atque hunc bonorum statum otiumque odissent, & ob hasce causas tot, tamq; varias, me vnum deposcerent. Orta vero de causis ad amplificandum adhibuit contra M. Antonium, Doletis tres exercitus. P. R. interfectos? interfecit Antonius. Desideratis clarissimos ciues? eos quoque vobis eripuit Antonius: Auctoritas huius ordinis afflicta est? afflixit Antonius: Omnia denique, quæ postea vidimus mala (quid autem mali non vidimus?) si recte ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio. Ex hoc loco Mezentij immanem crudelitatem auget Euander apud Virgilium.

In Orat. Pro Sestio.

Phil. 2.

Tres exercitus popu Rom. in bello ciuili Cæsaris & Põpeij sunt interfecti.

Quid

Qui d memorem infandas cades? quid facta tyranni.
Efferat? Dij capiti ipsius generiq; reser uent. Lib.8.
Mortua, quin etiam iungebat corpora viuis.
Componēs manibusq; manus, atque oribus ora.
Tormenti genus, & sanie taboq ue fluente,
Complexu in misero, longa sic morte necabat.

De amplificatione á similitudine, atque exemplo. Cap. XXXIX.

Cicerò Verris auaritiam, qua mu torum bona deuorauerat, exemplis exaggerauit his verbis. Nō enim Charibdim tam infestam, neque Scyllam nautis, quam istum in eodem freto fuisse arbitror. Virgilius etiam ex hoc loco pulchritudinem Aeneæ pulcherrimis versibus amplificauit. *In Ver. act.7.*

Restitit Aeneas, claraq; in luce refulsit Aen. 1.
Os, humerosque deo similis: namque ipsa decoram,
Cæsariem nato genitrix, lumenque iuuenta
Purpuream, & latos oculis adflarat honores.

Qua

Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flauo.
Argentum, Pariusve lapidis circundatur auro.

Idem mirifice expressit vim, qua Aeneas in Turnum hastam coniecit.

Aen. 10. *Cunctanti telũ Aeneas fatale coruscat,*
Sortitus fortunam oculis, & corpore toto.
Eminus intorquet: murali concita nunquam
Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tacti
Dissultant crepitus: volat atri turbinis instar,
Exitium dirum hasta ferens,

Pro Mil. Ab exemplis vero est illa Ciceronis amplificatio pro Milone. Quamobrẽ vteretur eadem confessione Titius Annius, qua Hala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nosmetipsi. Et in Catilinam, An vero vir amplissimus. P. Scipio, Pontifex maximus Tiberium Gracchum, mediocriter labefactantem statum Reip. priuatus interfecit: Catilinam vero orbem terræ cæde, atque incendijs vastare cupientem nos Consules perferemus? nam illa nimis antiqua prætereo, quod Q. Seruilius Hala Sp. Melium, nouis rebus studentem, manu sua occidit.

Orat. 1.

De

De fictis personis, & mutis rebus.
Cap. XXXIX.

Cicero in oratione pro Cælio, Appio Cæco vita olim functo sermonem attribuit. Illa etiam oratio ad permouendos animos magnā vim habet: cum mutis personis sermonem damus, vt Cicero fecit contra Catilinā. Etenim si mecū patria, quæ mihi vita mea multo est carior, si cuncta Italia, si omnis Respub. loqueretur, M. Tulli quid agis? & ea, quæ sequuntur. Eamdem etiam in eadem oratione cū Catilina loquentem facit eleganti oratione, cuius initium est. Nullum iam tot annos facinus extitit, nisi per te: nullum flagitium sine te. Fecit & Lucanus eamdem cum Iulio Cæsare loquentem, priusquam ille Rubiconem fluuium, qui dirimit Galliam ab Italia, transiret,

Magnam vim habet ad animos permouendos, cū mutis personis sermonē damus.

Vt ventum est parui Rubiconis ad vndas
Ingens visa duci patria trepidantis imago *Lib. 1.*
Clara per obscuram vultu mæstissima noctem,
Turrigeros canos effundens vertice crines,
Cæsarie lacera, nudisq; astare lacertis,
Et gemitu permista loqui: Quo tenditis vltra?
Quo fertis mea signa viri? si iure venitis,
Si ciues, huc vsque licet.

Quo

Quæ sint ad amplificandum adhibenda. Cap. XL.

Ad amplificandum adhibēda sūt quæ magna habentur, Duplex est genus verū magnarum

SI causa patitur, ea sunt ad amplificandum adhibenda, quæ magna habentur: quorum est duplex genus. Alia enim magna natura videntur, alia vsu. Natura, vt cœlestia, vt diuina, vt ea, quorum obscuræ causæ, vt in terris, mundoq; admirabilia, quæ sunt: ex quibus similibusque, si attendas, ad augendum multa suppetunt. Vsu habentur magna, quæ videntur hominibus, aut prodesse, aut obesse vehementius: quorum sunt genera ad amplificandum tria. Nam, aut caritate mouentur homines, vt Dei, vt patriæ, vt parentum: aut amore, vt fratrum, vt coniugum, vt liberorum, vt familiarium: aut honestate, vt virtutum, maximeque earum, quæ ad communionem hominum, & liberalitatem valent. Ex his, & cohortationes sumuntur ad ea retinenda, & in eos, à quibus ea violata sunt, odia incitantur, & miseratio nascitur, prorius locus augendi in his rebus, aut amissis, aut amittendi periculo. Quāuis enim neque ad probandum, neque ad amplificādum adhiberi quidquam potest, quod ex locis petitum non sit: tamen ea ipsa, quæ petuntur e locis

Genera sūt ad amplificandū tria, Maxime mouentur homines honestate virtutū, quæ ad cōmunionem hominum valēt.

Quæ petuntur e locis, ad amplificandū ma-

locis ad amplificandum magna esse debent. Sic fecit Cicero in Catilinam cũ ait Qua propter de summa salute vestra, & populi Romani P.C. de vestris coniugibus, ac liberis: de aris, ac focis: de fanis, ac templis; de totius vrbis tectis, ac sedibus: de imperio, de libertate, de salute Italiæ, deque vniuersa Rep. decernite diligenter, vt instituistis, ac fortiter. Pleraq; omnia sumpta sunt e loco ab adiunctis, sed sunt in magna. Virgilius etiam, eum Iulij Cæsaris deplorat mortem, à rebus natura magnis, quas ad locos supradictos referre tamen possis, amplificationem duxit. *quæ esse debent.* *In Catili. Orat. 4.*

Ille etiam extincto miseratur Cæsare Romam,
Cum caput obscura nitidum ferrugine texit,
Impiaque æternam timuerunt sæcula noctem. *Geor. 1.*

Quam vsque ad libri finem elegantissime prosequitur,

Quid in amplificatione seruandum. Cap. XLI.

NIhil in amplificationis nimis enucleandum est. Minuta est .n. omnis diligentia, hic autẽ locus grandia requirit. Illud est iudicij, quo quaq; in causa genere vtamur augendi, *Minuta est omnis diligent a.* *In par.*

Quo genere amplificationis vtendum in exornatione. In cohortationib. bonorũ, & malorum enumeratio per amplificationem tractanda est.

di.in illis.n.caufis,quæ ad delectatiõe exornantur,ij loci tractandi funt, qui mouere poffunt expectationem, admirationem, voluptatem. In cohortationibus autem bonorum, ac malorum enumerationes, & exẽpla valent plurimum. in iudicijs accufatori ferè,quæ ad iracundiam,reo ple rumque,quæ ad miferatione m perti nent: nonnunquam tamen accufator mifericordiam mouere poteft,& defenfor iracundiam.

Cur quædam inuentionis præcepta ad caufarum genera dentur accommodata: & de dignitate exornationis. Cap. XLII.

ET fi ex fupradictis fontibus omnis ad omnem orationẽ manat inuentio: tamen veteres oratores de generibus caufarum, vt difcentium minuerent laborem, feorfum præcepta tradiderunt. De præceptis autem exornationis in primis dicendum eft. Nam & latum genus eft faneque varium, vt quod ad laudandos claros viros, & ad improbos vituperandos fufcipiatur; ad aliorum etiam, vel animalium,|vel carentium anima lau dem,vel vituperationem adhibeatur vt Cicero laudes Pompeij in Oratione pro lege Manilia: Siciliæ in actionibus

Laus generis demonftratiui.
De Ora. 2.
Quin. li. 3. cap. 9.
Act. 4.

nibus in Verrem; studiorum vero humanitatis in oratione pro Archia poeta exornauit. Accedit etiam ad eius commendationem, quod nullum est genus orationis, quod aut vberius ad dicendum, aut vtilius ciuitatibus esse possit, aut in quo magis orator in cognitione virtutum, vitiorumque versetur. Cõficitur autem genus hoc dictionis ad animi motus leniter tractandos, magis, quam ad fidẽ faciendam, aut cõfirmandam accommodate. Proprium enim laudis est res amplificare, & ornare. Quam ob causam Aristoteles, & postea Cicero, & Quinctilianus idoneam maxime inter omnia genera causarum existimauerũt ad scribendum exornationem.

Animi motus leniter in exornatione tractantur

Arist. li. 1. Rhe. ca 8. & Qu. li 3. cap 9.

Exornatio maxima idonea ad scribendũ.

Ex tempore præterito quomodo laus ducatur. Cap. XLIV.

Laus hominum, cuius cognita præcepta facile ad res alias transferentur, diuiditur in tempora, quodque ante eos fuit, quoque ipsi vixerunt: in his autem, qui vita functi sunt, etiam quod est insecutum. Ante hominem patria, ac parentes, maioresque erunt, quorum duplex tractatus est: aut enim respondisse nobilitati, pulchrum erit, aut humilius genus nobilitasse factis. Illa quoque inte-

Laus virorum in duo tempora diuiditur.

Laus mortuorum in tria tẽpora diuiditur. Q li. 3. c. 9

Dupliciter tractatur

tur laus eo rũ quæ an te hominẽ sunt.

interim ex eo, quod ante ipsum fuit tempore trahentur, quæ responsis, vel oraculis, vel insignis futuram claritatem promiserint, vt in diuo Ioanne Baptista, multisque alijs viris sanctissimis.

De tempore, quo vixit is, qui laudatur. Cap. XLIV.

Laus hominis ex animo, & corpore, & rebus externis petẽda est Q. lib. 3. ca. 9. C. de orat.

IPsius laus hominis ex animo, & corpore, & extra positis peti debet, Externa sunt, vt educatio, opes, diuitiæ, propinqui, amici, potentia, gratia, ceteraque huiusmodi. In corpore vero sunt hæc, forma, vires, vale tudo, & his similia. Qui hæc habuerit laudabitur, quod bene illis sit vsus: si non habuerit, quod sapienter caruerit: si amiserit, quod moderate tulerit: & quãuis, & corporis, & fortuita, quæ dicuntur bona, in se veram laudem non habeant, quæ haberi virtuti vni putatur, tamen quod ipsa virtus in earum rerum vsu, ac moderatione maxime cernitur, tractãda etiam in laudationibus hæc sunt. in quibus est summa laus, non extulisse se in pecunia, non se prætulisse alijs propter abundantiam fortunæ: vt opes, & copiæ, nõ superbiæ videantur, ac libidini, sed bonitati, ac moderationi facultatem

Virtus in externarũ rerum vsu, ac moderatione maxime cernitur.

tatem, ac materiã dedisse. Inter corporis vero bona, forma, quæ virtutẽ significat, facile laudatur, quod elegãtissime Latinus poeta his verbis significauit.

In part.
Inter bona corporis forma excellit

> *Tutatur fauor Euryalum, lacrymæq; decora,*
> *Gratior, & pulchro veniens in corpore virtus.*

Aene. 5.
Cæterarũ rerũ levior animi semper vera est laus. Q. li. 3 cap. 7.

Sed horum omnium leuior, at animi semper vera est laus: quæ quoniam à virtute proficiscitur, de illa nunc dicendum est.

De animi bonis, & virtute, quæ scientia cernitur. Cap. XLV.

Virtutis duplex est vis: aut enim scientia cernitur virtus, aut actione. Nam quæ prudentia, quæque grauissimo nomine sapientia appellatur, hæc scientia pollet vna: quæ vero moderandis cupiditatibus, regendisque animi motibus laudatur, eius est munus in agendo. Prudentia est rerum expetendarum, fugiendarumque scientia. Sapientia autem virtutum omnium princeps, est diuinarum humanarumque rerum scientia. Sunt autem aliæ quasi ministræ, comitesque sapientiæ; quarum altera, quæ dialectica dicitur, quæ sint in disputando vera, atque falsa distin-

Virtus, aut sciẽtia cernitur, aut actione.
In par.
Prudentia quid sit.
Officio. 1.
Dialect. & orator quasi ministra sunt, & comites sapiẽtia.
In par.

guit, & indicat; altera est oratoria. Nihil enim est aliud eloquentia, nisi copiose loquens sapientia, quæ ex eodem hausta genere quo illa, in disputando vberior est, atque latior, & ad motus animorum, vulgique sensus accommodatior. Studia etiam omnium bonarum artium ad hunc locum pertinent.

Eloquētia est copiose loquens sapientia.

De virtute, quæ in actione consistit. Cap. XLVI.

Tres sunt partes virtutis in actione posita Arist. li. 1. Rh ca. 9. I stit. quid sit. Off. 1. Iust. partes In par. Fortitudo quid sit. De inuē. 2. Tēperātia quid sit. Verecūdia est custos virtutū omnium. In par.

VIrtus, quæ in actione posita est, tres habet partes, Iustitiam, Fortitudinem, & Temperantiam Iustitia est virtus, quæ in hominum societate tuenda, tribuendoque suum cuique, & re um contractarum fide versatur. Illa erga Deum religio, erga parentes pietas, vulgo aūtem bonitas, creditis in rebus fides, in moderatione animaduertendi lenitas, amicitia in beneuolentia nominantur. Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpessio, cuius est liberalitas in vsu pecuniæ. Temperantia est rationis in libidinē, atq; in alios non rectos impetus animi firma, & moderata dominatio. Custos vero virtutum omnium, dedecus fugiens, laudemque maxime cōsequēs, verecundia est.

Quo-

Quomodo laus ab hoc loco sit ducenda. Cap. XLVII.

ET quoniam singularum virtutum sunt certa quædã officia, ac munera, & sua cuique virtuti laus propria debetur: erit explicandum in laude iustitiæ, quid cũm fide, quid cum æquabilitate, quid cum huiusmodi aliquo officio is, qui laudabitur, fecerit. Huc spectat illa Ser. Sulp. laus apud Ciceronem. Nec vero silebitur admirabilis quædam, & incredibilis, & pene diuina eius legibus in terpretandis, æquitate explicandis, scientia. Omnes, qui ex omni ætate hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, si vnum in locum conferantur, cum Ser. Sulpicio non sunt cõparandi. neque enim ille magis iuris consultus, quam iustitiæ fuit. itaque, quæ proficiscebantur a legibus, & à iure ciuili, semper ad facilitatem æquitatemq; referebat: neque constituere litium actiones malebat, quã controuersias tollere. Itemque in ceteris res gestæ ad cuiusque virtutis genus, & vim, & nomen accommodabuntur. Gratissima autem laus eorum factorum habetur, quæ suscepta videntur à viris fortibus sine emolumento, ac præmio, quæ vero

Singularũ virtutum sunt certa quædam officia.

De Ora. 2.

Phil. 5.

Res gestæ ad cuiusq; virtutis nomẽ, & vim sunt reuocandæ.

etiam cum labore, & periculo ipsorum, hæc habent vberrimam copiam ad laudandum, quod & dici ornatissime possunt, & audiri facillime. Ea enim deniq; virtus esse videtur præstantis viri, quæ est fructuosa alijs, ipsi autem laboriosa, aut periculosa, aut certe gratuita, Drances apud Virgil. ita Aeneam alloquitur.

Qua virtus præstãtis viri sit.

Aen. 15.

O fama ingens, ingenitor armis
Vir Troiane, quibus cælo te laudibus æquem?
Iustitiane prius mirer, belli ne laborum?

Hinc Seruium Sulpicium mirifice Cicero laudat: quod difficillimo Reipu. tempore, graui periculosoque morbo affectus, auctoritatem senatus, salutemque populi Romani vitæ suæ præposuerit, contraq; vim, grauitatemque morbi contenderit, vt ad castra Antonij, quo Senatus eum miserat, perueniret. Magna etiam illa laus, & admirabilis videri solet: tulisse casus sapienter aduersos, non fractum esse fortuna, retinuisse in rebus asperis dignitatem. Sic Cicero Milonis in graui, ac difficili tempore vultum semper eundem, & vocem, & orationem stabilem, ac non mutatum commendat, & eius infractum, & excelsum animũ extollit. Sumendæ autem res erunt, aut magnitudine præstabiles, aut nouitate primæ, aut genere ipso

Phil. 9.

Magna est laus tulisse casus sapiẽter aduersos.

Quæ res in laudatione ponendæ.

ipso singulares, eiusmodi rerum plenæ sunt orationes Ciceronis pro lege Manilia, & pro M. Marcello, in quarum altera Cn. Pompeium, in altera Iulium Cæsarem laudat: neque enim paruæ, neque vsitatæ, neque vulgares admiratione, aut omnino laude dignæ videri solent. Est etiam cum ceteris præstantibus viris comparatio in laudatione præclara. Sic apud Virgilium Augustus Cæsar cum ijs comparatur, quorum erant illustres victoriæ.

Nec vere Alcides tantum telluris obiuit. Li. Aen 6.
Fixerit æripedem ceruam licet, aut Erymanthi.
Placarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu:
Nec qui Pampineis vigor iuga flectit habenis,
Liber agens celso Nisæ de vertice tigres.

Et Cicero in Philippicis M. Antonium cum Tarquinio superbo comparat, & D. Bruti, qui regnare non *Phil.* 3. patiebatur Antonium, beneficia in Rempub. maiora esse docet, quam L. Bruti, a quo Tarquinius expulsus est.

De tempore, quod finem hominis insequitur. Cap. XLVIII.

Quæ sint laudanda in tempore quod finem hominis insequitur. Liberi parentibus, vrbes cōditoribus, inuenta inuentoribus laudem afferunt.

NEc mors eorum, quorū vita laudabitur, silentio præteriri debebit: si modo quid erit animaduertendum, aut in ipso genere mortis, aut in ijs rebus, quæ mortem erunt consecutæ. In tempore autem, quod finem hominis insequitur, insunt habiti post mortem honores; decreta virtutis præmia: res gestæ iudicijs hominum comprobatæ. Afferunt etiam laudem liberi parētibus, vrbes conditoribus, leges latoribus, artes inuentoribus, nec nō instituta quoque auctoribus. Hinc est illud Ciceronis de Ser. Sulpicio. Quanquam nullum monumentum clarius Ser. Sulpitius relinquere potuerit, quam effigiem morum suorum, virtutis, constantiæ, pietatis ingenij filium: cuius luctus aut hoc honore vestro, aut nullo solatio leuari potest. Et in alia oratione: Romulum, qui hanc vrbem condidit, ad deos immortales beneuolentia, famaque sustulimus. Ouidius laudem eorum, qui astrorum scientiam inuenerunt, his elegantissimis versibus celebrauit.

Quinct. li. 2 cap. 9.

In Catil

Feli-

Fælices animæ, quibus hæc cognoscere primum, *Fast. lib. 1.*
Inque domos superum scandere cura fuit.
Credibile est illos pariter vitijsque, iocisque.
Altius humanis exeruisse caput.
Non venus, & vinum sublimia pectora fregit.
Officiumque fori, militiaque labor.
Nec leuis ambitio, perfusaque gloria fuco.
Magnarumve fames solicitauit opum.
Admouere oculis distantia sidera nostris.
Aetheraque ingenio supposuere suo.

Omnis ordo supra dictus in vituperatione constabit tantum in diuersum: id quod in orationibus Ciceronis in Pisonem, in Vatinium, in M. Antonium, maximeq; ex secunda Philippica animaduertere licet. *Quin. li. 3. cap. 9.*

De laude vrbium. Cap. XLIX.

LAudantur vrbes similiter atque homines. Nam pro parente est conditor, & multum auctoritatis affert vetustas, & virtutes, ac vitia circa res gestas, eademque in singulis. Illa propria, quæ ex loci positione, ac mutatione sunt. Ciues illis vt hominibus liberi, decori. Ad hunc locũ pertinet illud Vergil. de vrbe Roma. *Vrbes similiter atque homines laudantur.* *Quin. li. 3. cap 7.*

En huius, nate, auspicijs illa inclita
Æn. 6. *Roma*
Imperium terris animos æquabit olympo.
Septemque vna sibi muro circundabit arces.
Felix prole virum.

Item etiam poeta Italiæ laudes elegantissime celebrauit ex his locis, in secundo libro Georgicorum.

De deliberatione. Cap. L.

Exornationis præcepta multũ cõferunt ad deliberationem, Arist. li. 1. ca. 9. Quin. li. 3. ca. 10. De ora. 2. Tria sunt spectanda in suadendo vel dissuadendo. Quin. li. 3. ca. 10. Ari. li. 1.

QVæ tradita sunt exornationis præcepta, multum ad sententiã dicendam valent, quia plerumque eadem illic laudari, hic suaderi solẽt. In deliberando finis est dignitas, ad quem omnia referuntur in consilio dando, sententiaque dicenda, sunt autem, & in suadendo, & in dissuadendo tria primum spectanda, quid sit, de quo deliberetur, qui sint, qui deliberent: qui sit, qui suadeat.

De re, qua deliberatur. Cap. LI.

REm, de qua deliberatur, aut certum est posse fieri, aut incertũ. Si incertũ, hæc erit quæstio sola, aut potentissima sæpe enim accidit, vt prius dicamus, ne si possit quidẽ fieri,

ri esse faciendum; deinde fieri non posse. Cum autem de hoc quæritur coniectura est: vt, An rex Alexander terras vltra Oceanum sit inuenturus. Sic ait Cicero. Pacem cum M. Antonio esse nolo: quia turpis est, quia periculosa, quia non esse potest. Quæ tria diligentissime in oratione explicat. Quędam, & fieri posse, & futura esse credibile est: sed aut alio tempore, aut alio modo. Partes suadendi in vniuersum sunt tres; prima est vt doceamus effici posse, id quod suademus, secunda deinde honestum esse, postremo vero esse vtile. In primis itaque videndum est, an effici possit id, quod suademus, nā si quid effici non possit, deliberatio tollitur quamuis, & honestum vtile sit, videndum etiam est quā facile possit. nam quæ per difficilia sunt, perinde habēda sunt, ac si effici non possint, & cū de necessitate attendemus, & si aliquid non necessarium videbitur, videndum tum erit, quam sit magnum quod enim permagni interest, pro necessario sæpe habetur, est apud T. Liuium præclara P. Scipionis oratio, in qua, & posse Hannibalem in Africa vinci demonstrat; & ad dignitatem populi Romani, famamque apud reges, gentesq; externas pertinere, non ad defendendum modo Italiam, sed ad inferenda etiam Africæ

ca. 6. & 7. Qu. li 3. c. 20. Phil. 7.

Quin. li. 3. ca. 10. Partes suadēdi sunt tres. Si quid effici non pōt deliberatio tollitur. Arist. Rh. li. 1. c. 4. Cic. de or. 2

Lib. 28.

arma, videri Romanis animum esse: & in primis esse vtile requiescere aliquando diu vexatam Italiam, vri populariq; inuicem Africam.

De his qui deliberant. Cap. LII.

Multū interest qui deliberent
Quin li. 3. cap. 10.

DIuersi sunt deliberātium animi: & siue consultent plures, siue singuli, in vtriusque differentia est. Quia, & in pluribus multum interest. senatus sit, an populus; Romani, an Galli, & in singulis, Cato, an Cicero Cæsar, an Pompeius deliberet. Proin de intuenda sexus dignitas, ætas, sed mores præcipue discrimen dabunt. Duo enim sunt hominum genera, alterum indoctum, & agreste, quod ante fert semper vtilitatem honestati; alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponit.

Præcipue intuendi mors eius qui deliberat
In part.

De prima parte suadendi. Ca. LIII.

Magna est honestatis pulchritudo Arist. Eth. lib. 1. Offic. 1.
In part.

SI honestatis pulchritudo cerni oculis posset, mirabiles sui amores excitaret. Sed quoniam genus hominum, ad honestatem natum, malo cultu, prauisque opinionibus corruptum est, diligenti cohortatione opus est. Et honesta quidem apud honestos suadere, facillimum est, si vero

ro apud turpes recta obtinere conabimur, ne videamur exprobrare diuersam vitæ sectam, cauendum est. Et animus deliberantis non sola virtutis commendatione permouendus sed laude. vulgi opinione, & secutura vtilitate, aliquando vero magis obijciẽdo aliquos, si diuersa fecerint, metus. Nam præter id, quod his leuissimi cuiusque animus facillime terretur, nescio an naturaliter apud plurimos plus valeat malorum timor, quam spes bonorum. Genus est enim eiusmodi inquit Cic. quod vestros animos excitare, atque inflammare debet, in quo agitur populi Romani gloria, quæ vobis à maioribus, cum magna in omnibus rebus, tum summa in re militari tradita est, agitur salus sociorum, atque amicorum, pro qua multa maiores vestri magna, & grauia bella gesserunt, aguntur certissima populi Romani vectigalia, & maxima, quibus amissis, & pacis ornamenta, & subsidia belli requiretis. Sola virtutis commendatione incendit militum animos Cato apud Lucanum, ad aggrediendum iter difficillimum, & periculosissimum.

Facile est bonestà apud bone stos obtinere. Quin li. 3. cap. 10.

Leuissimi cuiusq; animus facillime terretur

Pro lege Manilia.

O quibus vna salus placuit, mea castra secutis.
Indomita ceruice meri, componite mentes.

Lib. 4.

Ad magnum virtutis opus, summosq; labores.

Quam orationem pulchra illa claudit sententia.

Serpens sitis ardor, arena.
Dulcia virtuti. Gaudet patientia duris.
Lætius est, quoties magno sibi constat, honestum.

Sæpe etiam controuersia inter hominum sententias in illo est, vtrum sit honestius. Affirmat autem viri sapientissimi omne officium, quod ad coniunctionem hominū, & ad tuendam societatem valet, anteponendū esse illi officio, quod cognitione, & scientia continetur. In ipsa autem communitate sunt gradus; ex quibus cuiq; præstet, intelligi potest, vt prima Deo Optimo Max. secunda patriæ, tertia parentibus, deinceps gradatim reliqua reliquis debeantur, ex quibus atque similibus intelligimus, quo modo hanc suasionis partem, quæ ad honestatem pertinet, tractare debeamus.

Quæ officia quibus anteponenda.

De vtilitate. Cap. LIV.

Facile, magnum iucūdum ad

AN sit autem facile, magnum, iucundum, sine periculo, ad quæstionē pertinet vtilitatis, suasor itaq;

vel omnia hæc, vel eorum pleraque interesse in eo, quod suadet, ostendet Ilioneus his verbis alloquitur Latinum regem apud Virgilium. *vtilitatis quæstionẽ pertinet.* *Arist. li. 1. Rhet. 1 c. 6 Quin. li. 3. c. 10. Aen.*

Dijs sedem exiguam patrijs, litusque rogamus.
Innocuum, & cunctis vndamq; auramq; parentem:
Non erimus regno indecores, nec vestra feretur.
Fama leuis, tantiq; abolescet gratia facti.

Qui vero dissuadet, ille difficile, paruum, iniucundum, periculosum monstrabit. Hoc modo Fabius Maximus apud T. Liuium, ne P. Scipio in Africam traijciat, contendit, cum Hannibal hostis incolumi exercitu quartũdecimum annum Italiam obsideat. Nam nunc quidem præterquã quod, & in Italia, & in Africa duos diuersos exercitus alere ærarium non potest, præterquam quod vnde classes, tueamur, vnde commentibus præbendis sufficiamus nihil reliqui est, periculi tandem quantum adeatur, quem fallit? Deinde grauiter, & sapienter difficultates multas, & pericula commemorat, quæ futura sint, nisi consul vterque in Italia retineatur. Eodem etiam modo propositis duobus vtilibus vtrum sit vtilius controuersia est. Cum autem species vtilitatis cũ honestate certat, qui vtilitatem de- *Decora. 2*

 tendet,

fendet, enumerabit commoda pacis, opum, potentiæ, vectigalium, præsidij, militum, vtilitatesq; ceterarum rerum, quarum fructum vtilitate metimur, itemque incommoda contrariorum. Ex his locis Catilina apud Sallustium ad nefariũ facinus, quod ille maximum atque pulcherrimum vocat, conuitatos hortatur: Vobis, inquit est domi inopia, foris æs alienum, mala res, spes multo asperior: denique quid reliqui habemus præter miseram animam? Quin igitur expergiscimini? en illa, quã sæpe optastis, libertas: præterea diuitiæ, decus, gloria in oculis sita sunt. Curio similiter apud Lucanum specie vtilitatis Iulium Cæsare ad ciuile bellum hortatur.

Sall. de Catil.

Lib. 1.

Bellantem geminis genuit te Gallia lustris,
Pars quota terrarum facili si prælia pauca
Gesseris euentu, tibi Roma subegerit orbem.

Qui ad dignitatem impellet; maiorum exempla, quæ erunt, vel cum periculo gloriosa colliget, posteritatis immortalem memoriã augebit, vtilitatem ex laude nasci defendet, semperque eam cum dignitate esse coniunctam. Hæc autem exercitatio defendendi speciem vtilitatis contra honestatem, in qua vna vera est vtilitas,

Vtilitas sẽper cum dignitate

litas, ad scholarũ exorcitationes vtilis est: nam, & iniquorum ratio noscenda est, vt melius æqua tueamur. *coniuncta est. Quin. li. 5. cap. 10.*

De eo, qui suadet. Cap. LV.

MVltum etiã refert, quæ sit persona dicentis, suadere enim aliquid, aut dissuadere grauissimæ est personæ, Nam, & sapientis est, consilium explicare suum de maximis rebus, & honesti, & diserti, vt mente prouidere, auctoritate probare, oratione persuadere possit. Nunc, inquit Cic. cum, & auctoritatis in me tantum sit, quantum vos honoribus mandandũ esse voluistis, & ad agendum facultatis tantum, quantum homini vigilanti ex forensi vsu prope quotidiana dicendi exercitatio potuit afferre: certe, & si quid in dicendo consequi possum, ijs ostendam potissimum, qui ei quoque rei fructum suo iudicio tribuerunt. Ante acta vita si illustris fuit, aut clarius genus, aut ætas, aut dignitas affert expectationem; videndum est, ne quæ dicuntur, ab eo qui dicit, dissentiant. Hoc egregie seruauit Virgilius in Latino rege, quem sic dicentem introducit.

Suadere aliquid, aut dissuadere grauissimæ est personæ. De orat. 2. Quin. li. 2. cap. 10. Pro lege Man.

Quin li. 2 cap. 10.

Olli sedata respondit corde Latinus.
O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci. *Aen. li. 12.*

Virtute exsuperas, tanto me impensius
aequum est.
Consulere, atque omnes metuentem
expendere partes.

At his contraria submissiorem quemdam modum postulant. Nam quae in aliis libertas est, in aliis licentia vocatur: & quibusdam sufficit auctoritas, quosdam ratio ipsa aegre tuetur.

Quaedam in deliberatione obseruanda. Cap. LVI.

Ad dicendū probabiliter mores ciuitatis sunt cognoscēdi Aris. li 1 Rhe.c. 8 De orat. 2 Quin li. 3.c 10. Minori apparatu apud sapientes dicendum Concio capit omnem vim orationis.

AD consilium de repub. dandum caput est nosse Rempublicam, ad dicēdum vero probabiliter nosse mores ciuitatis: qui quia crebro mutantur, genus quoque orationis est saepe mutandum. In senatu minori apparatu dicendū est. Sapiens enim est consilium, multisque aliis dicendi relinquendus locus, vitanda etiam ingenij ostentationisque suspicio. Concio capit omnem vim orationis & grauitatem varietatemq; desiderat, maximaq; pars orationis admouenda est ad animorum motus, Hoc videre est in quibusdā Cic. orationibus cōtra M Antonium in senatu habitis, quae, cum sint elegantes, & disertae, nullum tamen apparatum habent. At oratio pro lege Manilia, & orationes de lege Agraria multo ma-

gni-

gnificentius habent, & ornatius dicendi genus. Vis autem ad suadendum exemplorum est maxima, aut recentium, quo notiora sunt, aut veterum quo plus auctoritatis habent. Plerunque enim videntur responde re futura præteritis, habeturque experimentum velut quoddam rationis testimonium. Suadet Fabius Maximus in senatu, ne P. Scipio, Hannibale in Italia relicto, in Africã traijciat; Dies me deficiat, inquit, si res, imperatoresque temere in hostium terras transgressos, cum maximis cladibus suis, exercituumque suorum enumerare velim. Deinde vetus affert Atheniensium exemplum, qui classe in Siciliam transmissa, rempublicam suam in perpetuũ afflixerũt. Et nouum M. Attilij qui in ea ipsa Africa annis ante quadraginta in prælio, victus, & captus est. Sequebatur, vt ea, quæ iudicijs accõmodata sunt, explicarentur: sed quia, & iudiciorũ mutata ratio, vt ea præcepta parum sint necessaria, efficit, & ex orationibus Ciceronis, & locis supra dictis, tũ etiam his, quæ de partibus orationis dicentur, facile cognosci possunt: sequitur vt de secunda parte Rhetoricæ dicamus.

Exẽplorũ maxima est vis ad suadendũ Arist. li. 1. Rhe ca. 3. Quin. li. 4. cap. 10. Ci. in par. Experimẽtũ est velut quoddã rõnis testimonium.

DE-

DE ARTE RHETORICA

LIBER II.

De Dispositione, Cap. I.

IBER hic secundus dispositionis præcepta continebit, quæ oratori perutilia sunt, & maxime necessaria, quid enim diligēter argumenta inuenisse conferet nisi pari diligentia, quæ inuenta sunt collocentur? excellentis ducis virtus non magis in diligendo fortissimo, & strenuissimo quoque milite ad bellum, quam in instruenda ad pugnam acie cernitur, & si quam in corporibus nostris aliorumve animalium partem permutes, atque transferas, licet habeat eadem omnia, prodigium sit tamen, & artus etiam leuiter loco moti, perdunt, quo viguerūt vsum, & turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimento, sic oratio carens hac virtute, & tumultetur necesse est, & sine rectore fluitet, nec cohæreat sibi: multa repetat, multa transeat, velut nocte in ignotis locis errans: nec initio, nec fine proposito, casum potius quā consilium sequatur. Quapro-

Quin. li. 7. in præfa.

De inue. 1. In part.

pter

pter hic liber dispositioni seruiat. Est autem dispositio rerum inuentarum in ordinem distributio. Cuius in infinita quæstione ordo est ferre idem, qui expositus est locorum. In definita autem adhibenda sunt illa etiam, quæ ad motus animorum pertinent. Atq; eo fit, vt vtamur Exordio, Narratione, Cōfirmatione, Peroratione. Hæ sunt .n. quatuor orationis partes, per quas inuenta distribuimus. Quarum duæ valent ad rem docendam, narratio & confirmatio ad impellendos animos duæ, principiū, & peroratio, de quibus sigillatim dicendū est.

In proposito qui ordo dispositionis sit seruandus. Cur in causa orationis partib. vtamur. In part. Duæ partes orationis valent ad rē docendā ad impellādos aios duæ. De inuē.

De exordio. Cap. II.

Exordium est oratio animum auditoris idonee comparans ad reliquam dictionem. Id fieri tribus maxime rebus inter auctores plurimos constat, si beneuolum, attentum, docilem auditorem fecerimus: quorum primus locus, id est, vt amice audiamur, est in personis nostris, auditorum aduersariorum, e quibus initia beneuolentiæ conciliande comparantur, aut merit[is] nostris, aut dignitate, aut aliquo genere virtutis, & maxime liberalitatis, officij, iustitiæ, fidei, contrarijsq; rebus in aduersarios conferendis, & cū auditoribus aliqua

Quid sit exordium. Q li.4 c.1. Audi[t]o i exordio be neuolus do cilis, & attentus fieri debet. In part. Quomodo concilietur auditoris beneuol[enti]a.

aliqua coniunctionis aut causa, aut spe significanda, Cicero pro C. Rabirio perduellionis reo. Me cum amicitiæ vetustas, tum dignitas hominis, tum ratio humanitatis, tum meæ vitæ perpetua consuetudo, ad C. Rabirium defendendum est adhortata: tum vero vt id studiosissime facerem, salus Reip. Consulare officium, Consulatus denique ipse mihi vna vobiscum cum salute Reip. commendatus coegit. Hæc autē accurate in eo exordio, & ornate explicat. In oratione vero pro P. Sylla sic ait: Quamquã ex huius incommodis magnam animi molestiam capio: tamen in ceteris malis facile patior oblatum mihi tēpus in quo boni viri lenitatem meã, misericordiamque notam omnibus quondam, nunc quasi intermissam agnoscerent; improbi ac perditi ciues, edomiti atque victi, præcipitantē Repu. vehementem me fuisse atque fortem, conseruata mitem, ac misericordiam faterētur. Et Pro Cn. Plancio, suam cum iudicibus coniunctionem significat his verbis. Nunc autem vester, Iudices, conspectus, & consessus iste reficit, & recreat mentem meam, cum intueor, & contemplor vnumquemque vestrum: video enim hoc in numero neminem, cui mea salus cara non fuerit, cuius non extet in me suum meritum, cui non

sim

ſim obſtrictus memoria beneficij ſempiterna. Itaq; non extimeſco, ne Cn. Plancio cuſtodia meæ ſalutis apud eos obſit, qui me ipſum maxime ſaluum videre voluerunt. At in oratione pro P. Quinctio vim aduerſariorũ, & gratiam in inuidiam vocat. & C. Aquilium, eoſque, qui in cõſilio adſunt, orat, atq; obſecrat multis iniurijs iactatam, atque agitatã æquitatem in eo tandem loco conſiſtere, atque confirmari patiãtur. Intelligenter autem vt audiamur, & attente, a rebus ipſis ordiendum eſt: ſed facillime auditor diſcit, & quid agatur intelligit: ſi complectare ab initio genus naturamque cauſæ, ſi definias, ſi diuidas, ſi neque prudentiã eius impedias confuſione partium, nec memoriam multitudine. Sic exorditur Cicero pro A. Cluẽtio: Animaduertite, Iudices, omnem accuſatoris orationem in duas diuiſam eſſe partes: quam diſtributionem ait certum ſibi eſſe in defenſione ſeruare, vt omnes intelligant ſe nihil nec ſubterfugere voluiſſe reticendo, nec obſcurare dicendo. Vt attente autem audiamur, trium rerum aliqua conſequemur: nam aut magna quædam proponemus, aut neceſſaria, aut coniuncta cum ipſis apud quos res agetur. Luculenter hunc locum. Cicero tractauit in exordio nobiliſſimæ orationis

In part.

Quomodo fiat auditor docilis.

Pro A. Cluen.

Pro domo sua. tionis pro domo sua: Quod si vllo tẽpore magna causa in sacerdotum populi Rom. iudicio, ac potestate versata est: hæc profecto tanta est vt omnis Reip. dignitas, omnium ciuium salus, vita, libertas, aræ, foci, dij penates, bona, fortunæ, domicilia, vestræ sapientiæ, fidei potestatique cõmissa, creditaque esse videantur. *Quin. li. 4. ca. 1.* Verum ex his, quæ proposita sunt, aliud atque aliud pro varietate causarum desiderari palam est.

De generibus causarum. Cap. III.

Quinque causarum sunt genera. Genera porro causarum, plurimi quinque fecerunt, honestum, humile, dubium vel anceps, admirabile obscurum. Sunt quibus recte videatur adijci turpe, quod alij humili, vel admirabili subijciunt. *Q. lib. 4. c. 1. Cic. li. 1 de inuen.* Admirabile autem vocant, quod est præter opinionem hominum constitutum. *Genus admirabile.* In ancipiti maxime beneuolum iudicem, in obscuro docilem, in humili attentum parare debemus, nam honestum quidem, ad conciliationem satis per se valet: in admirabili, & turpi remedijs opus est, & in eo quidam exordium in duas diuidunt partes, principium, & insinuationẽ, vt sit in principijs recta beneuolentiæ, & attentionis postulatio; quæ quia esse in *Ad Her. li. 1. C. de inuen. lib. 1.*

turpi causæ genere non possit, insinuatio surrepat animis maxime vbi frons causæ non satis honesta est, vel quia res sit improba, vel quia hominibus parum probetur. Et quidem quibus aduersus hæc remedijs sit medendum, consilium ex causis sumetur: Illud in vniuersum præceptum sit; vt ab ijs quæ lædunt, ad ea quæ prosunt refugiamus. Si causa laborabimus persona subueniet; si persona causa. His etiam de causis insinuatione vtendum est: si aduersarij oratio auditorum animos occupauerit: vel si dicendum apud fatigatos est: quorum alterum præmittendo nostras probationes, & aduersas eludendo vitabimus: alterum, & spe breuitatis, & ijs, quibus attentum fieri auditorem docuimus. Vrbanitas etiã opportuna reficit animos, & vndecũque petita auditoris voluptas leuit tædium.

Insinuatio quando sit necessaria. Quin. li. 4. cap. 1. ad Her. lib. 1. Cic. de inuen. lib. 1.

Vrbanitas opportuna reficit animos.

Cuiusmodi exordia esse debeant. Cap. IV.

EXordia semper cũ accurrata, & acuta, & instructa sententijs, apta verbis, tum causarum propria esse debent. Prima est enim quasi cognitio, & commendatio oratoris in exordio, quæ continuo eum, qui audit

Exordia debent esse apta verbis & instructa sententijs Ari.

li.3 Rhe. c. 24. de or. 2. Quin. li. 4. c. 1. In exordio leuiter est alliciendus aut incitandus auditor.

dit, permulcere atque allicere debet. Maxima autem copia exordiorum ad auditorem, aut alliciendum, aut incitandum ex his locis trahitur, qui ad motus animorum conficiendos inerunt in causa: quos tamen totos in exordio explicari non oportebit, sed tantum impelli primo auditorē leniter, vt iam inclinato, reliqua incumbat oratio.

De vitijs exordij. Cap. V.

Septē exordij sunt vitia.

De inuēt. lib. 1. ad Her. li. 4. c. 1. Exordiū vulgare. Cōmune Cōmutabile. Longum

Separatum

HAEc autem sunt vitia certissima exordiorum, quæ summopere vitare oportebit: vulgare, commune, commutabile, longum, separatum, translatum, contra pręcepta. Vulgare est, quod in plures causas potest accommodari, vt conuenire videatur. Commune est, quod nihilo minus in hanc, quam in contrariam partem causæ potest conuenire. Commutabile est, quod ab aduersario potest leuiter mutatum ex contraria parte dici. Longum est, quod pluribus verbis, aut sententijs, vltra quam satis est producitur. Oportet enim vt ædibus, ac templis vestibula, & aditus, sic causis proportione rerum principia præponere. Separatum est quod non ex ipsa causa ductum est, nec sicut aliquod membrum annexū orationi.

tioni. Translatum est, quod aliud cõficit, quam causæ genus postulat, vt si quis docilem faciat auditorem, cum beneuolentiam causa desiderat, aut si principio vtatur, cum insinuationẽ res postulet. Contra præcepta est, quod nihil eorum efficit, quorũ causa præcepta de exordijs traduntur, hoc est, quod eum, qui audit, nec beneuolum, nec attentum, nec docilem reddit, aut, quo profectò nihil peius, vt contra sit, facit.

Trãslatũ.

Cõtra præcepta.

De exordio quædam in genere iudiciali. Cap. VI.

Dictum est de exordio in communi, restat vt breuiter, si quid in singulis generibus in exordiendo propriũ est, adijciamus. Et, vt à iudicijs incipiamus, veteres oratores diligẽter id curabãt, vt in genere iudicia li ex ipsis viscerib. causæ sumerẽt exordia, iudicem conciliabant non tantum laudando eum sed laudem eius ad vtilitatem causæ suæ coniungentes, allegando pro honestis dignitatem illi suam, pro humilibus iustitiam, pro infelicibus misericordiam, pro læsis seueritatem, & similiter cetera, metum nonnunquam amouebam, vt Cicero pro Milone, ne arma Pompeij contra se disposita putarẽt labo-

Arist. li. 3. Rhe. ca. 14 De orat. 2. Quin. li. 4. cap. 1. De orat. 2. Ex causa viscerib. exordia in genere iudiciali sunt sumẽda. Laus iudicum est cum vtilitate causa iungenda. Nõ semper exordeo.

vtendū in iudicio A riſt Rh. li. 3. cap 14. Q. li 4 c. 1. Cic. de ora. 2.

laborauit: nonnunquam adhibebant, vt idem in Verrem facit. Dabant etiam operam, ne oſtentarent in principijs curam. Non ſemper autem exordio vtebantur, ſed in honeſtis, in paruis etiam, atque frequentibus cauſis ab ipſa re omiſſo exordio, incipiebant.

De exordio in exornatione, & deliberatione. Cap. VII.

In exornatione principia ſunt maxime libera Rhe. ad Alex. c. 11. & Qu. li. 3. c. 10. In deliberatione principia, vel nulla ſunt vel breuia. In par. Q. li. 3. c. 10.

PRæter ea, quæ de exordio dicta in genus demonſtratiuum facile trāſferri poſſunt, illud eſt notādum: exordia in eo eſſe maxime libera, vt Ariſtoteles exiſtimat. Nam, & longe à materia duci, & ex aliqua rei vicinia poſſunt, In deliberatione vero ſæpe nulla, vel breuia eſſe debent. Nō enim ſimplex vt ad iudicem venit orator, ſed hortator, atq; auctor. Quare cum principio vtetur, proponere, qua mente dicat, quid velit, quibus de rebus dicturus ſit, debet; hortarique ad ſe breuiter dicentem audiendum.

De narratione. Cap. VIII.

Narratio debet eſſe.

NArratio eſt rerum explicatio, & quædam quaſi ſedes, ac fundamen-

mentum constituendæ fidei. Oportebit autem eam tres habere res, vt breuis, vt aperta, vt probabilis sit, per quas efficitur, vt auditor intelligat, meminerit, credat. Erit autem breuis narratio, si constet simplicibus verbis, & semel vnaquæque res dicatur, tum etiam si reciderimus omnia quibus sublatis, neque cognitioni quidquam, neque vtilitati detrahatur. Non tamen inornata debet esse breuitas alioqui fit indocta. Erit autem perspicua, si verbis vsitatis, si ordine temporum conseruato si non interrupto narrabitur. Probabilis autem erit, si personis, si temporibus, si locis ea, quæ narrabuntur consentient: si cuiusque facti, & euenti causa ponetur, si testata dici videbūtur, si cum hominum opinione, auctoritate, si cum lege, cum more, cum religione coniuncta; si probitas narrantis significabitur, si antiquitas, si orationis veritas, & vitæ fides. Ciceroni vehementer placet vt iucunda, & suauis sit narratio, eamque suauem esse narrationem ait, quæ habet admirationes, expectationes, exitus inopinatos, & quæ interpositos motus animorum, colloquia personarū, dolores iracundias, metus, lætitias, cupiditates.

breuis, aperta, & probabilis.
Arist li. 3. Rh. ca. 16.
In par. de Inu lib 1. ad Her li 1
Quin. li 4. c 4. In par.
Quin. li. 4. ca. 2.
Breuitas narrationis non sit inornata in part.
Narratio iucūda sit, & suauis
In par. & 2. de Orat. & Quinct. li. 4. c. 2.

Quan-

Quando narratione vtendum sit,
Cap. IX.

De ora 2. IN iudicijs quando vtendum esset, aut non esset narratione, id erat consilij, nec enim si nota res esset. nec dubium erat, quid gestum esset. narratio adhibebatur, nec si aduersarius narrauerat, nisi si refellebatur. In exornatione vero narratio non erit vlla, quæ necessario consequatur exordium: sed si qua inciderit, cum aliquid eius, de quo loquemur, nobis narrandum sit cum laude aut vitupe ratione: præceptio narrandi de hoc loco petitur. Nec multum sane sæpe in deliberatione narrandum est: est enim narratio præteritarum rerum, aut præsentium: suasio autem futurarum. Priuata certe deliberatio narrationem nunquam exiget eius dum taxat rei, de qua dicenda sententia est, quia nemo ignorat id, de quo cõsulit: extrinsecus possunt pertinentia ad deliberationem multa narrari. In concionibus sæpe est etiã illa, quæ ordinem reivocet, necessaria. Nunc ad confirmationem transeamus.

Arist Rh. in c.16.C. in parti. Quin. li.3. cap. 8.

De Confirmatione. Cap. X.

Arist. 3. Rhe. c. 17. SEquitur confirmatio, in qua suggerenda sunt firmamenta causæ con-

coniuncta, & infirmandis contrarijs & nostris confirmandis, namque vna in caussis ratio quædam est eius orationis, quæ ad probandam argumentationem valet: ea autem, & cõfirmationem, & reprehensionem quærit. Seu quia nec reprehendi quæ contra dicuntur, possunt, nisi tua confirmes, neque hæc confirmari, nisi illa reprehẽdẽdo; idcirco hæc, & natura, & tractatione, & vtilitate coniuncta sunt. Tota autem spes vincendi, ratioque persuadendi in hac parte posita est. Nam cum argumẽta nostra exposuerimus contrariaque dissoluerimus, absolute nimirum erit à nobis oratoris muneri satisfactum, vtrumque igitur poterimus commode facere, si constitutionẽ causæ cognouerimus. *De ora. 2. De inuẽt. lib. 1. ad Her. lib. 1.*

Quid sit status. Cap. XI.

STatus est quæstio, quæ ex prima causa cum conflictione nascitur, vt sit intentio accusatoris: Sylla coniurasti cum Catilina: depulsio vero defensoris: non coniuraui: Ex hac prima conflictione nascatur illa quæstio coniurauerit ne Sylla cum Catilina: quam quæstionẽ, vel statũ, vel constitutionem oratores appellant, Status autẽ appellatio dicitur ducta vel ex eo, quod ibi sit primus causæ congressus, vel quod in eo causa cõsistat. *Vnde dictus sit status.*

Quot sint status. Cap. XXII.

C. in Top & in par. Quin. li 3. cap. 8.

CVm tria sint, quæ in omni dispu-tatione quærantur, sit nec ne, quid sit, quale sit: fit vt costitutiones quoque tres sint. Prima coniectura-lis, in qua, sit nec ne, quærimus, vt sit nec ne insidiatus Miloni Clodius: secunda autem nominis vel finitionis, cum quid sit aliquid, & quo nomine afficiendum inuestigamus: vt fuerit ne Iulius Cæsar rex, an tyrannus, an dictator: tertia, in qua de vtilitate, honestate, æquitate disseritur, deque his rebus, quæ his sunt contrariæ: vt, recte ne fecerit Romulus cum fratrē interfecit. Eius constitutionis partes sunt duæ, quarum vna absoluta, altera assumptiua nominatur, absoluta est, cum id ipsum quod factum est, vt aliud nihil foris assumatur, recte factum esse dicemus. ea est eiusmodi: pater filium verberauit, is iniuriarum cum patre agit, pater nihil aliud defendit, nisi licere filium à patre verberari. Assumptiua est, cū aliquid necessario foris assumitur, vt recte factum esse aliquid confirmemus: vt Milo damnetur, nisi foris assumat, a Clodio sibi esse factas insidias. Hæ tres constitutiones, & in exornatione, & in deliberatione, & in iudicio reperiuntur.

De

De ratione, firmamento, & indicatione. Cap. XIII.

Rationem appellant oratores eã quæ affertur à reo depellẽdi criminis causa: quæ nisi esset, quod defenderes, non haberet: firmamentum autem quod contra ad labefactandam rationem refertur, sine quo accusatio stare non potest. Ex rationis autem, & firmamenti conflictione, & quasi concursu, quæstio exoritur quædam, quam iudicationem appellant, in qua, quid deueniat in iudiciũ, & de quo disceptetur, quæri solet, hoc modo: Orestes cum confiteatur se interfecisse matrem, nisi attulerit rationem, peruertit defensionem: ergo affert eam: Illa enim, inquit, patrem meum occiderat. Tum contra rationem defensoris firmamentum ab accusatore subijcitur hoc modo: Sed non abs te occidi tamen, neq; indemnatam pœnas pendere oportuit. Ex cõiunctione rationis, & firmamẽti iudicatio constituitur, hoc modo. Cum dicat Orestes, se patris vlciscendi causa, matrem occidisse; rectum ne fuerit: à filio sine iudicio Clitemnestram occidi? Ergo hac ratione iudicationem reperire conuenit, ad quam omnem rationem to-

Ratio affertur à reo. Ci. in par. ad Her. li. 1 de Inuẽ. li. 1. & Quin. li. 3. cap. 3. 15. Firmamentũ est quo ratio rei labefactatur.

C. in par. tius orationis conferri oportebit. *In cõiectura eadẽ, & prima constitutio, & iudicatio est extrema* Nam primus status diffusam habet quæstionem: rationum vero, & firmamentorum contentio adducit in angustum disceptationem. Ea in coniectura nulla est, nemo.n.eius quod negat factum rationem aut potest, aut debet, aut solet reddere. Itaq; in his causis eadem, & prima quæstio, & disceptatio est extrema.

Quo statu quæstio, quæ in scripto existit contineatur. Cap. XIV.

SAEpe ex scripti etiã interpretatione existit cõtẽtio, quod quatuor modis potest contingere, Aut enim defenditur non id scriptum dicere, quod aduersarius velit sed aliud: id autem cõtingit cum scriptum ambiguum est, vt duæ differentes sententiæ accipi possint: cum opponitur scripto voluntas scriptoris, cum scripto scriptum cõtrarium affertur, aut ex eo, quod scriptum est, aliud quoque, quod scriptũ nõ est ducimus: ita sunt quatuor genera, quæ controuersiam in omni scripto facere possunt; ambiguum, discrepantia scripti, & voluntatis, scriptura contraria, ratiocinatio. Ambiguum hoc modo. Testamento quidam iussit poni statuam auream hastam tenẽtem; quæritur,

ritur, an statua hastam tenens aurea esse debeat, an hasta aurea in alterius statua materiæ. Ex discrepantia vero scripti, & voluntatis eiusmodi oritur controuersia. Lex est. Peregrinus si murum ascenderit, capite puniatur: cum hostes murum ascendissent peregrinus eos depulit: petitur ad supplicium; ille voluntatem allegat scriptoris. Ex contrarijs scripturis hoc modo existit contentio; lex est. Vir fortis optat præmium, quod valet, & altera lex: Magistratus ab arce ne discedito: Magistratus qui fortiter egit, optat hoc præmium, vt ab arce liceat discedere: lex illi posterior opponitur, ipse vero priore se tuetur. In ratiocinatione vero quæritur, an vbi propria lex non est, simili sit vtendum. vt, lex est, lanas Taranto vehere non liceat: quidam oues vexit, & si nulla lex certa est, quæ factum eius nominatim prohibeat, tamen illa, quæ similis est, accusatur. Itaque ex eo quod certum est, id quod incertum est, ducit hæc controuersia: quod quoniam ratiocinando fit, nomen etiam ratiocinationis accepit. Hæc quatuor controuersiarum genera, quæ in scripto nascuntur, semper in qualitatis statum cadere cum Cic. debemus existimare vt in primo genere status sit, vtrum æquum sit ex differentibus senten-

& voluntatis.

Idem li. 7. cap. 7.

Contrariæ leges.

Idē. lib. 5. cap. 2.

tijs accepti:in secũdo vero, verba ne plus, ab sententia valere debeant: in tertio, veram legem sequi sit in stius: in quarto, oporteat ne legem similẽ ad factum, quod venit sine lege in iudicium, accommodare.

Quomodo Status tractetur. *Cap.* XV.

De inuent. lib. 1. *Quin. li. 3. cap. 13.* *De orat. 2.* *Vtilissimũ est locus in mente, & cogitatione defigere.* *Quomodo argumenta debeant collocari.* *Vitiosis argumentis nusquã locus esse debet.*

IVdicatio cum hac constituta, proposita esse debet oratori, quo omnes argumentationes repertæ, ex inueniendi locis conijciantur, quod satis est ei, qui videt, quid in quoque loco lateat, quique illos locos tanquam thesauros aliquos argumentorum notatos habet. Quibus in mente, & cogitatione defixis, & in omni re ad dicendum posita excitatis, nihil erit, quod in vllo dicendi genere oratorem possit effugere. Diligenter tamen ordinem, collocationemque argumentorum attendet, & curabit, vt firmissimum quodque sit primum: dum ea, quæ excellant, seruentur ad extremum, si quæ erunt mediocria, (nam vitiosis nusquam esse oportet locum) in mediam turbam conijciantur. Reliquum nunc est, quando de argumentorum locis, & causarũ constitutionibus dictum est, vt rationẽ, quà expoliũtur ab oratore argumenta,

ta, quorum propria sedes est in confirmatione, accurrate doceamus.

De Argumentatione. Cap. XVI.

ARgumentatio est argumenti vel explicatio, vel artificiosa expolitio, Sed ea conficitur, cum ex locis, de quibus superiore libro dictum est, aut certa aut probabilia sumpseris, ex quibus id efficiat, quod aut dubiũ, aut minus probabile per se videtur, dubijs enim probari dubia, quomodo possunt? Pro certis autem habemus primum, quæ sensibus percipiuntur, vt quæ videmus audimus, deinde ea, quæ communi hominum opinione atque sententia sunt comprobata vt, afficiendos esse honore parentes, præterea, quæ legibus cauta sunt, quæ persuasione, si non omnium hominum, eius certe ciuitatis, aut gentis, in qua res agitur in mores recepta sunt, si quid inter vtramque partem conuenit, si quid probatum est denique cuicunque aduersarius non contradicit. Probabilium autem genera sunt tria, vnum firmissimum, quod fere accidit, vt, liberos à parentibus amari, alterum velut propensius, qui eum qui recte valeat. in crastinum peruenturum, tertium tantum non repugnans, in domo fur-

Arist. lib. 1. Rh. cap. 6. C. in par. & lib. 1. de inuen.

Quid argumẽtatio sit.

Quin. li. 5. ca 12.

Idem. li. 5. cap. 10.

Quę habentur pro certis.

Probabiliũ genera sũt tria.

tum factum ab eo, qui domi fuit. Ad probandum vero id quod est dubium hoc modo id quod probabile est, potest adhiberi. Sit dubium, an Catilina coniurarit; sumatur illud quod credibile est: Homines æris alieni magnitudine oppressos, eos denique egentes, & sumptuosos, facile adduci, vt coniurent. Iam id quod dubium erat, efficitur probabile: Catilinam coniurasse. Sed hæc oratores non tenuiter, more dialecticorum, sed copiosissime expoliunt. Dicitur autem illa argumenti expolitio argumentatio. De cuius quatuor partibus, ratiocinatione, enthymemate, inductione, & exemplo breuiter, & enucleate disseramus.

De ratiocinatione. Cap. XVII.

C. de inu. lib. 1. *Quin. li. 5. cap. 14.* *Ad Heren. lib. 2.* *Epicherema Græcis appellatur* *Propositio quid sit.*

RAtiocinatio, quam, & syllogismum, & epicherema Græci vocant, constat propositione, cum qua eius ratio iungitur, deinde assumptione, & eius probatione, postremo complexione. Propositio est, per quam breuiter locus is exponitur, ex quo omnis vis oportet remanet ratiocinationis. Propositionis vero approbatio est, per quã breuiter, id quod expositũ est, rationibus firmatũ probabilius, & apertius fit. Assumptio, per

quam

quam, id quod ex propositione ad ostendendum pertinet. assumitur. Assumptionis approbatio, per quam id quod breuiter sumptũ, est rationibus firmatur. Complexio, per quam id quod conficitur ex omni argumentatione breuiter exponitur, hoc modo. Sit propositio: Melius gubernantur ea, quæ consilio geruntur, quam quæ sine consilio administrantur: deinde subijciatur ratio. Exercitus enim is, cui præpositus est sapiens imperator omnibus partibus commodius regitur, quam is, qui stultitia. & temeritate alicuius administratur. Assumptio deinde ponitur: Nihil autem omniũ rerum melius quam omnis mundus administratur. Assumptioni probatio adiungitur: Nam, & signorum obitus, & ortus definitum quendam ordinem seruant, & annuæ commutationes non modo semper eodem modo fiunt, verum ad vtilitates quoque rerum omnium sunt accommodatæ. Tertio loco inducenda est complexio, quæ id infert, quod ex superioribus partibus cogitur. hoc modo: Consilio igitur mundus administratur. Hæc vberius, & doctius dicuntur in oratione sed præcipiendi ratio hanc simplicem, & apertam breuitatem requirit.

Propositionis approbatio. *Assũptionis approbatio.* *Cõplexio.*

Quot sunt partes ratiocinationis. *Cap.* XVIII.

EX supradictis manifestum est, nihil referre siue tripartitã, siue quinq; partium putes esse hanc argumentationẽ. Commodior tamen illa partitio videtur esse, quæ in tres partes distributa est; quod fit si propositionem, & eius rationem vnam partem existimemus: alteram vero assumptionem, & eius exornationẽ: ac si separes propositionem à ratione, & assumptionem ab exornatione, in quinq; partes distributa erit. Cum propositio ex se intelligitur, sine ratione asumenda est. Asumptio etiam cum perspicua est, nullius approbationis indiget. Quod si & propositio, & assumptio perspicuæ sint, vtraque approbatione præterita ratiocinationem conficiemus hoc modo. Summopere virtus expetenda est: At prudentiam esse virtutem in confesso est: Summopere igitur prudentia expetenda est. Vitare autem similitudinem, quæ satietatis est mater, poterimus non semper à propositione ordientes, sed interdum à complexione, ab assumptione nonnunquam.

Cic. de inuent.
Quin. li. 3. cap. 14
Nihil refert siue tripartitã siue quinq; partitã ratiocinationẽ esse putemus.
Rectius existimatur ratiocinatio esse tripartita quam quinq; partita. Cic. de inuent. lib. 1.
Similitudo quæ societatis mater est in argumẽtationib. vitetur Cic in par & li. 1 de inuent.

De

De Enthymemate. Cap. XIX.

ENthymema est imperfectus syllogismus, vel, vt alij definiunt, syllogismi pars. Ratiocinatio enim tripartita est: ex tribus igitur partibus si vna prætereatur, bipartita fit argumentatio, quæ est enthymema: vt, Omnes artes sunt expetendæ, igitur expetenda est eloquentia. intelligitur enim assumptio. Propositione vero præterita fit enthymema, hoc modo: Eloquentia est ars: igitur est expetenda. Optimum autem videtur enthymema, quod fit ex pugnantibus, quod etiam solum enthymema quidam vocant; non quod non omnis argumentatio bipartita proprio nomine enthymema dicatur; sed, vt Homerus propter excellentiam commune poetarũ nomen effecit apud Græcos suum: sic, cum omnis argumentatio bipartita enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex contrarijs conficiatur, acutissima: sola proprie nomẽ commune possidet. Eius generis est illud, Cic. Eius igitur mortis sedetis vltores cuius vitam, si putetis per vos restitui posse, nolitis? Et illud Micipsæ ad Iugurtham apud Sallustium. Quem alienum fidum inuenies, si tuis hostis fueris? Enthyme-

Enthymema est syllogismi pars vel syllogismus imperfectus Arist. li. 1. Rh. cap 4. Quin. li. 5. c. 10 & 14.

Optimũ est enthymema ex pugnantibus. Quin. li. 5. cap. 14

Cic. in To.

Pro Mil.

In Iugur.

D 6 mate

mate sæpius vtuntur oratores, quam ratiocinatione: quod mouit Aristotelem, vt enthymema syllogismum oratorium esse diceret. Enthymema Quinctilianus commentum, aut commentationem interpretatur. quo nomine cum possint omnes animi cogitationes significari, argumentatio bipartita significatur. Alij propterea credunt bipartitam argumentationē enthymema appellatam, quod in animo maneat condita illa pars, quæ silentio est prætcrita.

De inductione. Cap. XX.

INductio est oratio, quæ rebus non dubijs captat assensionem auditorum, quibus assensionibus facit, vt illis dubia quædam res propter similitudinem earum rerum, quibus assenserint, probetur: vel, Inductio est argumentatio, quæ ex pluribus collationibus peruenit, quo vult, hoc modo. Quod pomum generosissimum? puto quod optimum: & equus? qui velocissimus; & plura in eundem modum: deinde id cuius rei gratia illa proposita sunt; Ita hominum, nō qui claritate nascendi, sed qui virtute maxime excellet, erit generosissimus. Hoc genere argumentationis plurimum Socrates vsus est, propterea

Inductione Socrates

rea

rea quod nihil afferre ad persuadendum volebat, sed ex eo, quod sibi ille dederat, qui cum disputabat, aliquid conficere malebat: quod ille ex eo, quod iam concessisset, necessario approbare debebat. Sed in oratione perpetua dissimile est. Etenim sibi ipsi respondet orator. Poetæ vehementer inductione delectantur: Virgilius inducit Aeneam à Sybilla petentem, vt iter doceat ad patrem, oratione fictis illa quidem fabulis plena, sed qua nihil esse possit, vel blandius, vel magis artificiosum: in qua hæc est inductio. *plurimum vsus est.* *Arist. li 13 Met. c. 14. de inuē. 1.*

Si potuit manes arcessere coniugis Orpheus. *Lib 6. Aen.*
Threicia fretus cithara, fidibusq; canoris.
Si fratrem Pollux alterna morte redemit.
Itq; reditq; viam toties, Quid Thesea? magnum
Quid memoriem Alciden? & mi genus ab Ioue summo.

Sed maxime omniū eam frequētauit Ouidius, apud quē, & multa, & præclara sunt exēpla: nos vno erimus cō tenti. Ostendit is ad consolandā vxorē hac inductione asperas res, & tristes, segetem, ac materiā esse gloriæ. *Trist. li 4*

Materiamq; tuis tristem virtutib. imple.
Ardua per præceps gloria vadit iter.
Hectora quis nosse, felix si Troia fuisset?

Pu-

Publica virtutis per mala facta via est.
Ars tua Tiphy iacet, si non sit in aquore fluctus.
Si valeant homines, ars tua Phœbe iacet.
Quæ latet inque bonis cessat non cognita rebus
Apparet virtus, arguiturque malis.

Quæ fiat in hoc genere cauenda. Hoc in genere duo sunt diligenter cauenda, primum vt illud, quod inducimus pro similitudine eiusmodi sit vt sit necesse concedi. Deinde, vt illud, cuius confirmandi causa fiet inductio, simile ijs rebus sit, quas res quasi non dubias ante induxerimus.

De exemplo. Cap. XXI.

Exemplum est inductio imperfecta. EXemplum est inductio imperfecta, vel, quod idem est, Inductio Rhetorica. Cicero pro Milone. Negant intueri lucem esse fas ei, qui ab se hominem esse occisum fateatur. In qua tandẽ vrbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primum iudicium de capite vidit *Arist. Rh. 1 cap. 2 & li. 2. c. 20 Quin lib. 1 cap. 11* M. Horatij. fortissimi viri; qui nondũ libera ciuitate, tamen populi Ro. comitijs liberatus est: cum sua manu sororem esse interfectã fateretur. *Recte Aristot. exemplum argumẽtationis* Aliqui Aristotelem, summum in omni scientia virum, temere ausi sunt reprehendere, quod exemplum genus argumentationis feceri t, sed magnus

illc

ille vir, & acuta mente præditus, magnus quiddã perspexit: nimirum exemplum esse argumentum quidem à similitudine: sed in argumentatione positum, efficere nouum argumentationis genus, quod à ratiocinatione, & inductione sine controuersia differt. Enthymema autem esse non potest, cum in enthymemate semper generale aliquid, vel ponatur, vel intelligatur: in exemplo vero ex vna re singulari alia inducatur. Vnde fit, vt sit quartum argumentationis genus; quod ea ratione ab inductione separatur, qua enthymema à syllogismo disiungitur.

nis partem esse dixit. Locis su. prædictis & li. 2 priore c 24 & lib 1. post cap. 1.

Exẽplũ e vna re singulari, aliam inducit.

De epicheremate Cap. XXII.

Quamuis argumentationis partes omnes sint iam expositæ, tamen operæ precium fuerit, quid Epicherema, quid Sorites, quid Dilemma sit, explicare: nam auctores, & quidem grauissimi, eorum mentionẽ fecerunt. Ea vbi explicata fuerint, facile intelligetur, cur nouæ argumentationis partes nõ debeant existimari. Epicherema igitur Græci aliquando argumentationem vocant, nonnumquam eam argumentationis partem, quam Cicero ratiocinationem appellauit, de qua paulo ante dictum est.

ἐπιχείρημα

Quin. li. 5. cap. 14

est. Aliquando etiam epicherema vocant breuiter comprehensam ratiocinationem, cuius omnes partes in vnã conferuntur, hoc modo: Sine causa dominum seruus accuset? Similis.n. est locus apud Ciceronem pro rege Deiotaro, quem seruus apud Cæsarẽ accusabat: En crimen, en causa, cur regem fugitiuus, dominum seruus accuset. Vbi vehemens argumentum epicheremate inclusum, & inuolutũ est: erit autem absoluta ratiocinatio, si hoc modo euolueris. Sine causa nõ debet dominum seruus accusare. hic mendicus est seruus Deiotari: non igitur debet sine causa dominum accusare.

De Sorite. Cap. XXIII.

Lib. 2. Nisi sorites esset latino sermone tritus, posset acerualis appellari 2.& 3. offi.

SOrites contra multas argumentationes aceruatim conuoluit, atque complectitur; vnde nomen etiã inuenit. Cicero scripsit de eo in libro de diuinatione his verbis: Si necesse sit, inquit, Latino verbo liceat acerualem appellare: sed nihil opus est: vt enim ipsa philosophia, & multa verba Græcorum, sic Sorites satis Latino sermone tritus est. Pulchrum in primis est eius exemplum apud eundem Ciceronem: Atque si etiam hoc neutra præscribit, vt homo homini quicumq; sit, ob eam ipsam causã,

quod

quod is homo sit,consultum velit:necesse est secundum eandem naturam omnium vtilitatem esse communem quod si ita est, vna continemur omnes,& eadem lege naturæ : idque ipsum si ita est,certe violare alterum lege naturæ prohibemur:verum autem primum,verum igitur, & extremum. Sed apertissime e concludit Sortites ille,qui est in quinta Tusculana, propositum erat ostendere, quod esset honestum,id solum esse bonum: id autem sic demonstrat:Etenim quidquid sit, quod bonum sit, id expetendum: quod autem expetendum,id certe approbandum:quod vero approbandū, id gratum, acceptumque habendum: ergo etiam dignitas ei tribuenda est, bonum igitur omne laudabile,ex quo efficitur, vt quod sit honestum,id sit solum bonum. In quo Sorite cum per sex quasi gradus ad complexionem perueniatur, quinque ratiocinationes inclusæ sunt. Sed hoc argumentandi genus sæpe solet esse fallax, atque captiosum, dum enim minutatim, & gradatim multa adduntur, periculosissima respondenti tela texitur. retexere igitur oportet,& seorsum singula considerare : sic facilius vniuersa frangentur. In hoc disputandi genere frequentes fuerunt Stoici: & Zeno, qui eorum inuentor, & princeps fuit. sed maxime omnium

Aulge appellatur argumētatio a primo ad vltimum.

illo

illo delectatus dicitur Chrysippus, vt Socrates inductione.

De Dilemmate. Cap. XXIV.

De inuen. li. 1. Or. 1. Quid sit dilemma.

Dilemma est, in quo vtrum concesseris reprehenditur. Cicero patriam cum Catilina sic agentem inducit: Quamobrem discede, atque hunc mihi timorem eripe. si verus, ne opprimar, sin falsus, vt tandē aliquando timere desinam. Et in Epistola ad Quinctum fratrem. Si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas, sin autem exorabiles, summa leuitas.

De inuen. lib. 1.

Dictum est autem dilemma, quod ita vtrinque premat, ac vrgeat, vt ex alterutra parte capiat aduersarium. quam ob rem cornutus etiam syllogismus vocatur, sic enim argumentationis cornua in eo disponuntur, vt qui alterum effugerit, in alterum incurrat. Cicero complexionem appellat. Ea si vera est, numquam reprehendetur, sin falsa duobus modis diluetur, aut conuersione, aut alterius partis infirmatione. Cum viderem, inquit Varro apud Ciceronem, philosophiam Græcis litteris diligentissime explicatam, existimaui, si qui de nostris eius studio tenerentur, si essent Græcis litteris eruditi, Græca potius, quam nostra lecturos, sin à

Dilemma Cicer. est complexio De inuen. lib 1. Complexio falsa duob. modis diluitur. In Acad.

Græ-

Græcorum artibus, & disciplinis abhorrerent: ne hæc quidē curaturos, quæ, sine eruditione Græca intelligi non possunt: Itaque ea scribere nolui, quæ nec indocti intelligere possent, nec docti intelligere curarent. Hoc dilemma deinde Cicero in eum conuertit, hoc modo: Immo vero, & latina legent, qui Græca non poterunt, & qui Græca potcrūt, non contemnunt sua: Veterum scriptis celebrata est conuersio ea, qua Euathlus discipulus Protagoræ præceptoris dilemma elusit. Alterius partis infirmatione reprehenderetur, si diceret Cicero: Et si doctis minus esset necessarium, tamen indoctis latine scribendo consuli debere Non est autem, cur quisquam existimet complexionem genus esse argumentationis à quatuor illis, de quibus supra dixi, diuersum. Est enim ratiocinatio imperfecta, quæ à duobus partibus contrarijs ducitur: cui si assumptionem subiunxeris, efficies ratiocinationem perfectam, hoc modo: Si implacabiles sunt iracundiæ: summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa leuitas: Sed vel implacabiles sunt iracundiæ, vel exorabiles: igitur in illis summa est acerbitas, vel summa leuitas.

Gellius li. 5. cap. 10.

Quomodo ex dilēmate fiat ratiocinatio perfecta.

De Confutatione. Cap. XXV.

Refutatio dupliciter accipi pōt. Quin. li. 5. cap. 13.

EXpositis generibus argumētationum reliquum est, vt rationem, qua refutandæ, ac reprehendendæ illæ sunt ostendamus. Refutatio dupliciter accipi potest. Nam, & pars defensoris tota est posita in refutatione, & quæ dicta sunt, ab aduersario debent vtrinque dissolui, & hæc est proprie reprehensio, quam cum confirmatione, vsu, & natura, & tractatione, coniunctam esse diximus. Est autem reprehensio, per quam argumētando aduersariorum cōfirmatio diluitur, aut infirmatur, aut eleuatur. Hæc fonte inuentionis eodē vtetur, quo vtetur confirmatio: propterea quod quibus ex locis aliqua res confirmari potest, iisdem potest ex locis infirmari. Quare inuentionem, & argumentationum expolitionē sumptā ex illis, quæ ante præcepta sunt, hanc quoque in partē orationis trāsferri oportebit. Sed vt facilius ea, quæ contra dicentur diluere aut infirmare possimus, obseruare debemus, aut totum esse negandum, quod in argumentatione aduersarius sumpserit, si perspicue falsum erit: vt Pro Cluentio Cicero eum, quem dixerat accusator, e poto poculo, concidisse negat eodem die mortuum: aut re-

dar-

darguenda esse ea, quæ pro verisimilibus sumpta sunt: primum dubia sumpta esse pro certis; deinde etiam in perspicue falsis eadē posse dici: Tum ex ijs, quæ sumpserint non effici, quæ velint. Accedere autem oportet ad singulas; sic facilius vniuersa frangentur.

Quomodo sint argumentationes oratoriæ tractandæ. Cap. XXVI.

IN oratione insunt aliquando, & ratiocinationes breuiter conclusæ & aperta enthymemata, & inductiones, atque exempla subtili quadam, & breui oratione cōprehensa: quod vt reprehendendum non est, ita diligentissime est curandum, ne syllogismorum, & enthymematum turba conferta oratio sit: dialecticis enim disputationibus, quā oratorijs actionibus erit propior ac similior, quod longe aliter esse debet. Locuples.n. & speciosa vult esse eloquētia: quorum nihil consequetur si conclusionibus certis, & crebris, & in vnam prope formam cadentibus concisa, & contemptū ex humilitate, & odiū ex quadā seruitute, & ex copia satietatem, & ex amplitudine fastidiū tulerit. Feratur igitur non semitis, sed campis: non vti fontes angusti fistu-

Arist. li. 3. Rhe. c. 17. Q li. 5. c. 14

Oratio non debet syllogismorū, & enthymematū turba esse conferta.

Locuples, & speciosa vult esse eloquentia.

lis colliguntur, sed vt latissimi omnes totis vallibus, fluat, ac sibi viam, si quando non acceperit, faciat. Adhibeatur in argumentãdo varietas, & iucunda quædam distinctio: figuris verborum, & ornamentis sententiarum argumentatio expoliatur: quo fuerit enim vberior, ac suauior, eo etiam erit credibilior. Nunc sequitur vt de perorarione dicamus.

In argumẽtando varietas est adhibenda. Ci. in par. Quo fuerit vberior, ac suauior, eo erit credibilior argumentatio.

De peroratione. Cap. XXVII.

Extrema pars orationis est peroratio, quæ diuisa est in duas partes, amplificationem, & enumerationem. Augendi autem, & hic est proprius locus in perorando, & in ipso cursu orationis declinationes ad amplificandum dantur, confirmata re aliqua, aut reprehensa. Omnes enim affectus etiam si quibusdam videntur in proœmio, atque peroratione sedẽ habere in quibus sane sunt frequentissime: tamen aliæ quoque partes recipiunt sed breuiores, vt cum ex his plurima sint reseruanda. At hic, si vsquam, totos eloquentiæ aperire fontes licet: hic denique efficiendum est oratori, vt non modo auditores, qui sua sponte se dant, & quo impellis ipse, inclinant atque propendent, penitus incitentur: sed vt quietos

Perorationis duæ sũt partes amplificatio, & enumeratio Arist. Rh. cap. 19. Cic. in par. Affectus sũt in exordio, & peroratione frequẽtissimi in narratione, & cõfirmatiõe breuiores.

tos

tos etiam, & languentes possit vi orationis permouere. In quo, & si plus est operis, tantam vim habet tamen illa, quæ rectè à bono poeta dicta est flexanima, atque omnium regina rerum oratio: vt non modo inclinantem erigere, aut stantem inclinare, sed etiam aduersantem, & repugnantem, vt imperator bonos, ac fortis, capere possit. Quod vsque eo magnum est atque præclarum, vsque eo admirabile, vt in eo pene sint omnia. Ad id autem consequendum, quæ superiore libro de amplificatione dicta sunt, valde conducunt. sed illud caput est, in quo optimi, & grauissimi auctores vna voce consentiunt: vt omnes animi motus, quos orator adhibere volet auditoribus, in ipso oratore impressi sint atque inusti: Neque enim facile est perficere, vt incitentur alij, nisi is, qui dicit, ijs ipsis sensibus, ad quos illos adducere vult, permoueatur. Vt enim nulla materia tam facilis ad exardescendum est, quæ nisi admoto igni, ignem cõcipere possit sic nulla mens est, tam ad comprehendendam vim oratoris parata, quæ possit incêdi, nisi inflammatus ipse ad eam, & ardens accesserit. Primum est igitur, vt apud eum, qui dicit, valeant ea, quæ valere apud auditores volet, afficiaturque priusquã afficere conetur. nihil autem opus

Quin. li. 6. cap. 1. De orat. 2. In peroratione penitus incitandi sũt auditores.

Cic. in ora. Magnam vim habet omniũ regina rerum oratio. Cic. de orat. 2.

Quin li. 6. cap. 2 Hor. in ar. poe.

est simulatione, & fallacijs, vt toties omni animi motu concitetur orator, Ipsa enim natura orationis eius, quæ suscipitur ad aliorum animos permouendos, oratorem ipsum magis etiã, quam quemquam eorum, qui audiũt permouet. Miram etiam vim habet in hoc ipsum, imagines rerum absentium ita complecti animo, vt eas cernere oculis, ac præsentes habere videamus, has quisque bene conceperit, is erit in affectibus potẽtissimus.

Qua ratione moueatur is qui dicit.

Qu. l. 2. c. 3

Hæc quæ dicta sunt, vera esse indicant multæ Ciceronis perorationes, vt pro Milone, vbi ait: Sed finis: sit neque enim præ lacrymis iam loqui possum; & hic se lacrymis defendi vetat. Et pro C. Rabirio Posthumo: sed iam quoniam, vt spero, fidem, quam potui, tibi præstiti Posthume reddam etiam lacrymas, quas debeo. Et paulo post. Iam indicat tot hominum fletus, quàm sis carus tuis, & me dolor debilitat, includitq; vocem. Alijs autem affectibus aliæ eiusdem perorationes sunt plenæ. Enumeratio autẽ nonnunquam laudatori, suasori non sæpe, accusatori sæpius, quam reo est necessaria. Huius tempora duo sunt: si aut memoriæ deffidas eorum apud quos agas, vel interuallo tẽporis, vel longitudine orationis, vel si, frequentatis firmamentis, vim est habitura causa maiorem. Quæ autem repetimus

mus, quam breuissime dicenda sunt: &, quod Græco verbo patet, decurrendum per capita. Nam si morabimur, non iam enumeratio, sed altera quasi fiet oratio. Quæ autem enumeranda erunt, cum pondere aliquo dicenda sunt, & aptis excitanda sententijs, & figuris vtique varianda: alioqui nihil est odiosius recta illa repetitione, velut memoriæ auditorum diffidentis. Est etiam in enumeratione vitandum, ne ostentatio memoriæ suscepta videatur esse puerilis.

est necessaria. Enumerationis duo sunt tẽpora.

Qu. lib. 6. cap. 1.

ανακεφαλαίωσιν

Quæ enumerantur cũ pondere aliquo dicẽda sunt, & varietate Cic. in par.

DE ARTE RHETORICA LIBER III.

De eloquutione. Cap. I.

ROXIMO libro ratio inuenta collocandi, atque disponendi explicata est. hic iam eloquutionis rationem tractabimus; in qua oratorem excellere, cetera in eo latere iudicat nomen ipsum, nō enim inuentor, aut compositor, aut actor hæc cōplexus est omnia: sed & Græce ab eloquendo Rhetor. & Latine eloquens dictus est. ceterarum enim rerum, quæ sunt in oratore, partem aliquam sibi quisque vindicat: dicendi autem, idest eloquendi, maxima vis huic soli conceditur. Eloqui autē est, ea, quæ inueneris, idoneis verbis, ac sententijs perpolire, & exornare, sine quo superuacua sunt priora, & similia gladio condito, atque intra vaginam hærenti, hoc itaque maxime docetur: hoc nullus nisi arte assequi potest: hunc studium adhibendū: hoc exercitatio petit, hoc imitatio, hic omnis ætas cōsumitur, hoc maxime orator oratore præstantior. Ideoque

Et apud Græcos, & apud Romanos ab eloquendo nomen accepit orator. Qu. li 8. in proemio. Quid sit eloqui. Cetera omnia superuacua sūt sine eloquutione. 3. De orat.

que M Tullius inuentionem quidem, ac dispositionem prudentis hominis putat, eloquentiam oratoris. eum autem eloquentem, ideſt in eloquendo excellentem putat, qui ita dicit, vt probet, vt delectet, vt flectat, ſed probare neceſſitatis eſt, delectare ſuauitatis, flectere vero victoriæ. Hæc cũ ita ſint, merito tertius hic liber, qui eloquutionis præcepta continet, vt duobus ſuperioribus vtilior eſt, ſic etiam erit aliquanto longior.

Eloquẽs eſt qui dicit, vt delectet, vt flectat. In orat.

Quæ in eloquutione ſpectanda ſint. *Cap. II.*

Quatuor in eloquutione ſpectanda.

HAec in eloquutione ſpectanda ſunt, vt Latine, vt plane, vt ornate, vt ad id quodcumque agetur apte, congruenterque dicamus. De ratione puri dilucidiq; ſermonis & ſi permagni eam facere debemus, cũ verborum delectus origo ſit eloquentiæ, locus hic præcipiendi non eſt: nam traditur litteris, doctrinaq; puerili, & conſuetudine ſermonis quotidiani, & lectione veterum oratorum, & poetarum confirmatur. Reliquas igitur duas partes, quibus omnis admiratio ingenij, omnis laus eloquentiæ continetur, explicemus, quæ duæ partes illuſtrãdæ orationis, ac totius eloquentiæ cumulandæ, quarum al-

Ariſt. li. 3. Rhet. ca 4. 3. de Ora. Quin li 1. c 9 & li. 8. cap 1. Cæſar auctore C. in Bruto Verborum delectus origo eſt eloquentia.

Omnis eloquẽtia la-

continetur in apte atque ornate dicendo. tera dici postulat ornate, altera apte hanc habent vim: vt sit quam maxime iucunda, quam maxime in sensus eorum, qui audiant, influat, & quam plurimis sit rebus instructa.

De ornatu. *Cap.* III.

Arist 3. Rhe. c. 7. 3. De orat ORnatur igitur oratio genere primum, & quasi colore quodã, & succo suo. nam, vt grauis, vt suauis, vt erudita sit, vt liberalis, vt admirabilis, vt polita, vt sensus, vt dolores habeat quantum opus sit, non est singulorum articulorum: in toto spectantur hæc corpore. Genus igitur dicendi est eligendum, quod maxime teneat eos, qui audiant, & quod non solum delectet, sed etiam sine satietate delectet. Sed volenti ornate dicere diligentissime silua rerum primum, sententiarumque comparanda est. rerum enim copia verborum copiã gignit; & si est honestas in rebus ipsis, de quib. dicitur, existit ex rei natura quidam splendor in verbis: facileque suppeditat omnis apparatus, ornatusque dicendi.

Genus dicẽdi eligendũ est quod sine satietate delectet.

Hor. in art. poet.

Rerũ copia verborũ copiã gignit.

De ornatu orationis. *Cap.* IV.

Cap 3. de orat. in pa. OMnis oratio conficitur ex verbis: quorum primum nobis ratio

tio simpliciter videnda est: denique coniuncte, Nam est quidam ornatus orationis, qui ex singulis verbis est, alius, qui ex continuatis. coniunctisque constat. Ergo vtemur verbis, aut ijs, quæ propria sunt & certa quasi vocabula rerum pene vna nata cum rebus ipsis, aut ijs, quæ nouamus, & facimus ipsi.

Quin. li. 8, cap 3.

De Verbis simplicibus. Cap. V.

VErba simplicia natura sunt, alia consonantiora, grãdiora, leuiora, & quodam modo nitidiora; alia contra. Consonantiora enim sunt. Quamquam, Moderatio, & Concertare, quam, Et si, Modestia & confligere grandiora, Immanis, Cõtrucidare, Optimus. Officiosissimus, quã hæc Magnus, Necare, Bonus, Officiosus. nitidius etiã bos, quã vacca. Vt syllabæ aũt e litteris melius sonãtibus clariores sunt, ita verba e syllabis magnis vocalia: & quo plus quæq; spiritus habet, eo pulchrior: & quod facit syllabarum, idem verborum quoque inter se copulatio, vt aliud alij iunctũ melius sonet. in vniuersum quidem optima simpliciũ creduntur, quæ aut maxime exclamant, aut sono sunt iucundissima. Et honesta quidem turpibus potiora semper, nec sordidis vnquam in oratione erudita locus,

Ornatus orationis, aut est in singulis verbis, aut in coniunctis.

3. De orat. in Par.

Verba simplicia alia sunt consonantiora & nitidiora.

Quin. li. 8. cap 3.

Cicero, & Quinct. ex Arist 3. Rhet. c 7.

Verba clara, & sublimia materia modo cernenda sunt. Clara vero, ac sublimia materiæ modo cernenda sunt. quod enim alibi magnificum, tumidum alibi: & quæ humilia circa res magna apta circa res minores videntur: & sicut in oratione nitida notabile est humilius verbum, & velut macula, ita à sermone tenui sublime, nitidumq; discordat, *Verba simplicia iudicio aurium sunt ponderanda.* fitque corruptum, quia in plano tumet, sed hæc fere auriũ quodam iudicio sunt ponderanda: in quo consuetudo etiam bene loquendi valet plurimum. Sed quoniam tria sunt in verbo simplici, quæ orator afferat ad illustrandam, atque exornandam orationem, aut inusitatum verbum, aut nouatum, aut translatum, de singulis breuiter dicamus.

De verbis inusitatis. Cap. VI.

Verba inusitata. 3. De orat. Quin li 3 cap. 8. INusitata sunt prisca fere, ac vetusta, & ab vsu quotidiani sermonis iam diu intermissa, quæ sunt poetarum licentiæ liberiora, quam oratorum, eoq; ornamento acerrimi iudicij P. Virgilius vnice est vsus. *Virgil. mirifice vsus est verbis inusitatis.* olli enim, & quia nam, & pone, pellucent aspergunt illam, quæ etiam in picturis est gratissima, vetustatis inimitabilem arti auctoritatem. *Poeticũ ali quod ver-* Habet etiã in oratione poeticum aliquod verbũ dignitatem, si raro etiam, & in loco adhi-

adhibeatur. Neque enim est, cur illud quisquam fugiat dicere, vt Cælius, sobolem, aut effari, aut nuncupari,& alia multa. quibus loco positis, grandior, atque antiquior oratio sæpe videri solet.

Verbum sienero, & in loco adhibeatur, dignitatē habet in oratione.

De Verbis nouis. Cap. VII.

NOuantur autem verba, quæ ab eo qui dicit ipso gignuntur, ac fiunt, aut similitudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adiunctione verborum. Similitudine, vt syllaturit, a Cicerone formatum est, & ab Asinio fimbria turit, ad similitudinē verbi proscripturit:& a Liuio, sobolescere, ab Horatio iuuenescere, à Virgilio tentescere, & ignoscere dictum est, vt feruescere Imitatione facta sunt tinnio,rugio,clangor, murmur,aliaque permulta. Inflexione. vt à bibo bibosus inflexit Laberius Mimographus. Adiunctione versuti loquus,& expectorare nouauit Ennius. Sed Græcis magis concessum est fingere:audendum tamen aliquando,& si quid periculosius finxisse videbimur,quibusdam remedijs præmuniēdum est,vt ita dicam, si licet dicere, quodāmodo, permitte mihi sic dicere. in quo nō falli iudicium nostrum, sollicitudine ipsa manifestū erit. Nūc quoniam de verbis inusitatis, & no-

3. De orat. Quatuor modis verba nouantur. Ad Att. li. 9. in ep 1 &. Lib. 29. Lib 4. car. Od. 7. Georg 2. & Aen. 9. Græcis magis concessum est fingere quam Latinis. Quin. li 8. cap. 3. Hor. in ar. poet.

uis dictum est, de tropis (nam illis verba transferuntur) exponamus.

De Tropis. Cap. VIII.

Quid Tropus sit. Quin li. 8. c. 6. & lib. 9. ca. 1.

TRopus est verbi, vel sermonis à propria significatione in aliam cum virtute mutatio: vt cum dicimus lætes segetes, verbum, Lætus, a propria significatione, qua lætos homines dicimus, ad segetes, cum virtute transfertur. Sunt autem tropi numero vndecim. in vuo verbo septem, Metaphora. Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Onepatopeia, Catachresis, Metalepsis In oratione vèro quatuor: Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, & Hyperbole: de quibus, tametsi nondum de eo dicamus ornatu, qui ex coniunctis, continuisque verbis, constat, breuiter scribemus, ne iterum de tropis differere cogamur.

De Metaphora. Cap. IX.

Arist. Rhe. lib 3 ca 2. μεταφορά Quin li 8. cap 6. Translatio eũ frequen

INcipiamus igitur ab eo, qui cum frequentissimus est, tum longe pulcherrimus, translationem dico, quæ Metaphora Græce vocatur. Latissime enim patet. Eam necessitas genuit inopia coacta, & angustijs, post autem

autem delectatio iucunditasque celebrauit. nam, vt vestis frigoris depellendi causa reperta primo, post adhiberi cœpta est ad ornatum etiam corporis, & dignitatem, sic verbi translatio instituta est inopiæ causa, frequentata delectationis. Est, autem translatio cum verbum in quandam rem transfertur ex alia: quod propter similitudinem recte videtur posset transferri. id facimus, aut quia necesse est, aut quia significantius, aut quia decentius. nam gemmare vites, luxuriam esse in herbis, lætas segetes etiam rustici necessitate dicunt. oratores durum hominem, aut asperum: non enim proprium erat quod darent his affectionibus nom. Iam incensum ira, inflammatum cupiditate, & lapsum errore, significandi gratia, nihil enim horum suis verbis, quam his accersitis magis proprium erat. illa ad ornatum, lumen orationis, & generis claritatem & concionum procellas, & eloquentiæ flumina, vt Cicero pro Milone, Clodium fontem eius gloriæ vocat, & alio loco segetem, ac materiam. Illud autem admirandum videtur, quid sit, quod omnes translatis, & alienis magis delectantur verbis, quā proprijs, & suis. nam si res suum nomen, & proprium vocabulum non habet, vt pes in naui, vt in vite gem-

quietissima tropus est, tum longe pulcherrimus.

3. De orat. Auctor. ad Her lib 4.

Translationis origo.

ad Her. li. 4. Quid translatio sit, & quare translatione vtamur. Quin. li. 8. cap. 6.

3. De orat. Cur homines tantopere delectentur translatione.

ma: necessitas cogit, quod nõ habeas, aliunde sumere, sed in suorum verborum maxima copia, tamen homines aliena multo magis, si sunt ratione translata, delectant. Causa autem illa est, quod translatio est similitudo ad vnum verbum contracta similitudine autem mirifice capiuntur animi. eo tamen distat, quod illa comparatur rei, quam volumus exprimere: hæc pro ipsa re dicitur. Comparatio est, cum dico fecisse, quid hominem, vt leonem. Translatio, cum dico de homine, leo est.

Arist. 6. Topi. ca. 2. & Rhe. 3. c. 4. Qu. li. 8. c. 6 & Cic 3. de orat.

Transla. est similitudo ad vnũ verbum cõtracta.

Quotuplex sit translatio. Cap. X.

Translationis vis est quadrupl.

Ari 3. rh e. 2. & 10. & 11. Qu. li. 8. c. 6 Lib. 37. Aen 6. Aen. 2.

Metaphoræ autẽ vis omnis quadruplex est. Cũ in rebus animalibus, aliud pro alio ponitur: vt Liuius Scipionem à Catone allatrari solitum refert: inanima pro alijs generis eiusdem sumuntur: vt concentu virtutum nihil est suauius: aut pro rebus animalibus inanima: vt Virgil.

duo fulmina belli.

Scipiadas. Aut contra.

sedat inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor

Præcipue ex his oritur mira sublimitas quæ audaci, & proxime periculum translatione tolluntur; cum rebus

ex materia res Georg. 3.
bus sensu carentibus actu... & ferrum pro
& animos damus, qualis est. & aurum
Pontem indignatus Araxes. argen-
& illa Ciceronis: Quid enim tuus homi-
le Tubero districtus in acie Pharsa- ...er.
lica gladius agebat? cuius latus ille
mucro petebat? qui sensus erat armo- *Pro Casin.*
rum tuorum? In translatione primùm *3. De o.*
fugienda est dissimilitudo, qualis est *Quæ sint* 3.
in illo Ennij. Cœli ingentes fornices. *translatio-*
Deinde videndũ est, vt ne longe simi- *ne fugiẽda.*
le sit ductum. Syrtim patrimonij, sco-
pulum libentius dixerim: Charybdim
bonorum: voraginem potius; faci-
lius enim ad ea, quæ visa, quàm ad
illa, quæ audita sunt, mentis oculi
feruntur. Sunt quædam, & humiles
translationes, vt Saxea est verruca:
quædam maiores, quam res postulat,
vt Tempestas comessationis: quædã
minores, vt, comessatio tempestatis. *Qu. li 8 c. 6*
Vt medicus autem atque opportu- *3 De orat.*
nus eius vsus illustrat orationem: ita *Qu. li. 8. c. 6*
frequens, & obscurat, & tædio com- *Frequens*
plet. continuus vero in allegoriam, & *vsus trans-*
ænigma exit. quod si vereare ne pau *lationis e-*
lo durior translatio esse videatur, mo *xit in alle-*
lienda est proposito sæpe verbo, vt, *goriam, &*
Si olim, M. Catone mortuo, pupil- *ænigma*
lum senatum quis relictũ dicat. paulo *Quomodo*
durius: sin, Vt ita dicam pupillum, ali *durior me-*
quanto mitius est. Etenim verecun- *taphora*
da debet esse translatio, vt deducta *molliri de-*
esse in alienum locum, non irruisse; *bes.*

ma: necessitas cogit, quod nō habeas aliunde sumere, sed in suorum verborum maxima copia, tamen homines aliena multo magis, si sunt ratione translata, delectant. Causa autem illa est, quod translatio est similitudo ad vnum verbum contracta similitudine autem mirifice capiuntur animi. eo tamen distat, quod illa comparatur rei, quam volumus exprimere: hæc pro ipsa re dicitur. Comparatio est, cum dico fecisse, quid hominem, vt leonem. Translatio, cum dico de homine, leo est.

Arist. 6. Topi. ca. 2. & Rhe. 3. c. 4. Qu. li. 8. c. 6 & Cic 3. de orat.

Transla. est similitudo ad vnū verbum cōtracta.

Quotuplex sit translatio. Cap. X.

Translationis vis est quadrupl. Ari 3. rh c. 2. & 10. & 11. Qu. li. 8. c. 6 Lib. 37. Aen 6. Aen. 2.

Metaphoræ autē vis omnis quadruplex est. Cū in rebus animalibus, aliud pro alio ponitur: vt Liuius Scipionem à Catone allatrari solitum refert: inanima pro alijs generis eiusdem sumuntur: vt concentu virtutum nihil est suauius: aut pro rebus animalibus inanima: vt Virgil.

duo fulmina belli.

Scipiadas. Aut contra.

sedat inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor

Præcipue ex his oritur mira sublimitas quæ audaci, & proxime periculum translatione tolluntur; cum rebus

ex materia res Georg. 3.
bus sensu carentibus actum, & ferrum pro
& animos damus, qualis est. & aurum
Pontem indignatus Araxes. argen-
& illa Ciceronis: Quid enim tuus homi-
le Tubero districtus in acie Pharsa- cer-
lica gladius agebat? cuius latus ille
mucro petebat? qui sensus erat armo- *Pro Casin.*
rum tuorum? In translatione primùm *3. De o.*
fugienda est dissimilitudo, qualis est *Quæ sint* *3.*
in illo Ennij. Cœli ingentes fornices *translatio-*
Deinde videndũ est, vt ne longe simi- *ne fugiẽda.*
le sit ductum. Syrtim patrimonij, sco-
pulum libentius dixerim: Charybdim
bonorum: voraginem potius; faci-
lius enim ad ea, quæ visa, quàm ad
illa, quæ audita sunt, mentis oculi
feruntur. Sunt quædam, & humiles
translationes, vt Saxea est verruca:
quædam maiores, quam res postulat,
vt Tempestas comessationis: quædã
minores, vt, comessatio tempestatis. *Qu. li 8 c. 6*
Vt modicus autem atque opportu- *3 De orat.*
nus eius vsus illustrat orationem: ita *Qu. li. 8 c. 6*
frequens, & obscurat, & tædio com- *Frequens*
plet. continuus vero in allegoriam, & *vsus trans-*
ænigma exit. quod si vereare ne pau *lationis e-*
lo durior translatio esse videatur, mo *xit in al'e-*
lienda est proposito sæpe verbo, vt, *goriam, &*
Si olim, M. Catone mortuo, pupil- *ænigma*
lum senatum quis relictũ dicat. paulo *Quomodo*
durius: sin, Vt ita dicam pupillum, ali *durior me-*
quanto mitius est. Etenim verecun- *taphora*
da debet esse translatio, vt deducta *molliri de-*
esse in alienum locum, non irruisse; *bes.*

ma:necessitas cogit,quod nō habeas aliunde sumere,sed in suorum verborum maxima copia, tamen homines aliena multo magis, si sunt ratione translata, delectant. Causa autem illa est, quod translatio est similitudo ad vnum verbum contracta similitudine autem mirifice capiuntur animi. eo tamen distat, quod illa comparatur rei, quam volumus exprimere: hæc pro ipsa re dicitur. Comparatio est,cum dico fecisse, quid hominem, vt leonem. Translatio, cum dico de homine, leo est.

Arist. 6. Top. ca. 2. & Rhe. 3. c. 4. Qu. li. 8. c. 6 & Cic 3. de orat.

Transla. est similitudo ad vnū verbum cōtracta.

Quotuplex sit translatio. Cap. X.

Translationis vis est quadrupl. Ari 3. rh c. 2. & 10. & 11. Qu. li. 8. c. 6 Lib. 37. Aen 6. Aen. 2.

Metaphoræ autē vis omnis quadruplex est. Cū in rebus animalibus, aliud pro alio ponitur: vt Liuius Scipionem à Catone allatrari solitum refert: inanima pro alijs generis eiusdem sumuntur: vt concentu virtutum nihil est suauius: aut pro rebus animalibus inanima: vt Virgil.

duo fulmina belli.
Scipiadas. Aut contra.
sedat inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor

Præcipue ex his oritur mira sublimitas quæ audaci, & proxime periculum translatione tolluntur; cum rebus

ex materia res *Georg. 3.*
bus ſenſu carentibus actu & ferrum pro
& animos damus, qualis eſt. & aurum

Pontem indignatus Araxes. argen-

& illa Ciceronis: Quid enim tuus homi-
le Tubero diſtrictus in acie Pharſa- cer-
lica gladius agebat? cuius latus ille
mucro petebat? qui ſenſus erat armo- *Pro Cæsin.*
rum tuorum? In translatione primùm *3. De o.*
fugienda eſt diſſimilitudo, qualis eſt *Quæ ſint* *3.*
in illo Ennij. Cœli ingentes fornices *translatio-*
Deinde videndũ eſt, vt ne longe ſimi- *ne fugiēda.*
le ſit ductum. Syrtim patrimonij, ſco-
pulum libentius dixerim: Charybdim
bonorum: voraginem potius; faci-
lius enim ad ea, quæ viſa, quàm ad
illa, quæ audita ſunt, mentis oculi
feruntur. Sunt quædam, & humiles
translationes, vt Saxea eſt verruca:
quædam maiores, quam res poſtulat,
vt Tempeſtas comeſſationis: quædã
minores, vt, comeſſatio tempeſtatis. *Qu. li 8 c. 6*
Vt modicus autem atque opportu- *3 De orat.*
nus eius vſus illuſtrat orationem: ita *Qu. li. 8 c. 6*
frequens, & obſcurat, & tædio com- *Frequens*
plet. continuus vero in allegoriam, & *vſus tranſ-*
ænigma exit. quod ſi vereare ne pau *lationis e-*
lo durior translatio eſſe videatur, mo *xit in al'e-*
lienda eſt propoſito ſæpe verbo, vt, *goriam, &*
Si olim, M. Catone mortuo, pupil- *ænigma*
lum ſenatum quis relictũ dicat. paulo *Quomodo*
durius: ſin, Vt ita dicam pupillum, ali *durior me-*
quanto mitius eſt. Etenim verecun- *taphora*
da debet eſſe translatio, vt deducta *molliri de-*
eſſe in alienum locum, non irruiſſe; *bes.*

E 6 atque

ma: necessitas cogit, quod nō habeas aliunde sumere, sed in suorum verborum maxima copia, tamen homines aliena multo magis, si sunt ratione translata, delectant. Causa autem illa est, quod translatio est similitudo ad vnum verbum contracta similitudine autem mirifice capiuntur animi. eo tamen distat, quod illa comparatur rei, quam volumus exprimere: hæc pro ipsa re dicitur. Comparatio est, cum dico fecisse, quid hominem, vt leonem. Translatio, cum dico de homine, leo est.

Arist. 6. Topi. ca. 2. & Rhe. 3. c. 4. Qu. li. 8. c. 6 & Cic 3. de orat.

Transla. est similitudo ad vnū verbum cōtracta.

Quotuplex sit translatio. *Cap. X.*

Metaphoræ autē vis omnis quadruplex est. Cū in rebus animalibus, aliud pro alio ponitur: vt Liuius Scipionem à Catone allatrari solitum refert: inanima pro alijs generis eiusdem sumuntur: vt concentu virtutum nihil est suauius: aut pro rebus animalibus inanima: vt Virgil.

duo fulmina belli.

Scipiadas. Aut contra.

sedat inscius alto

Accipiens sonitum saxi de vertice pastor

Præcipue ex his oritur mira sublimitas quæ audaci, & proxime periculum translatione tolluntur; cum rebus

Translationis vis est quadrupl. Ari 3. rh c. 2. & 10. & 11. Qu. li. 8. c. 6 Lib. 37. Aen 6. Aen. 2.

ex materia res & ferrum pro & aurum & argen- homi- cer-

Georg. 3.

bus sensu carentibus actum & animos damus, qualis est.

Pontem indignatus Araxes.

& illa Ciceronis: Quid enim tuus ille Tubero districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? In translatione primum fugienda est dissimilitudo, qualis est in illo Ennij. Cœli ingentes fornices. Deinde videndũ est, vt ne longe simile sit ductum. Syrtim patrimonij, scopulum libentius dixerim: Charybdim bonorum: voraginem potius; facilius enim ad ea, quæ visa, quàm ad illa, quæ audita sunt, mentis oculi feruntur. Sunt quædam, & humiles translationes, vt Saxea est verruca: quædam maiores, quam res postulat, vt Tempestas comessationis: quædã minores, vt, comessatio tempestatis. Vt modicus autem atque opportunus eius vsus illustrat orationem: ita frequens, & obscurat, & tædio complet. continuus vero in allegoriam, & ænigma exit. quod si vereare ne paulo durior translatio esse videatur, mollienda est proposito sæpe verbo, vt, Si olim, M. Catone mortuo, pupillum senatum quis relictũ dicat. paulo durius: sin, Vt ita dicam pupillum, aliquanto mitius est. Etenim verecunda debet esse translatio, vt deducta esse in alienum locum, non irruisse;

Pro Cæcin.

3. De o.

Quæ sint translatione fugienda.

Qu. li. 8 c. 6

3 De orat.

Qu. li. 8. c. 6

Frequens vsus translationis exit in allegoriam, & ænigma

Quomodo durior metaphora molliri debes.

uis dictum est, de tropis (nam illis verba transferuntur) exponamus.

De Tropis. Cap. VIII.

Quid Tropus sit.
Quin. li. 8. c. 6. & lib. 9. ca. 1.

TRopus est verbi, vel sermonis à propria significatione in aliam cum virtute mutatio: vt cum dicimus lætes segetes, verbum, Lætus, a propria significatione, qua lætos homines dicimus, ad segetes, cum virtute transfertur. Sunt autem tropi numero vndecim. in vno verbo septem, Metaphora. Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Onopatopeia, Catachresis, Metalepsis In oratione verò quatuor: Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, & Hyperbole: de quibus, tametsi nondum de eo dicamus ornatu, qui ex coniunctis, continuisque verbis, constat, breuiter scribemus, ne iterum de tropis differere cogamur.

De Metaphora. Cap. IX.

Arist. Rhe. lib 3 ca 2. μεταφορα
Quin li 8. cap 6.
Translatio eũ frequens.

INcipiamus igitur ab eo, qui cum frequentissimus est, tum longe pulcherrimus, translationem dico, quæ Metaphora Græce vocatur. Latissime enim patet. Eam necessitas genuit inopia coacta, & angustijs, post autem

autem delectatio iucunditasque celebrauit. nam, vt vestis frigoris depellendi causa reperta primo, post adhiberi cœpta est ad ornatum etiam corporis, & dignitatem, sic verbi translatio instituta est inopiæ causa, frequentata delectationis. Est, autem translatio cum verbum in quandam rem transfertur ex alia: quod propter similitudinem recte videtur posset transferri. id facimus, aut quia necesse est, aut quia significantius, aut quia decentius. nam gemmare vites, luxuriam esse in herbis, lætas segetes etiam rustici necessitate dicunt. oratores durum hominem, aut asperum: non enim proprium erat quod darent his affectionibus nom. Iam incensum ira, inflammatum cupiditate, & lapsum errore, significandi gratia, nihil enim horum suis verbis, quam his accersitis magis proprium erat. illa ad ornatum, lumen orationis, & generis claritatem & concionum procellas, & eloquentiæ flumina, vt Cicero pro Milone, Clodium fontem eius gloriæ vocat, & alio loco segetem, ac materiam. Illud autem admirandum videtur, quid sit, quod omnes translatis, & alienis magis delectantur verbis, quã proprijs, & suis. nam si res suum nomen, & proprium vocabulum non habet, vt pes in naui, vt in vite gem-

quietissi ma tropus est, eum longe pulcherrimus.

3. De orat.
Auctor. ad Her lib 4.
Translationis origo.
ad Her. li. 3
Quid translatio sit, & quare translatione vtamur.
Quin. li. 8. cap. 6.

3. De orat.
Cur homines tantopere delectentur translatione.

Arist. 6. Topi. ca. 2. & Rhe. 3. c. 4. Qu. li. 8. c. 6 & Cic 3. de orat.

Transla. est similitudo ad vnũ verbum cõtracta.

ma: necessitas cogit, quod nõ habeas aliunde sumere, sed in suorum verborum maxima copia, tamen homines aliena multo magis, si sunt ratione translata, delectant. Causa autem illa est, quod translatio est similitudo ad vnum verbum contracta similitudine autem mirifice capiuntur animi. eo tamen distat, quod illa comparatur rei, quam volumus exprimere: hæc pro ipsa re dicitur. Comparatio est, cum dico fecisse, quid hominem, vt leonem. Translatio, cum dico de homine, leo est.

Quotuplex sit translatio. Cap. X.

Translationis vis est quadrupl. Ari 3. rh c. 2. & 10. & 11. Qu. li. 8. c. 6 Lib. 37. Aen 6. Aen. 2.

METaphoræ autẽ vis omnis quadruplex est. Cũ in rebus animalibus, aliud pro alio ponitur: vt Liuius Scipionem à Catone allatrari solitum refert: inanima pro alijs generis eiusdem sumuntur: vt concentu virtutum nihil est suauius: aut pro rebus animalibus inanima: vt Virgil.

duo fulmina belli,
Scipiadas. Aut contra.
sedat inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor

Præcipue ex his oritur mira sublimitas quæ audaci, & proxime periculum translatione tolluntur; cum rebus

bus sensu carentibus actum quendã, & animos damus, qualis est.

Pontem indignatus Araxes.

& illa Ciceronis: Quid enim tuus ille Tubero districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? In translatione primũ fugienda est dissimilitudo, qualis est in illo Ennij. Cœli ingentes fornices. Deinde videndũ est, vt ne longe simile sit ductum. Syrtim patrimonij, scopulum libentius dixerim: Charybdim bonorum: voraginem potius; facilius enim ad ea, quæ visa, quàm ad illa, quæ audita sunt, mentis oculi feruntur. Sunt quædam, & humiles translationes, vt Saxea est verruca: quædam maiores, quam res postulat, vt Tempestas comessationis: quædã minores, vt, comessatio tempestatis. Vt modicus autem atque opportunus eius vsus illustrat orationem: ita frequens, & obscurat, & tædio complet. continuus vero in allegoriam, & ænigma exit. quod si vereare ne paulo durior translatio esse videatur, mollienda est proposito sæpe verbo, vt, Si olim, M. Catone mortuo, pupillum senatum quis relictũ dicat. paulo durius: sin, Vt ita dicam pupillum, aliquanto mitius est. Etenim verecunda debet esse translatio, vt deducta esse in alienum locum, non irruisse;

Aen. 8.
Pro Lig.
3. De ora.
Quæ sint translatione fugiẽda.
Qu. li 8 c.6
3 De orat.
Qu. li. 8 c.6
Frequens vsus translationis exit in allegoriam, & ænigma
Quomodo durior metaphora mollliri debes.

Quin li. 2. cap 6. atque vt precario, non vi venisse videtur. Diligenter etiam cauendum est, ne omnia, quę poetis permissa sũt conuenire oratori putemus: nec.n. pastoré populi, auctore Homero, dixerim, nec volucres pennis remigare, licet Virgilius in apibus, ac Dædalo speciosissime sit vsus. Modus autẽ nullus est florentior in singulis verbis, nec qui plus luminis afferat orationi, eoque in illo explicando merito longiores fuimus.

Multa poetis permissa sunt metaphora; quæ oratori non conueniũt

4 Georg & Aen. 6.

De Synecdoche. Cap. XI.

Synecdoche tropus est, in quo ex parte totum, aut contra; aut ex antecedentibus sequentia intelliguntur. Quæ descriptio octo illos modos comprehendit, quibus fit synecdoche, quos grauissimi scriptores tradiderunt. Ex parte totum intelligitur, vt ex puppi nauis, ensis ex mucrone, aut ex tecto domus. Cicero: Mucrones eorum à iugulis vestris reiecimus. Huc pertinet, cum vel ex vno plures significantur. Liuius: Romanus prælio victor: & Virgilius.

Græc intellectio dicitur Auct. ad Heren.

Synecdoches quot fiat modi

Quin. li. 8. cap 6.

In Catil. 3. Orat.

Hostis habet muros.

Aen. 1. Vel genus ex forma, idest parte illi subiecta. Virgilius

Dentesq; Sabellicus exacuit sus.

Pro

Pro quouis sue: vel ex materia res vniuersa: qua ratione, & ferrum pro gladio, & pinus pro naui, & aurum atque argentum pro aurea, & argentea pecunia sumitur. Cicero; homines instructi, & certis locis cum ferro collocati. Cōtra vero ex toto pars declaratur: vt in illo Virgilij. *Georg. 3.* *Pro Cæcin.*

Fontemq; ignemq; ferebant. *Aen. 12.*

De quo genere est cū aut à pluribus vnus intelligitur. Cicero ad Brutum, Populo, inquit, imposuimus, & oratores visi sumus; cum de se tantum loqueretur: Aut e genere pars illi subiecta, Virgilius.

prædamq; ex vnguibus ales. *Aen. 12.*
Proiecit fluuio. *Pro aquila.*

Ex antecedentibus sequentia monstrantur, vt cum ait idem poeta.

Aspice aratra iugo referantur suspensa iuuenci. *Eclo. 2.*

Quare, vt ex his perspicuum est, quæ hoc, & proximo capite dicta sunt. Translatio ad mouendos animos, & res pœne sub oculos subijciēdas præcipue reperta est, at synecdoche ad locupletādum sermonem magis pertinet. *Quin. li. 8. cap. 6.*

De Metonymia. Cap. XII.

Metonymia est tropus, in quo causas per effecta, vel effecta per causas, vel ex eo, quod continet id *μετωνυμία Græci ὑπαλλαγή.*

Arct. ad Her. denominationẽ appellat. Quin li. 8. cap. 6. Metonymia ad quatuor modos reuocatur.

id qnod continetur, vel rem e figno intelligimus. Per caufas effecta declaramus, cum inuentor, aut alicuius rei auctor pro re inuenta ponitur. Virgilius.

Quaerantq; canistris.
Dona laborata Cereris.

Aen. 18. Decla. ora.

Hoc modo Platonem, Aristotelem, Demosthenem frequenter pro eorũ fcriptis ponimus. Cicero: Lectitaffe Platonem studiofe, audiuiffe etiam Demofthenem dicitur. Ex effectis autem caufa fignificatur, cum facrilegium depreheſum, & fcelus dicimus pro fcelerato. Hinc mœftum timorem, triftem fenectutem, & pallidam mortem eleganter optimi dicunt auctores.

Virgilius.

Aen. 1. *mæstumque timorem.* *Mittite.*

Horatius.

Lib. 1. ead. od. 4. *Pallida mors aequo pulſat pede pauperum tabernas.*
Regumque turres.

Ex eo, quod continet, id quod continetur venufte etiam intelligitur. fic bene moratæ vrbes vocantur: fic fæculum felix: fic Roma pro Romanis, Athenæ pro Athenienfibus frequenter ponuntur. Virgilius.

Aen. 7. *Cælo gratiſſimus amnis.*

Ideft cæleftibus.

De orat. 2. Cicero; Vt omittam illas omnium doctrinarum inuentrices Athenas, in qui-

quibus summa dicendi vis & inuenta est & perfecta; Athenas dixit pro Atheniensibus. Huc referuntur etiã illa, cum ex possessore res, quæ possidentur; aut ex duce, exercitus significatur. Virgilius.

iam proximus ardet Vcalegon

Ideſt Vcalegontis domus. Sic hominem deuorari, cuius patrimonium deuoratur: & ab Hannibale apud Cannas cæsa sexaginta millia dicimus, ideſt ab eius copijs. e signo deniq; res monſtratur. vnde toga, quæ pacis erat insigne, & otij, pro pace, & fasces vsurpantur pro magiſtratu. Virgilius. *Aen. 2.* *Liu. de hac pugna l. 23 sed apud eũ minor est numerus.*

Non illum populi fasces, non purpura regum
Flexit *Geor. 2.*

Metonymiam, vt ait Cicero, rhetores hypallagen vocant.

De Antonomasia. Cap. XIII.

ANtonomasia ponit aliquid pro nomine, vt Euersor Carthaginis, & Numantiæ, pro Scipione: & Romanæ eloquentiæ princeps, pro Cicerone. Epitheton autem, siue latine malis dicere, appositum, non est .n. semper, vt id, quod est appositum, si à proprio diuiseris, per se significet, *ἀντονομασία Græce ... ad H renn. lib. 4. vocat pronominationem Quint. l. 8. cap. 6.*

& fa-

& faciat Antonomasiam: nã si dicas, Ille qui Carthaginem & Numátiam euerterit, Antonomasia est: si adieceris, Scipio, appositũ. Appositis & frequentius, & liberius poetæ vtuntur, namque illis satis est conuenire verbo, cui apponitur: & ita, Dentes albi, & humida vina apud eos non reprehenduntur, apud oratorem, nisi aliquid efficitur, redundat, tum autem efficitur, si sine illo, quod dicitur: minus est, qualia sunt, ô scelus abominandum, o deformem libidinem, Exornatur autem res tota maxime translationibus Cupiditas effrenata, & insanæ substructiones. Solet etiam fieri ferè adiunctis Epitheton tropis, apud Virgilium: Turpis egestas, & tristis senectus. Verumtamen talis est ratio huius virtutis, vt sine appositis nuda sit & velut incompta oratio: ne oneretur tamen multis, nam fit longa, & impedita.

De Onomatopœia. Cap. XIV.

ONomatopœia idest fictio nominis, Græcis inter maximas habita virtutes, Latinis vix permittitur. Ac sunt tamen plurima sunt per onomatopœiam ficta, qui primi sermonem fecerunt aptantes affectionibus vocem. nam mugitus, & sibilus, & mur-

murmur, & vagitus, aliaque quam plurima inde venerunt. at nunc raro, & cum magno iudicio hoc genere vtendum est, ne noui verbi assiduitas odium pariat: sed, si commode quis eo vtatur, & raro, non modo nō offendet nouitate, sed etiam exornabit orationem. Cic. in Antonium. Tuæ coniugis, bonæ fœminæ, locupletis quidem certe, Bambalio quidam pater, homo nullo numero: nihil illo contemptius, qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemque cordis cognomen ex contumelia traxerit. Sed si quis tropi definitionem attente considerauit, onomatopœiam in tropis nullo modo numerabit.

tionem appellat li. 4. Onomatopœia, vix Latinis permittitur.

De Catachresi. Cap. XV.

Catachresis, quam recte dicimus abusionem, non habentibus nomen suum accommodat quod in proximo est. Sic.

equum diuina Palladis arte Aedificant.

Et Pyxides, cuiuscumque materiæ sunt, & parricida matris quoque, aut sororis interfector dicitur. valde similis est Metaphoræ, sed ab ea tamē distinguitur: quod abusio nomen ex vicina, ac finitima re accommodat alteri rei, quæ sine nomine est: metaphora vero, etiam si nomen non de-

κατάχρησις Græ. Arist ad Her. est abusio

Quid sit catachresis.

Quin. li. 8. cap. 6.

Aen. 1.

Catachresis à Metaphora differentia

est

Epitheton, non est tropus. & faciat Antonomasiam. nã si dicas. Ille qui Carthaginem, & Numãtiam euertit, Antonomasia est: si adieceris, Scipio, appositũ. Apposita, & frequentius, & liberius poetæ vtuntur, namque illis satis est conuenire verbo, cui apponitur: & ita, Dentes albi, & humida vina apud eos non reprehenduntur, apud oratorem, nisi aliquid efficitur, redundat, tum autem efficitur, si sine illo, quod dicitur: minus est, qualia sunt, ò scelus abominandum, ò deformem libidinem, Exornatur autem res tota maxime translationibus: Cupiditas effrenata, & insanæ subructiones. Solet etiam fieri alijs adiũctis Epitheton tropis, apud Virgilium: Turpis egestas, & tristis senectus. Verumtamen talis est ratio huius virtutis, vt sine appositis nuda sit, & velut incompta oratio: ne oneretur tamen multis, nam fit longa, & impedita.

Quomodo differat epitheton ab antonomasia, Orator quã do epithetis vtitur. Aris sto. li. 3 Rh. c. 3. & Qu. li. 8. cap. 6. Pro Mil. Aene. 6. Appositorũ vsus sit in oratione moderatus.

De Onomatopœia. Cap. XIV.

Onomatopœia idest fictio nominis, Græcis inter maximas habita virtutes, Latinis vix permittitur. Ab his tamen plurima sunt per onomatopœiam posita, qui primi sermonem fecerunt aptantes affectionibus nomen. nam mugitus, & sibilus, & mur-

Quin. li. 8. cap. 6. ὀνοματοποιία. Gra. Auct. ad Here. nominationẽ

murmur, & vagitus, aliaque quam plurima inde venerunt. at nunc raro, & cum magno iudicio hoc genere vtendum est, ne noui verbi assiduitas odium pariat: sed, si commode quis eo vtatur, & raro, non modo nō offendet nouitate, sed etiam exornabit orationem. Cic. in Antonium. Tuæ coniugis, bonæ fœminæ, locupletis quidem certe, Bambalio quidam pater, homo nullo numero: nihil illo contemptius, qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemque cordis cognomen ex contumelia traxerit. Sed si quis tropi definitionem attente considerauit, onomatopœiam in tropis nullo modo numerabit.

tionem appellat li. 4. Onomatopaia, vix Latinis permittitur.

De Catachresi. Cap. XV.

Catachresis, quam recte dicimus abusionem, non habentibus nomen suum accommodat quod in proximo est. Sic.

equum diuina Palladis arte Aedificant.

Et Pyxides, cuiuscumque materiæ sunt, & parricida matris quoque, aut sororis interfector dicitur. valde similis est Metaphoræ, sed ab ea tamē distinguitur: quod abusio nomen ex vicina, ac finitima re accommodat alteri rei, quæ sine nomine est: metaphora vero, etiam si nomen non de-

κατάχρησις Græ. Arist ad Her. est abusio

Quid sit catachresis.

Quin. li. 8. cap. 6.

Aen. 1.

Catachresis à Metaphora differentia.

est

Epitheton, non est tropus. & faciat Antonomasiam. nã si dicas. Ille qui Carthaginem, & Numãtiam euertit, Antonomasia est: si adieceris, Scipio, appositũ. Appositꝰ, & frequentius, & liberius poetæ vtuntur, namque illis satis est conuenire verbo, cui apponitur: & ita, Dentes albi, & humida vina apud eos non reprehenduntur, apud oratorem, nisi aliquid efficitur, redundat, tum autem efficitur, si sine illo, quod dicitur: minus est, qualia sunt, ô scelus abominandum, ô deformem libidinem, Exornatur autem res tota maxime translationibus: Cupiditas effrenata, & insanæ subructiones. Solet etiam fieri alijs adiũctis Epitheton tropis, apud Virgilium: Turpis egestas, & tristis senectus. Verumtamen talis est ratio huius virtutis, vt sine appositis nuda sit, & velut incompta oratio: ne oneretur tamen multis, nam fit longa, & impedita.

Quomodo differat epitheton ab antonomasia. *Orator quã uo epithetis vtitur. Ari sto. li. 3 Rh. c. 3. & Qu. li. 8. cap. 6.* *Pro Mil.* *Aene. 6.* *Appositorũ vsus sit in oratione moderatus.*

De Onomatopœia. Cap. XIV.

Onomatopœia. idest fictio nominis, Græcis inter maximas habita virtutes, Latinis vix permittitur. Ab his tamen plurima sunt per onomatopœiam posita, qui primi sermonem fecerunt aptantes affectionibus nomen. nam mugitus, & sibilus, & mur-

Quin. li. 8. cap. 6. *ὀνοματοποιΐα. Græ. Auct. ad Here. nominationẽ*

murmur, & vagitus, aliaque quam plurima inde venerunt. at nunc raro, & cum magno iudicio hoc genere vtendum est, ne noui verbi assiduitas odium pariat: sed, si commode quis eo vtatur, & raro, non modo nō offendet nouitate, sed etiam exornabit orationem. Cic. in Antonium. Tuæ coniugis, bonæ fœminæ, locupletis quidem certe, Bambalio quidam pater, homo nullo numero: nihil illo contemptius, qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemque cordis cognomen ex contumelia traxerit. Sed si quis tropi definitionem attente considerauit, onomatopœiam in tropis nullo modo numerabit.

tionem appellat li. 4. Onomatopœia, vix Latinis permittitur.

De Catachresi. Cap. XV.

Catachresis, quam recte dicimus abusionem, non habenti bus nomen suum accommodat quod in proximo est. Sic.

equum diuina Palladis arte Aedificant.

Et Pyxides, cuiuscumque materiæ sunt, & parricida matris quoque, aut sororis interfector dicitur. valde similis est Metaphoræ, sed ab ea tamē distinguitur: quod abusio nomen ex vicina, ac finitima re accommodat alteri rei, quæ sine nomine est: metaphora vero, etiam si nomen non de-

Κατάχρησις Græ. Auct. ad Her. est abusio

Quid sit catachresis.

Quin. li. 8. cap. 6.

Aen. 1.

Catachresis à Metaphora differentia.

est

& faciat Antonomasiam. nã si dicas, Ille qui Carthaginem, & Numãtiam euertit, Antonomasia est: si adieceris, Scipio, appositũ. Apposito, & frequentius, & liberius poetæ vtuntur, namque illis satis est conuenire verbo, cui apponitur: & ita, Dentes albi, & humida vina apud eos non reprehenduntur, apud oratorem, nisi aliquid efficitur, redundat, tum autem efficitur, si sine illo, quod dicitur, minus est, qualia sunt, ô scelus abominandum, ô deformem libidinem, Exornatur autem res tota maxime translationibus: Cupiditas effrenata, & insanæ subructiones. Solet etiam fieri alijs adiũctis Epitheton tropis, apud Virgilium: Turpis egestas, & tristis senectus. Verumtamen talis est ratio huius virtutis, vt sine appositis nuda sit, & velut incompta oratio: ne oneretur tamen multis, nam fit longa, & impedita.

Epitheton, non est tropus. Quomodo differat epitheton ab antonomasia, Orator quã eo epithetis vtitur. Aristo. li. 3 Rh. c. 3. & Qu. li. 8. cap. 6. Pro Mil. Aene. 6. Appositorũ vsus sit in oratione moderatus.

De Onomatopœia. Cap. XIV.

ONomatopœia. id est fictio nominis, Græcis inter maximas habita virtutes, Latinis vix permittitur. Ab his tamen plurima sunt per onomatopœiam posita, qui primi sermonem fecerunt aptantes affectionibus nomen. nam mugitus, & sibilus, & mur-

Quin. li. 8. cap. 6. ὀνοματοποιΐα. Gra. Auct. ad Here. nominationẽ

murmur, & vagitus, aliaque quam plurima inde venerunt. at nunc raro, & cum magno iudicio hoc genere vtendum est, ne noui verbi assiduitas odium pariat: sed, si commode quis eo vtatur, & raro, non modo nō offendet nouitate, sed etiam exornabit orationem. Cic. in Antonium. Tuæ coniugis, bonæ fœminæ, locupletis quidem certe, Bambalio quidam pater, homo nullo numero: nihil illo contemptius, qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemque cordis cognomen ex contumelia traxerit. Sed si quis tropi definitionem attente considerauit, onomatopœiam in tropis nullo modo numerabit.

tionem appellat li. 4. Onomatopœia, vix Latinis permittitur.

De Catachresi. Cap. XV.

CAtachresis, quam recte dicimus abusionem, non habentibus nomen suum accommodat quod in proximo est. Sic.
equum diuina Palladis arte Aedificant.
Et Pyxides, cuiuscumque materiæ sunt, & parricida matris quoque, aut sororis interfector dicitur. valde similis est Metaphoræ, sed ab ea tamē distinguitur: quod abusio nomen ex vicina, ac finitima re accommodat alteri rei, quæ sine nomine est: metaphora vero, etiam si nomen non de-

κατάχρησις Græ. Arist. ad Her. est abusio

Quid sit catachresis. Quin. li. 8. cap. 6.

Aen. 1.

Catachresis à Metaphora differentia.

est

Arist. ad Her. denominationē appellat. Quin li. 8. cap. 6. Metonymia ad quatuor modos reuocatur.

id quod continetur, vel rem e signo intelligimus. Per causas effecta declaramus, cum inuentor, aut alicuius rei auctor pro re inuenta ponitur. Virgilius.

Quærantq; canistris.
Dona laborata Cereris.

Aen. 18. Decla. ora.

Hoc modo Platonem, Aristotelem, Demosthenem frequenter pro eorū scriptis ponimus. Cicero: Lectitasse Platonem studiose, audiuisse etiam Demosthenem dicitur. Ex effectis autem causa significatur, cum sacrilegium deprehēsum, & scelus dicimus pro scelerato. Hinc mœstum timorem, tristem senectutem, & pallidam mortem eleganter optimi dicunt auctores.

Virgilius.

Aen. 1. *mæstumque timorem.* *Mittite.*

Horatius.

Lib. 1. eod. od. 4. *Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas.*
Regumque turres.

Ex eo, quod continet, id quod continetur venuste etiam intelligitur. sic bene moratæ vrbes vocantur: sic sæculum felix: sic Roma pro Romanis, Athenæ pro Atheniensibus frequenter ponuntur. Virgilius.

Aen. 7. *Cælo gratissimus amnis.*

Id est cælestibus.

De orat. 2. Cicero: Vt omittam illas omnium doctrinarum inuentrices Athenas, in qui-

quibus summa dicendi vis & inuenta est & perfecta; Athenas dixit pro Atheniensibus. Huc referuntur etiã illa, cum ex possessore res, quæ possidentur; aut ex duce, exercitus significatur. Virgilius.

iam proximus ardet Vcalegon

Idest Vcalegontis domus. Sic hominem deuorari, cuius patrimonium deuoratur: & ab Hannibale apud Cannas cæsa sexaginta millia dicimus, idest ab eius copijs. e signo deniq; res monstratur. vnde toga, quæ pacis erat insigne, & otij, pro pace, & fasces vsurpantur pro magistratu. Virgilius.

Aen 2. *Liu. de hac pugna l 23 sed apud eũ minor est numerus.*

Non illum populi fasces, non purpura regum
Flexit

Geor. 2.

Metonymiam, vt ait Cicero, rhetores hypallagen vocant.

De Antonomasia. Cap. XIII.

ANtonomasia ponit aliquid pro nomine, vt Euersor Carthaginis, & Numantiæ, pro Scipione: & Romanæ eloquentiæ princeps, pro Cicerone. Epitheton autem, siue latine malis dicere, appositum, non est .n. semper, vt id, quod est appositum, si à proprio diuiseris, per se significet, & fa-

ἀντονομασία Græce ... ad Herenn. lib. 4. vocat pronominationem Quint. lib. ... cap. 6.

Epitheton, non est tropus.
Quomodo differat epitheton ab antonomasia.
Orator quã uo epithetis vtatur. Arist. li. 3 Rh. c. 3. & Qu. li. 8. cap. 6.
Pro Mil.
Aene. 6.
Appositorũ vsus sit in oratione moderatus.

& faciat Antonomasiam nã si dicas, Ille qui Carthaginem, & Numãtiam euertit, Antonomasia est: si adieceris, Scipio, appositũ. Apposito, & frequentius, & liberius poetæ vtuntur, namque illis satis est conuenire verbo, cui apponitur: & ita, Dentes albi, & humida vina apud eos non reprehenduntur, apud oratorem, nisi aliquid efficitur, redundat, tum autem efficitur, si sine illo, quod dicitur: minus est, qualia sunt, ô scelus abominãdum, ô deformem libidinem, Exornatur autem res tota maxime translationibus: Cupiditas effrenata, & insanæ substructiones. Solet etiam fieri alijs adiũctis Epitheton tropis, apud Virgilium: Turpis egestas, & tristis senectus. Verumtamen talis est ratio huius virtutis, vt sine appositis nuda sit, & velut incompta oratio: ne oneretur tamen multis, nam fit longa, & impedita.

De Onomatopœia. Cap. XIV.

Quin. li. 8. cap. 6.
ὀνοματοποιία. Gra. Auct. ad Here. nominationẽ

ONomatopœia idest fictio nominis, Græcis inter maximas habita virtutes, Latinis vix permittitur. Ab his tamen plurima sunt per onomatopœiam posita, qui primi sermonem fecerunt aptantes affectionibus nomen. nam mugitus, & sibilus, & mur-

murmur, & vagitus, aliaque quam plurima inde venerunt. at nunc raro, & cum magno iudicio hoc genere vtendum est, ne noui verbi assiduitas odium pariat: sed, si commode quis eo vtatur, & raro, non modo nõ offendet nouitate, sed etiam exornabit orationem. Cic. in Antonium. Tuæ coniugis, bonæ fœminæ, locupletis quidem certe, Bambalio quidam pater, homo nullo numero: nihil illo contemptius, qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemque cordis cognomen ex contumelia traxerit. Sed si quis tropi definitionem attente considerauit, onomatopœiam in tropis nullo modo numerabit.

tionem appellat li. 4. Onomatopœia, vix Latinis permittitur.

De Catachresi. Cap. XV.

Catachresis, quam recte dicimus abusionem, non habentibus nomen suum accommodat quod in proximo est. Sic.
equum diuina Palladis arte Aedificant.
Et Pyxides, cuiuscumque materiæ sunt, & parricida matris quoque, aut sororis interfector dicitur. valde similis est Metaphoræ, sed ab ea tamẽ distinguitur: quod abusio nomen ex vicina, ac finitima re accommodat alteri rei, quæ sine nomine est: metaphora vero, etiam si nomen non de-
est

κατάχρησις Græ. Arist ad Her. est abusio

Quid sit catachresis.

Quin. li. 8. cap. 6.

Aen. 2.

Catachresis à Metaphora differentia.

est, vndecumq; modo similitudinem res habeat, alienum non asciscit. Quid tam propinquum patris interfectori, quam matris, aut sororis, aut fratris interfector? ergo is, quia nomen Latino sermone non habet, per abusionem patricida vocatur. Quid rursus magis seiunctum, quam arbor atq; Resp. quæ florere, verbo ab arbore translato, dicitur? Vnde appa ret duos hos tropos ita similes esse, vt tamen sint diuersi.

Quin. li. 8.

De Metalepsi. Cap. XVI.

Metalepsis rarissimus tropus, & maxime improprius Eclog. 1.

SVperest ex ijs tropis, qui aliter significant, Metalepsis, idest, transumptio, ex alio in aliud velut viam præstās. Tropus autem est rarissimus, & maxime improprius. Virg.

Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas?

Gradatim enim ab aristis ad spicas, à spicis ad segetes, ab his ad æstates, ab æstatibus ad annos acceditur. Idē etiam poeta in primo libro Aeneid. sic ait.

Speluncisque abdidit atris.

Vbi speluncæ nigræ, ac per hoc crassis, & obscuris tenebris circumfusæ, ad extremum denique infinita altitudine depressæ intelliguntur.

De

De allegoria. Cap. VXII.

Allegoria, quam inuersionem interpretamur, aliud verbis, aliud sensu ostendit. Virgilius.

Sed nos immensum spatijs confecimus æquora,
Et iam tempus equum spumantia solvere colla.

Habet vsum talis allegoriæ frequenter oratio; sed raro totius, plerumq; apertis permista est. Tota apud Cic. talis est; Hoc miror enim, querorque quemquam hominum ita pessundare alterum verbis velle, vt etiam nauem perforet, qua ipse nauiget. Illud commistum frequentissimum. Equidem ceteras tēpestates, & procellas in illis dumtaxat fluctibus concionum, semper Miloni putaui esse subeundas nisi adiecisset, fluctibus concionum, esset allegoria, nunc ea miscuit. Illud vero longe speciosissimum genus orationis, in quo trium permista est gratia, similitudinis, allegoriæ, & trāslationis. Quod fertur, quem Euripum tot motus, tamque varias habere creditis agitationes fluctuū quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum? Dies inter missus vnus, aut nox interposita sæpe perturbat omnia, & totam opinionem

ἀλληγορία Gra. Auct. ad Heren. permutationem vocat. lib. 4 Q. li. 8 c. 6
Geor. 2.
Oratio recipit etiā allegoriam sed rare totam.
Allego. mista in oratione frequens est pro Mil.
Speciosissimū genus orationis est, quod constat allegoria, similitudine translatione.

Pro Mur. l *Quid in allegoria custodiendum sit.* *Aenigma ē obscurior allegoria.* *Eclog. 3.*

nem parua nonnunquam commutat aura rumoris. Nam id quoque in primis est custodiendum, vt quo genere cœperis translationis, hoc desinas. multi enim cum initium à tempestate sumpserunt; incendio, aut ruina finiunt, quæ est in consequentia rerum fœdissima. Ceterum allegoria paruis quoq; ingenijs, & quotidiano sermoni frequentissime seruit, nam illa in agendis caufis trita: Pedem conferre, & Iugulum petere, & Sanguinem mittere, inde sunt. Allegoria, quæ est obscurior, ænigma dicitur, vitium profecto: siquidem dicere dilucide, virtus: quo tamen, & poetæ vtuntur, Virgilius.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo
Treis pateat cœli spatium non amplius vlnas.

Act. 3. *Ep. fa. li 7.*

Et oratores nonnunquam ænigmata: enim sunt illa, quæ Cic. contra Verris nequitiam, & iniquitatem in ore vulgi, atque communibus prouerbijs dicit esse versata. Negabant, ait ille, ius tam nequam esse Verrinum; & paulo post: Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquisset: sed illud percautum, & eruditum, quod per iocum scripsit ad Trebatium, iureconsultum familiarem suum, qui ad Cæsarem, imperio Gallias tenentem, idcirco venerat à Cicerone cōmen-

mendatus, vt augeret facultates suas. sic igitur ait. Treuiros vites, censeo: audio capitales esse: mallem auro, argēto, ære essent. Sed alias iocabimur. erant enim Romæ triumuiri capitales, qui carceris erant custodes, & iudicia rerum capitalium exercebant, & cum supplicium de sontibus sumebatur, præsentes aderant. Erant, & triumuiri monetales, quorū officium his ipsis Ciceronis vocabulis significabatur, vt veterum quoque numorū inscriptiones, declarant. Ad vtrosque autem respexit Cicero, cum monet Trebatium, vt Treuiros, qui erant feri, & bellicosi Galliæ populi, vitet. nam Romani triumuiros, tresuiros quoque dicebant est, & illud Planti ænigma.

Ex ora. de Clu. & Sa il in coniu. Pomp. li. 1. pand. de orig. in li. 2.

Sic. n. inscribuntur A. A. A. f. f.

Idest auro, argēto, aere, flando, feriando.

In Asin.

Vbi viuos homines mortui incursant boues.

De Ironia. Cap. XVIII.

IRonia, quam illusionem vocant, allegoria est, quæ non solum aliud sensu, alıud verbis ostendit, sed contrarium. Ea aut. pronuntiatione intelligitur, aut persona, aut rei natura, nam si qua earum verbis dissentit, apparet diuersam esse orationi voluntatem: Cic. in Clodium; Integritas tua te purgauit, mihi crede pudor

Arist. Rh. ad Alex. 20 Q. li 8. c. 5. ὑποτιμίαν, Graci. Inuersionem vocant, &

dissimulatione Latinus. dor eripuit, vita ante acta seruauit, & Turnus apud Virgilium.

Quid ironia sit. Eã Auctor. ad Heren. li. 4. vocat permutationẽ. Aen. 11.

meque timoris
Argue tu Drance, tot quando cadi, aceruos
Teucrorum tua dextra dedit.

De Periphrasi. Cap. XIX.

περίφρασις *Quid sit periphrasis, eã Auc. ad Her. circuitionem vocat lib 4.* *Periphrasis est apud poetas, frequẽtissima Q. li. 8. c. 9* *Aen. 2.* *Periphrasi cõtraria est perissologia*

CVm pluribus verbis, id quod vno, aut paucioribus dici potest, explicauit, Periphrasim vocant, circuitũ loquendi, qui est apud poetas frequentissimus, Vt,

Tempus erat, quo prima quies mortalibus agris
Incipit, & dono diuum gratissima serpit.

Et apud oratores non rarus, semper tamen astrictior: quidquid enim significari breuius potest, & ornatu latius ostenditur periphrasis est. Verũ, vt cum decorem habet, periphrasis, ita cum in vitium incidit, perissologia dicitur: obstat enim quidquid non adiuuat.

De Hyperbato, Cap. XX.

ὑπερβατὸν ὑπερβ... vel ὑπέρβασις Transgressionem na

HYperbaton, ideſt transgreſſio, tropus eſt ſolis poetis conceſſus, qui etiã verborum diuiſionem, & transſ-

transgressionem faciunt, Virgilius.

Hyperboreo septem subiecta trioni.

Quod oratione nequaquã recipiet. Est autem diligenter animaduertẽdum, hyperbaton, vbi nihil ex significatione mutatum est, sed structura sola decoris gratia variatur, tropum non esse; id quod tropi definitio declarat. immo, vt Quinctilianus quoque fatetur, hyperbaton multis tropis omnino t. ximur, quorum sententia verior est. tropi enim definitio ad nomen ipsum, non ad eius partes accõmodanda est. Nemo autem inficiabitur septentrionem in eo carmine suam significationem tueri, & conseruare.

minat auctor ad Heren. lib 4. Hyperbatõ tropus solis poetis cõceditur. Quin li. 8. cap. 6. Georg. 3.

De Hyperbole. Cap. XXI.

Hyperbole est eminens superlectio; cuius virtus est ex aduerso par augendi ac minuendi Virgilius.

Geminiq; minantur in cælum scopuli.

Et, *Fulminis ocyor alis.*

Cicero in Antonium, Quæ Charybdis tam vorax? Charibdim dico, quæ si fuit, fuit animal vnum: Oceanus medius fidius vix videtur, tot res, tã dissipatas, tam distantibus locis positas, tã cito absorbere potuisse. Illud Virgilij ad minuendum,

ὑπερβολὴ, Superlatio est, Auctor ad Heren. lib 4. Quin. li. 8. cap. 6. Aen. 1. Aen. 5. Phil. 2.

Eclog. 3. *Vix ossibus hærent.*

Hyperbole nõ debet esse vltra modum. Sed tam in augendo quam in minuendo seruetur mensura quædam. quamuis est enim omnis hyperbole vltra fidem, non tamen esse debet vltra modum.

De ornatu, qui est in verbis coniunctis. Cap. XXII.

4. De ora. Sequitur continuatio verborum, quæ duas res maxime, collocationem primum, deinde modum quendam formamque desiderat: tum, & verbis, & sententijs oratio conformanda est, de quibus post tropos aptissime dicemus; deinde de collocatione: postremo de modo, & forma, idest numeris, qui sunt adhibendi in oratione, differemus.

De figuris. Cap. XXIII.

Quid sit figura. Figura, sicut in nomine ipso patet, est conformatio quædam orationis remota à communi, & primum se *Qu. li 8. c. 1* offerente ratione. Differt autem à *Quid sit discrimen inter tropos, & figuras.* tropis figura, qui proprijs uerbis figura fieri potest, quod tropos, non cadit: vt, Fuit hoc quondam, fuit proprium populi Romani; figura est in uerbo geminato in sua significatione

tione permanente, illud tamen notandum, coire frequenter in easdem sententias, & tropum, & figuram. Tam enim translatis verbis, quã proprijs figuratur oratio: vt, Qui spem Catilinæ mollibus sententijs aluerũt, coniurationemque nascentem non credendo corroborauerunt. Aluerunt, & corroborauerunt translata sunt, & similiter desinentia, similiterque cadentia.

Cice. pro Leg. Mã.

Tam verbis proprijs quã translatis figuratur oratio

1. in Catil.

Figura vel sũt in verbis vel in sententijs.

De generibus figurarum. Ca. XXIV.

SIcut omnem orationem, ita figuras quoque necesse est versari in sensu, & in verbis. Vt vero natura prius est concipere animo res, quam enunciare: ita de ijs figuris ante loquendum esset, quæ ad mentem pertinent: sed facilitatem secuti, de figuris verborum prius dicemus. Est autem verborum exornatio, quæ ipsius sermonis insignita continetur perpolitione. Inter conformationem vero verborũ, & sententiarum hoc interest, quod verborum conformatio tollitur, si verba mutaris: sententiarum permanet, quibuscunq; verbis vti velis: vt, Nunc vero quid agat, quid moliatur, quid deniq; quotidie cogitet, quem ignorare nostrum putat? Repetitio est verborum figura, & interrogatio:

Quid sit verborũ figura.

Auctо. ad Her. lib. 4.

Quo pacto verborũ figura à figuris sententiarũ distinguãtur.

3. De ora.

Orat. 1. in Catil.

rogatio figura sententiarum: (persæpe enim vnus, & idem locus, & verborum, & sententiarum ornamentis illuminatur) muta verba, Quid agat, & moliatur, ac denique quid cogitet qué ignorare nostrum putat? Repetitio tollitur, interrogatio permanet, semperque permanebit, quibuscumque verbis vti velis. Sed quoniam parum inter auctores conuenit de numero, & nominibus figurarum, & in eo etiã magna discrepantia est, quod aliquæ à quibusdam inter verborum exornationes ponuntur, quæ ab alijs inter sententiarum ornamenta numerantur, nos mediam viam secuti ea, de quibus grauissimorum scriptorum maior consensus est, explicabimus.

Quot modis fiant figuræ verborum. Cap. XXV.

Quin. li. 9. cap. 3.

Figura verborum tribus maxime fiunt modis.

Orat. 1.

Figuræ verborum tribus maxime fiunt modis per adiectionem, detractionem, similitudinem. Per adiectionem, vt Cicero pro Milone: Occidi, occidi non Spuriũ Melium; quo loco, verbum, occidi figurate geminatum est. Et in Catil. Fuit, fuit istæ quondam in hac repub. virtus. Et in eadem oratione. Viuis, & viuis non ad deponendam, sed ad confirmandã auda-

audaciam per detractionem etiam fiunt figuræ, in quibus multũ eſt venu ſtatis: Cic. in eundem Catilinam. *Orat. 2.* Abijt, exceſſit, erupit, euaſit, vbi coniunctiones prætermittuntur. Eſt tertium genus figurarum, quod quandã vocum habet ſimilitudinem, & aures præcipue in ſe vertit, & animos excitat. Cicero in oratore: Itaq; efficis, vt cum gratiæ cauſa nihil facias, omnia tamen ſint grata, quæ facis.

Figura quæ vocum habent ſimilitudinẽ aures in ſe præcipue vertunt.

ἀναφορὰ. vel ἐπιβολὴ Græcè Auctor ad Her. lib 4.

De figuris quæ fiunt per adiectionem. Cap. XXVI.

Quin. li. 9. cap. 3.

REpetitio eſt, cum ab eodem verbo ducitur ſæpius oratio; vel, vt Cicero deſcribit, eſt eiuſdẽ verbi crebra à primo repititio. Quod acriter & inſtanter fit. Cicero in Catilinam nihil agis, nihil molitis, nihil cogitas, quod ego non modo non audiam, ſed etiam videam, planeq; ſentiam. Idẽ contra Rullũ: Quid enim eſt tam populare, quam pax? qua non modo ij, quibus natura ſenſum dedit, ſed etiã tecta, atq; agri mihi lætari videntur. quid tam populare, quam libertas? quam nõ ſolum ab hominibus, verum etiam à beſtijs experi, atq; omnibus rebus anteponi videtis. quid tam populare, quam otium? quod ita iucundum eſt, vt & vos, & maiores veſtri,

De orat. 3. In orat. 3. In orat. Orat. 1. Orat. 1.

& fortissimus quisque vir maximos labores suscipiendos putet; vt aliquando in otio possit esse, præsertim cum imperio, ac dignitate.

Επιφορα vel αντιστροφη Phil. 2.

Conuersio est cum in idem verbũ conijcitur sæpius oratio, Cicero in Antonium Doletis tres exercitus Populi Romani interfectos? Interfecit Antonius: Desideratis clarissimos ciues? eos quoq; eripuit vobis Antonius: Auctoritas huius ordinis afflicta est? afflixit Antonius.

συμπλοκη Auctor ad Her. lib. 4

Complexio est, quæ repetitionẽ, & conuersionem complectitur. Qui sunt, qui fœdera sæpe ruperunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui crudele bellum in Italia gesserunt? Carthaginenses, Qui sunt, qui Italiã deformauerunt? Carthaginenses. qui sunt qui sibi postulant ignosci? Carthaginenses. Videte ergo, quid oporteat eos impetrare. Cicero de lege agraria: Quis legem tulit? Rullus. Quis maiorem partem populi suffragijs priuauit? Rullus: Quis comitijs præfuit? Rullus. Quis tribus, quas voluit, vocauit, nullo custode sortitus? Quis decemuiros, quos voluit, renuntiauit: idem Rullus. Quem principem renuntiauit: Rullum.

Orat. 2.

Con-

Onduplicatio est verborum geminatio, quæ habet interdum vim leporem alias. Geminantur autem verba modis pluribus, aut enim adiungitur idem iteratum, vt Cicero in Catilinam. Viuis, & viuis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam: aut idem ad extremum refertur, Cicero in Verrem, multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis multi. Aut continenter vnum verbum non in eadem sententia ponitur. Cicero pro Ligario. Principum dignitas erat pene par, nō par fortasse eorum qui sequebantur; aut post aliquam interiectionem repetuntur. Cicero bona (miserum me, cōsumptis enim lacrymis tamen infixus animo hæret dolor) bona inquā Cn. Pompeij acerbissimæ voci subiecta præconis Possunt quoque media respōdere, vel primis, vt Virgil.

ἀναδίπλωσις. *Orat. 1.* *Act. 7.* *Aliquādo continēter idem verbum in diuersis ponitur sententijs.* *Phil. 2.* *Media verba possunt primis respondere.*

Te nemus angitiæ, vitrea te Fucinus vnda. *Aen. 7.*

Vel vltimis, Cicero in Verrem, Hæc nauis onusta ex præda Siciliēsi, cum ipsa quoque esset ex præda. Interdum sententia tota repetitur. Cicero in eadem act. Quod Cleomenes facere potuit? non enim possum quēquam insimulare falso, quid, inquam Cleomenes magnopere facere potuit? Ille vero apud Ciceronem locus est pulcherrimus, in quo, & pri- *Act. 7.*

& fortissimus quisque vir maximos labores suscipiendos putet; vt aliquando in otio possit esse, præsertim cum imperio, ac dignitate.

Επιφορα vel αντιστροφι
Phil. 2.

CONuersio est cum in idem verbũ conijcitur sæpius oratio, Cicero in Antonium Doletis tres exercitus Populi Romani interfectos? Interfecit Antonius: Desideratis clarissimos ciues? eos quoq; eripuit vobis Antonius: Auctoritas huius ordinis afflicta est? afflixit Antonius.

συμπλοκη
Auctor ad Her. lib. 4

COmplexio est, quæ repetitionẽ, & conuersionem complectitur. Qui sunt, qui fœdera sæpe ruperunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui crudele bellum in Italia gesserunt? Carthaginenses, Qui sunt, qui Italiã deformauerunt? Carthaginenses. qui sunt qui sibi postulant ignosci? Carthaginenses. Videte ergo, quid oporteat eos impetrare. Cicero de lege agraria: Quis legem tulit? Rullus. Quis maiorem partem populi suffragijs priuauit? Rullus: Quis comitijs præfuit? Rullus. Quis tribus, quas voluit, vocauit, nullo custode sortitus? Quis decemuiros, quos voluit, renuntiauit: idem Rullus. Quem principem renuntiauit: Rullum.

Orat. 2.

Con-

COnduplicatio est verborum geminatio, quæ habet interdum vim leporem alias. Geminantur autem verba modis pluribus, aut enim adiungitur idem iteratum, vt Cicero in Catilinam. Viuis, & viuis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam: aut idem ad extremum refertur, Cicero in Verrem, multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis multi. Aut continenter vnum verbum non in eadem sententia ponitur. Cicero pro Ligario. Principum dignitas erat pene par, nō par fortasse eorum qui sequebantur; aut post aliquam interiectionem repetuntur. Cicero bona (miserum me, cōsumptis enim lacrymis tamen infixus animo hæret dolor) bona inquā Cn. Pompeij acerbissimæ voci subiecta præconis Possunt quoque media respōdere, vel primis, vt Virgil.

Te nemus angitiæ, vitrea te Fucinus vnda.

Vel vltimis, Cicero in Verrem, Hæc nauis onusta ex præda Siciliēsi, cum ipsa quoque esset ex præda. Interdum sententia tota repetitur. Cicero in eadem act. Quod Cleomenes facere potuit? non enim possum quēquam insimulare falso, quid, inquam Cleomenes magnopere facere potuit? Ille vero apud Ciceronem locus est pulcherrimus, in quo, & pri-

ἀναδίπλωσις. *Orat. 1.* *Act. 7.* *Aliquādo continēter idem verbum in diuersis ponitur sententijs.* *Phil. 2.* *Media verba possunt primis respondere.* *Aen. 7.* *Act. 7.*

& fortissimus quisque vir maximos labores suscipiendos putet; vt aliquando in otio possit esse, præsertim cum imperio, ac dignitate.

Ἐπιφορὰ vel ἀντιστροφή *Phil. 2.* Conuersio est cum in idem verbũ conijcitur sæpius oratio, Cicero in Antonium Doletis tres exercitus Populi Romani interfectos? Interfecit Antonius: Desideratis clarissimos ciues? eos quoq; eripuit vobis Antonius: Auctoritas huius ordinis afflicta est? afflixit Antonius.

συμπλοκή *Auctor ad Her. lib. 4* Complexio est, quæ repetitionẽ, & conuersionem complectitur. Qui sunt, qui fœdera sæpe ruperunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui crudele bellum in Italia gesserunt? Carthaginenses, Qui sunt, qui Italiã deformauerunt? Carthaginenses. qui sunt qui sibi postulant ignosci? Carthaginenses. Videte ergo, quid oporteat eos impetrare. *Orat 2.* Cicero de lege agraria: Quis legem tulit? Rullus. Quis maiorem partem populi suffragijs priuauit? Rullus: Quis comitijs præfuit? Rullus. Quis tribus, quas voluit, vocauit, nullo custode sortitus? Quis decemuiros, quos voluit, renuntiauit: idem Rullus. Quem principem renuntiauit: Rullum.

Con-

COnduplicatio est verborum geminatio, quæ habet interdum vim leporem alias. Geminantur autem verba modis pluribus, aut enim adiungitur idem iteratum, vt Cicero in Catilinam. Viuis, & viuis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam: aut idem ad extremum refertur, Cicero in Verrem, multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis multi. Aut continenter vnum verbum non in eadem sententia ponitur. Cicero pro Ligario. Principum dignitas erat pene par, nō par fortasse eorum qui sequebantur; aut post aliquam interiectionem repetuntur. Cicero bona (miserum me, cōsumptis enim lacrymis tamen infixus animo hæret dolor) bona inquā Cn. Pompeij acerbissimæ voci subiecta præconis Possunt quoque media respōdere, vel primis, vt Virgil.

Te nemus angitiæ, vitrea te Fucinus vnda.

Vel vltimis, Cicero in Verrem, Hæc nauis onusta ex præda Siciliēsi, cum ipsa quoque esset ex præda. Interdum sententia tota repetitur. Cicero in eadem act. Quod Cleomenes facere potuit? non enim possum quēquam insimulare falso, quid, inquam Cleomenes magnopere facere potuit? Ille vero apud Ciceronem locus est pulcherrimus, in quo, & pri-

ἀναδίπλωσις. *Orat. 1.* *Act. 7.* *Aliquādo continēter idem verbum in diuersis ponitur sententijs.* *Phil. 2.* *Media verba possunt primis respondere.* *Aen. 7.* *Act. 7.*

& fortiſſimus quiſque vir maximos labores ſuſcipiendos putet; vt aliquando in otio poſſit eſſe, præſertim cum imperio, ac dignitate.

Ἐπιφορὰ vel ἀντιστροφὴ
Phil. 2.

Conuerſio eſt cum in idem verbũ conijcitur ſæpius oratio, Cicero in Antonium Doletis tres exercitus Populi Romani interfectos? Interfecit Antonius: Deſideratis clariſſimos ciues? eos quoq; eripuit vobis Antonius: Auctoritas huius ordinis afflicta eſt? afflixit Antonius.

συμπλοκὴ
Auctor ad Her. lib. 4

Complexio eſt, quæ repetitionẽ, & conuerſionem complectitur. Qui ſunt, qui fœdera ſæpe ruperunt? Carthaginenſes. Qui ſunt, qui crudele bellum in Italia gesserunt? Carthaginenſes, Qui ſunt, qui Italiã deformauerunt? Carthaginenſes. qui ſunt qui ſibi poſtulant ignoſci? Carthaginenſes. Videte ergo, quid oporteat eos impetrare. Cicero de lege agraria: Quis legem tulit? Rullus. Quis maiorem partem populi ſuffragijs priuauit? Rullus: Quis comitijs præfuit? Rullus. Quis tribus, quas voluit, vocauit, nullo cuſtode ſortitus? Quis decemuiros, quos voluit, renuntiauit: idem Rullus. Quem principem renuntiauit: Rullum.

Orat. 2.

Con-

Conduplicatio est verborum geminatio, quæ habet interdum vim leporem alias. Geminantur autem verba modis pluribus, aut enim adiungitur idem iteratum, vt Cicero in Catilinam. Viuis, & viuis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam: aut idem ad extremum refertur, Cicero in Verrem, multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis multi. Aut continenter vnum verbum non in eadem sententia ponitur. Cicero pro Ligario. Principum dignitas erat pene par, nō par fortasse eorum qui sequebantur; aut post aliquam interiectionem repetuntur. Cicero bona (miserum me, cōsumptis enim lacrymis tamen infixus animo hæret dolor) bona inquā Cn. Pompeij acerbissimæ voci subiecta præconis Possunt quoque media respōdere, vel primis, vt Virgil.

Te nemus angitiæ, vitrea te Fucinus vnda.

Vel vltimis, Cicero in Verrem, Hæc nauis onusta ex præda Siciliēsi, cum ipsa quoque esset ex præda. Interdum sententia tota repetitur. Cicero in eadem act. Quod Cleomenes facere potuit? non enim possum quēquam insimulare falso, quid, inquam Cleomenes magnopere facere potuit? Ille vero apud Ciceronem locus est pulcherrimus, in quo, & pri-

ἀναδίπλωσις. *Orat. 1.* *Act. 7.* *Aliquādo continēter idem verbum in diuersis ponitur sententijs.* *Phil. 2.* *Media verba possunt primis respondere.* *Aen. 7.* *Act. 7.*

rogatio figura sententiarum: (persæpe enim vnus, & idem locus, & verborum, & sententiarum ornamentis illuminatur) muta verba, Quid agat, & moliatur, ac denique quid cogitet qué ignorare nostrum putat? Repetitio tollitur, interrogatio permanet. semperque permanebit, quibuscumque verbis vti velis. Sed quoniam parum inter auctores conuenit de numero, & nominibus figurarum, & in eo etiã magna discrepantia est, quod aliquæ à quibusdam inter verborum exornationes ponuntur, quæ ab alijs inter sententiarum ornamenta numerantur, nos mediam viam secuti ea, de quibus grauissimorum scriptorum maior consensus est, explicabimus.

Quot modis fiant figuræ verborum. Cap. XXV.

Quin. li. 9. cap. 3.

Figura verborum tribus maxime fiunt modis.

Orat. 1.

FIguræ verborum tribus maxime fiunt modis per adiectionem, detractionem, similitudinem. Per adiectionem, vt Cicero pro Milone: Occidi, occidi non Spuriũ Melium; quo loco, verbum, occidi figurate geminatum est. Et in Catil. Fuit, fuit ista quondam in hac repub. virtus. Et in eadem oratione. Viuis, & viuis non ad deponendam, sed ad confirmandã auda-

audaciam per detractionem etiam fiunt figuræ, in quibus multũ est venustatis: Cic. in eundem Catilinam. Abijt, excessit, erupit, euasit, vbi coniunctiones prætermittuntur. Est tertium genus figurarum, quod quandã vocum habet similitudinem, & aures præcipue in se vertit, & animos excitat. Cicero in oratore: Itaq; efficis, vt cum gratiæ causa nihil facias, omnia tamen sint grata, quæ facis.

Orat. 2.

Figuræ quæ vocum habent similitudinẽ aures in se præcipue vertunt.

De figuris quæ fiunt per adiectionem. Cap. XXVI.

ἀναφορά, vel ἐπιβολὴ Græce Auctor ad Her. lib 4.

REpetitio est, cum ab eodem verbo ducitur sæpius oratio; vel, vt Cicero describit, est eiusdẽ verbi crebra à primo repititio. Quod acriter & instanter fit. Cicero in Catilinam nihil agis, nihil molitis, nihil cogitas, quod ego non modo non audiam, sed etiam videam, planeq; sentiam. Idẽ contra Rullũ: Quid enim est tam populare, quam pax? qua non modo ij, quibus natura sensum dedit, sed etiã tecta, atq; agri mihi lætari videntur. quid tam populare, quam libertas? quam nõ solum ab hominibus, verum etiam à bestijs experi, atq; omnibus rebus anteponi videtis. quid tam populare, quam otium? quod ita iucundum est, vt & vos, & maiores vestri,

Quin. li. 9. cap. 3.
De orat. 3.
In orat. 3.
In orat.
Orat. 1.
Orat. 1.

Conduplicatio est verborum geminatio, quæ habet interdum vim leporem alias. Geminantur autem verba modis pluribus, aut enim adiungitur idem iteratum, vt Cicero in Catilinam. Viuis, & viuis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam: aut idem ad extremum refertur, Cicero in Verrem, multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis multi. Aut continenter vnum verbum non in eadem sententia ponitur. Cicero pro Ligario. Principum dignitas erat pene par, nō par fortasse eorum qui sequebantur; aut post aliquam interiectionem repetuntur. Cicero bona (miserum me, cōsumptis enim lacrymis tamen infixus animo hæret dolor) bona inquā Cn. Pompeij acerbissimæ voci subiecta præconis Possunt quoque media respōdere, vel primis, vt Virgil.

Te nemus angitiæ, vitrea te Fucinus vnda.

Vel vltimis, Cicero in Verrem, Hæc nauis onusta ex præda Siciliēsi, cum ipsa quoque esset ex præda. Interdum sententia tota repetitur. Cicero in eadem act. Quod Cleomenes facere potuit? non enim possum quēquam insimulare falso, quid, inquam Cleomenes magnopere facere potuit? Ille vero apud Ciceronem locus est pulcherrimus, in quo, & pri-

ἀναδίπλωσις. *Orat. 1.* *Act. 7.* *Aliquādo continēter idem verbum in diuersis ponitur sententiis.* *Phil. 2.* *Media verba possunt primis respondere.* *Aen. 7.* *Act. 7.*

mo verbo longo interuallo redditum est vltimum, & media primis, & medijs vltima congruunt. Vestrum iam hic factum reprehenditur P. C. non meum ac pulcherrimum quidem factum; verum, vt dixi, non meum sed vestrum.

ἀναδίπλωσις *πολύπτωτον* *De arúspi. resp.*

TRaductio est cum verba paululũ immutata ponuntur: Cicero, Homines te propter pecuniã iudicio liberauerunt: hominibus iniuria tui stupri illata in ipsos dolori non fuit. Homines tibi arma, alij in me, alij post in illum inuictum ciuem dederunt: hominũ beneficia prorsus concedo tibi, ac maiora non esse quærenda. Et pro Archia: Pleni sunt omnes libri, plenæ sapientium voces, plena exemplorum vetustas.

συνωνυμία. *Orat. 1.* *Orat. 2.* *Pro Mil.*

SYnonymia est cum verba idem significantia cõgregantur. Cic. Quæ cum ita sint Catilina, perge quo cœpisti; egredere aliquando ex vrbe patent portæ, proficiscere. Et alio loco: Abijt, excessit, erupit, euasit. Nec verba modo, sed sensus quoque idem facientes aceruantur, perturbatio istum mentis, & quædam scelerum offusa caligo, & ardentes furiarum faces excitarunt.

πολυσύνδετον.

POlysyndeton est schema, quod coniunctionibus abundat.

Te-

Tectumq́ laremq́ *Georg.*
Armaq́ Amicleumq́ canem, cresſamq́ pharetram.

Cic. atq; idem tamen ſtuprorum, & ſcelerum exercitatione aſſnefactus, frigore, & fame ac ſiti, & vigilijs perferendis, fortis ab his iſtis ſuis ſocijs prædicabatur. Idem. Senatus eſt ſummum populi Romani populorumque & gentium omnium, ac regum concilium, & alibi. virtus hominibus, inſtituendo, & perſuadendo, non minis & vi ac metu traditur. *Orat. 1. In Catil.* *Pro domo ſua.*

Gradatio repetit quæ dicta ſunt priuſquam ad aliud deſcendat, in pluribus reſiſtit. vel, vt, cum Cicerone definiamus. Gradatio eſt, cum gradatim ſurſum verſus reditur. Africano virtutem induſtria, virtus gloriam, gloria æmulor cõparauit. Cic. pro Milone. neque vero ſe populo ſolum, ſed etiam ſenatui tradidit: nec ſenatui modo, ſed publicis præſidijs, & armis, neque his tantum, verum etiam eius poteſtati, cui ſenatus totam Rempub. omnem Italiæ pubem cuncta populi Romani arma cõmiſerat. In tertio loco, cum dicendũ fuiſſet nec publicis præſidijs, & armis tantum, conſulto, quoniam id longũ erat, & inſuaue, pro eo dixit, neque his tantum. Idem pro Sex. Roſcio *κλῖμαξ.*

Amerino. In vrbe luxuries creatur, ex luxuria auaritia existat necesse est, ex auaritia erupit audacia. Hæc figura apertiorem habet artem, & magis affectatam, ideoque esse rarior debet.

De figuris verborum, quæ fiunt per detractionem. Cap. XXVII.

Sequuntur figuræ, quæ per detractionem fiunt, quæ breuitatis nouitatisq; maxime gratia petuntur.

διαλυτόν ἀσύνδετον. Quin. li. 9. cap. 3. Cic. 3. de Orat. Auctor. ad Heren. lib. 4. De prou. cons.

Dissolutio, quam articulum alij vocant, est cum demptis coniunctionibus, dissolute plura dicuntur. Cic. sit in eius tutela Gallia, cuius virtuti, fidei, felicitati commendata est. Apta est hæc figura nō in singulis modo verbis, sed sententijs: etiā vt Cicero pro Arcnia: Hæc studia adolescentiam aiunt, senectutē oblectant, secūdas res ornant, aduersis perfugium præbent, delectant domi, non impediunt foris, per noctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Dissolutionis autem, & Polysynderi fons vnus est, quia acriora faciunt, quæ dicuntur, & vim quandam præ se ferentia velut sæpius erumpentis affectus.

πρωτοζεύγμα ἢ ὑποζεύγμα.

A Diūctio est in qua vnum ad verbum quod primum, aut postremum

mum collocatur, plures sententiæ referuntur, quarũ vnaquæque desideraret illud, si sola poneretur. Fit autem præposito verbo ad quod reliqua respiciant, hoc modo: Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amẽtia: Aut illato, quo plura clauduntur. Nec enim is es Catilina, vt te, aut pudor vnquam à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocauerit. Medium quoque potest esse quod, & prioribus, & sequẽtibus sufficiat, vt formæ dignitas, aut morbo deflorescit, aut vetustate.

Comprehendit adiunctio. *Tribus modis adiunctio fit.* *Pro Cluẽ. Orat. 1.*

Disiunctio (quam perspicuitatis gratia, quoniam superioribus contraria est, hoc loco tradimus) est cum eorũ, de quibus dicimus vnumquodque certo concluditur verbo. Cicero pro Archia. Me autem quid pudeat, qui tot annos ita viuo, Iudices, vt ab illis nullo me vnquam tempore, aut commodum, aut otium meum abstraxerit, aut voluptas auocarit, aut denique somnus retardaret. Et eadem oratione. Homerum Colophonij ciuem esse dicunt suum, Chij suum vindicant, Salaminij repetunt, Smyrnæi vero suum esse confirmant.

διαλυτόν, vel ὑπεζευγμένον. *Homerum multæ ciuitates suum ciuem esse dicunt.*

Synecdoche, cuius, & Cicero, & Quinctilianus meminerunt, non

συνεκδοχὴ vel πλεῦνας

Ripsis Gr. Aucto. ad Her. est præcisio. In orat. Synecdoche differt ab aposiopesi. De aposiope si dicetur e proximo.

tropus modo de quo ante dictum est sed verborum etiam est exornatio. Ea fit cum subtractū aliquod verbū latis ex ceteris intelligitur, Præcisionem vocat Auctor ad Her. Cic. ad Brutum, Sermo nullus scilicet, nisi de te. quid enim potius? Simul enim intelligitur in priori quidem parte, est, posteriori vero, faciamus, aut aliquid simile. Differt ab Aposiopesi, quæ sẽtentiarum est exornatio. quod in ea vnum verbum, & manifestum, quidẽ desideretur, vt in superiori exemplo, & in illo, etiam Ciceronis? Data Lupercalibus quo die Antonius Cæsari, vbi nihil aliud intelligi potest, nisi hoc, diadema imposuit, at in Aposiopesi, aut incertum est, quod tacetur, aut certe longiore sermone explicandum.

Synicíosis.

Sinæciosis est quæ duas res diuersas colligat, hoc modo. Tam deest auaro, quod habet, quam quod non habet.

De figuris verborum tertij generis. Cap. XXVIII.

Cic. 3 de orat. & in or. Quin. li. 9. ca. 3.

TErtium est genus figurarū, quæ aut similitudine vocum, aut paribus, aut contrarijs, vertunt in se aures, & animos excitant.

Ano-

ANnominatio, quam Græci Paronomasiam vocant, est cum paululum immutata verba, atque deflexa, in oratione ponuntur. Ea multis, & varijs rationibus conficitur. Adiectione hoc modo, Cicero pro Cluentio: Si in hac calamitosa fama, quasi in aliqua perniciosissima flamma. Et, emit morte immortalitatem. Detractione sic, contra eum, qui se legationi immoriturum dixerat, pater Quinctiliani, non exigo, vt immoriatis legationi, immorare. Commutatione, hoc modo: Cicero in Catilinã. Hanc reipublicæ pestem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimi posse. Et in M. Antonium. Hem cur magister eius ex oratore arator factus sit. Translatione, Videte Iudices vtrûm homini nauo, an vano credere malitis. Hæc figura leuis alioqui sententiarum pondere implẽda est. Merito igitur illa exempla vitandi potius, quam imitandi gratia ponit Quinctilianus: Auium dulcedo ducit ad auium, & non Pisonum, sed pistorum, pessimum vero. Ne partes Cõscripti, circumscripti videantur: &, Raro euenit, sed vehementer venit, aliaque similia.

Auct Her. lib. 4. *Παρονομασία. Græc.* *Aucta ad Her. traductio dicitur* *Multis, & varijs rationib. fit Paronomasia Quint. li. 9. cap. 3.* *Orat. 1.* *Philip. 3.* *Paronomasia pondere sententiarum implẽda est.*

SImiliter cadẽs exornatio est cum in eosdem casus verba cadũt. Græci

Ὁμοιόπτωτον.

Pro Lege Man. ci Homoioptoton appellant. Cicero. Ac primum quantā innocētia debēt

Pro archia esse imperatores? quanta deinde om

Similiter cadens non solū est in nominibus sed etiam in verbis. nibus in rebus temperantia? quanta felicitate? quanto ingenio? quanta humanitate? Et alibi: Hunc ego non diligam? non admirer? non omni ratione defendendum putem? Similiter cadens est in illis verbis. Diligam, admirer, putem. Nam, & verborum, vt nominum, sui etiam sunt casus.

Μοιοτέλευτοι *Pro lege Man.* SImiliter desinens est, cum sine casus sit in verbis, siue non tamen similes exitus sunt. Cicero. Itaque nō sum prædicaturus. Quirites, quantas ille res domi militiæque, terra marique, quantaque felicitate gesserit; vt eius semper voluntatibus non modo ciues assenserint, socij obtemperarint, hostes obedirent, sed etiam venti, tempestatesque obsecundarint. Et Pro Milone. Non modo ad salutē eius extinguendam, sed etiam gloriam per tales viros infringendā.

Similiter cadens, & similiter desinēs quomodo differant. Differt hæc figura à superiore: est n. similiter cadens, tātū casus similis. etiam si dissimilia sint, quæ declinentur: at similiter desinens in eosdem exitus cadit, vt. Audacter territas, humiliter placas. Atque eo fit, vt similiter cadens in verbis, & nominibus tantum esse possit, cum simi-

liter

liter desinens non modo in his, sed in illis etiam, quæ declinari non possunt reperiatur; vt proximum declarat exemplum.

Compar, quod Græci vocãt Isocolon, habet mẽbra orationis, quæ cõstant ex pari ferè numero syllabarum. Hoc non enumeratione nostra fiet: nam id quidem puerile est: sed tantum affert vsus, & exercitatio facultatis; vt animi quodã sensu par mẽbrum superiori referre possimus. Cicero pro lege Manilia: Ita tantum bellum, tam diuturnum, tam longe lateque dispersum, quo bello omnes gentes tenebantur, Cn. Pompeius extrema hieme apperuit, ineunte vere suscepit, media estate confecit. Loquitur autem de bello, quod Pompeius gessit contra Piratas.

Ἰσόκωλον. Animi quodam sensu sine nostra enumeratione fit.

Contrapositum autem, vel, vt quidam vocant. Contentio (antitheton Græcis dicitur) non vno fit modo. Nam & fit, si singula singulis opponuntur, vt, Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia, & bina binis, non nostri ingenij, vestri auxilij est. Et sententiæ sententijs, Odit populus Romanus priuatam luxuriam; publicam magnificentiam diligit. Nec semper contrapositum subiungitur,

ἀντίθετον C. pro Cluen. Ibidem. Pro Mur.

vt in

vt in hoc Ciceronis pro Milone. Est enim hæc Iudices non scripta, sed nata lex, sed crebra etiam crebis opponuntur, vt in eo, quod sequitur. Quã non didicimus accepimus, legimus: verũ ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus. Sunt quidam auctores, qui duplicem faciunt contentionem, vnam verborum, quam Antithesin appellant: sententiarum alterã, quam Antitheton vocant. Eos autem ita discernunt, vt contentionem verborum figuram esse dicant, cum ex verbis contrarijs conficitur oratio, vt, Inimicis te placabilem, amicis inexorabilem præbes. Et quod Cæcil. Merellus dicit apud Liuium: amicitias immortales, inimicitias mortales esse deberi: sententiarum vero, cum sententiæ contrariæ ex cõparatione referũtur. Sed cum Quinctilianus Ciceronem secutus, Antithetõ inter verborum numeret exornationes, & discrimen illud tenue sit, & exile, satis esse debet, quod de cõtentione dictum est. Magnæ veteribus curæ fuit gratiam dicendi e quatuor his proximis figuris acquirere. Gorgias in hoc immodicus, copiosus vtiq; prima ætate Isocrates fuit. delectatus est his etiam Marcus Tullius, verum, & modum adhibuit non ingratæ (nisi copia redundet) voluptati, & rem alioqui leuem sẽtẽtiarum pon-

Lib. 4.

Quin. li. 9. cap. 3.

Veteres ex quatuor proximis figuris sunt aucupati gratiã dicẽdi, Cicero.

pondere impleuit, nam per se frigida & inanis affectatio cum in acres incidit sensus, innata videtur esse, non accersita. Et quoniam contrapositū sæpe fit assumpta pariter commutatione, de ea hoc loco dicamus.

optime vsus est hic figuris.

Commutatio est, cum duæ sententiæ inter se discrepātes ita efferuntur, vt à priore posterior cōtraria priori proficiscatur, non vt edā viuo, sed vt vbinā edo. Item, si poema loquens pictura est, pictura tacitum poema debet esse. Et apud Ciceronem, vt & sine inuidia culpa plectatur, & sine culpa inuidia ponatur. Hæc de verborum figuris dicta sint in quibus illud notādum est, multas earum cadere frequenter in easdē sententias, id que cum magna venustate. Cicero, Si quantum in agro locisque desertis audacia potest, tan tum in foro, ac iudicijs impudentia valeret, Compar est, & similiter cadens, Non minus nunc in causa cederet Aulus Cæcina Sexti Eburij impudentiæ quam tunc in vi facienda cessit audaciæ. Compar similiter cadēs, similiter desinens. Accedit, & ex illa figura gratia qua mutatis casibus verba repetuntur, Nō minus cederet quam cessit.

ἀντιμεταβολὴ vel μετάθεσις

Poema est loquens pictura.

Multa verborum figuræ in eandē sententiam sæpe cadūt

Pro Ca.

Quid verborum figuræ orationi conferant, & quid in eis cauendum sit. Cap. XXIX.

Quin. li. 9. cap. 3.
Figuræ verborũ immodice adhibendæ non sunt.
Figuræ verborum non sint multæ nõ iunctæ, nõ frequentes.

SI quis autem parce, & cũ res poscit, verborum figuris vtatur, iucundiorem faciet orationem. Qui vero immodice, & sine iudicio eas adhibuerit, ipsam illam gratiam varietatis amittet. Dãda igitur opera est, vt nec multæ sint supra modum, nec eiusdem generis, aut iu..ctæ, aut frequentes; quia satietas, vt paucitate earum, ita varietate quoque vitatur. Quod de his verborum figuris, quæ nobiles sunt atque insignes, intelligẽdum est, non de illis, quæ valde sunt vsitatæ, ac vulgares; quæ etiam si sũt crebriores consuetas aures minus feriunt. Ridiculum etiam est, neglecto rerum pondere, & viribus sententiarum inania verba in hos modos deprauari. cum enim figuræ sint quasi quidam gestus orationis, eas sine sententia sectari tam est ridiculum, quàm quærere habitum gestumque sine corpore. Non sunt etiam nimis densandæ. Sciendum vero in primis, quid quisque in orando postulet locus, quid persona, quid tempus. Maior enim pars harum figurarum posita est in delectatione: vbi vero atro-

citate

citate, inuidia, miseratione pugnandum est, quis feret contrapositis, & pariter cadentibus, & consimilibus irascentem, flentem, rogantem? Cum in his rebus cura verborum deroget affectibus fidem, & vbicumque ars ostentatur; veritas abesse videatur.

Quæ figuris sententiarum. *Cap. XXX.*

NVnc res ipsa monet, vt deinceps ad sententiarum exornationes transeamus. Est autem sententiarum exornatio, quæ non in verbis, sed in ipsis rebus quandam habet dignitatem. Atque ea de causa sententiarũ ornamenta maiora sunt. Quo genere quia præstat omnibus Demosthenes, idcirco à doctis oratorum est princeps iudicatus. Schemata ea vocant Græci, quod maxime ornent orationem, eaque, vt definitio demonstrat, non tam in verbis pingendis pondus habeant, quam in illuminandis sentẽtijs, nec aliud quidquam est dicere, nisi omnes, aut certe pleraſque aliqua specie illuminare sententias.

Quid sit sentẽtiarũ figura. Cice. 3. de ora. & in orat. Quin. li 9. ca 1. Auct. ad He. li. 4. Rufinian. Aquila, & Rutilius maiora sũt sentẽtiarũ ornamẽta, quam verborũ. Demosth. cur oratorum princeps in dicetur. ἐρώτησις.

INterrogatio figura est, quoties nõ sciscitãdi gratia assumitur, sed instandi: Quo vsque tandẽ abutere Catilina patientia nostra? & Patete

tua

Orat. 1. Varijs de causis interrogatione vtimur. tua consilia nō sentis? Et totus denique hic locus. Quanto enim magis ardet, quam si diceretur? Diū abuteris patientia nostra, & patent tua consilia. Interrogamus etiam, quod negari non possit. Cicero pro Cluentio: Dixit ne tandem causam C. Fidiculanus facula? Aut vbi respondendi difficilis est ratio, vt vulgo vti solemus; Quomodo? Qui fieri potest? aut inuidiæ, aut miserationis, vt Sinon apud Virgilium.

Aen. 2. *Heu quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora possunt.*
Accipere?

Conuenit etiam indignationi.

ibid. 1. *Et quisquam numen Iunonis adoret?*

Et admirationi.

ibid. 3. *Quid non mortalia pectora cogis.*
Hauri sacra fames?

Est interim acrius imperandi genus.

ibid. 4. *Non arma expediens, totaq; ex vrbe sequentur?*

Et ipsi nosmet rogamus; Quale est illud Turni apud Virgilium.

ibid. 10. *Quid agam? aut quæ iam satis ima dehiscat*
Terra mihi.

RESpōsio figura, est cum aliud interroganti, ad aliud, quia sic vtilius fit, occurritur, tamen augendi criminis gratia: vt testis in reum rogatus, an à reo fustibus vapulasset? Et in-

innocens, inquit. Tum declinandi, quod est frequentissimum.

Quæro an occideris hominem? respondetur latronem.

SVbiectio est, cum orator, vel interrogat seipsum, & respōdet sibi: vel cum alium rogauerit non exspectat responsum, vt Cicero pro Ligario: Apud quē igitur hoc dico? nempe apud eum, qui cum hoc sciret, tamen me, antequam vidit, reipublicæ reddidit. Et domus tibi deerat? at habebas: pecunia superabat? at egebas. Sunt autem interrogandi, & respōdendi sibi non ingratæ vices. *ἀντιπόλεγια* *In Orat.*

OCcupatio, quam Quinctilianus Præsumptionem, Græci Prolepsim dicunt, est, cum id quod obijci potest, occupamus. Huc pertinet illa Ciceronis præmunitio contra Quinct. Cæcilium, quod ad accusandum descendat, qui semper defenderit. Verborum quoque vis, ac proprietas cōfirmatur, vel præsumptione. vt, Quāquam illa non pœna, sed prohibitio sceleris fuit: vel reprehensione, quam alij correctionem appellant. *πρόληψις* *In diuin.* *Reprehensio, quam alij correctionē vocant, est occupationis genus quoddam.*

COrrectio est, quæ tollit sententiā aliquā, & eam alia, quæ magis idonea videtur emēdat, & sic corrigit. Cicero, Italiam ornare, quā domum *Caterthasis* *off. 2.*

domũ suam maluit: quamquam Italia ornata, domus ipsa mihi videtur ornatior. loquitur autem de L. Mummio. Est etiam correctio in verborũ exornationibus, quæ tollit verbum, quod dictum est, & pro eo, id quod magis idoneum videtur reponit, hoc modo: O virtutis comes inuidia, quæ bonos insequeris, atq; adeo insectaris. Et illud: Atque hæc ciues, ciues inquam, (si hoc eos appellari nomine fas est) de patria sua, & cogitant, & cogitauerũt. Præclarum illud Cic. in Verrem: Non enim furem, sed ereptorem: non adulterum, sed expugnatorem pudicitiæ: non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumque, nõ sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium sociorumque in vestrum iudicium adduximus.

Correctio est verborũ & sententiarum figura.

Auct. ad Her. lib. 4.

Pro Mar. Act. 3.

Διαπόρησις. DVbitatio est, cum quærimus vnde incipiendum, vbi desinendum, quid potissimum dicendum, an omnino dicendum sit. Cicero pro Cluẽtio; Equidem, quod ad me attinet, quo me vertam, nescio. Negem fuisse infamiam iudici? corrupti? & quæ sequuntur. Est egregium tum subiectionis, tum huius figuræ exemplum apud Liuium in P. Scipionis ad milites concione. Apud vos quemadmodum loquar, nec consilium, nec oratio suppeditat: quos ne quo nomine quidem

Lib. 28.

quidem appellare debeã, scio: ciues? qui à patria vestra desciuistis. An milites qui imperium, auspiciumq; abripuistis, sacramenti religionem rupistis. hostes? corpora, ora, vestitum, habitum ciuium agnosco: facta, dicta consilia, animos hostium video.

Communicatio non procul abest à dubitatione, cum aut ipsos aduersarios cõsulimus. Cic. Tu denique Labiene quid faceres tali in re ac tẽpore? cũ ignauiæ ratio te infugam atque in latebras impelleret: improbitas & furor L. Saturnini in Capitolium arcesseret: consules ad patriæ salutem ac libertatem vocarent? quã tandem auctoritatẽ, quam vocẽ cuius sectam sequi, cuius imperio parere potissimum velle? Aut cum iudicibus deliberamus, vt Cato; Si vos in eo loco essetis, quod aliud fecissetis? *ἀνακοίνωσις* *Pro Rabir.*

Prosopopœia est personarum ficta inductio, vel grauissimum lumen augendi. hac & aduersariorum, & nostros cum alijs sermones, & aliorum inter se credibiliter introducimus, & suadendo, obiurgando, querendo, laudando, miserando, personas idoneas damus, quin mortuos excitare in hoc genere dicendi concessum est. vrbes etiam, populique. vocẽ accipiunt: in quibus hoc modo mollior fit figura; Etenim si mecũ patria, *προσωποποιΐα*, *Orat. I. in Catil.*

quæ

quæ mihi vita mea multo est carior, si cuncta Italia, si omnis respub. sic loqueretur. M Tulli quid agis? & quæ sequuntur. Sed magna quædam vis eloquentiæ desideratur. Falsa enim, & incredibilia natura necesse est, vt magis moueant, quia supra vera sunt aut pro vanis accipiantur, quia vera non sunt. Formas quoq; fingimus sæpe; vt famæ Virgilius: vt voluptatis ac virtutis, (quemadmodum à Xenophonte traditur) Prodicus: vt multarum aliarum rerum Ouid.

Magna vis eloquẽtia desideratur in hac figura.

Aen. 4.

Ἀποστροφή Gra. Auersio Lat. Cicer. pro Lig.

APostrophe est auersus à iudice sermo: mire autem valet, siue aduersarios inuadimus: Quid enim Tubero, tuus ille districtius in acie Pharsalica gladius agebat? Cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat amorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Siue ad inuocationem aliquam conuertimur, Vos enim iam Albani tumulti atque luci: Siue ad inuidiosam implorationem, O leges Porciæ legesque Semproniæ.

Hypothypo sis, Aut. ad Her. est demonst. De ora. 3.

HYpotypsis, quam illustrem explanationem Cicero appellat, est proposita quædam forma rerum ita expressa verbis, vt cerni potius videatur, quam audiri: vel est rerum quasi geratur, sub aspectum pene subiectio,

biectio, vt actione in Verré septima. Ipse inflammatus scelere, ac furore in forum venit, ardebant oculi, toto ex ore crudelitas emicabat. Nec solũ quæ facta sint, aut fiant, sed etiam, quæ futura sint, aut futura fuerint dicendo exprimimus. Mire tractat hæc Cicero pro Milone, quæ facturus fuerit Clodius, si præturã inuasisset. Hæc trãslatio temporũ, erit verecundior, si proponamus talia: Credite vos intueri; vt Cicero; Hæc, quæ nõ vi distis oculis, animis cernere potestis.

APosiopesis, quam Cicero reticentiam, non nulli interruptionem appellant, & ipsa ostendit affectus, vel iræ, vt Virgilius *De ora. 4. Aposiopesis.*

Quos ego sed motos præstat componere fluctus. *Aen. 1. Reticentia ostẽdit affectus iræ vel sollicitudinis.*

Vel solicitudinis, & quasi religionis An huius, ille legis, quam Clodius à se inuentam gloriatur mentionem facere ausus esset, viuo Milone, ne dicam consule? de nostrum enim omnium, non audeo totum dicere. *Cicer. pro Milone.*

EThopæia est imitatio vitæ, ac morũ alienorum, magnum quoddam ornamentum orationis, & aptũ ad animos conciliãdos, vel maxime sæpe autem ad permouendos; Cicero contra Rullum; Ineunt tandẽ magistratus tribuni plebis, concio tandem *Ethopœia vel mimesis. Gra. Auc. ad Heren. effictio, & notatio.*

dem ex pectata. P. Rulli, quod & princeps erat Agrariæ legis, & truculentius se gerebat, quam ceteri. Iam designatus, alio vultu, alio vocis sono, alio incessu esse meditabatur; vestitu obsoletiore; corpore inculto, & horrido capillatior quam ante; barbaq; maiore; vt oculis, & aspectu denuntiare vim tribuniciam, & minitari Reipub. videretur.

ἔμφασις. Auct. ad Her. est significatio.

EMphasis est, cum ex aliquo dicto latens aliquid eruitur: vel, vt Cicero, definit: quæ plus ad intelligendum, quam dicitur, relinquit. Virgilius.

Demissum lapsi per funem.

Aen. lib. 2. Idem de Cyclope:

Intuitq; per antrum Immensum.

Aen. lib 3. Vbi prodigiosam illam corporis magnitudinē e loci spatio intelligimus.

ὑπομονή, vel παράδοξον. Auct. 5.

SVstentatio est figura, qua diu suspenduntur auditorum animi, atque aliquid deinde in expectatū subiungitur, vt Verr. Cic. Quid deinde? quid censetis? furtum fortasse, aut prædam aliquam? Deinde cum diu suspendisset iudicum animos, subiecit, quod multo esset improbius. Aliquando etiam cum expectationē alicuius rei grauissimæ orator concitauerit; ad aliquid, quod leue sit, aut nullo modo criminosam, descendit.

Piæ-

PRætermissio, vel præterito est, cũ dicimus nos præterire, aut non scire: aut nolle dicere, id quod tunc maxime, dicimus, Cicero in Rullum. Non quæror diminutionem vectigalium: non flagitium huius iacturæ atque damni: prætermitto illa, quæ nemo est, quin grauissime, & verissime conqueri possit, nos caput patrimonij publici, pulcherrimam populi Romani possessionem, subsidium annonæ, horreũ belli, sub signo claustrisq; Reip. positũ vectigal seruare non potuisse: eum denique nos agrũ P. Rullo concessisse, qui ager ipse per sese, & Syllæ dominationi, & Gracchorum largitioni restitisset: non dico, hoc solũ in Reip. vectigal esse, quod amissis alijs remaneat, intermissis nũquam quiescat, in pace niteat, in bello non obsolescat militem sustentet, hostem non pertimescat: prætermitto omnem hanc orationem & cõcioni reseruo: de periculo salutis, ac libertate loquor. Et in alia oratione. Omitto iurisdictionem in libera ciuitate contra leges, senatusq; consulta: cædes relinquo, libidines prætereo.

παράλειψις, vel ἀπόφασις. Græc. Auc. ad Her. occupationẽ. Orat. 2.

De prou. cons.

LIcentia est, cum apud eos, quos aut vereri, aut metuere debet orator, tamen aliquid pro iure suo dicit, quod eos minime offendat. Cice-

παρρησία.

ro pro Ligario : Vide, quam non reformidem : vide, quanta lux liberalitatis, & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur : quantum potero voce contendam, vt hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam magna ex parte, nulla vi coactus, iudicio meo, ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te.

Mimesis.

Aß. 7. Concessio est, cum aliquid etiam iniquum videtur orator pati, atque concedere, vt quæ deinde dicturus est, grauiora videantur. Cicero in Verrem. Leuia sunt hæc in hoc reo crimina. metum virgarum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit: humanum. alius, ne condemnaretur, pecuniam dedit: vsitatū est. non vult pop. Rom. obsoletis criminibus accusari Verrem : noua postulat, inaudita desiderat : non de Prætore Siciliæ : sed de crudelissimo tyranno fieri iudicium arbitratur.

Parēthesis. Interruptio est breuis declinatio à proposito. nam longior illa digressio, quæ multis pars causæ videtur, inter figuras numerāda non est. Virg.

Eclog 9.

Vare tuum nomen (superat modo Mantua nobis
Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ)

Can

Cantantes sublime ferent ad sidera Cycni.

Hæc breuior à re digressio plurimis fit modis. sed hoc exempli gratia sufficiat.

Ironia & à Quinctiliano, & à Cicerone inter sententiarum exornationes numeratur: differt autẽ ab illa, quæ tropus est, quod tropus breuior sit, & apertior: at in figura totius voluntatis fictio est. Cicero pro Ligario. Nouum crimen. C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit: Q. Ligarium in Africa fuisse: idque C. Pansa, præstanti vir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecũ, ausus est confiteri, itaq; quo me vertam, nescio. paratus enim veneram, cum tu id neque per te scire, neque audire aliunde potuisses; vt ignoratione tua ad hominis miseri salutem abuterer. εἰρωνεία.

Distributio, quæ ad sententiarum exornationes pertinet, est cum aliquid in partes plures tribuitur, quarum vnicuique ratio, deinde sua subiungitur, vt Alexandro Macedoni neque in deliberando consilium, neque in præliando virtus, neque in beneficio benignitas deerat, nam cum aliqua res dubia accidisset, appa- Μερισμός

rebat sapientissimus: cum autem con-
fligendum esset cum hostibus, fortis-
simus: cum vero præmium dignis tri-
buendum, liberalissimus.

ἐπιτροπή.

PErmissio est, cum alicui rei vehe-
menter confidimus, & ostendi-
mus nos eam tradere atque concede-
re alicuius voluntati, hoc modo: Sed
ego iam Iudices summum, ac legiti-
mum meæ causæ ius omitto: vobis;
quod æquissimum videatur, vt consti-
tuatis, permitto: non enim vereor,
quin etiam si nouum sit vobis insti-
tuendum, libenter id quod postulo,
propter vtilitatem communis cõsue-
tudinis sequamini. Cic. in Catilinam.
Quid expectes? proficiscere, nimium
iam diu te Imperatorẽ illa tua Man-
liana castra desiderant. Et in eadem
oratione. Egredere cum importuna
sceleratorum manu: cõfer te ad Man-
lium, concita perditos ciues, secerne
te à bonis, infer patriæ bellum, exul-
ta impio latrocinio.

Rutilius ex Hyperide.

Orat. 1.

δέησις.

DEprecatio, quã, vel obsecratio-
nem, vel obtestationem alij ap-
pellant, est cum opem alicuius implo-
ramus, Cicero pro Deiotaro: Quam-
obrem hoc nos primum metu C Cæ-
sar per fidem, & constantiam, & cle-
men-

mentiam tuam libera, ne residere in te vllam partem iracundiæ suspicemur. per dexteram te istam oro, quã Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram non tam in bellis, & in prælijs, quam in promissis, & fide firmiorem.

Execratio est, qua malum alicui precamur. Cicero pro Deiotaro. Dij te perdant fugitiue; ita non modo nequam, & improbus, sed fatuus, & amens es. ἀρά.

Epiphonema est rei narratæ, vel probatæ summa acclamatio, Virgilius. ἐπιφώνημα.

Tanta molis erat Romanã condere gentẽ. Aen. 1.

Exclamatio est, quæ conficit significationem doloris, aut indignationis, alicuius per hominis, aut rei cuiuspiam compellationem: Cice. in Antonium: O miserũ me? cõsumptis enim lachrymis, infixus tamẽ pectori hæret dolor. Et in eũdem: O ciuem natum Reip. memorem sui nominis, imitatoremque maiorum. loquitur autem de D. Bruto. Et paulo post in eadem orat. O admirabilem impudẽtiam, audaciam, temeritatem. Idẽ contra Rullum: O perturbatam rationem, ô libidinem refrænandam, ô cõsilia dissoluta atq; perdita. Et in Ca- Phil 2. Phil. 3.

rebat sapientissimus: cum autem con-
fligendum esset cum hostibus, fortissimus: cum vero præmium dignis tribuendum, liberalissimus.

ἐπιτροπή. Permissio est, cum alicui rei vehementer confidimus, & ostendimus nos eam tradere atque concedere alicuius voluntati, hoc modo: Sed ego iam Iudices summum, ac legitimum meæ causæ ius omitto: vobis, quod æquissimum videatur, vt constituatis, permitto: non enim vereor, quin etiam si nouum sit vobis instituendum, libenter id quod postulo, propter vtilitatem communis cōsuetudinis sequamini. *Rutilius ex Hyperide.* Cic. in Catilinam. *Orat. 1.* Quid expectes? proficiscere, nimium iam diu te Imperatorē illa tua Manliana castra desiderant. Et in eadem oratione. Egredere cum importuna sceleratorum manu: cōfer te ad Manlium, concita perditos ciues, secerne te à bonis, infer patriæ bellum, exulta impio latrocinio.

δέησις. Deprecatio, quā, vel obsecrationem, vel obtestationem alij appellant, est cum opem alicuius imploramus, Cicero pro Deiotaro: Quamobrem hoc nos primum metu C Cæsar per fidem, & constantiam, & clemen-

mentiam tuam libera, ne residere in te vllam partem iracundiæ suspicemur. per dexteram te istam oro, quã Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram non tam in bellis, & in prælijs, quam in promissis, & fide firmiorem.

EXecratio est, qua malum alicui precamur. Cicero pro Deiotaro. Dij te perdant fugitiue; ita non modo nequam, & improbus, sed fatuus, & amens es. ἐπάρα

EPiphonema est rei narratæ, vel probatæ summa acclamatio, Virgilius. ἐπιφώνημα.

Tanta molis erat Romanã condere gentẽ. Aen. 1.

EXclamatio est, quæ conficit significationem doloris, aut indignationis alicuius per hominis, aut rei cuiuspiam compellationem: Cice. in Antonium: O miserũ me? cõsumptis enim lachrymis, infixus tamẽ pectori hæret dolor. Et in eũdem: O ciuem natum Reip. memorem sui nominis, imitatoremque maiorum. loquitur autem de D. Bruto. Et paulo post in eadem orat. O admirabilem impudẽtiam, audaciam, temeritatem. Idẽ contra Rullum: O perturbatam rationem, ô libidinem refrænandam, ô cõsilia dissoluta atq; perdita. Et in Cati- Phil 2. Phil. 3.

rebat sapientissimus: cum autem con fligendum esset cum hostibus, fortissimus: cum vero præmium dignis tribuendum, liberalissimus.

ἐπιτροπή. PErmissio est, cum alicui rei vehementer confidimus, & ostendimus nos eam tradere atque concedere alicuius voluntati, hoc modo: Sed ego iam Iudices summum, ac legitimum meæ causæ ius omitto: vobis; quod æquissimum videatur, vt constituatis, permitto: non enim vereor, quin etiam si nouum sit vobis instituendum, libenter id quod postulo, propter vtilitatem communis cõsuetudinis sequamini. Cic. in Catilinam. Quid expectes? proficiscere, nimium iam diu te Imperatorẽ illa tua Manliana castra desiderant. Et in eadem oratione. Egredere cum importuna sceleratorum manu: cõfer te ad Manlium, concita perditos ciues, secerne te à bonis, infer patriæ bellum, exulta impio latrocinio.

Rutilius ex Hyperide.

Orat. 1.

δέησις. DEprecatio, quã, vel obsecrationem, vel obtestationem alij appellant, est cum opem alicuius imploramus, Cicero pro Deiotaro: Quamobrem hoc nos primum metu C Cæsar per fidem, & constantiam, & clemen-

mentiam tuam libera, ne resideret in te vllam partem iracundiæ suspicemur. per dexteram te istam oro, quã Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram non tam in bellis, & in prælijs, quam in promissis, & fide firmiorem.

Execratio est, qua malum alicui precamur. Cicero pro Deiotaro. Dij te perdant fugitiue; ita non modo nequam, & improbus, sed fatuus, & amens es. ἀρά

Epiphonema est rei narratæ, vel probatæ summa acclamatio, Virgilius. ἐπιφώνημα.

Tanta molis erat Romanã condere gentẽ. Aen. 1.

Exclamatio est, quæ conficit significationem doloris, aut indignationis alicuius per hominis, aut rei cuiuspiam compellationem: Cice. in Antonium: O miserũ me? cõsumptis enim lachrymis, infixus tamẽ pectori hæret dolor. Et in eũdem: O ciuem natum Reip. memorem sui nominis, imitatoremque maiorum. loquitur autem de D. Bruto. Et paulo post in eadem orat. O admirabilem impudẽtiam, audaciam, temeritatem. Idẽ contra Rullum: O perturbatam rationem, ò libidinem refrænandam, ò cõsilia dissoluta atq; perdita. Et in Cati- Phil 2. Phil. 3.

rebat sapientissimus: cum autem con fligendum esset cum hostibus, fortissimus: cum vero præmium dignis tribuendum, liberalissimus.

ἐπιτροπή.

PErmissio est, cum alicui rei vehementer confidimus, & ostendimus nos eam tradere atque concedere alicuius voluntati, hoc modo: Sed ego iam Iudices summum, ac legitimum meæ causæ ius omitto: vobis; quod æquissimum videatur, vt constituatis, permitto: non enim vereor, quin etiam si nouum sit vobis instituendum, libenter id quod postulo, propter vtilitatem communis cõsuetudinis sequamini. Cic. in Catilinam. Quid expectes? proficiscere, nimium iam diu te Imperatorẽ illa tua Manliana castra desiderant. Et in eadem oratione. Egredere cum importuna sceleratorum manu: cõfer te ad Manlium, concita perditos ciues, secerne te à bonis, infer patriæ bellum, exulta impio latrocinio.

Rutilius ex Hyperide.

Orat. 1.

δέησις.

DEprecatio, quã, vel obsecrationem, vel obtestationem alij appellant, est cum opem alicuius imploramus, Cicero pro Deiotaro: Quamobrem hoc nos primum metu C Cæsar per fidem, & constantiam, & clemen-

mentiam tuam libera, ne residere in te vllam partem iracundiæ suspicemur. per dexteram te istam oro, quã Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram non tam in bellis, & in prælijs, quam in promissis, & fide firmiorem.

EXecratio est, qua malum alicui precamur. Cicero pro Deiotaro. Dij te perdant fugitiue; ita non modo nequam, & improbus, sed fatuus, & amens es. ἐπαρα

EPiphonema est rei narratæ, vel probatæ summa acclamatio, Virgilius. ἐπιφώνημα.

Tanta molis erat Romanã condere gentẽ. Aen. 1.

EXclamatio est, quæ conficit significationem doloris, aut indignationis alicuius per hominis, aut rei cuiuspiam compellationem: Cice. in Antonium: O miserũ me? cõsumptis Phil 2. enim lachrymis, infixus tamẽ pecto- Phil. 3. ri hæret dolor. Et in eũdem: O ciuem natum Reip. memorem sui nominis, imitatoremque maiorum. loquitur autem de D. Bruto. Et paulo post in eadem orat. O admirabilem impudẽtiam, audaciam, temeritatem. Idẽ contra Rullum: O perturbatam rationem, ò libidinem refrænandam, ò cõsilia dissoluta atq; perdita. Et in Cati-

ro pro Ligario : Vide, quam non reformidem : vide, quanta lux liberalitatis, & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur : quantum potero voce contendam, vt hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam magna ex parte, nulla vi coactus, iudicio meo, ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te.

Mimesis.

Aß.7. Concessio est, cum aliquid etiam iniquum videtur orator pati, atque concedere, vt quæ deinde dicturus est, grauiora videantur. Cicero in Verrem. Leuia sunt hæc in hoc reo crimina. metum virgarum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit: humanum. alius, ne condemnaretur, pecuniam dedit: vsitatũ est. non vult pop. Rom. obsoletis criminibus accusari Verrem : noua postulat, inaudita desiderat : non de Prætore Siciliæ : sed de crudelissimo tyranno fieri iudicium arbitratur.

Parẽthesis. Interruptio est breuis declinatio à proposito. nam longior illa digressio, quæ multis pars causæ videtur, inter figuras numerãda non est. Virg.

Eclog 9.

Vare tuum nomen (superat modo Mantua nobis

Mantua væ miseræ nimium vicina Cremona)

Can

Cantantes sublime ferent ad sidera Cycni.

Hæc breuior à re digressio plurimis fit modis. sed hoc exempli gratia sufficiat.

Ironia & à Quinctiliano, & à Cicerone inter sententiarum exornationes numeratur: differt autē ab illa, quæ tropus est, quod tropus breuior sit, & apertior: at in figura totius voluntatis fictio est. Cicero pro Ligario. Nouum crimen. C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit: Q. Ligarium in Africa fuisse: idque C. Pansa, præstanti vir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecū, ausus est confiteri, itaq; quo me vertam, nescio. paratus enim veneram, cum tu id neque per te scire, neque audire aliunde potuisses; vt ignoratione tua ad hominis miseri salutem abuterer. εἰρωνεία.

Distributio, quæ ad sententiarum exornationes pertinet, est cum aliquid in partes plures tribuitur, quarum vnicuique ratio, deinde sua subiungitur, vt Alexandro Macedoni neque in deliberando consilium, neque in præliando virtus, neque in beneficio benignitas deerat, nam cum aliqua res dubia accidisset, appa- Μερισμός

mentiam tuam libera, ne residere in te vllam partem iracundiæ suspicemur. per dexteram te istam oro, quã Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram non tam in bellis, & in prælijs, quam in promissis, & fide firmiorem.

EXecratio est, qua malum alicui precamur. Cicero pro Deiotaro. Dij te perdant fugitiue; ita non modo nequam, & improbus, sed fatuus, & amens es. *ἐπαρα*

EPiphonema est rei narratæ, vel probatæ summa acclamatio, Virgilius. *ἐπιφώνημα.*

Tantæ molis erat Romanã condere gentẽ. *Aen. 1.*

EXclamatio est, quæ conficit significationem doloris, aut indignationis alicuius per hominis, aut rei cuiuspiam compellationem: Cice. in Antonium: O miserũ me? cõsumptis enim lachrymis, infixus tamẽ pectori hæret dolor. Et in eũdem: O ciuem natum Reip. memorem sui nominis, imitatoremque maiorum. loquitur autem de D. Bruto. Et paulo post in eadem orat. O admirabilem impudẽtiam, audaciam, temeritatem. Idẽ contra Rullum: O perturbatam rationem, ò libidinem refrænandam, ò cõsilia dissoluta atq; perdita. Et in Cati- *Phil 2.* *Phil. 3.*

tilinam. O tempora, ô mores, Senatus hoc intelligit, Consul videt, hic tamen viuit.

SVnt & illa iucunda, & ad cõmendationem cũ varietate, tum etiam ipsa natura plurimum valent, quæ simplicem quandam, & non præparatam ostendunt orationem. Quæ quoniam nullum habent Latino sermone nomen, breuiter hoc loco explicabuntur. In primis quasi pœnitentia ducti, vt Cicero pro Cœlio. Sed quid ego ita grauem personam induxi? introduxerat autem Appium illum cæcum qui pacem Pyrrhi quondam diremerat, cum muliere suæ familiæ parum pudica grauius expostulantem. Et quibus vtimur vulgo, Imprudens incidi, Vel cum quærimus, quid dicamus. Quid reliquum est? & Numquid
Act. 6. omisi? Et cũ aliqua velut ignoramus: Cicero in Verrem: Sed earum rerum artificem quem? quem nam? rectè admones. Polycletum esse dicebant. Et cum deponimus apud memoriam auditoris aliqua, & reposcimus, quæ deposuerimus. Hæc omnia dant orationi varios velut vultus. Gaudent enim res varietate, & sicut oculi diuersarum aspectu rerum magis detinentur, ita semper animis præstant aliquid, in quod se velut nouum conuertant.

Hæc

HAec de tropis, & ornamentis cum verborum tum sententiarum dicta sint. In quorũ numero, nominibus, vi, & natura explicanda, vsque adeo dissentiunt auctores, vel Græci, vel Latini: vt non modo inter se dissentiant, sed quod maius est, Cicero, qui vt ornatissimus in dicendo, sic in præcipiendo fuit diligẽtissimus, ipse sibi discrepet, nam, vt Quinctilianus animaduertit, multas figuras in tertio de Oratore libro posuit, quas in oratore postea scripto, quoniam de illis mentionem non fecit, videtur repudiasse. quasdam posuit inter verborum exornationes, quæ sententiarũ sunt lumina. Quædam ne figuræ quidem sunt. Non tamẽ est, cur quisquam, vel illum, vel alios auctores hac de causa temere reprehendat. Ea enim quæ de tropis, & figuris præcipi possunt, valde minuta sunt, & exilia, ideoque nõ multum interest, hocne, an illo modo sentias. Quam ego causam fuisse puto, cur idem Cicero strictim semper, & cursim illas attigerit, & nullis nec definitionibus explicatas, nec exemplis illustratas, quasi per transitum ostenderit. Iam numerus illarum nec fuit olim certus, nec vero vnquam esse poterit. Cuius rei duas ego reperio causas. Altera est, quod nouæ figuræ, Quinctiliano etiam auctore, fieri adhuc, & excogi-

Lib. 9. c. 3.

Lib. 9. c. 3.

tari possunt. Altera, quod tam verborum, quam sententiarum figuræ non in formas quarum certus, sed in partes, & quasi membra, quorum infinitior est numerus, distribuuntur. quod optime vidit Cicero. in Topicis enim cum aliud diuisionem aliud partitionem esse docuisset: dixisset-que, non esse vitiosum in partitione, si partem aliquã prætermittas, quod idem in diuisione vitiosum est: sic deinde causam eius rei addit. Formarum enim certus est numerus, quæ cuique generi subijciantur: partium distributio sæpe est infinitior, tamquã riuorum à fonte deductio. itaque in oratorijs artibus, quæstionis genere proposito, quod eius formæ sint, subiungitur absolute at, cum de ornamentis verborum sententiarumque præcipitur, quæ vocantur σχήματα nõ fit idem, res.n. est infinitior. hanc esse causam puto, cur omnis hæc de tropis, & figuris disputatio, non solum dubia, & incerta, sed controuersa etiam plenaque dissensionis semper fuerit. in qua ego quod simillimum veri visum est, sum secutus.

De Collocatione. Cap. XXXI.

SEquitur collocatio, quæ erit optima, si vinctam orationem efficiet si co-

si cohærentem, si leuem, si æquabiliter fluentem. In ea necessaria sunt ordo, & iunctura: primum igitur de ordine. Sed illud prius dicam studiosis dicendi in primis esse necessaria ea, quæ deinceps de ordine iuncturaque tradentur, valde enim conducunt ad formandum stilum, qui dicendi perfectior est, & magister.

De Ordine. Cap. XXII.

Ordinis obseruatio est, in verbis singulis, & contextis: in singulis cauendum est, ne decrescat oratio, & fortiori subiugatur aliquid infirmius vt sacrilego fur, aut latroni petulant. Augeri enim debent sententiæ, & insurgere, vt optime Cicero, Tu, inquit istis, faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate: aliud.n. alio maius superuenit: at si cœpisset à toto corpore; non bene ad latera, faucesq; descenderet. Est, & alius naturalis ordo, vt dié ac nocté, ortum, & occasum dicas, potius quã retrorsum. Quædã ordine permutato fiũt superuacua, vt fratres gemini: nã si præcesserint gemini, fratres addere non est necesse. Verbo sensum claudere, si compositio patiatur, lõge optimũ est. Cicero in Verrem: Itaque ille M. Cato sapiens, cellam penariã

Quin. li 9. cap 4.
Oratio non debet decrescere.
Phil. 2.
Verba sensum claudere optimum est.
Act. 4.

Reipub.nostræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominauit. At si id asperum erit, decori potius orationis erit cõsulendum, vt fit apud summos Græcos, Latinosq; oratores frequentissime: Cicero in actione eadẽ: Nam cum omnium sociorum, prouinciarũ rationem diligenter habere debetis, tum præcipue Siciliæ, Iudices, plurimis, iustissimisque de causis. In oratione non sunt ad pedes verba dimensa, vt in carmine, ideoque ex loco transferuntur in locum, quo maxime congruunt, sicut in rudium structura saxorum fieri consueuit.

In oratione nõ sunt ad pedes verba dimensa.

De iunctura. Cap. XXXIII.

De orat. 3.

Quæ consonantes asperum efficiant.

Quin. li. 9. cap. 4.

Quæ vocales pessime cõcurrant.

IVnctura vero vt concinna, & elegans sit, assequemur, si verba extrema cum consequentibus primis ita iungemus: vt ne ve aspere concurrant, neve vastius deducantur. Asperum concursum efficiunt consonantes illæ, quæ sunt asperiores, Vt, S. vltima cum X. proxima, vt exercitus Xerxis: quarum tristior etiam, si bina collidantur, stridor est: vt, Ars studiorum, Rex Xerxes. Hiulcam vero reddit orationem vocalium concursus. Pessime longæ quæ easdem inter se litteras committunt, sonabunt, vt, Viro optimo obtemperare. Præ-

cipuus

cipuus tamen erit hiatus earum, quæ cauo, aut patulo maxime ore proferuntur, vt, Sensu humanitatis. E, plenior littera est, I, angustior: ideoque obscurius in his vitium. Minus peccabit, qui longis breues subijciet: & adhuc, qui proponet longæ breuem. Non tamen id, vt crimen ingens expauescendum est. In quo nescias negligentia ne, an sollicitudo sit peior. necesse enim est, vt hic metus impetum dicendi retardet, & ab his, quæ potiora sunt, auertat. Quare, vt negligentis est oratoris hiulca subinde oratione vti: ita humilis est animi atque demissi vbique hoc perhorescere. In quo merito quidam Isocratem, & eius discipulos, atque præcipue Theopompum reprehendunt: quod eas litteras tantopere fugerint. At Plato in populi etiam oratione crebram habet vocalium concursionem. Cicerò certe, & Demosthenes modice respexerunt ad hanc partem, nam hiulca nonnumquam etiam decent, faciuntque ampliora quædam habet ille enim tanquam hiatus, & cõcursus vocalium molle quiddam, quod indicet non ingratam negligentiam, de re homines magis, quàm de verbis laborantis. Itaque ille in oratione pro Marcello sic ait: Dolebam enim P.C. ac vehementer angebar, cum viderẽ virum talem, qui in eadem causa, in

Concursus vocaliũ nõ est nimis timide vitãdus.

Isocrates, & eius discipuli reprehenduntur, quod tantopere vocaliũ cõcursum fugerint.

In Orat.

In apologia Socratis.

Qu. Ji. 9. c. 4.

qua ego fuissem: non in eadem essem fortuna; nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam; versari me in vestrò veteri curriculo, illo æmulo, atque imitatore studiorum, ac laborum meorum, quasi quodam socio à me, & comite distracto. Vnde aperte intelligimus crebram, & nimiam vocalium concursionem esse quidem vitandam, modicam vero, & quæ in loco sit, non esse reprehendendam. Videndum etiam est, ne syllabæ verbi prioris vltimæ, sint primæ sequentis, quod Ciceroni in epistolis excidit: Res mihi inuisæ, visæ sunt. Brute. Et in carmine. O fortunatam natam me consule Romam. Etiã monosyllaba, si multa sint, male cõtinuabuntur. Breuium prætereą verborum, ac nominum vitanda continuatio est: ne compositio minuta fit atq; concisa: & ex diuerso, longorum; afferunt enim tarditatem. Illa quoque vitia sunt, si cadentia similiter, & similiter desinentia, & eodem modo declinata multa coniungantur. Nec verba quidem verbis, aut nomina nominibus, similiaq; his continuati debẽt. cum virtutes etiam ipsæ tædium pariant, nisi gratia varietatis adiutæ. Illud postremo addamus, hanc orationis quasi structuram, quæ ordine, iunctura q; constat, maximam quidẽ desiderare diligẽtiam: ea lege tamen, ne

Q. li. 9. c. 4.
Syllaba verbi prioris vltima nõ fiat prima verbi sequentis.
Monosyllaba multa nõ sunt cõtinuanda.
Verborum breuium, & lõgorum vitãda est cõtinuatio.
Nec verba verbis nec nomina nominibus cõtinuari debent.

fiat

fiat operose, nam esset cum infinitus tum puerilis, labor. stilus enim exercitatus efficit facilem hanc viam cõponendi. nam, vt in legendo oculus, sic animus in dicendo, prospiciet, quid sequatur, ne inconditis verbis, & male coagmẽtatis offendãtur aures, quarũ est iudicium superbissimũ.

Cic. in or. Aurium iudicium est superbissimum.

De modo, & forma verborum.
Cap. XXXIV.

NOn est ex multis res vna, quæ magis oratorem ab imperito dicendi ignaroque distinguat quã quod ille rudis incõdite fundit, quantũ potest, & id, quod dicit, spiritu non arte determinat: orator autẽ sic illigat sententiam verbis, vt nihil inane, nihil inconditum, nihil curtũ. nihil claudicans, nihil in oratione sit redundans, hoc oratorio fit numero, qui aptam, & concinnam, & suauem efficit orationem. Breuiter igitur origo. deinde causa. post natura, tum ad extremum vsus ipse explicetur orationis aptæ ac numerosæ.

Arist. li. 3. Rhe ca. 8. De ora. 3. Quin. li. 6. cap. 8.

De origine Orationis numerosæ.
Cap. XXXV.

PRinceps inueniẽdi aptam verborum, & numerosam conclusionẽ fuit

Arist. 3. Rhet. ca. 8. In orat.

Quin. li. 9 cap. 6.
Tharsymachus numerosæ orationis inuentor fuit, quē ponit. Qu. inter scriptores artis Rhe. li. 9. ca. 1.

fuit Thrasymachus: cuius omnia nimis etiam erant scripta numerose. Isocrates autem ita scienter, moderateq; rem totam temperauit: vt multi existimarint illum huius concinnitatis auctorem, & principem extitisse. Vbi vero hæc formādæ orationis ratio cognita, & inuenta est, sic omnibus placuit oratoribus: vt Aristoteles, quo nemo nec doctior, nec acutior, nec in rebus, vel inueniendis, vel indicandis acrior vnquam fuit, versum in oratione vetet esse, numerum iubeat. Eius auditor Theodoctes in primis, vt Aristoteles sæpe significat, politus scriptor, atque artifex, hoc idem, & sentit, & præcipit. Theophrastus vero iisdem de rebus etiam accuratius. Romani, Ciceronis fere tempore agnouerunt, cum iam anni prope quadrigenti essent, apud Græcos cum hoc probaretur. Vsque adeo autem hanc orationis conformandæ rationem ipse Cicero probauit, vt non solum eius hoc modo faciendæ, & ornandæ, summus ipse artifex fuerit, sed diligentissime etiam de tota ea re præceperit.

Cum

Cur numerosa oratio inuenta sit. Cap. XXXVI.

QVoniam igitur habemus aptæ orationis eos principes, auctoresq;, quos diximus, & origo inuenta est: causa quæratur, quæ facilis, & aperta est. Aures enim, vel animus potius, aurium nuntio, naturalẽ quandam in se continet vocum omnium dimensionem: itaque & longiora, & breuiora iudicat; & perfecta, ac moderata semper expectat: mutila sentit quædam, & quasi decurtata; quibus, tanquam debito fraudetur, offenditur; productiora alia, & quasi immoderatius excurrentia, quæ magis etiam aspernantur aures. Cum igitur fortuito sæpe, vt fit, aliquid concluse apteq; initio diceretur: animos hominum, auresq; pellebat, vt intelligi posset id, quod casus effudisset, cecidisse iucunde: tunc notatum genus est. notatio autem, & animaduersio peperit artem. Itaque, vt poetica, versus inuentus est terminatione aurium, obseruatione prudentium: sic oratione animaduersum est multo illud quidem serius: sed eadem natura admonente, esse quosdam certos cursus, conclusionesq; verborum. itaque cum ea, quæ apte, concluseq; dice-

In orat.

Animus naturalẽ quãdam continet in se vocum omniũ mensionem.

Notatio & animaduersio peperit artẽ numerosæ orationis.

diceretur, magnopere auditores tenerent; ob eam causam apte, numerosq; dicendi præcepta quoq; sunt inuenta de quorũ natura, vt disserere possimus, necesse est, vt de incisis, membris, & periodo prius dicamus.

De incisis membris, & periodis.
Cap. XXXVII.

Incisa Græci κόμματα mẽbra. κῶλα vocãt. Arist. 3. Rhet c. 9. Cic. de or. Quin. li. 9. cap. 4. In Corn. 2. quæ non extat.

INcisum est sensus non expleto numero conclusus: plerisque, pars membri. Tale est quo Cicero vtitur, Domus tibi deerat? at habebas: Pecunia superabat? at egebas: vbi incisa sunt quatuor. Fiunt, & singulis verbis incisa vt, Diximus, testes dare volumus. Incisum est, diximus: Membrum autem est sensus numeris conclusus, sed a toto corpore abruptus, & per se nihil efficiens, vt, O callidos homines? O rem excogitatam? O ingenia metuenda? quem quæso nostrum fefellit, id vos ita esse facturos? O callidos homines: perfectum est, at remotum à ceteris vim non habet vt per se manus, & pes, & caput: & ò rem excogitatam: ò ingenia metuenda. Quando ergo incipit corpus esse? cum veniet extrema conclusio: Quem quæso nostrum fefellit, id vos ita esse facturos? Periodum Cicero tum ambitum, tum circuitum, tum cõprehensionem, aut continuationem

In Orat. Periodum multis nominib. appellat. Cic. Arist. 3. Rhet. c. 4.

tionem,aut circunſcriptionem dicit. Contemperetur autem membris omnibus paulo longior circuitus: tamen aliud eſt cæſim,& membratim, aliud circum ſcripte dicere. circumſcriptio enim eſt,cum ab initio ad finem vſq; quaſi in orbem incluſa fertur oratio, donec conſiſtat in ſingulis perfectis, abſolutisque ſententijs. Cicero pro leg.Man. Quamquam mihi ſemper frequens conſpectus veſter multo iu cun diſſimus:hic autem locus ad agen dũ ampliſſimus,ad dicendum ornatiſſimus eſt viſus. Quirites: tamen hoc aditu laudis, qui optimo cuique ſemper maxime patuit, non mea me voluntas, ſed meæ vitæ rationes ab ineunta ætate ſuſcepta prohibuerunt. Membratim vero dicimus,cum in ſingulis membris liberior inſiſtit oratio. Cicero pro Milone. Itaque quando illius poſtea ſica illa,quam à Catilina acceperat, conquieuit? hæc intentata nobis eſt: huic ego vos obijci pro me nõ ſum paſſus; hæc inſidiata Pompeio eſt:hæc iſtam Appiam viam,monumentum ſui nominis, nece Papirij cruentauit. Inciſim vero dicimus, cum in ſingulis inciſis inſiſtit oratio, Cic.in Catilinam.Tenẽtur litteræ, ſigna,manus, deniq; vniuſcuiuſq; con feſſio. Quo modo autem cum in inciſis,& membris,tum in circuitu numerus ſit adhibẽdus, paullo poſt dicetur.

Quid ſit mẽbratim dicere.

Quid ſit inciſim dicere

Cic. in Cati. 4. Ora.

Sed:

Eisdem pedibus poema, & oratio numerosa tẽperantur. Sed, quia nullus, extra poeticos, numerus esse potest: pedes quibus, & poema fit, & oratio numerosa temperatur, ponamus: mox enim intelligetur inter versum & orationem numerosam permagnum esse discrimen.

De pedibus. Cap. XXXVIII.

Q. li. 9. c. 4. Duarũ syllabarum pedes sũt quatuor. PEdes, qui duas habent syllabas numero sunt quatuor. Spondeus, Pyrrichius, Choreus, & Iābus: Spondeus est e longis duabus Vt; dicunt, mores: illi contrarius est Pyrrichius: vt, nouus, tulit. Choreus est e longa, & breui, vt scribit semper. Huic Iābus est contrarius, vt legunt, reos. *Trium syllabarum pedes sunt octo.* Trium vero syllabarum pedes sunt octo. Molossus ex tribus longis, vt dicendi, conseruant, Trochæus, quẽ Tribrachym alij appellant, e tribus breuibus, vt facimus; Dactylus ex longa, & duabus breuibus, vt littora. Anapæstus ex duabus breuibus, & longa, vt pietas, peragunt. Bacchius ex breui, & duabus longis, vt amores. Antibacchius ex duabus longis, & breui, vt audisset. Creticus, quem alij Amphimacrum vocant, ex longa, breui, & longa, vt, possident. Amphibrachys ex breui, longa, & breui: vt, petebat. *In Orat.* Cicero ex alijs pedibus tres tantum ponit, nec tamẽ ipse dissimulat, quibusdam

busdam numeros videri, non pedes, nec immerito. quidquid enim supra tres syllabas habet, id ex pluribus est pedibus. Pæonas duos, & Dochimũ, quibus, & nos erimus contenti. Est igitur Pæon primus ex longa, & tribus breuibus, vt, aspicite Pæon vltimus ex tribus breuibus vltima longa, vt, facilitas. Dochimus vero ex Bacchio constat, & Iambo, vt perhorresceret.

De numero oratorio. Cap. XXXIX.

QVid intersit inter oratorium numerum atque poeticum, itemq; inter orationem, & poema, diligenter nunc attendendum est. Numerum oratorium Græci Rythmum, poeticum Metrum vocant, quod etiam si constat vtrunque pedibus, habet tamen non simplicem differentiam: nã rythmi spatio temporum constant: pedes etiam ordine. In rythmo enim nihil refert, dactylus ne sit, an anapæstus, cum eodem temporum spatio vterque constet; in versu pro dactylo poni non potest anapæstus. est, & illud discrimen, quod metri semper idem est cursus, Vt in Heroico carmine: dactyli, & spondei, in oratione alius atque alius numerus est adhibẽdus; ita vt nullus sit, qui non aliquo loco adhiberi possit. Ex his facile est intel-

Arist. 2. Rhe. c. 8. Cic. in ora. Qu. lib. 9. cap. 4

Numerus oratorius. Græc. est Rythmos. Rythmi cõstãt spatio temporũ pedes etiã ordine.

Multũ interest inter poema, & orationem numerosã. intelligere, quam multum inter orationem numerosam, & poema interfit. versus certis legibus adstrictus est, vt nihil fiat extra præscriptũ: at in oratione nihil est certum, nisi, vt apte verbis comprehendatur sententia. itaque omnis nec claudicans, nec quasi fluctuans, & æqualiter constanterq; ingrediens, numerosa habetur oratio. atque id in dicendo numerosum putatur, non quod constat totũ e numeris, sed quod ad numeros proxime accedit. *Difficilius est oratione numerosa vti, quam versu.* Quo etiam difficilius est oratione vti, quam versibus, quod in illis certa quædam, & definita lex est, quàm sequi sit necesse: in dicendo autem nihil est propositũ, nisi aut ne immoderata, aut angusta, aut ne *Versus in oratione si efficitur vitium est.* dissoluta, aut fluens sit oratio. in quo illud est, vel maximum, quod versus in oratione si efficitur coniunctione verborum vitium est, & quidem graue, ac longa animi prouisione fugiendum: & tamen eam coniunctionem, sicuti versum, numerose cadere, & quadrare, & perficere volumus. quod quomodo faciendum sit, deinceps explicemus.

In qua parte ambitus debeat inesse numerus. XL.

Arist. 3. Rhet. c. 9. Est igitur intelligendum, in toto verborũ ambitu numeros tenendos

dos est. Fallnntur enim qui censent, cadere tantum numerose oportere, terminarique sententiam. & si enim id maxime decet, quoniã aures semper extremum expectant, in eoq; acquiescunt: ad hunc exitum tamen à principio ferri debet verborum illa comprehensio; & tota à capite ita fluere, vt ad extremum veniens ipsa consistat. Cum autem omnes in oratione sunt quasi permisti, & cõfusi pedes: (nec enim effugere posset orator animaduersionem si semper eisdem vteretur) qui numeri & ad principium, & ad medium, & ad extremum periodi sint magis accommodati explicandum est.

Cicero in orat.
Quin. li. 9. cap. 4.
Tota periodus numerosa esse debet.

De initio periodi. Cap. XL.

CLausulis diligentius, quam cetera omnia, seruandas esse, inter omnes conuenit: quod in his maxime profectio, atque absolutio iudicatur. proximam autem clausulis diligentiam initia postulant. nam, & ad hæc intentus est auditor. optimè hæc nascuntur à proceris numeris, ac liberis, maxime dactylo quem heroum vocat Aristoteles, & pæone priore, quam idem auctor, vt optimũ probat. Cicero mollissimum quidem numerum eundemque amplissimum esse

Arist. 3. c. 8
Cic. in ora.
Quin. li. 9. cap. 4.
Clausulæ maxime cõcinnitatem desiderant
Proximum clausulis diligentiam

initia postulant. esse fatetur, sed Creticum anteponit. Anapæstus etiam qui dactylo est spatio par, ordine contrarius, recte orationem incipit. Cicero pro lege Manilia: Quamquam mihi semper frequens conspectus vester: Exorsus est à spondeo, anapæsto, & cretico: Et in eadem oratione: Testis est Italia, à cretico, &, Ita tantum bellum: ab anapæsto & spondeo: &, Qui Siciliā adijt à pæone priore. Initia versuum initijs orationis non conveniunt, etsi Titus Livius ab hexametri exordio cæpit. Facturus ne operæ pretiū sim. Dochimus quovis loco aptus est, dum semel ponatur: iteratus, aut continuatus numerum apertum, & nimis insignem facit. Cicero de lege Agraria; Est illud amplissimum, quod paulo ante commemoravi. Quirites, Vbi à spondeo, & dochimo ducitur initium.

Rhe. 3. c. 8.

Cic. in or.

De fine periodi. Cap. XLII.

Qui pedes in extremo circuitu sint servandi.

IN extremo autem circuitu duo, aut tres sunt fere servandi, & notandi pedes: quos aut Choreos, aut spondeos, aut alternos esse oportebit. Asia geminatum choreum, qui Dichoreus vocatur, maxime secuta est. cadit autem ille præclare; sed in orationis numero nihil est tam vitiosum,

Cic. in or.

Q. li. 9. c. 4.

Nihil tam

sum,quam si semper est idem. Spondeus est in clausulis firmus, & stabilis,quo plurimū est vsus. Demosthenes. Pæona alterum orationi cadenti aptissimum putat Aristoteles, quem Cicero,non reijcit, sed aptionem eo loco iudicat creticum: qui siue geminetur,siue spondeum præcedat, multum decoris habet in clausulis. Cicero pro Mar. Pristino more dicendi: creticus est geminatus, & spondeus, & Conseruatam,ac restitutam puto: spondeus,& duo cretici. Et,Nec vlla vnquam ætas de tuis laudib conticescet:duo cretici, & dichoreus. Nihil habet nec fortuna tua maius, quā vt possis:nec natura tua melius,quam vt velis conseruare quam plurimos.Duo item cretici. optime etiā est sibi iunctus anapæstus. Nam vbi libido dominatur, innocentiæ leue præsidium est:nam synalœphe facit, vt vltimæ syllabæ pro vna sonent. Est & dochimus stabilis in clausulis, & seuerus. Cicero in Antonium; Te miror Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorrescere. Sed tuas Cn.Pompei,(te enim iam appello ea voce,vt me audire possis) tuas inquā suspiciones perhorrescimus; Quia postrema syllaba breuis an longa sit ne in versu quidem refert. Multæ sunt aliæ clausulæ, quæ numerose, & iucunde cadunt, quas diligentissime osten-

vitiosū est in oratione numerosa quāsi semper est idē.

Arist. pæona vltimū

Cic. creticum aptissimū indicat in clausulis.

Crassus.

Optime sibi iūgatur creticus in clausulis.

Dochimus in clausulis stabilis est & seuerus.

Phil. 2.

Pro Mil.

Lib. 9. c. 4. ostendit Quinctilianus. Etiam intelligendum est clausulas versuum fere non conuenire clausulis orationis, quod Bruto excidit: quamquã sciunt placuisse Catoni: & vitandum esse, ne pluriũ syllabarum verbis vtamur sæpe in fine: quod etiam in carminibus est permolle. Non desunt enim qui Ciceronem vituperent in his: Familiaris cœperat esse balneatori. Et pro Cœlio. Non minus dnra Archipiratæ. Nec illud quidem prætereundum est clausulas maxime apparere, & intelligi; quod aures continuam vocem secutæ, ductæq; velut prono decurrentis orationis flumine, tum magis iudicent, cum ille impetus stetit, & intuendi tempus dedit. Variandæ sunt igitur, ne aut animorum iudicio repudientur, aut aurium fatietate. Hoc vicissitudines numerorum efficient: qui præstabunt, vt neque ij satientur, qui audient fastidio similitudinis; nec orator, id quod faciet, opera dedita facere videatur.

Clausulæ versuum non cõueniunt clausulis orationis

Philip. 3.

Cur clausulæ sint variandæ.

De media periodo. *Cap.* XLIII

In orat. Quin. li. 9. cap. 4. Lib. 3.

CVm verborum comprehensio à principio ferri debeat, & tota à capite ita fluere, vt ad extremũ veniens ipsa cõsistat, dicẽdũ est nũc, qui

qui maxime cadant in orationem aptam numeri. & Aristoteles quidem spondeum numerum grandiorem indicat, quam desideret soluta oratio: iambum autem nimis e vulgari esse sermone. ita neque humilem, & abiectam orationem: nec nimis altam, & exaggeratam probat: plenam tamen eam vult esse grauitatis: vt eos, qui audient, ad maiorem admirationem possit traducere. Trochæum autem, quem alij tribachym appellant, ab oratione segregat, quia cõtractio & breuitas dignitatem non habet: ita pæona probat, quem orationi, vel orienti, vel mediæ, vel cadenti aptissimus indicat. Cicero autem sentit omnes in oratione esse permistos, & quasi confusos pedes. nec enim effugere posset animaduersionẽ orator: si semper iisdem vteretur: Cum igitur, vt supra etiam dictum est, permista, & temperata numeris, nec dissoluta, nec tota, numerosa oratio esse debeat pæone maxime, quoniam optimus auctor ita censet, sed etiam reliquis numeris, quos ille præterit, temperanda est. In his, quæ demisso, atque humili sermone dicentur, iambus erit frequentissimus, pæon in amplioribus, in vtroque dactylus. ita varia, & perpetua orationẽ hi sũt inter se miscendi, & temperandi. sic minime animaduerteretur delectationis

rhet. cap. 8. Quos numeros ab oratione segreget, quos maxime probet Arist.

Cice. sentit oẽs in oratione esse permistos numeros.

In humili oratiõe iambus in ampli. pæon in

H

utraq; da- stylus est frequẽtissimum.

tionis aucupium, & quadrandæ orationis industria. Nec vero nimius is cursus numerorũ esse debet id enim in dicendo numerosum putatur, non quod totum constat e numeris, sed quod ad numeros proxime accedit, nullus enim pes est, qui non aliquando veniat in orationem miscendi ergo sunt, curandumque vt sint plures, qui placeant, & circumfusi bonis deteriores lateant, Dochimus quouis loco est aptus, dummodo non iteretur. Plurimum etiam venustatis habet Creticus. Cicero pro Mar. Nullius est tantum flumen ingenij, nulla dicendi, aut scribendi, tanta vis, tantaq; copia, quæ non dicam exornare sed enarrare, C. Cæsar, res tuas gestas possit; tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam in his laudem esse ampliorem, quam eam quam hodierno die consequutus es: In hac periodo sint quidem alij pedes, sed qui eam iucundissimam afficiunt sunt cretici, dochimus, pæon, dactyli, & spondei.

Dochimus quouis loco aptus dummodo non iteretur.

De his, quæ suapte natura numerosa sunt. Cap. XLIV.

Cũ paria paribus referuntur

Aliquando suapte narura numerosa sunt, quæ dicuntur, etiam si nihil factũ est industria. Cum enim sunt

sunt casus in exitu similes, aut paribus paria referuntur, quasi sua sponte concinnitatem habet oratio; vt in illo Ciceronis pro Milone, Est enim Iudices hæc non scripta, sed nata lex quam non didicimus, accepimus, legimus: verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus. Hæc enim talia sunt, vt quia referuntur ad ea, ad quæ debent referri, intelligamus, non quæsitum esse numerum sed sequutum. Quod fit item referendis contrarijs. In hoc genere Cicero frequens est, vt illa sunt 4. Act Conferre hanc pacē cum illo bello: huius Prætoris aduentum cum illius Imperatoris victoria: huius cohortem impuram cum illius exercitu inuicto, huius libidines cum illius continentia: ab illo qui cœpit, conditas, ab hoc qui constitutas, accepit, captas dicetis Syracusas, quæ sunt venustissima. Semper enim hæc quæ à Græcis antitheta nominari supra diximus, cum de figuris ageremus, numerum oratorium necessitate ipsa efficiũt, & eum sine industria.

aut casus in exitu sunt similes oratio sua sponte numerosa efficitur.
Arist. 3. Rhe. c. 9.
In orat.
Quin. li. 9. cap. 4.
Cũ contraria referuntur numerus sponte sequitur.
Quin. li. 9. cap. 4.
4. Act. in Ver.
Quæ vitia vitanda sint in hac re.

Quæ vitia ſint vitanda in oratione numeroſa. *Cap.* XLV.

HAec tamen vitia in tota hac re diligentiſſime ſunt vitanda. In primis, ne aperta verba traijciantur, quo melius, aut cadat, aut voluatur oratio: deinde, ne inania quædam verba, quaſi complementa numerorum, inculcentur: tertio, ne minutis numeris concidatur, infringaturque ſententia, ſed verba iam probata, & electa concinne coagmententur. nam vel dura, inter ſe commiſta, potiora ſunt inutilibus. Multa ſunt autem, quæ, ijs vitijs declinatis, numeroſe componendi laborem minuant. ſunt enim multæ figuræ, quibus caſus, & numeri poſſint variari. ſunt multa etiam, quæ idem valent atque ſignificant, ex quibus exercitati facile illud eligunt, quod inſtitutæ verborum comprehenſioni maxime quadrat.

Multa minuunt laborem componēdi numeroſè.

De magnitudine ambitus.

Cap. XLVI.

HAbet autem periodus membra minimum duo, ſæpe etiam, & tria. Cicero pro lege Man. Nam cum antea

Periodus habet membra mini-

antea per ætatem nondum huius auctoritatem loci cótingere audarem: statueremq; nihil huc, nisi perfectum ingenio, elaboratum industria afferri oportere: omne meum tempus amicorum temporibus transmittendum putaui. Cicero eum ambitum mediocritatem habere ait, qui quatuor fere mẽbris constat: nam & aures implet, & nec breuior est, quam satis sit, nec longior, vult autem, vt e quatuor, quasi hexametrorum versuum instar quod sit, constet fere plena cōprehensio. eius generis est illud pro Milone. Ego cum tribunus plebis, republica oppressa, me senatui dedissem, quem extinctũ acceperam; equitibus Romanis, quorum vires erant debiles; bonis viris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerant: mihi vnquam bonorum præsidium defuturum putarem? Debet autem periodus sensum concludere: sit etiam aperta, vt intelligi, & non immodica, vt memoria contineri possit.

mũ duo ſũ pe tria. Cic. in ora. Quin. li. 9. cap 4. Ambitus mediocris quatuor ſe re membris constat. Q li. 9. c. 4. Quid præstare debeat periodus

De numero, qui est in membris, & cuiusmodi ea esse debeant.
Cap. XLVII.

QVid sit membrũ, quid incisum, quid ambitus antea dictum est. illud etiam est explicatum; aliud es-

Cic. in ora. Quin. lib. 9. cap. 4.

se circumscripte, aliud membratim dicere. illic enim circũscribitur verborum comprehensio, donec in clausula semel consistat, hic in singulis membris oratio insistit. Quod in pronuntiando magnopere reficit spiritum. vnde fit; vt oratio quam membris carpimus, longior multo esse possit, quam ea, quæ constat circuitu. ita vt aliquando ad quindecim, aliquando ad viginti membra excurrat; cuiusmodi est locus ille elegantissimus in oratione Ciceronis pro Milone: Occidi, non Sp. Melium, qui annon. leuãda, iacturisq; rei familiaris, quia nimis amplecti plebem videbatur, in suspicionem incidit regni appetendi: non Tib. Gracchum, & quæ sequuntur. Nihil autem tam debet esse numerosum, quam hoc quod minime apparet, sed non tam aperte, & palã in incisionibus, & membris numerus est adhibendus: quam aperte, & palam in ambitu adhibetur.

Oratio quæ membris cõstat. valde reficit spiritum.

In quo scribendi genere circumscripte, in quo sit membratim dicendum. Cap. XXXXVIII.

IN historia, laudationibus, totoq; eo genere, quod Græci epidicticon nominant, quod quasi ad inspiciendum delectationis caussa compara-

In epidictico genere nõia sunt circumscri-

paratum sit, omnia Isocrateo, Theopompeoq; more illa circumscriptione, & ambitu dicenda sunt: vt tanquam in orbe inclusa currat oratio. itaque postea quam est cognita hæc, vel circumscriptio, vel comprehensio; nemo, qui aliquo esset in numero, scripsit orationem eius generis, quod esset ad delectationem comparatum, remotumq; à iudicijs forensique certamine: quin redigeret omnes in quadrum, numerumq; sententias. genus autem hoc orationis, nec totum assumendum est ad cōtentiones, & causas veras, nec omnino repudiandum, si enim semper vtare, cū satietatē affert, tum quale sit, ab imperitis etiam cognoscitur. Detrahit præterea actionis dolorem, aufert humanum sensum acturis, tollit funditus veritatem, & fidem. Sed quoniam adhibenda nonnunquam est; primum videndum erit, quo loco, deinde quamdiu retinēda sit: tum quot modis commutanda. Adhibenda est igitur numerosa oratio: si aut laudandum est aliquid ornatius, vt Cic. in accusationis secundo de Siciliæ laude dixit: aut exponenda narratio, quæ plus dignitatis desiderat, quam doloris, vt in quarto accusationis idem Cicero de Syracusarum situ dixit. est etiam apta proœmijs maiorum causarum; vbi sollicitudine, mi-

pta dicēda. Aristot. 3. Rhe. c. 11. Quin. li. 3. cap. 4.

In veris causis nec assumenda est omnino numerosa oratio, nec omnino repudianda.

In amplificāda re numerosa fundītur oratio.

seratione, commendatione res eget sæpe etiam in amplificanda re, concessu omnium funditur numerose: & volubiliter oratio. id autem tum valet, cum is, qui audit ab oratore iam obsessus est, ac tenetur. Nõ enim id agit, vt insidiantem obseruet: sed iam fauet, processumque vult; dicendique vim admirans non inquirit, quod reprehēdat. Hæc autem forma per orationes quidem includit: sed in reliquis orationis partibus retinenda non diu est. nam cum locis supradictis ea fuerimus vsi, tota dictio est ad incisa, & membra transferenda. Incisum autem, & membratim tractata oratio, in veris caussis plurimũ valet, maxime his locis, cum aut arguas, aut refellas.

Perorationes hoc genere orationis cõstãt.

Qua ratione pateretur hæc facultas apte, ac numerose dicendi.
Cap. XLIX.

Cic. in ora. Quin. li. 8. cap. 4.

HAec autem facultas apte, atque numerose dicendi, non est tanti laboris, quanti videtur, nec ideo hæc tractantur a summis viris, vt oratio, quæ ferri debet, ac fluere, dimetiendis pedibus, ac perpendendis syllabis consenescat. satis enim in hoc oratorem formabit multa scribendi exercita-

Non est tãti laboris quanti videtur hæc

citatio: vt ex tempore etiam apte, numerosesq; dicat. ante enim circūscribitur mente sententia, confestimque verba concurrunt, quæ mens eadem, qua nihil est celerius, statim dimittit vt suo quodque loco respondeat. Quod si Antipater ille Sidonius solitus est versus hexametros, aliosque varijs modis, ac numeris fundere ex tempore: tantumque hominis ingeniosi, ac memoris valuit exercitatio: vt, cum se mente ac voluntate coniecisset in versum: verba sequerentur: quanto id facilius in oratione, exercitatione, & consuetudine adhibita consequemur? nihil est enim tam tenerū, neq; tam flexibile, neque quod tam facile sequatur, quocūque ducas, quam oratio. ex hac versus, ex eadem dispares numeri conficiuntur ex hac hæc etiam soluta varijs modis, multorumque generum oratio, &, vt mollissimam ceram ad nostrum arbitrium formamus, sic orationis genus ad omnem rationem, & ad aurium voluptatem, & animorum motum facile mutatur, & vertitur neminem itaque pæon, aut creticus ille, aut dichoræus conturbet: ipse occurrēt orationi: ipsi, inquam, se offerent, & respondebunt non vocati. consuetudo modo ad sit scribendi hoc modo: atque dicendi, vt enim musici accurate primo, & cogitate suæ artis præscripta,

Antipar. Cidonius solitus est versus ex tēpore fundere.

Nihil est tā tenerū, & flexibile, quā oratio.

& formulas obseruant: at, vbi visus accessit sine cogitatione etiam, & cura, eadem illa, incredibili celeritate effici unt: sic, vbi orator hoc modo scribere initio consueuerit, sine vllo labore postea similiter scribet, ac dicet.

Quanti momenti sit apte dicere. *Cap. L.*

Cic. 3. ora. Quin. li. 9. cap. 4.

QVantum autem sit apte dicere, experiri licet, si aut compositi oratoris bene structam collocationẽ dissoluas, permutatione verborum. Corrumpentur enim tot res: vt hæc Ciceronis in Corneliana: Neque me diuitiæ mouent, quibus omnes Africanos, & Lælios multi venalicij mercatoresque superarunt: immuta paululum, vt sit Multi superarunt mercatores, venalicijque perierit tota res, & quæ sequuntur: Neque vestis, aut cælatum aurum, & argentum, quo nostros veteres Marcellos, Maximosque multi eunuchi e Syria, Aegyptoque vicerunt. Verba permuta sic, vt sit. Vicerunt eunuchi e Syria, Aegyptoque. Adde tertium neque vero ornamenta ista villarum, quibus L. Paulum, & L. Mummium, qui rebus his vrbem Italiamque referserunt ab aliquo video perfacile Deliaco, aut Sy-

ro potuisse superari: fac ita: Potuisse superari ab aliquo Syro, aut Deliaco. Vides ne, vt, ordine verborũ paulum commutatio, iisdem verbis, stante sententia, ad nihilum omnia recidant, cum sint ex aptis dissoluta? Aut si alicuius inconditi arripias dissipatam aliquam sententiam, eamq; ordine verborum paulo commutato, in quadrum redigas, efficiatur aptum illud, quod fuerit antea diffluens, ac solutum. Age sume de Gracchis apud Censores illud. Abesse non potest, quin eiusdem hominis sit, probos improbare, qui improbos probet. Quanto aptius, si ita dixisset: Quin eiusdẽ hominis sit, qui improbos probet, probos improbare? Hoc modo dicere nemo vnquã noluit, nemoq; potuit quin dixerit. Qui autem aliter dixerunt, hoc assequi non potuerunt. Res autem se sic habet (vt breuissime dicam, quod sentio) Cõposite, & apte sine sententijs dicere, insania est; sentẽtiose autẽ sine verborum, & ordine, & modo, infantia: sed eiusmodi tamen infantia, vt ea qui vtantur, nõ stulti homines haberi possint etiam plerũq; prudentes, quo, qui est cõtentus, vtatur. eloquens vero, qui non approbationes solũ, sed admirationes, clamores, plausus, si liceat, mouere debet, omnibus oportet ita rebus excellat, vt ei turpe sit quidquã, aut spe-

Eloquens omnib. rebus excellere. Arist. aureum fundit orationis flumen Demost. sũma vis, eloquẽtia conceditur.

ctari, aut audiri libentius. Hæc Cicero in oratore. Quare cum Aristoteles, qui aureum fundit flumen orationis: cum Theophrastus, qui a diuinitate loquendi nomen inuenit: cum Isocrates, quem eloquentiæ patrem Cicero appellat: cum Demosthenes, cui sine dubio summa vis eloquentiæ conceditur: cum Cicero, qui primus cum Græcorum gloria Latine dicendi copiam æquauit, hanc eloquentiæ partem tãti fecerint: eam nobis summa debemus industria, summoque etiam studio comparare.

De tribus generibus dicendi. *Cap.* LI.

Cic. in orat. Quin li. 2. ca. 4.

PErspicuum est, aliud dicendi genus in paruis caussis, aliud in modicis, aliud in grauibus desiderari. Nec solum variæ caussæ varium dicendi genus efflagitant, sed diuersæ orationis partes, diuersam quoq; orationis formam postulat, quod cum ita sit, quot sunt genera dicendi, & quibus tum caussis, tum orationis partibus ea sint adhibenda, dicamus. tria sunt igitur dicendi genera, in quibus omnibus peræque debet florere excellens, & perfectus orator: Vnum sub-

Tria sunt genera dicendi sub

subtile, acutum, & tenue: Alterum vehemens, copiosum, & graue. Tertium est interiectum, intermedium, & quasi temperatum, in quo neque est acumen superioris generis, nec vis posterioris. Cum autem oratoris, tria sint officia docere, mouere, & delectare: subtile in probando, modicum in delectando, vehemens in flectendo versatur. In genere subtili forma debet esse orationis à vinculis numerorum libera & soluta; non tamen vaga: vt ingredi libere, non vt licenter videatur errare. diligentia etiam conglutinandi verba prætermittenda est, & omnis insignis ornatus remouendus: ponentur tamen acutæ, crebræque sententiæ: ornamenta verborum, & sententiarum cum tropis verecunde, parceque adhibebuntur: translationes tamen poterunt esse crebriores: nec tam crebræ tamen; quam in genere dicendi amplissimo. Genus temperatum vberius est aliquanto & robustius, quam hoc humile, de quo dictum est, submissius autem, quam illud, de quo dicetur, amplissimum: huic omnia dicendi ornamenta conueniunt, plurimumque est in hac oratione suauitatis. In idem verborum cadunt lumina omnia, multa etiam sententiarum. Hoc in genere neruorum, vel minimum, suauitatis autem est, vel plurimum.

Genus subtile, temperatum, & vehemens. Cic. in ora. Quin. li. 12 ca. 10.

Genus subtile in probãdo, modicũ in delectando, vehemens in flectendo versatur.

Quæ dicendi ornamẽta cõueniã generi temperato.

Atil-

Genus dicēdi graue vim habet maximam. Ad illud amplum: graue, copiosum, ornatum, vim profecto habet vel maximam: modo enim perfringit, modo irrepit in sensus, inserit nouas opiniones, euellit insitas, hic orator, & defunctos excitabit, vt Appiū Cæcū: apud hunc & patria ipsa exclamabit: aliquemque (vt apud Ciceronem in oratione cōtra Catilinam in Senatu) alloquetur, hic & amplificationibus extollet orationem, & vi superlationum quoque eriget: vt, Quæ Charybdis tam vorax? & Oceanus medius fidius ipse: hic iram, hic misericordiam inspirabit; hic dicet. Te vidit, & fleuit, & appellauit: & per omnes affectus tractatur. His tribus generibus vtetur orator, vt res exiget, nec pro causa modo, sed pro partib. causæ. Magni igitur iudicij, summæ etiam facultatis esse debebit moderator ille, & quasi temperator huius tripartitæ varietatis. nam & iudicabit, quid cuique opus sit, & poterit quocumque modo postulabit causa, dicere. 4. Ad causas tenues, cuiusmodi est causa pro Cæcinna, submissum: ad graues, qualis est Rabirij, vehemens: ad mediocres, ex quo genere est pro lege Manilia, temperatum dicendi genus accomodandum est. In eadem etiam ratione ad conciliādum quidem mediocre: ad docendū vero atque probandum subtile, & enucleatum: ad mo-

In ora. pro Cal. *Orat. 1.* *Phil. 2.*

Orator vtetur his tribus, vt res exiget.

Eloquentiæ proprium est parua

mouendum graue debet adhiberi. Est enim eloquentis proprium, parua submisse, modica temperate, magna grauiter dicere. Multum etiam refert quæ sit persona eius, qui dicit, & eorum, qui audiunt, non enim omnis fortuna, non omnis honos, non omnis auctoritas, non omnis ætas, nec vero locus aut tempus, aut auditor omnis eodem aut verborum genere tractandus est, aut sententiarum, in omnibus etiam rebus videndum est, quatenus etsi enim suus cuique modus est, tamē magis offendit nimium quam parum vnde fit, vt eloquentiæ sicut reliquarū rerum fundamentum sit sapientia. Hæc de eloquutione dicta sint. Nunc quoniam omnia conformandæ, & ex poliendæ orationis præcepta exposita sunt, ordine, vt instituimus, ad memoriam transeamus.

submisse modica tē- perata magna grauiter dicere.

Genus orationis ad personæ loci, & tēporis rōnem aptari debet. Eloquētia sicut cæterarum rerum fundamentum est sapientia.

De memoria. Cap. LII.

MEmoriæ artem primum omniū instituisse ferunt Chium Simonidem. Cum enim celebri, & frequenti conuiuio interesset, de triclinio egressus est: eo egresso triclinium supra conuiuas corruit, atque ita cōtulit, vt, cum eos humare vellent sui non possent obtritos internoscere vllo modo. Tunc Simonides dicitur,

Cic. 3. de orat. Quin. li 11 ca 2.

Simonides Chuius memoriæ artis institutor

ex

Memoria iuuatur signatis animo sedib.

ex eo, quod meminisset, quo eorum loco quisque cubuisset, demonstrator vniuscuiusque sepeliendi fuisse. Ex hoc Simonidis facto notatum videtur, iuuari memoriam signatis animo sedibus: Quod suo quisque etiam experimento credere potest. Nam cũ in loca aliqua post tempus reuertimus nõ ipsa agnoscimus tantum, sed etiam quæ in ijs fecerimus, reminiscimur, personæque subeunt, nonnunquam tacitæ quoque cogitationes in animum reuertentur.

An memoria sit eloquentiæ pars. *Cap.* LIII.

Artificiosa memoria eloquentia pars est.

Memoria est eloquentia thesaurus.

Etiam si memoria eloquentiæ, cum alijs artibus sit communis, tamen attificiosa memoria oratoriæ artis merito pars existimatur, nesciretur enim, quanta vis eius esset, quãta diuinitas: nisi in hoc lumen orandi vim extulisset, non enim rerum modo, sed etiam verborum ordinẽ præstat; nec ea pauca contexit, sed prope in infinitum, ita, vt lõgissimis actionibus prius audiendi patiendi, quam memoriæ fides deficiat. non immerito igitur thesaurus hic eloquentiæ dicitur, cum exemplorum, legum, sapienter dictorum, beneque factorum velut quasdam copias, quibus abundare,

dare, quasque in promptu semper habere debet orator, incredibilis eius vis repræsentet.

De Artificio memoriæ.
Cap. LIV.

ARtificium igitur memoriæ, a veteribus traditum, locis constat, & imaginibus. Itaq; iis, qui hâc ingenij parté exercent, loca multa prius animo capienda sunt spatiosa, multa varietate signata, illustria, explicata modicis interuallis: vt ædiũ fere magnarũ, aut alterius ædificij. hæc aĩo diligenter sunt affigenda, vt sine cunctatione, ac mora partes eius oẽs cogitatio possit ordine percurrere, plus .n. quã firma debet esse memoria, quæ aliã memoriam adiuuet. tum ea, quæ fuerint scripta vel cogitatione cõprehensa, ordine: his locis sunt commendãda, signis, quæ memoriã eorum excitẽt, notata, ita fiet, vt res ordine teneantur. Exempli gratia: si sit de nauigatione, re militari, & agricultura dicendum. nauigationis, anchora, rei militaris gladius vel spiculũ, agriculturæ spica, vel simile aliquid imago esse potest. hæ imagines supradictis locis ordine sunt committendæ. deinde, cum repetenda fuerit memoria, incipies ab initio loca recensere,

De orat. 1. ad Her. li. 2 Qu. lib. 11. cap. 2.

Artificium memoriæ cõstat locis, & imaginibus.

Cuiusmodi loca esse debeant.

& quod cuique credideris, reposces. imago enim cuiusque admonebit, vt quamlibet multa sint, quorum meminisse oporteat, sint singula connexa, quodam choro. sic enim fit, vt ordinẽ rerum locorũ ordo conseruet res autem ipsas rerum effigies notent. Vtendum est autem imaginibus aliquid agentibus, acribus, insignitis, quæ occurrere celeriterque percutere animum possint: Loca, quæ assumpseris, egregie cõmoditerque notare oportebit, vt perpetuo hærere possint. Nam imagines pro rerum varietate subinde sunt mutandæ at loca perpetuo remanere debent.

Ordinem rerum locorũ ordo res ipsas imagines notant.
Cuiusmodi debeant esse imagines

Quid conferat hoc memoriæ artificium. Cap. LV.

VT ad quædam prodesse hæc non est negandum, vt si rerum nomina multa per ordinem audita reddenda sint, vel res diuersæ ordine cõplectendæ; sic in discendis orationis perpetuæ verbis nihil fere prosunt. singulorum enim verborũ imagines memoriæ mandare, & inutile esset, & infinitum si longior complectenda memoria oratio fuerit, proderit per partes ediscere: non est autem inutile, quo facilius hæreant, aliquas opponere notas, quarum recordatio commoneat

De orat. 1. Quin. li. 11 cap. 2.
Singulorũ verborum imagines memoriæ mãdare, & inutile est, & infinitũ

moneat

moneat,& quasi excitet memoriam. Illud neminem non iuuabit, ijdem, quibus scripserit chartis, ediscere. Si tamen quis vnam maximamque artem memoriæ quærat exercitatio est,& labor,multa ediscere, multa cogitare,& si fieri potest quotidie,potẽtissimum est. Quantum autem natura, studioque valeat memoria, vel Themistocles testis est, quem vnum intra annũ optime locutum esse Persice constat: vel Mitridates, cui duas & viginti linguas quot nationib. imperabat, traditur notas fuisse; vel Crassus ille diues, qui cum Asiæ præesset, quinque Græci sermonis differẽtias sic tenuit, vt qua quisque apud eum lingua postulasset, eadẽ sibi ius redditum ferret: vel Cyrus, quem omnium militum tenuisse creditum est nomina: quin semel auditos quamlibet multos versus protinus reddidisse dicitur Theodectes. Explicatis memoriæ præceptis, restat vt de pronunciatione dicamus.

Exercitatio est maxima memoriæ ars. Themist. Mitri. Crassus, & Theodectes memoria plurimum valuerunt.

De pronuntiatione, & eius vtilitate. *Cap.* LVI.

PRonunciatio à plerisq; actio dicitur. sed prius nomen à voce, sequens à gestu videtur accepisse. hæc autem pars est, quæ in dicendo vna domi-

De Or. 1. ad He. li. 3. Quin. li. 11 cap. 3.

dominatur. sine hac summus orator esse in numero nullo potest. mediocris hac instructus summos sæpe superare. Nam & infantes actionis dignitate eloquentiæ sæpe fructum tulerunt, & diserti deformitate agendi multi infantes putati sunt vt iam non sine causa huic primas dedisse Demosthenes dicatur, cum rogaretur quid in dicendo esset primum, huic secundas, huic tertias. est enim actio quasi corporis quædam eloquentia. Cum sit autem in duas diuisas partes, vocem gestumq; quorum alter oculos, altera aures mouet, per quos duos sensus omnis ad animum penetrat affectus: prius de voce, deinde de gestu, qui voci etiam accommodatur, dicendum est.

Pronunciationis duæ sunt partes.

De voce. Cap. LVII.

De ora. l. 3. ad Her. li. 3. Q. l. 11. c. 3

Vocis mutationes totidem sunt, quot animorum, qui maxime voce mouentur. Itaque perfectus orator vtcumque se affectum videri, & animum audientis moueri volet, ita certum vocis admouebit sonum, aliud enim vocis genus iracundia postulat, acutum, incitatũ, crebro incidens aliud miseratio ac mæror flexibile, plenum, interruptum, flexibili voce: aliud metus, demissum, & hæsitans,

Animus maxime voce mouetur

ſtans,& abiectum: aliud vis, contentum,vehemens,imminens, quadam incitatione grauitatis:aliud voluptas effuſum, lene, tenerum, hilarum, ac remiſſum: aliud moleſtia, ſine commiſeratione, graue, quiddam, & vno preſſu, ac ſono obductum. Ac vocis quidem bonitas optanda eſt (non eſt enim in nobis) ſed tractatio in nobis. ergo bonus orator variabit, & mutabit,omneſque ſonorum tum intendens, tum remittens perſequetur gradus. nec modo in diuerſis rebus, ſed etiam in iiſdem partibus,iiſdemque affectibus, quaſdam non ita magnas vocis mutationes adhibebit. nā varietas cum gratiam præbet,ac renouat aures,tum dicentem ipſa laboris mutatione reficit.

Quod genus vocis poſtulēt ira cūdia, miſeratio metus vis, & voluptas.

Bonus orator oēs, ſonorum tum intēdēs, tū remittens variat gradus.

De geſtu. *Cap.* XLVIII.

VOcem ſubſequi debet geſtus, & animo ſimul cum ea parere geſtu ſic vtendum eſt, vt nihil in eo ſuperſit. Status erit erectus, & celſus, rarus iniectus, nec ita longus, excurſio moderata, eaque rara, nulla mollica ceruicum, nullæ auguriæ digitorum, non ad numerum articulus cadens, trunco magis toto ſe orator moderabitur, & virili laterum flexione; brachij proiectione in

Nihil in geſtu debet ſupereſſe.

Quæ ſint vitāda in geſtis.

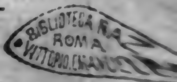
in contentionibus, contractione in remissis, pedis supplosione in contentionibus, aut incipiendis, aut finiendis. Sed in ore sunt omnia, in eo autẽ ipso dominatus est oculorum. animi enim est omnis actio; & imago animi vultus est, indices oculi. hæc est vna pars corporis, quæ quot animi motus sunt, tot significationes, & communicationes possit efficere. nam oris non est nimium mutãda species; ne aut ad ineptias, aut ad prauitatem aliquam deferamur. Oculorum igitur tum intentione, tum remissione, tum coniectu, tum hilaritate motus animorum significabimus apte cum genere ipso orationis, est enim actio quasi sermo corporis, quo magis menti congruens esse debet.

In ore, & præcipue in oculis est maxima vis actionis

Oris ne nimiũ mutetur species.

QVoniam in his tribus libris breuiter, vt vires nostræ tulerunt, quid esset Rhetorica, quod eius officium, quæ materia, atq; finis, dictum est, & de singulis eius partibus, earumque vi, & præceptis est disputatum; illud solum nunc superest, vt omnes ad eloquentiam, quæ nihil aliud est, quam copiose loquens sapientia, cohortemur. ex qua illi profecto maximos, & vberrimos fructus percipiẽt, qui eam ad Dei Opt. Max. cultum, ac venerationem diligentissime cõtulerint. Cui enim potius eloquen-

quentiæ studia consecrentur, quam illi, qui vt hominis decus ingenium, sic ingenij lumen esse voluit eloquentiam? Hoc igitur agamus, hoc curemus, in hoc conatus, cogitationesque nostræ semper euigilent: vt tum eloquentiæ, tum cæterarum artium studia parenti vitæ nostræ deseruiant. Cui omnia honoris, omnia virtutis, omnia ingenij sine vlla exceptione debentur ornamenta.

FINIS.

INDEX

Eorum, quæ vnoquoque capite singulorum Librorum continentur.

LIBRI PRIMI Capita.

De n-

Libri Secundi Capita.

Nar-

Libri Tertij Capita.

Con-

FINIS.

INDEX ALPHABETICUS

Eorum omnium, quæ his tribus libris continentur.

A

I 4 Afficia-

Arg.

B

C

Com-

Con-

D

De

Exer-

Ge-

G

H

I

Lo-

M

Nu-

O

Ora-

K 3 Paon.

P

Q

R

S

Tran-

FINIS.

TABVLAE RHETORICÆ CYPRIANI SOARII,

Sacerdotis è Societate IESV.

Siue totius artis Rhetoricæ absolutissimum Compendium,

A Lodouico Carbone,

A costaciario, Sacræ Theologiæ in Almo Gymnasio Perusino olim publico Professore, singulari iudicio, & industria selectum.

In gratiam studiosæ iuuentutis.

BRIXIAE, MDCXXII.

Tabulæ Libri primi RHETORICAE Cypriani Soarij, Sacerdotis è Societate IESV.

Quid sit Rhetorica, quod eius officium, & finis. Caput I.

Rhetorica.

- *DEfinitio, Est ars, vel doctrina bene dicendi.*
- *Quid sit ars.*
  - *Ars est, quæ constat quibusdam rebus, idest, præceptis, cognitis, quæ vnum finem spectant, & nunquam fallunt.*
- *Quomodo facta sit ars.*
  - *Cum alij temerè, alij callidius dicant, potuerunt notari ea, quibus alij melius dicunt, ex quibus ars fieri potuit.*
- *Quid sit bene dicere.*
  - *Est optimis sententijs, verbisque lectissimis dicere.*
  - *Officium, est appositè dicere ad persuadendum.*
  - *Finis, est persuadere dictione.*

De

De dignitate, & vtilitate eloquentiæ. Cap. II.

Eloquentia est,

- *Digna.*
  - *Quia semper floruit, & dominata est in omni libero populo.*
  - *Quia nihil est iucundius auditu oratione ornata verbis, & sententijs.*
  - *Quia nihil est tam magnificum, ac potens, quam animos hominũ oratione conuertere.*
- *Vtilis, quia.*
  - *Consilia maximis de rebus explicat.*
  - *Languentes animos excitat.*
  - *Effrenatos coercet, & cupiditatem frangit.*
  - *Hortatur ad virtutem, reuocat à vitijs.*
  - *Laudat bonos, vituperat malos, & consolatur mæstos.*
- *Et quò maior est eius vis, ne quis ea abutatur, eò magis est cum probitate coniungenda.*

De materia Rhetoricæ. Cap. III.

- *Est ea, in qua omnis ars versatur. vt medicina, morbi, & vulnera.*
- *Qua in omni arte est terminata, excepta dia-*

Artis materia. { *dialectica, & rhetorica, quæ nullis terminis septa tenentur.*
Quare materiæ rhetoricæ sunt omnia, quæ in disputationē cadere possunt, & quæuis quæstio ad dicendum proposita.

De quæstione. Cap. IIII.

Quæstio. { *Est duplex.* {
- *Altera, quæ dicitur infinita, propositum: Græcè, Thesis, vt, an philosophia sit perdiscenda.*
- *Altera finita, quæ controuersia latinè, dicitur: græcè, hypothesis cum quæstio contrahitur ad* { *Personas, loca tempora negotia. vt. An Socrates fuerit iure dominatus ab Athenienſibus.*

propositi duo sunt genera. {
- *Alterum cognitionis, cuius finis est scientia: vt: an Sol sit maior terra.*
- *Alterum actionis, quod refertur ad aliquid efficiēdum, vt quibus officijs amicitia sit colenda.*
- *Quæ transferuntur etiam ad caussas.*

Causarū tria sunt genera, {
- *Iudicij.*
- *Deliberationis.*
- *Exornationis, siue laudationis.*

De

De exornatione, deliberatione, & iudicio. Cap. V.

Partes		Tempus	Finis	Motus
Exornationis.	*Laus, & vituperatio*	*Præsens. Præteritum.*	*Honestas Turpitudo.*	*Delectatio.*
Deliberationis.	*Suasio. Dissuasio.*	*Futurum.*	*Vtilitas, Detrementum.*	*Spes, Reformidatio.*
Iudicij.	*Accusatio. Defensio*	*Præteritum.*	*Punitio, Impunitas.*	*Seuitia, Clementia.*

Quomodo hypothesis, ad Thesim reuocanda sit. Cap. VI.

Consultatio, idest, quæstio innita, quasi pars causa,

causa, id est, quaestionis finita quia in ea continetur.
Quò fit, vt quaestio vniuersa totas causas saepe contineat.

Vt haec quaestio. Haec finita. { *An Aristotelis philosophia sit perdiscenda, continet hanc.* *An philosophia sit perdiscenda, quae est infinita.*

Vnde id, de quo est tota quaestio, traducendum est ad perpetuam seu infinitam quaestionem.
Nisi cum de vero ambigitur, quod coniectura quaeri solet.

Finita reuocatur ad infinitam; quia {
- *Orationes, quae latissimè vagãtur sunt ornatiores.*
- *Et quae ab vniuerso genere dicuntur, valent ad iudicium ferendum de singulis:*
- *Et quae de vniuerso genere probantur, de parte etiam probari necesse est.*
- *Vnde excellens orator, semper, cum potest controuersiam à personis, & temporibus auocat.*

De partibus Rhetoricae. Cap. VII.

Eloquentiae partes sunt quinque. {
- *Inuentio, quae est excogitatio rerũ verarum, aut verisimilium, quae quaestionem probabilem reddant.*
- *Dispositio, est rerum inuentarum in ordinem distributio.*
- *Elocutio, est idoneorum verborum, & sententiarum ad inuentionem accommodatio.*
- *Memoria est firma animi, rerum ac verborum ad inuentionem perceptio.*

Pronun-

Pronunciatio, est ex rerum, & verborũ dignitate, corporis & vocis moderatio.

Iudicium non est sexta pars, sed tribus primis est permixtũ: quia non inuenit, qui nõ iudicat

Sunt ergo quinq; oratoris opera.
- *Inuenire,*
- *Disponere,*
- *Eloqui,*
- *Memoria*
- *Complecti,*
- *Pronũciare.*

Quibus rebus eloquentia comparetur. Cap. VIII.

Eloquentia comparatur.

- *Quatuor rebus.*
  - *Natura, idest, donis à natura tributis,*
  - *Arte, idest, praeceptis,*
  - *Exercitatione,*
  - *Imitatione*
- *Natura praestat, Ex parte*
  - *Animi celeres motus, ad*
    - *Inueniendum,*
    - *Explicandum,*
    - *Exornãdum, & memoria mandandũ aptos.*
  - *Corporis*
    - *Latera firma.*
    - *Canoram vocem.*
    - *Solutam linguam.*
    - *Oris, & totius corporis conformationem.*
- *Quæ natura dona arte perfici, ac limari possunt.*
- *Vnde, si quis his donis non sit ita instructus: tamen dicendi studium non spernat: cum etiam in re praestantissima mediocritas honori sit.*

De Arte. Cap. IX.

Vnde orta sit ars, & quid efficiat

- *Ars orta est ex animaduersione naturæ, idest, eloquentiæ naturalis. Quare non eloquentia ex arte, sed ex eloquẽtia ars orta est.*
- *Ars sola non efficit eloquentem; quia cũ omnes artem habere possunt, omnes possent esse eloquentes, quod non ita est.*
- *Ars ergo perficit, quæ sunt à natura, dum*
  - *Monet, quo omnia sint referenda, quæ ad fidem faciunt.*
  - *Indicat an recta sint, quæ habentur à* / *Efficit ne fortuito dicamus, & vt semper parati simus.* — *Natura, Studio, Exercitatione.*
  - *Est itaq; ars certior dux, quàm natura.*

De exercitatione. Cap. X.

Exercitationis.

- *Effectus: perficit, & conseruat, quæ ars expoliuit in natura.*
- *Vtilitas, sine ea nihil est egregium, nihil perfectum: sine qua nemo eloquentiam assequetur.*
- *Ratio, siue modus.*
  1. *Sumatur causa tractanda similis earum, quæ ad oratorem deferuntur.*
  2. *Non dicatur exemplo: quia peruersè dicendo, discitur peruersè dicere.*
  3. *Sumatur igitur spatiũ ad cogitãdũ, vt accuratius dicatur.*

4 *Sed*

4. *Sed præstat scribere, cum stilus sit optimus dicendi effector.*

Est autem Exercitatio triplex. — *Alia orationis,* *Alia actionis,* *Alia memoriæ.*

De imitatione. Cap. XI.

Imitationis
- *Vtilitas, quia sine ea nemo satis proficere potest.*
- *Ratio, siue modus.*
  - *Proponatur aliquis summus in arte imitandus, quem tota mente intueamur.*
  - *Quæ sunt in eo summa, diligenter prosequamur.*
  - *Qui hanc similitudinem esse volunt, crebro de magnis rebus scribant.*

Imitatio est duplex
- *Altera orationis de qua dictum est.*
- *Altera actionis, qua omnis deformitas in agendo semouetur.*

De Inuentione. Cap. XII.

Oratoris muneræ sunt duo
- *Primum, inuenire ea, quæ valeant ad fidem faciendam: quæ speciatim sit in proposito.*
- *Alterũ mouere amplificando quod fit in caussis. Motus autem quatuor sunt species.*
  - *Molestia de Malo* — *Præsenti.*
  - *Metus,* — *Imminẽti,*
  - *Voluptas de bono* — *Præsenti.*
  - *Cupiditas* — *Venturo.*

Mole-

Est itaque.
- *Molestia, opinio recens præsentis mali.*
- *Voluptas, opinio recens præsentis boni.*
- *Metus, opinio impendentis mali.*
- *Cupiditas, opinio venturi boni.*
- *Opinio autem est imbecilla assensio.*

Quid Inuentio, Argumentum, & Argumentatio. Cap. XIII.

Quid sit.
- *Inuentio, est excogitatio argumenti.*
- *Argumentum, est probabile inuentum ad faciendam fidem.*
- *Fides, est firma opinio, quæ argumentatione gignitur.*
- *Argumentatio, est argumenti explicatio, quæ apud oratores est fusior, quàm apud dialecticos.*
- *Argumenta sumuntur ex locis.*
- *Locus: est argumenti sedes; seu nota, quâ indicatur, quid in rebus peruestigare debeamus.*

Quotuplicia sit argumenta. Cap. XIV.

Argumenta alia sūt
- *In eo ipso de quo agitur, & ideo insita dicuntur: vt si probes eloquentiam esse expetendam, quia est ars benedicendi.*
- *Extrinsecus assumuntur, quæ remota vocantur: vt si idem probes, quia Aristoteles id dixit.*

De

- 4. Sed præstat scribere, cum stilus sit optimus dicendi effector.
- Est autem Exercitatio triplex.
  - Alia orationis,
  - Alia actionis,
  - Alia memoriæ.

De imitatione. Cap. XI.

Imitationis
- Vtilitas, quia sine ea nemo satis proficere potest.
- Ratio, siue modus.
  - Proponatur aliquis summus in arte imitandus, quem totamente intueamur.
  - Quæ sunt in eo summa, diligenter prosequamur.
  - Qui hanc similitudinem esse volunt, crebro de magnis rebus scribant.

Imitatio est duplex
- Altera orationis de qua dictum est.
- Altera actionis, qua omnis deformitas in agendo semouetur.

De Inuentione. Cap. XII.

Oratoris munera sunt duo
- Primum, inuenire ea, quæ valeant ad fidem faciendam: quæ speciatim sit in proposito.
- Alterũ mouere amplificando quod sit in caussis. Motus autem quatuor sunt species.
  - Molestia de Malo
    - Præsenti.
  - Metus,
    - Imminẽti,
  - Voluptas de bono
    - Præsenti.
  - Cupiditas
    - Venturo.

Mole-

Est itaque.
- Molestia, opinio recens praesentis mali.
- Voluptas, opinio recens praesentis boni.
- Metus, opinio impendentis mali.
- Cupiditas, opinio venturi boni.
- Opinio autem est imbecilla assensio.

Quid Inuentio, Argumentum, & Argumentatio. Cap. XIII.

Quid sit.
- *Inuentio, est excogitatio argumenti.*
- *Argumentum, est probabile inuentum ad faciendam fidem.*
- *Fides, est firma opinio, quae argumentatione gignitur.*
- *Argumentatio, est argumenti explicatio, quae apud oratores est fusior, quàm apud dialecticos.*
- *Argumenta sumuntur ex locis.*
- *Locus: est argumenti sedes; seu nota, qua indicatur, quid in rebus peruestigare debeamus.*

Quotuplicia sit argumenta. Cap. XIV.

Argumenta alia sũt
- *In eo ipso de quo agitur, & ideo insita dicuntur: ut si probes eloquentiam esse expetendam, quia est ars bene dicendi;*
- *Extrinsecus assumuntur, quae remota vocantur: ut si idem probes, quia Aristoteles id dixit.*

uia saepe
esse uti-
c modo:
aquita-
utilis:
iue to-
, siue
iã, pru
a sunt
tutem
uden-
ur nec
inqui-
o.
iso con
De

4. Sed præstat scribere, cum stilus sit optimus dicendi effector.

Est autem Exercitatio triplex.
- Alia orationis,
- Alia actionis,
- Alia memoriæ.

De imitatione. Cap. XI.

Imitationis
- Vtilitas, quia sine ea nemo satis proficere potest.
- Ratio, siue modus.
  - Proponatur aliquis summus in arte imitandus, quem tota mente intueamur.
  - Quæ sunt in eo summa, diligenter prosequamur.
  - Qui hanc similitudinem esse volunt, crebro de magnis rebus scribant.

Imitatio est duplex
- Altera orationis de qua dictum est.
- Altera actionis, qua omnis deformitas in agendo semouetur.

De Inuentione. Cap. XII.

Oratoris muneræ sunt duo
- Primum, inuenire ea, quæ valeant ad fidem faciendam: quæ speciatim sit i[n] proposito.
- Alterũ moue re amplificãdo quod fit in caussis. Motus autem quatuor sunt species.
  - Molestia de Malo
    - Præsenti[...]
    - Imminẽ[...]
  - Metus,
  - Voluptas de bono
    - Præsent[...]
  - Cupiditas
    - Ventu[...]

Mol[...]

Est itaque.
- *Molestia, opinio recens præsentis mali.*
- *Voluptas, opinio recens præsentis boni.*
- *Metus, opinio impendentis mali.*
- *Cupiditas, opinio venturi boni.*
- *Opinio autem est imbecilla assensio.*

Quid Inuentio, Argumentum, & Argumentatio. Cap. XIII.

Quid sit
- *Inuentio, est excogitatio argumenti.*
- *Argumentum, est probabile inuentum ad faciendam fidem.*
- *Fides, est firma opinio, quæ argumentatione gignitur.*
- *Argumentatio, est argumenti explicatio, quæ apud oratores est fusior, quàm apud dialecticos.*
- *Argumenta sumuntur ex locis.*
- *Locus: est argumenti sedes; seu nota, qua indicatur, quid in rebus peruestigare debeamus.*

Quotuplicia sit argumenta. Cap. XIV.

Argumenta alia sũt
- *In eo ipso de quo agitur, & isto infixa dicuntur: vt si probes eloquentiam esse expetendam, quia est ars benedicendi.*
- *Extrinsecus assumuntur, quæ remota vocantur: vt si idem probes, quia Aristoteles id dixit.*

De

4. *Sed præstat scribere, cum stilus sit optimus dicendi effector.*

Est autem Exercitatio triplex. — *Alia orationis, Alia actionis, Alia memoriæ.*

De imitatione. Cap. XI.

Imitationis
- *Vtilitas, quia sine ea nemo satis proficere potest.*
- *Ratio, siue modus.*
  - *Proponatur aliquis summus in arte imitandus, quem tota mente intueamur.*
  - *Quæ sunt in eo summa, diligenter prosequamur.*
  - *Qui hanc similitudinem esse volunt, crebro de magnis rebus scribant.*

Imitatio est duplex
- *Altera orationis de qua dictum est.*
- *Altera actionis, qua omnis deformitas in agendo semouetur.*

De Inuentione. Cap. XII.

Oratoris munera sunt duo
- *Primum, inuenire ea, quæ valeant ad fidem faciendam: quæ speciatim sit i[n] proposito.*
- *Alterū mouere amplificando quod sit in caussis. Motus autem quatuor sunt species.*
  - *Molestia de Malo* — *Metus,*
    - *Præsent*[...]
    - *Immine*[...]
  - *Voluptas de bono* — *Cupiditas*
    - *Præsent*[...]
    - *Ventu*[...]

Mol[...]

Est itaque.
- *Molestia, opinio recens præsentis mali.*
- *Voluptas, opinio recens præsentis boni.*
- *Metus, opinio impendentis mali.*
- *Cupiditas, opinio venturi boni.*
- *Opinio autem est imbecilla assensio.*

Quid Inuentio, Argumentum, & Argumentatio. Cap. XIII.

Quid sit.
- *Inuentio, est excogitatio argumenti.*
- *Argumentum, est probabile inuentum ad faciendam fidem.*
- *Fides, est firma opinio, quæ argumentatione gignitur.*
- *Argumentatio, est argumenti explicatio, quæ apud oratores est fusior, quàm apud dialecticos.*
- *Argumenta sumuntur ex locis.*
- *Locus: est argumenti sedes; seu nota, qua indicatur, quid in rebus peruestigari debemus.*

Quotuplicia sit argumenta. Cap. XIV.

Argumenta alia sūt
- *In eo ipso de quo agitur, & idē insita dicuntur: vt si probes eloquentiam esse expetendam, quia est ars bene dicendi.*
- *Extrinsecus assumuntur, quæ remota vocantur: vt si idem probes, quia Aristoteles id dixit.*

De

4. Sed præstat scribere, cum stilus sit optimus dicendi effector.

Est autem Exercitatio triplex. { *Alia orationis,* / *Alia actionis,* / *Alia memoriæ.*

De imitatione. Cap. XI.

Imitationis {
- *Vtilitas, quia sine ea nemo satis proficere potest.*
- *Ratio, siue modus.* {
  - *Proponatur aliquis summus in arte imitandus, quem totamente intueamur.*
  - *Quæ sunt in eo summa, diligenter prosequamur.*
  - *Qui hanc similitudinem esse volunt, crebro de magnis rebus scribant.*

Imitatio est duplex {
- *Altera orationis de qua dictum est.*
- *Altera actionis, qua omnis deformitas in agendo semouetur.*

De Inuentione. Cap. XII.

Oratoris muneræ sunt duo {
- *Primum, inuenire ea, quæ valeant ad fidem faciendam: quæ speciatim sit ii proposito.*
- *Alterū mouere amplificando quod fit in caussis. Motus autem quatuor sunt species.* {
  - *Molestia de Malo* { *Præsenti* / *Imminē*
  - *Metus,*
  - *Voluptas de bono* { *Præsenti*
  - *Cupiditas* { *Ventur*

Mole

Est itaque.
- *Molestia, opinio recens præsentis mali.*
- *Voluptas, opinio recens præsentis boni.*
- *Metus, opinio impendentis mali.*
- *Cupiditas, opinio venturi boni.*
- *Opinio autem est imbecilla assensio.*

Quid Inuentio, Argumentum, & Argumentatio. Cap. XIII.

Quid sit
- *Inuentio, est excogitatio argumenti.*
- *Argumentum, est probabile inuentum ad faciendam fidem.*
- *Fides, est firma opinio, quæ argumentatione gignitur.*
- *Argumentatio, est argumenti explicatio, quæ apud oratores est fusior, quàm apud dialecticos.*
- *Argumenta sumuntur ex locis.*
- *Locus: est argumenti sedes: seu nota, qua indicatur, quid in rebus peruestigare debeamus.*

Quotuplicia sit argumenta. Cap. XIV.

Argumenta alia sūt
- *In eo ipso de quo agitur, & ideo insita dicuntur: vt si probes eloquentiam esse expetendam, quia est ars bene dicendi.*
- *Extrinsecus assumuntur, quæ remota vocantur: vt si idem probes, quia Aristoteles id dixit.*

4. Sed præstat scribere, cum stilus sit optimus dicendi effector.

Est autem Exercitatio triplex. { Alia orationis, Alia actionis, Alia memoria.

De imitatione. Cap. XI.

Imitationis {
- Vtilitas, quia sine ea nemo satis proficere potest.
- Ratio, siue modus. {
  - Proponatur aliquis summus in arte imitandus, quem tota mente intueamur.
  - Quæ sunt in eo summa, diligenter prosequamur.
  - Qui hanc similitudinem esse volunt, crebro de magnis rebus scribant.

Imitatio est duplex { Altera orationis de qua dictum est. Altera actionis, qua omnis deformitas in agendo semouetur.

De Inuentione. Cap. XII.

Oratoris muneræ sunt duo {
- Primum, inuenire ea, quæ valeant ad fidem faciendam: quæ speciatim sit in proposito.
- Alterũ mouere amplificando quod fit in caussis. Motus autem quatuor sunt species. {
  - Molestia de Malo { Præsenti. Imminẽti,
  - Metus,
  - Voluptas de bono { Præsenti.
  - Cupiditas { Venturo.

Mole-

Est itaque.
- *Molestia, opinio recens præsentis mali.*
- *Voluptas, opinio recens præsentis boni.*
- *Metus, opinio impendentis mali.*
- *Cupiditas, opinio venturi boni.*
- *Opinio autem est imbecilla assensio.*

Quid Inuentio, Argumentum, & Argumentatio. Cap. XIII.

Quid sit
- *Inuentio, est excogitatio argumenti.*
- *Argumentum, est probabile inuentum ad faciendam fidem.*
- *Fides, est firma opinio, quæ argumentatione gignitur.*
- *Argumentatio, est argumenti explicatio, quæ apud oratores est fusior, quàm apud dialecticos.*
- *Argumenta sumuntur ex locis.*
- *Locus: est argumenti sedes; seu nota, qua indicatur, quid in rebus peruestigare debeamus.*

Quotuplicia sit argumenta. Cap. XIV.

Argumenta alia sũt
- *In eo ipso de quo agitur, & ideo insita dicuntur: vt si probes eloquentiam esse expetendam, quia est ars benedicendi.*
- *Extrinsecus assumuntur, quæ remota vocantur: vt si idem probes, quia Aristoteles id dixit.*

De

De numero locorum. Cap. XV.

Loci,
- *Intrinseci, sunt sex decim.*
  - *A definitione.*
  - *Partim enumeratione,*
  - *Notatione,*
  - *Coniugatis,*
  - *Genere, & forma,*
  - *Similitudine, & dissimilitudine.*
  - *A contrarijs,*
  - *Adiunctis,*
  - *Antecedentibus,*
  - *Consequentibus,*
  - *Repugnantibus,*
  - *Causis, & effectis,*
  - *A comparatione,* *Maiorũ, Minorũ, Parium.*
- *Extrinseci sunt sex.*
  - *Praiudicia, Tabula,*
  - *Fama, Iusiurandum*
  - *Tormenta, Testes.*

De definitione. Cap. XVI.

Definitio,
- *Quid sit.*
  - *Est oratio qua id, quod definitum, explicat quid sit: vt ista oratio.*
  - *Doctrina bene dicendi; qua explicat quid sit Rhetorica.*
- *Quo modo fiat*
  - *1. Inuenitur aliquid commune rei qua definienda est, & alijs rebus: vt doctrina, vel ars, in definitione rhetorica.*
  - *2. Inuenitur aliquid, quo id, quod definitur, ab alijs differt, vt est, bene dicere, in allata definitione.*
  - *3. Latius definit orator, quam dialecticus, & verbis non solum proprijs, sed etiam translatis.*

Est

Est autem definitio oratori necessaria: quia sæpe explicanda est res de qua quæritur.

Argumentum à definitione hoc modo ducitur { *Si vis probare ius ciuile esse vtile, ipsum definias hoc modo: Ius ciuile est cognitio æquitatis: At cognitio æquitatis est vtilis: igitur & ius ciuile.* }

De partium distributione. Cap. XVII.

Partium distributio est, cum aliquod genus, siue totum in suas partes distribuitur: vt virtus, siue honestum, in quatuor partes, id est, in iustitiã, prudentiam fortitudinem & temperantiam.

In argumento à partiũ distributione sumendæ sunt omnes partes ita vt nulla relinquatur.

Vt si velles probare calliditatem non esse virtutem diceres, calliditas, non est iustitia, nec prudentia, nec fortitudo, nec temperantia, igitur nec virtus.

De Notatione. Cap. XVIII.

Notatio seu etymologia verborum originem inquirit.

Ea sæpe oratores, & poetæ vtuntur: hoc modo.

Consul est, qui consulit patriæ; non igitur Piso consul, qui eam euertit.

De coniugatis. Cap. XIX.

Coniugata dicuntur, quæ sunt ex verbis generis eiusdem: vt sunt, quæ orta ab vno variè commutantur: vt sapiens sapienter, sapientia.
Argumentum ducitur hoc modo; Cùm esset causa consularis, & senatoria, opus erat auxilio consulis, & senatus.
Item pietas laudanda, igitur, &, qui piè agit.

De genere, & forma. Cap. XX.

Quid sit:
- *Genus est, quod sui similes communione quadam, specie autē differentes, duas, ad plures continet partes.*
- *Partes, quas genus amplectitur forma dicuntur: vt, virtus est genus, partes sunt prudentia, &c.*
- *Forma est pars generi subiecta.*
- *A genere sic sumitur argumentum: virtutis laus in actione cōsistit, igitur & prudentia laus in actione consistit.*
- *A forma, quod iustitia est, vtique virtus est.*

De similitudine, & dissimilitudine. Cap. XXI.

Similitudo:
- *Est quæ traducit ad rem quampiam aliquid ex re dissipari simile.*
- *Ab ea sumitur argumentum hoc modo; vt morbo affecti cibi suauitatem non sentiunt, ita auari gustum laudis non habent.*

Ex

Ex dissimilitudine, seu differentia, hoc modo: si barbarorum est in diem viuere, nostra consilia sempiternum spectare debent.

De Contrarijs. Cap. XXII.

Contrariorum quatuor sunt genera.

Aduersa quae inter se maxime distant: ut — *Bellum, pax.* — *Virtus, Vitium.* — Argum.: *Bellum est perniciosum, igitur pax expetenda. Virtus sequenda, igitur vitium fugiendum.*

Priuantia sunt habitus, & eius priuatio ut — *Vita, & Mors.* — *Lux, & tenebrae.* — Argum.: *Non sunt vltores mortis. Qui vitam restituunt, si possint.*

Quae inter se cõferũtur: seu relata: ut — *Datum, acceptũ.* — *Dux miles.* — Argum.: *Si in accepto est laus, erit etiam in dato. Si discere est honestum, ergo & docere.*

Negãtia quorum unũ, negat alterum, ut — *Hoc est.* — *Hoc non est.* — Argum.: *Est probus, quare non est improbus.*

De Adiunctis. Cap. XXIII.

Adiuncta

- *Sunt ea, quæ cum re sunt coniuncta: vt* — *Tempus locus, apparatus colloquia, rubor pallor, &c.*
- *Latißimè patent, quæ sumuntur ab* — *Animo, vt virtus, vitia.* — *Corpore, vt pulchritudo, deformitas, &c.*
- *Argumentum Vesperi visus est cum gladio stipatus, &c. ergo occidit, Est incredibili virtute, constantia, & grauitate praditus, igitur fœdera non rupit.*

De antecedentibus, & consequentibus. Cap. XXIV.

Antecedentia sunt ea, quæ sic antecedunt consequentia, vt cum ipsis necessariò cohæreant: in quo ab adiunctis distinguuntur.

Argum. Ortus est Sol, igitur dies est.

Consequentia sunt, quæ rem necessariò consequuntur: vt dies est, igitur ortus est Sol: luculentam accepisse plagam declarat cicatrix.

De repugnantibus. Cap. XXV.

Repugnantia, neque certa lege, neque numero inter se dißident, quæ ratione à contrariјs, & dißimilibus discernuntur: vt amare, nocere, & lædere repugnant.

Argum. Amat illum, igitur non insectatur conuicijs, non lædit.

De

De causis. Cap. XXVI.

Causa
- *Est, qua sua vi efficit id, cuius est causa: vt ignis ardoris; cruditas morbi.*
- *Est quadruplex.*
  - *Finalis, cuius gratia fit aliquid: vt hoīs beata vita. Argum. homo est factus ad contemplandum, ergo non ad pastum.*
  - *Efficiens, à qua aliquid est; Sol idem efficit. Arg. senectus caret poculis quare, & temulentia.*
  - *Forma est ratio rei, & nota per quam res est id, quod est, & ab alijs distinguitur. Arg. Animus hominis est immortalis igitur ad æternitatem beata vita aspiret.*
  - *Materia est, ex qua, & in qua res sunt: vt statua æs. Argum. Corpus est mortale, ergo ab eo animus est seuocandus.*

De effectis. Cap. XXVII.

Effecta
- *Sunt ea, quæ orta sunt de causis: vt dies à Sole.*
- *Sunt numero totidem, quot causarum genera, cum quæuis causa suum habeat effectum.*
- *Cognoscuntur per suas causas: quoniam qualibet causa suum ostendit effectū; vt bellum est effectus pacis, quæ est finis belli: dies Solis: homo, corporis & animi.*

Argumentum sumitur hoc modo: Virtus parit laudem, ergo sequenda: voluptas infamiam gignit, igitur fugienda.

De Comparatione. Cap. XXVIII.

Hic locus tractatur tripliciter.

A comparatione maiorum: si non conuenit maius, neque minus conueniet. Vt, clari ciues Saturnini, & aliorum sanguine non se contaminarunt, imò honestarunt, igitur nec is, qui Catilinam, qui fuit ciuium interfector, occiderit.

Minorum: si quod minus videtur conuenire, conueniet etiam id, quod magis: Vt surgunt de nocte latrones, vt homines iugulent, tu, vt teipsum serues, non expergisceris?

Parium qui locus nec elationem, nec submissionem habet: vt, Non licuit Mamertius fœderatis imperare nauim, ergo nec Tauromitanis fœderatis imperare licebit.

De Argumentis remotis. Cap. XXIX.

Remota, siue assumpta dicuntur sine arte, non quod sine arte tractentur, sed quod ea non parit oratoris ars. Quæ Cicero nomine testimonij complectitur; sed Quinct. diuisit in praiudicia, testes, &c.

Quæ

Argumēta
- Quæ vt in se arte careant, ita eloquentia viribus sæpe alleuanda, & refellenda sunt.
- Olim oratores cum causas in iudicijs agebant, quæ ad hoc genus rerum pertinebant, meditata habebant: nunc iudicijs ad Iureconsultos translatis, cognoscenda sunt ad oratorum scripta intelligenda.

De præiudicijs, & testibus. Cap. XXX.

- Præiudiciorum vis omnis tribus generibus continetur.
  - Rebus, quæ aliquando ex paribus causis sunt iudicatæ, quæ exempla rectius dicuntur.
  - Iudicijs, ad ipsam causam pertinentibus, vnde etiã nomen ductum est: vt in Miloniana.
  - Aut, cum de eadem causa est pronunciatum.
- De testibus.
  - Olim oratores multa pro testibus, & contra testes dicebant: vt patet in orat. pro Flacco:
  - Nunc iudiciorum mutata ratio facit, vt ne is labor sit necessarius.

De vsu, & vtilitate locorum. Cap. XXXI.

Qui vult in dicendo excellere: habeat locos paratos & expeditos.

Vbi res ad dicendum proponitur, inspiciendi sunt diligenter omnes loci, vnde argumenta sumũtur.

Quæ ei facilè occurrent, qui locos cogitatione sepserit, & studium ac diligentiam adhibuerit.

Qui modus in argumentis adhibendus. Cap. XXXII.

Hac argumentorum copia non est imprudenter vtendum, & non solum inuenienda sed etiam iudicanda sunt.

Si quidem non semper, nec in omnibus causis, ex iisdem, argumentorum momenta sunt.

Vnde, leuia, aliena, & inutilia resecanda sunt: habeatur igitur cum iudicio selectus.

Et quia idem loci valent ad faciendam fidem, & motum: & non facile, qua ad mouendum affectus conferunt, cognoscuntur, de affectibus mouendis dicendum est.

De affectibus. Cap. XXXIII.

Maxima vis existit oratoris in hominum mentibus permouendis, quod amplificatione fit.

Amplificatio est grauior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliat in dicendo fidem.

Quæ verborum & rerum genere fit; de verbis dicetur cum de elocutione agetur.

Rerum amplificatio sumitur ex locis, qui valent ad fidem faciendam: à definitionibus conglobatis, à consequentium frequentatione, &c.

De lo-

De locis vnde sumuntur amplificationes.
à Cap, XXXIV. ad XL.

Amplificationes sumuntur,

- *A definitionibus conglobatis, cum aliquid varijs modis definitur: vt, historia est testis temporum, lux veritatis, vita memoria, & magistra vitæ.*
- *A consequentium frequentatione, cum plura consequentia conglobantur.*
- *A contrariarum rerum conflictione: vt inertes homines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, ebriosos sobrijs, dormientes vigilantibus.*
- *A dissimilium & inter se pugnantium rerum conflictione: vt in 2. Philip. O tecta ipsa misera, &c. Eum dem læderes, & laudares, & virum optimum, & hominem improbum esse diceres.*
- *A causis conglobatis, & his, quæ sunt orta de causis. cum multæ causæ, & multa effecta conglobantur.*
- *A similitudine, & exemplo, cum multa similia frequentantur, & conglobantur.*

Quæ sint ad amplificandum adhibenda.
Cap. XL.

Si causa patiatur adhiben da magna: quorum alia sũt magna.
- *Natura, vt*
  - *Diuina, cælestia.*
  - *Quæ habent causas occultas.*
  - *Quæ sũt admirabilia in terris*
- *Vsu hominum, vt sunt ea, quæ vel multum*
  - *Prosunt,* / *Obsunt.* — *hominibus*
- †
- *Horum tria sũt genera nam homines mouentur aut*
  - *charitate erga* / *Amore, erga*
    - *Deum, Parentes Patriam*
    - *Fratres, cõiuges Liberos,*
    - *Dicitur pro his* — *Retinẽdis, Amissis, Periculo: amittẽdi.*
  - *Honestate virtutis, & maximè* — *Iustitia. Liberalit.*

Quid in amplificatione seruandum.
Cap. XLI.

Vnus
- *In amplificatione nihil nimis enucleandum est: minuta est enim omnis diligentia: hic autẽ locus grandia requirit:*
- *Vnde iudicio est opus, vt videamus quo genere quaque in causa vtamur agendi.* †
- *si exornatione tractantur loci, qui*
  - *Admirationem*
  - *Expectationem,*
  - *& voluptatẽ* — *moueant,*
- *In deliberatione*
  - *Bonorum, & malorum,*
  - *Vbi exẽpla plurimũ valent* — *enumerationes.*

De iu-

De iudicijs ab
- *Accusatore, quæ ad iracundiam,*
- *Reo, quæ ad miserationem.*
- *Sed interdum ille ad misericordiam, hic ad iracundiam mouet.*

Cur quædam inuentionis præcepta ad causarum genera dentur accomodata, & de dignitate exornationis. à Cap. XLII. ad XLIX.

Genus exornationis.

- *Etsi ex supradictis locis omnis ad omnem orationem manat Inuentio.*
- *Tamen facilitati; causa seorsum præcepta de singulis generibus dantur.*
- *Est latum & spatiosum, quod non solum ad homines laudandos sed etiam animalia & anima carentia adhibeatur.*
- *Nullum est genus hac vberius ad dicendum, aut quod vtilius ciuitatibus esse possit.*
- *Conficitur hoc genus magis ad motus animi leniter tractandos, quàm ad fidem faciendã.*
- *Proprium enim laudis est res amplificare, & ornare.*
- à ca. 43
  - *Ante vitã*
    - *Parentibus*
    - *Patria.*
    - *Maioribus*
    - *Respondit eorum virtuti.*
    - *Nobilitauit genus suis factis,*
  - *Huc pertinent, oracula, responsa, & signa, quæ futuram claritatem indi carunt.*

'n vi-
'a à be-
ris.

ca. 44.

Externis, vt sunt
- Educatio, Opes, diuitia, Potentia, Propinqui, Gratia, &c.
  - Habuit, bene vsus est non superbè, &c.
  - Non habuit, patiëter tulit, vel amisit.

Corporis, vt
- Forma quæ præcipuè laudatur, cùm sit virtutis signũ:
- Viribus, Valetudine, &c.
  - Sed horũ leuior est laus: quæ virtute non proficiscitur.

Animi, seu à virtute, quæ vel est ca. 45.
- Virtus cognitionis vt
  - Prudentia, quæ est rerũ expetendarum & fugiẽdarum, sciẽtia.
  - Sapiẽtia: quæ est rerum diuinarũ humanarũque sciẽtia cuius comites sunt.
    - Dialectica,
    - Eloquẽtia.
  - Huc pertinent studia omniũ bonarum artium.
- Iustitia quæ dat cuique suum cu-
  - Religio in Deũ
  - Pietas in parentes,

Su-

Laudationes loci

Actionis cuius partes sūt. — ius partes sūt. — Fides in rebus creditis. Lenitas amicitia.

Fortitudo, qua labores, & pericula cum ratione suscibit.

Temperantia, qua libidines frænat.

ca. 46. — Verecundia qua est virtutum custos.

Sumitur laus à loco virtutis.

Si cuiq; virtuti propria laus à proprio off & munere sūpta tribuatur.

Si res gesta laboriosa, cum periculo, sine spe præmij, & aliorum causa sumpta laudentur.

Si aduersi casus patienter, & sapienter tolerati.

ca. 47. — Si sumantur laudanda, quę sint — Nouitate magna, Magnitudine præstantia, Genere ipso singularia;

Si cum alijs præstantibus viris fiat comparatio.

ca. 48. — A tempore post vitam considerantur — Genus impium mortis,

Quæ mortem consecuta sūt: ut — Habiti honores, Decreta virtutis præmia, Res gesta hominum iudicio comprobata. Filior institutio. artiū inuentio, & instituta.

De

De laude vrbium. Cap. XLIX.

Laudātur vrbes à
- *Conditoribus,*
- *Vetustate,*
- *Viris illustribus & eorum gestis*
- *A situ, & munitione.*

De deliberatione. Cap. L.

- *Præcepta de exornatione tradita conferunt etiam ad sententiam dicendum: quia quæ laudantur suaderi solent:*
- *In deliberando finis est dignitas, ad quem omnia referuntur in consilio dando.*
- *In suadendo, & dissuadendo tria spectanda sunt,*
  - *Quid sit, de quo deliberetur.*
  - *Qui sint, qui deliberent.*
  - *Quis sit, qui suadeat.*

De re, de qua deliberatur. Cap. LI.

De re
- *Aut certum est posse fieri. & tunc potest esse dubium de*
  - *Tempore, &*
  - *Modo.*
- *Aut incertum: & tunc solemus prius ostendere.*
  - *Etiam si fieri possit, non debere.*
  - *Deinde non posse fieri.*

In suadendo tres sunt partes
- *1. Fieri posse, & facile: quia difficilia sunt perinde, ac si fieri non possent.*
- *2. Esse honestum.*
- *3. Esse vtile, vbi etiam magnitudo demonstratur, in qua etiam necessitas apparet.*

De

De his qui deliberant. Cap. LII.

Diuersi sunt deliberantium animi, siue plures, siue singuli deliberent; quia †

Ut — *Pluribus multum intereſt, an Senatus, Populus, Romani, an Galli deliberent.* *Singulis an Cato, Cicero, Cæſar: ideò †*

† Intuenda ſunt — *Sexus, Dignitas, Aetas, Et maximè mores.* *Duo enim ſunt hominum generas: Alterū agreſte, quod antefert vtilitatem honeſtati. Alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponit.*

De prima parte ſuadendi. Cap. LIII.

Honeſtas — *Mirabiles ſui amores excitaret si oculis cerneretur, ſed ob vitiatam naturam cohortatione eſt opus.*

Honeſtatem apud. — *Homines honeſtos facile eſt perſuadere; ad apud Turpes nō itē: unde nō ſunt apertè obiurgandi: ſed moueri poſſunt. A laude & vtilitate futura. Vulgi op. Obijciendo metum. quo homines leuiſſimi facile terrentur.*

Inter

Interdũ quaeritur, quid sit honestius; sed
- *Officium, quod scientia & cognitione continetur, postponatur.*
- *Officio quo hominũ societas & conseruatur cuius partes sunt officium erga*
  - *Deum,*
  - *Patriam,*
  - *Parentes,*
  - *Et sic deinceps.*

De vtilitate. Cap. LIV.

Vtilitatis partes pro
- *Eo, qui suadet sunt*
  - *Facile,*
  - *Magnum,*
  - *Iucundum,*
  - *Sine periculo*
- *Eo, qui dissuadet sunt*
  - *Difficile,*
  - *Paruum,*
  - *Iniucũdum,*
  - *Periculosum*

Solet etiam quaeri, vtrũ vtilius. †

†

Cũ vtilitatis species cum honestate certat: Qui
- *Vtilitatem defendit enumerabit.*
- *Honestatẽ tuetur, numerabit.*
  - *Commoda pacis, opem potentiae, & res quarũ fructum vtilitate metimur.*
  - *Item quae incommoda contrariorum.*
  - *Maiorum exempla, cum periculo gloriosa.*
  - *Posteritatis memoriam augebit.*
  - *Vtilitatem ex laude nasci ostendet, & cum dignitate esse coniunctam:*

Exer-

Exercitatio defendendi vtilitatem contra honestatem est vtilis in scholis: quia iniquorum ratio cognoscenda est, vt melius æqua tueamur.

De eo qui suadet. Cap. LV.

Suadere & dissuadere, est viri
- *Sapientis,*
- *Honesti, &*
- *Diserti.*

qui possit
- *Mente prouidere,*
- *Auctoritate probare.*
- *Oratione persuadere.*

Cuius viri
- *Vita illustris,*
- *Clarum genus,*
- *Aetas, &*
- *Dignitas.*

Expectationem afferũt; sed videndum est, ne quæ dicuntur, ab eo, qui dicit, dissentiant †

† *At his contraria.*
- *Summissiorem quendam modum postulant;*
- *Nam, quæ in aliis libertas est, in aliis licentia vocatur.*
- *Et quibusdam sufficit auctoritas: quosdam ratio ipsa egregiè tuetur.*

Quædã in deliberatione seruanda. Cap. LVI.

- *Ad consilium dandum, caput est, nosse Rempublicam.*
- *Ad dicendum probabiliter oportet noscere mores ciuitatis.*
- *Qui, quia mutantur, etiam orationis genus mutandum erit.*

In Se-

In Senatu
- Sine maiori apparatu dicendum.
- Sapiens enim est consilium: & alijs dicendi dandus est locus.
- Vitanda est ingenij, ostentationisq; suspicio.

Concio
- Omnem orationis — Vim, Grauitatem, Varietatemque — desiderat.
- Et eius maxima pars ad animorum motus admouenda est.

Ad persuadendum vim maximam habent exemplo.
- Aut recentium, quo notiora sunt:
- Aut veterum, quo plus autoritatis habent.

De his, quæ iudicijs accomodata sunt nihil est dicendum,
- Quia eorum mutata est ratio, & ita minus sunt necessaria.
- Et ex supradictis locis intelligi possunt.
- Et ex ijs, quæ de partibus orationis dicuntur.

Finis Tabularum Libri Primi.

TABV-

TABVLÆ LIBRI Secundi.

De Dispositione. Cap. I.

Dispositio

EST oratori maxime necessaria: non secus ac Duci exercitus instructione confuse, & perturbate dicat.

Est autem dispositio, rerum inuentarum distributio.

Cuius in infinita quaestione ordo est fere idem, qui expositus locorum.

In definita adhibenda sunt etiam, quae ad motum animorum pertinent, quo fit ut utamur.

- *Exordio, in quo fit motus.*
- *Narratione, & Confirmatione, quae docent.*
- *Peroratione, qua fit motus.*

De exordio. Cap. II.

Exordium.

Est oratio animum auditoris idoneè comparans ad reliquam dictionem:

Quod tribus maxime rebus fiet, scilicet, si auditorem

- *Beneuolum,*
- *Attentum,*
- *Docilemque fecerimus.*

- **Auditor**
  - *Beneuole audiet, si captabitur beneuolentia †*
    - † a persona
      - *Nostra,*
      - *Auditorum,*
      - *Aduersariorū,*
      - Quod fiet narrando.
        - *Merita,*
        - *Officia,*
        - *Virtutes*
        - *Et cōtraria in aduersarios conferendo.*
  - *Attēte, si de*
    - *Magnis,*
    - *Necessarijs,*
    - *Vtilibus rebus, etiam ipsis auditoribus, nos esse dicturos promittemus.*
  - *Intelligenter, si*
    - *De qua re sumus dicturi ostendemus.*
    - *Proposuerimus, & breuiter distribuerimus,*
    - *Definiuerimus.*

De generibus caussarum. Cap. III.

- *Caussarum genera pro quarum ratione variè exordiendū est, sunt quinque:*
  - *Honestum, quod per se conciliat animum auditoris:*
  - *Dubium, vel anceps, in quo opus est beneuolentia.*
  - *Obscurum, quod docilitatem requirit.*
  - *Humile, quod attentionem postulat:*
  - *Admirabile, quod est præter hominum opinionem: sub quo etiā turpe continetur, quod insinuationem postulat:*
  - *Qua latēter animū auditoris occupat.*
    - *Qua vtimur*
      - *Si causa, vel persona sit turpis, quorū alterū, alterū iuuabit.*
      - *Si animi auditorū aduersariorū orōne sint occupati, vel fatigati.*

Si sint

Si sint defessi, quos recreabimus { *Spe breuitatis,*
Si promittemus aduersariorum argumenta confutaturos:
Si vrbanitatem opportunam adhibebimus. }

Cuiusmodi exordia esse debeant. Cap. IV.

Bona erunt exordia, si { *Accurata & acuta,*
Instructa sententijs, & apta verbis.
Sint caussarum propria
Sumantur ex ijs causæ locis, qui valeant ad leniter alliciendum & incitādū auditorem quo maxime exordia spectant. }

De vitijs exordij. Cap. V.

Exordiorū vitia sūt septem. { *Vulgare quod in plures caussas potest accommodari.*
Commune quod etiam in contrariam partem caussæ potest conuenire.
Commutabile, quod potest ab aduersario leuiter mutatum, ex contraria parte dici.
Longum quod pluribus verbis, vltra quā satis est producitur.
Separatim, quod non ex ipsa causa ductum est, nec tanquam membrum est ei annexum.
Translatum, quod aliud conficit, quam caussa genus postulat.
Contra præcepta, quod nihil eorum efficit, quorum caussa de exordijs præcepta traduntur. }

De exordio in genere iudiciali.
Cap. VI.

In hoc genere:
- *Curandum est, vt exordia ex visceribus causa sumantur.*
- *Laudatio, & conciliatio iudicis ad vtilitatem caussa coniungantur.*
- *Allegantur pro honestis, dignitas, pro humilibus, iustitia, pro lasis, seueritas, pro infelicibus, misericordia, &c.*
- *Interdum remouetur metus, interdum vero adhibetur.*
- *Non est ostendanda cura in principio*
- *In honestis, & paruis, atque frequentibus caussis non adhibetur exordium.*

De exordio in exornatione, & deliberatione.
Cap. VII.

In hoc genere:
- *Exordia sunt maxime libera, & ex re vicina & longe remota duci possunt.*
- *Sape nulla, aut breuia esse debent, cum non supplex, sed hortator veniat orator.*
- *Cum principio vtetur, proponat*
  - *Qua mente sit dicturus,*
  - *Quibus de rebus,*
  - *Quid velit,*
  - *Hortetur ad se breuiter dicentem audiendum.*

De

De Narratione. Cap. VIII.

Narratio, est rerum explicatio, & quædam quasi sedes, ac fundamentum constituendæ fidei. †

† *Quæ tribus rebus constat:*

- † *Breuitate: erit breuis, perspicua, si*
  - *Constet simplicibus verbis;*
  - *Semel vnaquæq; res dicatur;*
  - *Resecentur, quæ non cognitioni, nec vtilitati detrahant.*
  - *Breuitas tamen non sit inornata, & indocta.*
- † *Perspicuitate: erit probabilis si*
  - *Verbis inusitatis vtemur;*
  - *Ordo temporũ seruetur.*
  - *Non interrupte narrabitur.*
- *Probabilitate: erit probabilis si*
  - *Quæ narrantur, personis locis, & rebus conuenient;*
  - *Cuiuscunq; euenti caussa ponetur, & testata dici videbuntur;*
  - *Cum opinione, lege, religione erit coniuncta;*
  - *Probitas narrantis.*
  - *Antiquitas narrantis veritas, & vita fides significabitur.*

Per

Per hac efficitur vt auditor { *Intelligat, Meminerit, Credat.*

Sit etiam iucũda & suauis; talis erit si continebit { *Admirationes, Expectationes, Motus animorum, Colloquia personarum, Doloris latitias, &c.*

Quando narratione vtendum sit. Cap. IX.

In {
- *In iudicijs non est opus narratione, si res sit nota vel aduersarius narrauit.*
- *Exornatione, nulla narratio necessario sequitur exordium: sed aliqua in recensendis factis post incidere.*
- *Deliberatione, nulla est narratio, cum narratio sit præteritorum; extrinsecus tamen in deliberatione multa narrari possunt.*
- *Priuata deliberatio certe nunquam narrationem exigit:*
- *In concionibus sæpe illa, quæ ordinem rei decet est necessaria.*

De Confirmatione. Cap. X.

Confirmatio {
- *Est in qua firmamenta caussæ afferuntur: dum quæ contra nos sunt, refellimus, & nostra confirmamus.*
- *Confirmatio, & confutatio, natura, tractatione & vtilitate sunt coniuncta.*
- *Tota spes vincendi, & ratio persuadendi in hac parte est sita; cum in ea nostra confirmemus, & contraria soluamus.*
- *Vtrumq; commode fieri potest, cum caussæ constitutio, siue status cognoscitur.*

Quid

Quid sit status. Cap. XI.

Status.
- *Est quaestio, quae ex prima caussarum conflictione nascitur.*
- *Vt si intentio accusatoris sit coniurasti cum Catilina; depulsio defensoris, non coniuraui, est quaestio, an côiurauerit.*
- *Quae quaestio vocatur constitutio, & status.*
- *Dicitur status, quod ibi sit primus caussa cõgressus, vel quod in eo caussa sistat.*

Quot sint status. Cap. XII.

Cum tria sint, quae in omni disputatione quaeruntur sit nec ne, quid sit, quale sit, †

† Tres etiã sũt status,
- *An sit: an Clodius insidiatus sit Miloni: vbi opus est coniectura, & ideo coniecturalis dicitur:*
- *Quid sit aliquid, & quo nomine afficiendũ; vt fuerit Caesar tyrannus, vel Rex: qui dicitur status definitionis.*
- *Quale sit, & dicitur qualitatis: vbi quęritur de* Vtilitate, Honestate, Aequitate, Et de contrarijs.

Qualitatis partes sunt duae.
- *Absoluta, cum id, quod factum est nulla ratione extrinsecus petita recte factum esse demonstratur.*
- *Assumptiua, cum aliquid necessario fieri assumitur, & praebetur recte factum.*

De ratione, firmamento, & iudicatione. Cap. XIII.

In statibus

Ratio dicitur ea, qua affertur à reo depellendi criminis caussa sine qua, non haberet quid defenderet.

Firmamentum, quod affertur contra ad labefactandum rationem, sine, quo accusatio stare non potest.

Ex vtriusque conflictione, & concursu oritur quaestio quadam.

Iudicatio est quaestio illa, qua oritur ex ista conflictione sic dicta, quod in iudicium veniat.

Ad iudicationem omnis ratio totius orationis conferenda est: ac propterea repetienda est.

In coniunctura nulla est disceptatio quia cum negatur factũ, nõ redditur ratio.

Vnde in caussis coniecturalibus, eadẽ est prima quaestio, & disceptatio extrema.

Quae, & quot quaestiones oriantur ex scripto, & quo statu contineantur. Cap. XIV.

Ex scripti interpretatione quatuor modis

Cum defenditur scriptum non dicere, quod aduersarius vult: dicitur ambiguum.

Cum scripto opponitur voluntas scriptoris: discrepantia scripta, & voluntatis.

Cum

dis oritur contentio: vel { *Cum scripto, contrarium scriptum affertur: scriptura contraria.*
Cum ex eo, quod est scriptum, aliud scriptum deducitur; quod ratiocinatione fit: dicitur ratiocinatio.
Hæc quattuor controuersiarum genera semper in qualitatis statum cadunt.

Quomodo status tractentur. Cap. XV.

Indicatione constituta, eam sibi ob oculos proponat orator.

Quo omnes argumentationes ex locis reperta conijciantur.

Quos locos, qui habebit in mente defixos, omnia videbit, quæ in proposita dici possint.

Argumenta ita collocabit, vt firmissima in principio, quæ excellunt in extremo loco, mediocria in medio ponantur: vitiosa nullibi.

De Argumentatione. Cap. XVI.

{ *Argumentatio est argumenti explicatio, vel artificiosa expolitio: cuius partes sunt* { *Ratiocinatio, Inductio, Enthymema, Exemplum.*

Quæ cõficitur ex locis: si certa aut probabilia sumpseris, quibus efficias, vt quod dubium, aut minus probabilis est, probabile videatur.

Pro certis hæc habemus.
- *Primum, quæ sensibus percipiuntur: vt quæ videmus, audimus, &c.*
- *Deinde quæ communi opinione, & sententia sunt cõprobata.*
- *Præterea, quæ legibus cauta sunt quæ in mores recepta.*
- *Et denique id, quod est probatum, cui aduersarius non contradicit.*

Probabilium genera sunt tria.
- *Vnum firmissimum, quod fore semper accidit: vt liberos a parentibus amari.*
- *Alterum velut propensius: eum qui valet in crastinum peruenturum.*
- *Tertium, tantũ non repugnans: vt in domo furtum factũ ab eo qui domi fuit.*

De ratiocinatione. Cap. XVII.

Ratiocinatio, quam Græci syllogismum, & Epicherema vocant, constat,
- *Propositione, per quam locus ponitur, ex quo tota vis ratiocinationis emanat.*
- *Propositionis confirmatione.*
- *Assumptione, qua, quod ex propositione ad ostendendum pertinet, assumitur.*
- *Assumptionis approbatione.*
- *Complexione, qua, quod conficitur ex omni argumentatione, breuiter exponitur.*

Quot sint partes ratiocinationis. Cap. XVIII.

Parum refert, siue tripartitam siue quinquepartitam dicas.
Commodior tamen est illa partitio, qua in tres partes distributa est, ita vt propositio & assumptio cum suis probationibus duas faciant partes.
Si probationes seorsum sumantur, erit quinque partita.
Cum propositio, & assumptio sunt nota, conficitur, ratiocinatio missis confirmationibus.
Non semper incipiendum est à propositione, sed etiã a complexione, & assumptione, vt videtur similitudo satietatis mater.

De Enthymemate. Cap. XIX.

Enthymema.
- *Est imperfectus syllogismus: vel syllogismi pars.*
- *Vnde, si vna ratiocinationis pars auferatur, fiet enthymema: vt eloquentia est ars, igitur expetenda*
- *Optimum enthymema illud est, quod fit ex pugnantibus, & quod etiam soliũ enthymema, quidam per excellentiam vocant.*
- *Vt quem alienum fidum inuenies, si tuis hostis fueris.*
- *Enthymema, latinè commentum, & commentatio: quo nomine, bipartita signi ficatur argumentatio: sic dicta, quod in animo maneat illa pars præterita.*

De Inductione. Cap. XX.

Inductio.

Est oratio, qua ex rebus non dubijs captat offensionem auditorum; qua assensione facit, vt dubia propter similitudinem rerum, quibus assenserint, probentur.

Vel est argumentatio, qua ex pluribus collationibus peruenit, quo vult.

Fit interrogatione, & responsione oratorijs, hoc modo.

- *Quod pomum generosissimum? puto quod optimum.*
- *Et equus? qui velocissimus.*
- *Et plura in eundem modum deinde id, cuius gratia illa posita sũt.*
- *Ita hominum, non qui claritate nascendi, sed qui virtute maxime excellit, erit generosissimus.*

Hic modus argumẽtandi est poetis frequẽs quo Socrates plurimũ vsus est.

Sed sunt duo diligenter cauenda.

- *Primum, vt quæ sumuntur eiusmodi sint, vt sit necesse concedi.*
- *Deinde, id cuius confirmanda causa fit inductio, sit ijs, quæ sumuntur simile.*

De Exemplo. Cap. XXI.

Est inductio imperfecta, vel inductio rhetorica.

In

Exemplum

In quo, ab vno simili argumentamur ad aliud.

Vt, Milo non est condemnandus quod hominem necauerit, cum nec etiam Horatius condemnatus fuerit.

Differt ab enthymemate, & ratiocinatione, quia in his semper aliquid vniuersale sumitur, aut concluditur; ab inductione, quia ab vna tãtum re simili procedit.

Vnde fit, vt sit quartum argumentationis genus.

De Epicheremate. Cap. XXII.

Græci interdum argumentationem vocant Epicherema.

Et nonnunquam eam, quam Cicero ratiocinationem appellat.

Aliquando vere Epicherema vocatur breuis ratiocinatio, cui⁹ omnes partes in vnã conferuntur: vt si dicas. Sine caussa seruus Dominũ accuset? Quæ argumẽtatio addẽdo alias partes, ad ratiocinationem reducitur

De Sorite. Cap. XXIII.

Multas argumentationes aceruatim conuoluit, & amplectitur; vnde nomen accepit: latine, acerualis.

Vt, quod est bonũ est expetendũ: quod expetendũ, approbandum; quod ap-

 probant.

probandum, laudabile, ergo quod bonum erit laudabile.

Sorites. *In hoc argumento, quod Dialectici à primo ad vltimum vocant, quasi per quosdam gradus & varias ratiocinationes ad cõplexionem.*

De Dilemma. Cap. XXIV.

Dilemma,

Est, in qua vtrum concesseris reprehenditur: vt si implacabiles sunt iracundia summa acerbitas: si autem exorabiles summa leuitas.

Dicitur dilemma, quod ita vtrunque premat, vt ex altera parte capiat aduersarium; vnde cornutus etiam syllogismus solet vocari: Cic. comprehensionem appellat.

Si verum sit, non potest reprehendi: si falsum, diluitur, aut conuersione, aut alterius partis infirmatione.

Est itaque dilemma ratiocinatio imperfecta, quæ ducitur à duabus partibus contrarijs, cui si addatur assumptio, fiet ratiocinatio perfecta.

De Confutatione. Cap. XXV.

Refutatio aliquando sumitur pro tota actione defensoris, aliquãdo pro ea parte orationis, qua dicta ab aduersario dissoluuntur, quæ proprie reprehensio dicitur.

Est

Est autem reprehensio qua aduersariorum confirmatio aut
- *Diluitur, aut*
- *Infirmatur, aut*
- *Eluatur.*

Hac eodem inuentionis fonte vtetur, quo vtitur confirmatio ijsdem, scilicet locis.

Quæ cōtra ab aduersario dicuntur, tolluntur, aut
- *Totum quod sumptum est, negando aut*
- *Dicendo sumpta esse dubia, vel falsa pro veris, & certis.*
- *Non effici ex sumptis, quod concluditur*
- *Postea singula soluenda sunt.*

Quomodo argumentationes oratoriæ sint tractandæ. Cap. XXVI.

Argumentandi ratio.
- *In oratione interdum sunt ratiocinationes breuiter conclusæ, & aperta enthymemata & inductiones:*
- *Quod, vt reprehendendum non est ita cauendum est, ne syllogismorum, & enthymematū turba sit conferta & eodem modo semper conclusa oratio.*
- *Adhibeatur ergo in argumentando varietas, & iucunda quadam distinctio, & verborum, ac sententiarum exornatio.*

De Peroratione. Cap. XXVII.

- *Cuius locus proprius est in Peroratione. sed, & alibi adhibetur, vt post rem cōfirmatam, vel reprehensam.*

Amplificatione.

Omnes affectus hic concitãdi sunt; etiam alibi sed breuius.

Hic omnes eloquentiæ fontes aperiendi, vt non solum beneuoli auditores se dedant; sed etiam repugnantes trahantur.

Iuuant ad hoc efficiendum, quæ de amplificatione, lib. 1. dicta sunt.

Caput est, vt orator prius in se motus excitet.

Valent etiam ad excitandum rerum absentium imagines, ita repræsentatæ, quasi oculis cernantur.

Quæ nunquam laudatori, & suasori non sæpe accusatori sæpius, quàm reo est necessaria.

Enumeratione.

Cuius duo sunt tempora: alterum si diffidas memoriæ auditorum; alterum si frequentatis firmamentis, causa vim habitura sit maiorem.

Repetitio fiat per capita, ne videatur altera oratio.

Repetantur cum pondere verborum & sententiarum, ita vt non sit recta, sed variata repetitio.

In enumeratione vitanda est ostentatio memoriæ.

Finis Tabularum Libri Secundi.

TABVLÆ Libri Tertij.

De Elocutione. Cap. I.

HOC libro agitur de Elocutione, in qua orator debet excellere.

Vnde ab eloquendo, gracè Rhetor, latinè Eloquens nominatur: & eloquendi vis ei soli conceditur.

Eloqui autem est omnia, quæ mente conceperis, promere, atque ad audientes proferre.

Hoc maximè arte docetur; hoc studium, & exercitationem & imitationem requirit: hoc maximè orator est oratore præstantior.

Eloquens autem dicitur, qui ita dicit, vt
- *Probet, quod necessitatis,*
- *Delectet, suauitatis,*
- *Flectat, victoriæ.*

Quæ in Elocutione spectanda sint. Cap. II.

In Elocutione spectatur vt dicamus.
- *Latine. Plane,*
  - *Sed de ratione puri dilucidiq; sermonis non est hic præcipiẽdi locus: traditur enim doctrina puerili.*
- *Ornate, & ad id quod agitur apte, & cõgruẽter.*
  - *Harũ partiũ,*
    - *Altera dici postulat ornate:*
    - *Altera hanc habet vim, vt oratio*
      - *sit iucunda,*
      - *In sensu influat,*
      - *Pluribus rebus sit instructa.*

De Ornatu. Cap. III.

Oratio.

- *Ornatur genere primum & quasi colore quodam, & succo*
  - *ut sit*
    - *Grauis, Suauis, Erudita, Liberalis, Admirabilis, Polita.*
      - *Sensus, et dolores habeat quantum opus sit;*
      - *Quod non est singulorum articulorum sed in toto hac spectantur corpore.*
- *Genus dicendi eligendum est, quod*
  - *Maximè teneat, eos qui audiunt.*
  - *Quod non solum delectet,*
  - *Sed etiam sine satietate delectet.*
- *Sed volenti ornatè dicere,*
  - *Silua rerum primum ac sententiarum comparanda est.*
  - *Rerum enim copia, verborum copiam gignit.*
  - *Et si est in rebus honestas, in verbis etiam est splendor quidam.*

De Ornatu orationis. Cap. IV.

- *Omnis oratio conficitur ex verbis quorum vel*
  - *Simpliciter, vel cõiuncte cõsideratur,*
    - *vnde ornatus est vel in*
      - *Singulis verbis, vel in cõiunctis, & continuatis vel*
        - *Propriis, & vna cũ rebus natis aut nouatis, & quasi factis.*

De

De verbis simplicibus. Cap. V.

- *Verba simplicia natura, alia sunt.*
  - *Consonantiora, vt moderatio, quam modestia.*
  - *Grandiora, vt optimus, quã bonus.*
  - *Nitidiora, vt bos, quam vacca*
  - *Alia his contraria.*
    - *Vt enim syllabæ è literis melius sonantib' clariores sunt: ita verba et syllabis, magis vocalia*
    - *Et quò plus quæq; spiritus habet, eò pulchrier*
    - *Et quod facit syllabarum, idem verborum copulatio, vt vnum alij iunctum melius sonet.*
    - *Maximè exclamant, aut sano sunt iucundissima.*
    - *Et honesta turpibus potiora sunt, sordidis in oratione erudita non est locus.*
    - *Clara verò, & sublimia materia modo cernẽda sunt.*
    - *Quod enim alibi magnificum, tumidum alibi humilia circa res magnas apta sunt circa res minores.*
    - *Sed hæc aurium iudicio ponderanda sunt, in quo etiam consuetudo bene loquendi valet.*

- *Verba quæ orator ad orationem ornandum affert.*
  - *Aut sunt inusitata,*
  - *Aut nouata.*
  - *Aut translata.*

De

De verbis inusitatis. Cap. VI.

Inusitata sunt.
- *Verba prisca, & vetusta, & ab vsu intermissa.*
- *Quæ sunt poetarum licentia liberiora, quàm oratorum.*
- *Quo ornaméto vnicè Virgilius vsus est.*
- *Habet etiam in oratione poeticum verbum dignitatem, si raro, & suo loco adhibeatur; vt effari, soboles, nuncupari, & alia quibus grandior, & antiquior oratio videri potest.*

De verbis nouis. Cap. VII.

Noua verba sunt, quæ ab eo, qui dicit gignuntur. — *Quæ fiunt aut*
- *Similitudine, vt Syllaturis, Fimbriaturis ad similitudinem verbi, proscripturit.*
- *Imitatione, vt tinnio, rugio, clangor, & similia.*
- *Inflexione: vt à bibosus: inflexit laberius mimographus.*
- *Adiunctione: vt versuti loquus, expectorare: Græcis magis concessum est verba fingare, sed tamen aliquando audendum est.*
- *Si quid durius finxeris præmunies, dicédo, vt ita dicam; si licet dicere; quodãmodo, &c.*

De Tropis. Cap. VIII.

Tropus. — *Est verbi, vel sermonis a propria significatione in alienam cũ virtute mutatio.* — *Vt cũ dicimus* — *Latas segetes: Verbum, Latus, ab homine ad segetes transfertur.*

Tropi sunt numero 11. In vno verbo septem, metaphora, synecdoche, &c.

In oratione quatuor. Allegoria, Periphrasis, &c.

De Metaphora, Cap. IX.

Metaphora — *Quæ latine, translatio, dicitur, fit cum verbum transfertur è loco, in quo propriũ est in eum vbi non proprium aut translatum melius proprio est. Fit ergo aut.* —

Necessitatis causa, cum deest verbum proprium: vt gemmare vites: homo durus & asper.

Aut quia est significantius, vt incensus ira, lapsus errore.

Aut quia decentius, & ornatius: vt lumẽ orationis, flumen eloquentiæ.

Causa

Causa cur delectemur translatis verbis, cum ad sunt propria, est, quod trãslatio sit similitudo ad vnum verbum contracta: similitudine autem mirificè capiuntur animi

Translatio, & similitudo differunt quod illa comparat aliquid rei, quam volumus exprimere: fecit vt leo, hac pro re ipsa ponitur homo est leo.

Quotuplex.sit translatio. Caq. X.

Metaphora est quadruplex.

Cum ab animali ad animal sit trãslatio: vt si dicas hominem latrare.

Cùm inanima pro inanimis sumuntur: vt, contentu virtutum nihil est suauius.

Cùm pro rebus animalibus inanima vt duo fulmina belli Scipiades.

Cùm animata, pro inanimis, vt, Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

Sed mira sublimitas in translatione est, cum rebus sensu carentibus actum, & animos damus.

Quid gladius in acie Pharsalica agebat? Fugienda est dissimilitudo, qualis est in has, cœli, ingentes fornices

Ne longè simile ducatur: non syrtim patrimonij, sed potius scopulum dixerim: non Charybdim, sed voraginem bonorum.

Ne sit humilis, vt saxea verruca.

Qua

nec maior quàm res postulat: ut tempestas comessationis: nec minor, ut, comessatio tempestatis.

Quæ sint in Metaphora animaduertenda.

Non sit frequens, & immodicus usus, qui potius obscurat orationē, quàm illustret: continuus, in allegoriam, & ænigma migrat.

Quod si vereare ne sit durior, mollitur dicendo: ut ita dicam, debet enim translatio esse verecunda ut precario, nō vi venisse videatur.

Non omnes, quæ poetis conceduntur, etiam oratoribus concessa sunt; unde orator non diceret; aues pennis remigrare, pastorē populi, &c

De Synecdoche. Cap. XI.

Synecdoche seu intellectio fit, cū significatur.

Ex parte totum: ex puppi nauis, ensis ex mucrone.

Ex uno plures: Romanus prelio victor, hostis habet muros.

Ex forma, seu specie genus, Sabellicus sus, pro quouis.

Ex materia res uniuersa, pinu, nauis, auro, aurea pecunia, ferro, gladius.

Ex toto pars, fontemignemq; ferebat.

Ex pluribus unus: oratores visi sumus.

Ex genere pars illi subiecta, ut ales, pro aquila.

Exan

Ex antecedentibus consequentia: vt aratra iugo referũt suspẽsa iuuẽci.
An translatio permouendis animis, & variandis ac sua oculis subijciendis rebus inseruit.
Ita Synecdoche ad variandum sermonem: sed omnia liberiora Poetis quàm oratoribus.

De Metonymia. Cap. XII.

Metonymia seu denominatio demonstrat.

Per causas effecta: vt, dona laborata Cereris: Platonem legi, id est, eius scripta.
Ex effectis causas: cum scelus cõprehensum dicimus pro scelerato: mortem pallidam, timorem mæstum.
Ex eo quod continet id quod continetur: sic morata vrbes sæculum felix: Roma pro Romanis.
Et possessore res possessas, Ardet Vcalegon, id est, eius domus.
Et signo res, toga pro pace: fasces, pro magistratu. Hanc Rhetores hypallegen vocant.

De Antonomasia. Cap. XIII.

Pronominatio ponit aliquid pro nomine: vt euersor Carthaginis, pro Scipione: Romanæ eloquentiæ princeps, pro Cicerone.

Epithe-

Epitheton latine appositum, nõ est tropus, quia nihil vertit. Necesse est enim vt id quod est appositum si à proprio diuiseris, per se significet, & faciat antonomasiam, quod non facit epitheton.

Antonomasia. se u.

Apposito frequentius, & liberius vtuntur poetæ, modò conueniat verbo, cui apponitur, quam oratores: vnde illi dicunt, dentes albi humida vina; quæ apud oratores reddundant.

Quod si epitheton aliquid efficiat vt in his; O abominandum scelus, ò deformem libidinem, non redundat.

Exornatur autem translatis; vt cupiditas effrenata; insanæ substructiones & alijs adiunctis tropis: turpis egestas, tristis senectus.

Vnde sine appositis nuda, & incompta est oratio; sed ne oneretur multis quia fit longa, & impedita.

De Onomatopœia. Cap. XIV.

Onomatopęia. Nominatio.

Onomatopœia, est fictio nominis.

Apud Grecos inter maximas habetur virtutes; Latinis vix permititur.

Verùm, qui primi sermonem fecerunt multa finxerunt nomina: vt mugitus, sibilus, murmur.

At nunc raro, & cum magno iudicio hoc genere est vtẽdum, ne noui verbi assiduitas odium pariat.

Sed

Sed si quis commodè, & rarò vtatur, exornat orationem.

De Catachresi. Cap. XV.

Cacachresis seu abusio. — *Est, qua verbo simili, & propinquo pro certo, & proprio vtimur.*

Vt, vires hominis breues, longum consilium; grauis oratio pro magna: minutus animus, pro paruo. Sic, pixides, cuiuscunque materia sunt.

Abutimur verbis propinquis, non solum cum res carent nomine, vt cum parricidam, matris interfectorem vocamus; sed etiam cum habent, vt equum ædificant: oculis perlegunt.

Hoc differt abusio à translatione, quod sit licentior, & audacior, licet non sit impudens.

De Metalepsi. Cap. XVI.

Metalepsis idem. — *Transumptio, ex alio in aliud veluti viam præstat post aliquot aristat mirabo mea regna, per aristas spicas, & p has segetes, et annos intelligimus.*

Tropus rarissimus, & maximè improprius.

De Allegoria. Cap. XVII.

Latinè, inuersio, aliud verbis, aliud sensu ostendit, ac etiam contrarium tempus est æquum spumantia soluere colla.

Habet

Allegoria,
- Habet vsum frequentem in oratione sed, plerumque apertis permiscetur verbis ita, vt non sit perpetua allegoria.
- Genus permistum est frequentissimum.
- Illud verò speciosissimum genus orationis, in quo similitudinis, allegoria, & translationis gratia permista est.
- Cauendum est, vt quo genere cœperit translationis, eodem finias: vnde non incipias ab incẽdio, & finis, tẽpestate.
- Seruit allegoria etiam in quotidiano sermone freqaentissimè.
- Allegoria, si sit obscura, fit vitium quod dicitur ænigma. quod tamen poetæ interdum, oratores nunquam vtuntur

De Ironia. Cap. XVIII.

Ironia: Quam illusionem vocant, non solum aliud sensu, & aliud verbis ostendit, sed etiam contrarium, quæ cognoscitur, aut:
- Pronunciatione,
- Aut persona,
- Aut rei natura.

De Periphrasi. Cap. XIX.

Periphrasis.
- Est cũ pluribus verbis, id quod vno, vel paucioribus dici potest explicatur. i. circuitus loquendi: vt tẽpus erat quo prima quies mortalibus ægris incipit, &c.
- Apud poetas frequẽtissimus, & apud oratores nõ rarus: sed sẽper tamẽ astrictior.
- Cui contrariũ est vitiũ quod perissologia dicitur obstat. n. quidquid nõ adiuuat.

De

De Hyperbato. Cap. XX.

Hyperbaton.

Hoc est transgressio, qua verborum perturbat ordinem, fit aut
- *Peruersione: ut mecum, tecum, quibus de rebus: maria omnia circum;*
- *Transactione; ut orationem in duas diuisam esse partes.*

Transactio; quæ rem non reddit obscuram prodest ad continuationes de quibus dicetur postea, in quibus debet oratio numerum quendam poeticum habere.

Poetæ etiam verborũ diuisionem faciunt, ut, septem subiecta trioni: quod oratio non recipit.

De Hyperbole. Cap. XXI.

Hyperbole.

Est ementione superiectio, vel augendo, vel minuendo; ut fulminis ocyor alis: vix ossibus hæret.

Sed tàm in augendo, quàm in minuendo seruetur mensura quædam; nam, licet sit ultra fidem non tamen ultra medium.

De Ornatu qui est in verbis coniunctis. Cap. XXII.

Continuatio verborum duas res habet scilicet.
- *Collocationem.*
- *Et modum quendã, siue numerum.*

Con-

Conformatur autem oratio { *Verbis, & sententijs, de quibus prius dicetur: deinde de collocatione, postremò de modo, & forma, idest, de numeris.*

De figuris. Cap. XXIII.

Figura, { *Est conformatio quædam orationis remota à communi & primum se offerente ratione.*
Differt à tropis, quia fieri potest in proprijs verbis, quod in tropis non cadit: vt si verba propria geminentur.
Coeunt tamen frequenter in eandem sententiam tropus & figura, vt si duo verba similiter desinentia essent translata.

De generibus figurarum, Cap. XXIV.

Quotuplex sit figura. { *Vt omnis oratio versatur in sensu & verbis, ita & figura: Vnde duplex est figura: altera verborum, altera sententiarum.*
Verborum exornatio est, quæ ipsius sermonis insignita continetur perpolitione.
Inter has duas figuras hoc interest: quod verborũ conformatio tollitur, si verba mutentur; sententiarum vero permanet, quibuscunque verbis vtaris. Vt si esset repetitio cum interrogatione, sublata repetitione, potest manere interrogatio.

Interro-

Inter auctores parum conuenit de figurarum numero, & nominibus, & alij qui aliquas inter verborum, alij inter sententiarum figuras reijciunt.
Nos meliorum scriptorum sententiam explicabimus.

Quot modis fiant figuræ. Cap. XXV.

Figura verborum tribus modis fiunt, scilicet.

- *Adiectione; vt occidi, occidi non Spurium Mellium; vbi, verbum figuratè geminatur.*
- *Detractione; vt abijt, excessit, erupit, euasit, vbi detrahitur, Et.*
- *Similitudine vocum: vt cùm gratia causa nihil facias; omnia tamen sunt grata, quæ facis.*

De figuris quæ fiunt per adiectionem. Cap. XXVI.

- *Repetitio, cùm ab eodem verbo ducitur sæpius oratio; vt nihil agis, nihil moliris nihil cogitas,*
- *Conuersio superiori contraria cum in idem verbum conijcitur sæpius oratio.*
- *Complexio, quæ duas aperiores complectitur: cum in principio & fine eadem verba repetuntur.*

Con-

Conduplicatio est verborum geminatio, quæ interdũ habet vim, alias verò leporem: & pluribus modis fit.

- Aut enim adiungitur idem: viuis, vt viuis.
- Aut idem quod erat in principio, in extremo etiam ponitur.
- Aut continenter idem, non in eadem sententia: penè par; non par, &c.
- Aut post aliquam interiectionem.
- Possunt etiam, vel media respondere primis, vel vltimis.
- Interim tota sententia repetitur.

Traductio est eiusdem verbi crebrius pôsiti quædam distinctio, quæ non offendit, sed concinniorem reddit orationem: vt, qui nihil habet in vita iucundius vita, is cum virtute vitam non potest colere.

Ex eodem genere exornationis est, cum idem verbum modò in hac, modò in altera reponitur: cur rem studiosè curas, quæ multas tibi dabit curas?

Polyptoton latinè casuum commutatio, cum idem in multis casibus ponitur.

Fit autem, aut in vno verbo, aut in pluribus: & per casus intelliguntur etiam verborum tempora.

Vt, pleni sunt omnes libri, plena sapientum voces, plena exemplorum vetustas. Et in eadem oratione hæc verba: prohibuit, eripuit, aspersit. Vnde casuum commutatio, non est eadem, cum traductione.

Sinonymia est cum verba idem significantia congregantur. Abijt, excessit, erupit, euasit.

Interdum etiam orationes eosdem sensus facientes aceruantur: perturbatio mentis, offusa caligo, &c.

Polysyndeton, cùm oratio coniunctionibus abundat: vt, tectumque, armaq;.

Gradatio repetit, quæ dicta sunt, & priusquam ad aliud descendat, in pluribus resistit: vel est cum sursum versus reditur, vt, Africano virtutem industria, virtus gloriam, gloria æmulos comparauit. Rarior est hæc figura, cum habeat artem affectam.

De figuris verborum, quæ fiunt per detractionem. Cap. XXVII.

Hæ figuræ nouitatis, breuitatisq; caussa maximè petuntur.

Synecdoche, cùm verbum subtractum satis ex cæteris intelligitur: vt, sermo nullus, scilicet, nisi de te.

Differt ab aposiopesi, in qua incertum est quod tacetur aut certè longiore sermone explicatur.

Dissolutio, cum demptis coniunctionibus dissolutè plura dicuntur, vel in singulis verbis, vel sententijs: vt, Gallia, cuius virtuti, fidei, felicitati commendata est.

Dissolutionis, & polysyndeti fons vnus est: quia acriora faciunt, quæ dicuntur, & vim quandam addunt.

Differt

Differt ab articulo, qui idem est, quod incisum.

Adiunctio est, in qua ad vnum verbum plures sententiæ referuntur, quarum vnaquaque illud desideraret si sola poneretur: alias Zeugma dicitur; Quod verbum, vel in principio, vel in fine, vel medio ponitur. Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Disiunctio est, cum eorum de quibus dicimus, vnumquodque certo clauditur verbo; vt, Homerum Colophonij ciuem esse dicunt suum; Chij suum vendicant; Salaminij repetunt.

Sinaciosis, quæ duas res aduersas colligat, vt, tam deest auaro, quod habet, quàm quod non habet.

De figuris verborum tertij generis. Cap. XXVIII.

Tertium figurarum genus, aut
- *Similibus,*
- *Paribus,*
- *Contrarijs vocibus in se aures, & animos excitat.*

Annominatio græcè paranomasia, cũ paulum immutata verba, atq; deflexa in oratione ponuntur: quæ fit.
- *Adiectione: emit morte immortalitatem*
- *Detractione: non exigo, vt immoraris legationi; immorare.*
- *Commutatione: reprimi, non comprimi.*
- *Translatione: homini nano, an vano.*

Hæc figura est leuis, ni sententiarum pondere impleatur.

Similiter cadens est, cum in eadem constructione verborum, duo, aut plura sunt verba, quæ similiter iisdem casibus efferuntur, etiam si dissimilia sint, quæ declinantur.

Nec tamen in fine deprehenditur: sed respondent, vel prima inter se, vel mediis, vel extremis, quomodocumque accommodentur.

Vt in eadem oratione hæc verba; audendum, audiendum: proiectus, paratus: prætor, imperator, audacia, impudentia.

Similiter desinens, est similis duarum sententiarum, vel plurium finis, idest, cum orationis membra, vel articuli simili exitu terminantur: vt non modò ad eius salutem extinguendam; sed etiam gloriam per tales viros infringendam.

Hæc differt à superiore, quod ibi possunt esse dissimilia, quæ declinentur, hic non ita: illa solum in his quæ declinantur, hæc etiam in aliis partibus, vt in aduerbiis.

Compar, græcè isocolon, cum orationis membra constant ferè pari numero syllabarum. extrema hic me apparuit, ineunte vere suscepit, media æstate confecit.

Contrapositum, vel contentio, græcè antitheton, cum singula singulis, vel bina binis opponuntur.

Vt, vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia: non nostri ingenij, vestri auxilij est. Nec semper contrapositum subiungitur.

Commutatio, cum duæ sententiæ inter se discrepantes ita efferuntur, vt à priore posterior contraria priori proficiscatur. Non vt edam, viuo, sed, vt viuam edo.

Corre-

Correctio, quæ corrigit, quod positum est verbum: quæ fit duobus modis: vel enim tollitur verbum, non ponendo aliud: vt, ciuis, si ciuis appellari potest: vel magis idoneum ponendo: at omni officio, vel potius pietate,

Correctio verò sententiæ, non est huius loci.

Dubitatio est, cum orator quærere videtur, vtrū de duobus, aut quid de pluribus, potissimum dicatur.

Quid verborum figuræ orationi conferant, & quid in eis cauendum. Cap. XXIX.

Qui parcè, & cum res postulat his figuris vtitur, iucundiorem facit orationem.

Qui immodicè, & sine iudicio eas adhibet, gratiam varietatis amittit.

Danda ergo opera est, vt	Nec multæ sunt, supra modum. Non eiusdem generis.	Aut iunctæ, Aut frequentes.

Quod intellige de his, quæ nobiles sunt, atque insignes, non de illis, quæ sunt valde vsitatæ, & vulgata, quæ si sint crebriores, aures non offendunt.

Ridiculum etiam est, neglecto rerum pondere, & viribus sententiarum, inania verba in hos modos deprauare.

Figuræ.n. sunt quasi gestus orationis, & eas sine sententia sectari, quærere habitum sine corpore.

Sciendum est, quid quisque locus in orando postulet, quid persona, & tempus.

Maior pars harum posita est in delectatione: vbi ergo atrocitate, miseratione pugnandum est, quis ferat contraposita, similiter cadentia, &c. vbi verborum cura derogat affectibus.

De figuris sententiarum. Cap. XXX.

Sententiarum figura est exornatio, quę nō in verbis, sed in ipsis rebus quandam dignitatem, & quidem maiorem habet.

Quo genere quia excelluit Demosthenes, idcirco oratorum princeps est iudicatus.

Schemata vocant Graci, qua non tam in verbis pingendis pondus habent, quàm in illuminandis sententijs.

Nec aliud est dicere, quàm aliqua specie illuminare sententias.

Interrogatio figura est, quoties non sciscitandi gratia assumitur, sed
- *Instandi: quousque tandem abutere patientia nostra?*
- *Interrogamus etiam, quod negari non potest.*
- *Aut, vbi respondendi difficilis est ratio; Quomodo? Qui fieri potest?*
- *Inuidia & miserationis caussa.*
- *Conuenit etiam indignationi, & admirationi.*
- *Interdum est acrius imperandi genus: Non arma expedient? &c.*
- *Aliquando nosmetipsos interrogamus: Quid agam?*

Responsio est, cum aliquid interroganti, ad aliud quia sic vtilius sit, occurritur, aut augendi criminis gratia, aut declinandi. An fustibus vapulasti? & innocens quidem. An hominem cecidisti? respondetur, Latronem.

Subiectio est, cum orator, vel interrogat seipsum, & re-

& respondet sibi: vel cum alium interrogauerit non expectat responsum.

Et domus tibi deerat? at habebas.

Ante occupatio vel præsumptio, & prolepsis est, cum id, quod obijci posset, occupamus. Præsumptione etiam verborum vis confirmatur: Quamquam illa non pœna, sed prohibitio sceleris fuit: ac etiam reprehensione, quam alij correctionem vocant.

Correctio est, quæ tollit sententiam aliquam, & tam aliam, quæ magis idonea videtur emendat, & corrigit.

Dubitatio est, cum quærimus unde incipiendum, vbi desinendum, quod potissimum dicendum, an omnino dicendum sit. Quo me vertam nescio.

Communicatio cum aut ipsos aduersarios consulimus: Tu denique Labiene quid faceres?

Aut cum iudicibus deliberamus. Nunc ego, iudices, iam vos consulo, &c.

Prosopopœia est personarum ficta inductio: quæ & aduersariorum & nostros cum alijs sermones, & aliorum inter se credibiliter introducimus.

Quin & mortuos excitare in hoc genere dicendi concessum est.

Vrbes etiam, populique vocem accipiunt: In quibus hoc modo mollior fit figura: Etenim si mecum patria ita loqueretur, &c.

Formas quoque figimus sæpe, vt fama virtutis, &c.

Apostrophe, est auersus à iudice sermo, siue aduersarios inuadimus, siue ad inuocationem conuertimur, siue ad inuidiosam implorationem: O leges Porcia, legesq; Sempronia.

Hypotyposis, seu descriptio, quæ ita res aliqua

Hypotyposis, seu descriptio, qua ita res aliqua describitur, vt cerni potius, quàm audiri videatur. Nec solum qua facta sunt, aut fiunt, sed etiam qua futura sunt, aut fuerint, exprimuntur.

Aposiopesis, vel pracisio, & interruptio, ostendit affectum vel ira, vel sollicitudinis: Quos ego: sed me tos prastat componere fluctus.

Ethopœia, est imitatio vita vel morũ alienorum, ornamentum aptum ad animos conciliandos & permouendos.

Emphasis, cum ex aliquo dicto aliquid latens eruitur. vel cum plus significatur quàm dicitur: Iacuitque per antrum immensum: vnde intelligitur corporis magnitudo.

Sustentatio est, qua diu suspendantur auditorum animi atque aliquid inexpectatum subiungitur: aut ad aliquid leue, & minimè criminosum descenditur

Praetermissio, vel prateritio cum dicimus nos prateterire, vel non scire, vel nolle dicere, quod tunc maximè dicimus: Non queror diminutionem vectigalium, non, &c.

Licentia est, cum orator aut vereri, aut metuere debet; tamen aliquid pro suo iure dicit; quòd minimè offendit. Vide quam non reformidem, &c.

Concessio est cum aliquid etiam iniquum, causa fiducia, videmur pati, atque concedere: verum esto, eripe hareditatem propinquis &c. Sunt qui concessionem dictorum esse velint: Sit fur, sit sacrilegus, ac bonus imperator & felix. Concessio iuncta Ironia magnam vim habet.

I, se-

I, sequere Italiā ventis, pete regna per vndas.

Parenthesis, vel interclusio est declinatio breuis, à proposito: At longior digressio, quæ multis pars causæ videtur, inter figuras quorundam iudicio numeranda non est: sed à Cic. numeratur.

Ironia, quæ à Quint. & Cic. inter sententiarum exornationes numeratur: differt ab ea, quæ est tropus quod hæc sit totius, voluntatis fictio Nouum crimen C. Cæsar, &c. tropus verò, breuior, & apertior.

Distributio, cum aliquid in partes plures distribuitur: quarum vnicuique ratio deinde sua subiungitur.

Vel est cum in plures res, aut personas certas negotia quædam dispertiuntur, neque fit vlla mentio subiectæ rationis.

Permissio est, cum alicui rei vehementer confidimus, & ostendimus nos eam tradere, ac concedere alicuius voluntati: & cum relinquimus ipsis iudicibus vel aduersarijs aliquid existimandum: aliqui permissionem factorum, concessionem dictorum esse putant.

Deprecatio, vel obsecratio, cum operam alicuius imploramus. Per dexteram te istam oro.

Optatio, quæ voti alicuius prabet significationem. Vtinam mihi facultatem causa concederet.

Execratio, quæ malum alicui precatur: Dij te perdant.

Epiphonema, rei narratæ vel probatæ summa acclamatio, Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Exclamatio est, quæ conficit significationem

Sunt, & illa iucunda, quæ simplicem, & minus præparatam ostendunt orationem, & minus suspectos faciunt.

- *Vt est, quasi pænitentia dicti: sed quid ego, ita grauem personam introduxi?*
- *Vel cum quærere, quid nos dicamus, fingimus: quid reliquum est? nunquid omisi?*
- *Et cùm aliqua veluti ignoramus: sed earum rerum artificem quem?*
- *Et cum deponimus aliquid apud memoriam auditorum, & postea reposcimus.*
- *Hæc omnia dant orationi varios veluti vultus: Gaudent ergo res varietate, vt oculi vario rerum aspectu.*

Et hæc de tropis, & ornamentis, tum verborum, tum sententiarum.

De Collocatione. Cap. XXXI.

Collocatio erit optima. Si — *Iunctam orationem efficiet, cohærentem lenem & æquabiliter fluentem.* — *In ea necessaria sunt* — *Ordo, & iunctura.*

De

De ordinne. Cap. XXXII.

Ordinis obseruatio est in verbis	*Singulis,* *Coniunctis,*	*In quibus hæc sunt cauenda.*		*Ne minora maioribus subijciantur, sed semper crescat oratio; vnde non dices, sacrilegus, & fur.* *Est, & ordo naturalis: vnde potius dices, diem, ac noctem: ortum & occasum, quã cõtra.* *Quædam ordine permutato fiũt superuacanea; vt fratres gemini, non gemini fratres.* *Verbo sensũ claudere, si compositio patiatur optimum est: sed si asperum, potius decori orationis consulatu^r.* *In oratione enim cum verba nõ sint dimensa, transferri possunt in locum vbi magis congruunt.*

De Iunctura. Cap. XXXIII.

Vt iunctura concinna, & elegans sit, assequemur

Si verba extrema, ita cum consequētibus iungemus, nè asperè concurrant, nevè vastius deducantur.

Asperum concursum efficiunt consonantes illæ, quæ sunt asperiores, vt ſ, & x; ars studiorum, rex Xerxes.

Hiulcam reddunt orationem vocalium concursus: vt si longæ vniantur: viro optimo obtemperare: sed minus peccabit, qui longis breues subijciunt.

Sed in hoc diligentia non sit nimia, nam & Plato, & Demosthenes, & Cic. sæpe in oratione habent vocalium concursionem

Nam hiulca nonnunquam decēt, faciuntq; ampliora quædam, & non ingratam negligentiam hominis, magis de re, quàm de verbis laborantis indicant.

Vnde nimia vocalium concursio est quidē vitādā: at modica, & suo loco posita, non est reprehendenda.

Videndum est ne syllabæ vltimæ verbi prioris, sint primæ posterioris.

Ne monosyllaba multa continuētur; & itidem breuia verba & nomina; & contra neque longa, quæ tarditatem afferunt.

Nec

Nec multa similiter cadentia, & desinentia continentur: similiter, nec verba verbis, & nomina nominibus subijciantur.

Verborum iunctura maximã desiderat diligentiam; ita tamen ne fiat operosè; quia est infinitus & puerilis labor. Stylus exercitatus efficit facilem iuncturam, & aurium iudiciũ.

De modo & forma verborum. Cap. XXXIV.

Dicendi imperius, qua dicit spiritu, non arte detrminat.

At orator ita illiga. sententias verbis, vt nihil Inane, Inconditum, Curtum, Claudicans, & redundans, dicat.

Hoc oratorio fit numero qui aptam, & concinnam, & suauem efficit orationem.

De origine orationis numerosæ. Cap. XXXV.

Princeps dicitur fuisse Thrasimachus, cuius tamen nimis numerosa fuerunt scripta.

Isocrates rem temperauit, vt multi eum huius concinnitatis faciant auctorem.

Aristoteles, & Theodectes versum in oratione vetant esse, numerum requirunt: de quo Theophrastus accuratius præcepit.

Romani tempore Ciceronis agnouerunt numerum: de quo diligentissimè Cicero præcepit.

Cur

Cur numerosa oratio inuenta.
Cap. XXXVI.

Aures, aut potiùs animus aurium iudicio, naturalem quandam in se continent vocum omnium dimensionem.

Vnde breuiora, & longiora iudicant: moderata expectant: mutila, & quasi decurtata, ac immoderatius excurrentia sentiũt quibus offenduntur.

Cur ergo aliquid fortuitò, conclusè apteq; diceretur, notari potuit id, quod casu cecidisset: notatio autem artem parit.

Vt ergo poetica & versus inuentus est terminatione aurium, & obseruatione prudentium: sic etiam in oratione, licet multo serius, notatum est, certos esse concursus, conclusionesq; verborum.

De incisis, membris, & periodis.
Cap. XXXVII.

Incisum est sensus, non expleto numero, conclusus plerisq; pars membri: Domus tibi deerat? at habebas, &c.

Fiunt incisa etiam singulis verbis: Diximus, testes dare volumus.

Membrum, est sensus numeris conclusus, sed à toto corpore abruptus, per se nihil efficiens: ò callidos homines: ò rem excogitatam: ò ingenia metuenda: quam quæso, &c.

Tunc

Tunc ergo incepit corpus esse, cum venit extrema conclusio : quem quaso nostrum fefellit, &c.

Periodus, Cic. ambitum, circuitum, comprehensionem, continuationem, & circumsciptionem dicit.

Contempleretur membris omnibus paulò longior circuitus : tamen aliud est.

Caesim,
Membratim &
Circumscriptè } *dicere.*

Circumscriptio est, cum ab initio ad finem vsque quasi in orbem inclusa fertur oratio, donec consistat in singulis perfectis absolutis sententijs.

Membratim dicimus, cum in singulis membris liberior insistit oratio.

Incisim dicimus, cum in singulis incisis insistit oratio.

Quomodo in his adhibendus sit numerus dicetur si prius de pedibus, quibus numerosa temperatur oratio dixerimus.

De pcdibus. Cap. XXXVIII.

Pedes duarum syllabarum
- *Spondus - - dicunt, mores.*
- *Pyrrichius vv- nouus, tulit.*
- *Choreus - v semper, scribit.*
- *Iambus v- legunt, reos.*

Pedes trium
- *Molossus - - - conseruant.*
- *Trochaeus, vel tribrachus - vvv facimus.*
- *Dactylus - vv littora.*
- *Anapestus vv - peragunt.*

Bac-

syllabarū.
Bacchius v- amores.
Antibacchius -v- audisse.
Creticus, vel Amphomacrus -v- possident.
[illegible]bi[illegible]rachus v- -v petebat.

Cicero ex aliis pedibus tres tantum ponit paonas aneos, & dochimum.
Paon primus - vvv - aspicite:
Paon vltimus vvv - facilitas.
Dochimus ex brachio & iambo v - - - v- Perhorrescerent.

De numero Oratorio. Cap. XXXIX.

Quid intersit inter numerum oratorium & poeticū: & inter poema & orationem

Numerum oratorium Graci Rhythmum, poeticum Metrum, vocant.

Quod etsi vterq; pedibus constet: tamen multis modis differunt.

Rhythmi spatio temporum constant pedes etiam ordine.

In rhythmo nihil refert sitne dactylus, an anapastus, cum eodem temporū spatio constent: in versu, vnus pes pro alio poni non potest.

In versu semper idem est cursus, vt in heroico carmine dactyli, & spondei: in oratione nullus est certus numerus: ibi est aliquid certum, hic non ita.

Vnde omnis nec claudicans, nec fluctuans, aequaliter constanterque ingrediens, numerosa habetur oratio: & numerosum putatur, non quod totum constat è numeris, sed quòd ad numeros proximè accedit.

Vnde difficilior est in oratione, quā in versu numeri vsus.

In ora-

syllabari.
B
A
C

Cicero
pedibu
zantu
paona
& dac

D

Quid i
versit i
numer
oratori
& poet
& inte
ma &
tionem